VALERIU BRANIŞTE

SCRISORI DIN ÎNCHISOARE
(SEGHEDIN, 1918)

Editura Banatica, Reşiţa 1996

https://biblioteca-digitala.ro

VALERIU BRANIȘTE
SCRISORI DIN ÎNCHISOARE
(SEGHEDIN, 1918)

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN 973-97757-5-2

Consilier editorial: PETRU CĂLIN

https://biblioteca-digitala.ro

VALERIU BRANIŞTE

SCRISORI DIN ÎNCHISOARE (SEGHEDIN, 1918)

Ediţie îngrijită, note şi comentarii
de
VALERIA CĂLIMAN şi GHEORGHE IANCU

EDITURA BANATICA, REŞIŢA 1996

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

STUDIU ISTORIC

Motto:

„Eram aici pentru că sunt român și nu m-am înstrăinat în sentimente".

Valeriu Branișteș

Ziua de sâmbătă, 3/16 februarie 1918, părea că începe ca oricare alta din șirul început la sfârșitul lui 1900 de când Valeriu Branişte locuia în Lugoj. Spre amiază se încheiase, din punct de vedere tehnic, numărul 13, din al XVIII-lea an de apariție al „Drapelului". Ziarul lugojean era singurul periodic românesc care a apărut fără întrerupere, răzbind prin anii grei de război. Fără a forța nota, se poate afirma că „Drapelul" se făcea exponentul ideilor, opiniilor și aspirațiilor poporului român din Ungaria, puse în pagină cu multă cumpănire. Pentru a evita procesele de presă, Branişte s-a conformat sfatului lui George Bariţiu ca „la fiecare vorbă ce o scrii să-ți închipui că ai paragraful în fața ta și jandarmul la spate"[1].

Familia Branişte era însă într-o tensiune care aproape durea. Cu două zile înainte, la 1/14 februarie 1918, locuința și redacția „Drapelului" fuseseră percheziționate de autorități, din ordinul Tribunalului militar de honvezi din Seghedin. În procesul-verbal încheiat s-au înscris o sumedenie de acte, și mai ales acelea care se refereau la oameni și situații din Statul Român. Nu se trecuse cu vederea faptul că în camera lui V. Branişte „e icoana lui Iancu, iar în redacție icoana celor trei capi ai revoluției țărănești din 1784 și bustul lui Mihai Viteazul"[2]. Percheziții fuseseră făcute și la alte familii românești din Lugoj în aceeași zi și în cea următoare (joi și vineri).

Inevitabilul s-a produs sâmbătă la amiază, atunci când patru detectivi s-au prezentat la V. Branişte, pe care l-au

---

[1] Valeriu Branişte, *Amintiri din închisoare (Însemnări contimporane și autobiografice)*. Ediție îngrijită de Miron Constantinescu și Alexandru Porțeanu, București, Editura Minerva, 1972, p. 436 (în continuare: *Amintiri*).

[2] *Ibidem*, p. 471.

https://biblioteca-digitala.ro

ridicat şi a fost dus la Temniţa militară din Seghedin, unde a dormit prima noapte, şi de unde, a doua zi, a fost mutat la Temniţa sucursală a Procuraturii din Seghedin. Acuzaţia avansată la adresa lui era deosebit de gravă, şi se exprima în pretinsa activitate de spionaj în favoarea Statului român. Acuzaţia apărea pentru Valeriu Branişte, ca şi pentru noi, acum, drept ceva aberant şi absurd. În cel de-al cincizecilea an de viaţă, Branişte era un om politic realist şi responsabil pentru activitatea sa, un gazetar şlefuit, matur şi conştient de riscurile personale şi sociale pe care le-ar fi atras o asemenea activitate. În fapt, totul i se trăgea de la un tânăr imatur politiceşte, flecar şi fanfaron, Alexandru Iorga, care s-a învârtit în cercuri politice româneşti de la Viena, Pesta, Lugoj şi Bucureşti, bravând a fi un om cu relaţii. Devenind suspect pentru autorităţi, şi cei care avuseseră cât de cât legături cu el, în cazul nostru V. Branişte, au fost consideraţi la fel.

Pentru V. Branişte începea o lungă perioadă de detenţie, care s-a prelungit până la 1/14 octombrie 1918, dată la care a fost eliberat.

Detenţia în sine nu era ceva cu totul nou în viaţa lui Valeriu Branişte. În anul 1893, la 24 de ani, pentru un duel, a petrecut opt zile de închisoare, chiar la Seghedin. Elanurile tinereţii... În Decembrie 1894, pe când era redactor la „Dreptatea" în Timişoara a avut un proces de presă cu mare ecou în societatea românească din Transilvania. Incriminate i-au fost atunci articole publicate în „Dreptatea" în perioada procesului Memorandului (mai, Cluj). Făcând parte „din neamul lui Horea şi Iancu", sentinţa a fost aspră: doi ani închisoare şi 1.300 cor. amendă. Recursul făcut a fost inutil. Şi-a executat pedeapsa, în condiţii normale, la Vácz, între martie 1895 şi iunie 1896. În iunie 1896 a fost graţiat, cu prilejul Mileniului, o mie de ani de la stabilirea ungurilor în Câmpia Panoniei (896—1896)[3]. Întâmplarea face că noi încercăm să reconstituim evenimentele din acea epocă la o altă cifră rotundă — 1100 ani. În intervalul de după 1896, până la 1 Decembrie 1918, când Transilvania s-a unit cu Regatul României printr-un plebiscit spontan, mulţi militanţi români au mai fost victime ale opresorului aparat de stat maghiar.

---

[3] Valeriu Branişte, *Corespondenţă*, Vol. I (1879—1895). Ediţie îngrijită de Valeria Căliman şi Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, 1985, p. 267—307: Idem, *Corespondenţă* Vol. II (1895—1901). Ediţie îngrijită de Valeria Căliman şi Gheorghe Iancu. Cluj-Napoca, 1986, p. 7—71.

https://biblioteca-digitala.ro

Arestări, condamnări, multe zile de închisoare şi deportări s-au abătut asupra românilor. Unul din martirii neamului a fost V. Branişte, care şi-a început zilele de detenţie la Seghedin la 3/16 februarie 1918. Regimul închisorii era mult mai dur, mai rigid, mai apăsător, decât cel din anii 1895—1896.

Dintr-o dată, deci, Valeriu Branişte s-a văzut rupt de *prezentul activ,* fiind silit să petreacă în închisoare zile şi nopţi, al căror număr nu-l putea şti. Fără familie, cunoscuţi, fără masă sau lampă, fără scaun, cărţi şi ziare, fără toc şi cerneală, fără nimic *viu,* care să-l dezmeticească ori să-l solicite. El „vegeta" în tovărăşia gândurilor sale, în timp ce „afară" evenimentele se învălmăşeau într-o perfectă ordine browniană. El ocupa celula nr. 14, destul de spaţioasă. În camerele alăturate a „descoperit" alţi români, arestaţi pentru aceeaşi „vină" ca şi el[4].

Din fericire, spaţiul „mort" din jurul lui va fi populat de-a lungul detenţiunii, cu lucruri materiale utile, a căror reverberaţii asupra psihicului şi spiritului său au fost foarte puternice, chiar tonice, în măsura în care se poate vorbi despre aşa ceva în închisoare. Factorului *timp* i-a acordat o atenţie deosebită, specifică, proprie, pentru cineva izolat. În *Notiţele* şi în scrisorile sale apar mereu referiri la ce număr de zile de detenţie se afla. Vorbind despre „Notiţele sale", să ne explicăm. Volumul *Amintiri din închisoare* — titlu aproape sigur sugerat de Valeria Căliman, care a transcris de fapt memoriile —, cuprinde două părţi distincte. Una predominantă, care cuprinde *Însemnările contimporane şi autobiografice,* care a fost scrisă între 22 martie/4 aprilie 1918 — în a 48-a zi de detenţie — şi 17/30 iunie 1918 — în a 135-a zi de detenţie, „ziua aniversării a 18-a a căsătoriei mele"[5].

---

[4] Profesorul supleant din Caransebeş, Ion Clopoţel, în camera nr. 10, învăţătorul dirigent Teodor Bucurescu în camera nr. 11, catihetul Adrian Oţoi în camera nr. 12, părintele Aurel Raica în camera nr. 13. „După mine au mai fost aduşi aici: părintele Pop (?) din Orlat, plasat sub n-rul 18... şi părintele Manu de la Gherla, plasat sub nr-ul 20. Celelalte celule sunt ocupate de răufăcători ordinari, cu care anume ne împestriţează când ieşim la plimbare, ca să nu putem comunica între noi, precum nici nu putem". *Amintiri,* p. 470. Vezi pentru numărul şi numele de români arestaţi şi deportaţi în anii războiului. lucrarea lui Francisc Păcurariu, *Politica statului ungar faţă de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867—1918),* Sibiu, 1986.

[5] *Amintiri,* p. 462.

https://biblioteca-digitala.ro

În afară de aceasta, este o a doua, care poartă titlul dat de V. Branişte — *Note şi traduceri* — doar din motive de precauţie. Acest aspect ar fi trebuit să-l sesizeze îngrijitorii Volumului, care puteau uşor constata că de fapt nu este vorba de *Note şi traduceri,* ci de o scriere paralelă, distinctă, din lunile martie, aprilie 1918, care se referea, în mod detaliat, la zilele detenţiei sale de la Seghedin[6]. Această din ultimă sursă ajută să se realizeze o imagine de un negru deschis faţă de stilul abrupt, vid şi uneori idealizant care răzbate din multe scrisori care compun Volumul de faţă. În prima ipostază scria pentru sine, pentru urmaşi şi de aceea înfăţişa *prezentul* în toată duritatea sa[7]. În a doua ipostază se adresa familiei, soţiei în principal, pe care o ferea să citească lucruri neplăcute şi triste.

Între data arestării (3/16 februarie) şi până la prima epistolă adresată soţiei, Maria V. Branişte (25 februarie) s-a scurs cel mai lung interval de timp în care cei doi protagonişti n-au ştiut nimic unul despre altul. De atunci, corespondenţa lor s-a înnodat cursiv şi liniar. El avea voie să scrie o scrisoare pe săptămână şi să primească, credem, tot una, din partea familiei. Aşa se face că până în ziua eliberării (1/14 octombrie 1918) Valeriu a scris 33 scrisori, iar Maria 29. „Intruşii" în acest dialog epistolar dinspre detenţie spre „libertate" şi invers au fost — indirect — Oszkár Jászi, deputaţii Ştefan Cicio-Pop şi Daniel Nikolits, Damian Izverniceanu, George Pop de Băseşti şi temnicerul. Am pus cuvântul libertate în ghilimele, fiindcă cenzura brutală se aplica şi scrisorilor Mariei V. Branişte.

Primele două scrisori ale lui Valeriu şi prima scrisoare a Mariei au fost scrise în limba română. Aceasta a fost doar o excepţie de la regulă. Toate celelalte au fost scrise în limba germană, fiindu-le interzis să mai corespondeze în limba română. Constatăm că deşi limba maghiară nu era exceptată, cei doi au ales germana ca limbă de comunicare, în pofida faptului că Valeriu funcţionase la Liceul ortodox din Braşov

---

[6] *Ibidem*, p. 463—546. Sfârşitul acestui text s-a pierdut.

[7] Vezi pentru condiţiile din închisoare şi p. 485—487. Prezentăm, de asemenea, trei scrisori ale lui Jászi Oszkár, adresate unui prieten. din februarie—martie 1918. Originalele în l. maghiară se găsesc la Arhivele Statului Filiala Cluj-Napoca, în fondul Valeriu Branişte. Din ele rezultă demersurile făcute de Jászi în favoarea lui Branişte, ca şi situaţia delicată în care ar fi putut ajunge Valeriu.

https://biblioteca-digitala.ro

ca profesor de limba şi literatura maghiară, timp de trei ani. Scrisul în germană le conferea celor doi senzaţia că se detaşează de presiunea psihică a autorităţii aparatului de stat maghiar.

Detenţia lui V. Branişte nu s-a derulat în întregime în cadrul foarte auster de la început. Treptat şi după lungi aşteptări, el a obţinut, graţie şi demersurilor unor oameni politici de „afară", îmbunătăţiri în viaţa de zi cu zi, pe care le grupăm aici, fie că informaţiile provin din *Notiţe*, sau din scrisori. Unele i se cuveneau, altele au avut un statut de excepţie. Chintesenţa tratamentului din închisoare a fost prezentată de V. Branişte astfel: „La fiecare pas trebuie să simţi că eşti întemniţat şi pe mâna lor"[8]. O altă mărturisire de-a lui Branişte este aceea, aparent şocantă, că în singurătate „omul răguşeşte de tăcere"[9]. Mărturisirile unor oameni politici anticomunişti, care au petrecut ani lungi în temniţele comuniste, confirmă posibilitatea unei asemenea stări de fapt.

Un strigăt, care parcă ţâşneşte din pustiu, din disperare, adresat lui Dumnezeu, îl roagă pe Cel de sus să-i ferească pe români de avatarurile închisorilor maghiare: „Neam de neam să-ţi păzească Dumnezeu de a mai fi vreodată oaspeţi ai procurorilor regeşti maghiari"[10].

V. Branişte a stat în temniţele din Seghedin 228 de zile. Într-o zi avea dreptul la 2 plimbări „cu escortă severă" între 6 1/2—8 şi 2—2 1/2, timp în care nu putea comunica cu ceilalţi români aflaţi în închisoare[11]. Am spus „temniţe" fiindcă în 25 august 1918 s-a mutat în altă clădire, unde la plimbare, a putut vorbi cu ceilalţi.

„Favorurile" acordate le-a obţinut treptat, fapt care l-a determinat pe V. Branişte să se întrebe: „Nu ştiu de este sistem sau practică inconştientă a te lipsi la început de toate şi apoi a-ţi acorda din timp în timp câte un favor"[12].

Astfel, în ziua a 5-a, sau a 7-a — amintite amândouă — i s-a permis să-şi comande mâncarea din afara închisorii, deşi, conform regulamentului, ar fi trebuit să beneficieze din prima zi. Din mâncarea primită oficial, el n-a putut gusta deloc. Până în ziua a 8-a (24 februarie) nu i s-a permis să

---

[8] *Amintiri*, p. 511.
[9] *Ibidem*, p. 485.
[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem*, p. 485—487.
[12] *Amintiri*, p. 475.

https://biblioteca-digitala.ro

citească nimic, ceea ce l-a deranjat cumplit, făcându-l să scrie în *Notițe:* „Acele șapte zile, fără ocupație și fără legătură cu lumea de afară, fără «întreținere», lipsit de cele mai elementare unelte, de cuțit și furculiță la mâncare, insultat la plimbarea de corvoadă, nedeprins cu condițiile de trai aici, care te aruncau brusc din un mediu civilizat cu multe veacuri înapoi, aceste zile îmi vor rămânea în memorie ca zile de groază. Încetul cu încetul s-a ameliorat apoi incomparabil situația, pe zi ce merge tot spre mai bine [...][13]. În 25 februarie i s-a adus un creion chimic, cu care a scris în 28 martie scrisoarea adresată fetei lui, Valerica, la împlinirea celor 17 ani de viață. Prima ascultare a lui Valeriu a fost în 23 februarie, a doua în 6 aprilie. Văzând materialul imens confiscat la Lugoj el și-a dat seama că detenția lui se va prelungi.

În 15 martie a fost chemat de căpitanul Rosenthal, unul din cei doi cenzori, celălalt era locotenentul Gitta. Rosenthal l-a informat că toate scrisorile ce-i erau adresate lui Valeriu la Lugoj, erau oprite de Poșta din Lugoj și expediate apoi la Seghedin.

Solicitând, în februarie 1918, să i se permită să citească ziare, răspunsul a fost negativ. Trist, Braniște consemna: „La drept vorbind, fiind pentru noi umilitoare și dureroase știrile despre ce se petrecea acum afară — se referă cu toată probabilitatea la situația critică în care se afla România în acele luni[14] — mi-a părut de multe ori bine că nu știu nimic de afară. Un fel de lașitate morală: Ce nu știi, nu-ți cauzează durere de cap"[15]. Mai târziu, la peste 5 luni de la arestare, în 18 iulie, a putut citi primul ziar. Era gazeta „Az Est" („Seara"), nr. 8. În 7 mai i s-a aprobat să fumeze, ceea ce a și făcut începând de a doua zi (8 mai). Având de ales între 3 țigarete de foi sau 6 țigarete, el a optat pentru a doua variantă.

Gazetar împământenit, putea citi, face traduceri, îi mai lipsea ceva esențial. În el mustea dorința de a trimite articole pentru „Drapelul" din cel puțin câteva motive: să-și

---

[13] *Amintiri*, p. 509.

[14] Vezi, George Cipăianu, *La răscruce (Toamna anului 1917— primăvara lui 1918). Marea Britanie și încheierea de către România a unei păci separate. At the Cross-Roads (Fall 1917 — Spring 1918). Great Britain and Romania's Making of a Separate Peace*, Oradea, Editura Cogito, 1993, 312 p.

[15] *Amintiri*, p. 509.

https://biblioteca-digitala.ro

umple plăcut timpul, să ajute redacția, care rămăsese în custodia soției, să facă cunoscut cititorilor „Drapelului" că el era în continuare creator de cultură și că nimic din ce era omenesc nu-l putea opri din dialogul lui cu oamenii. În închisoarea de la Vácz el scrisese mai multe articole, care ajunseseră „pe sub mână" la redacția „Dreptății". Deși așa ceva era mult mai greu în cazul detenției din anul 1918, totuși „patima" l-a îndemnat să încerce, fiind aceasta și o dovadă că-i putea păcăli pe vajnicii lui temniceri. Despre așa ceva putea „vorbi" doar în Notițe. Noi acum știm că i s-a permis să trimită articole afară cu ceva înainte de 20 aprilie, dar numai o singură dată. Din *Notițe* aflăm că „am reușit la 12 aprilie în mod aventuros de a trimite articole la foaie..., articolele au sosit bine, după cum am fost informat prin o frază convențională"[16]. Branișteseprezenta cu articolele pentru „Drapelul" la cenzură, majoritatea fiindu-i aprobate. „Astfel în decurs de aproape 100 de zile (azi e a 97-a) am reușit, afară de mărunțișuri, a pune la dispoziția ziarului 14 primarticole, ceea ce corespunde cam la a treia parte a articolelor de fond apărute în decursul detenției mele [...] Se înțelege că toate aceste articole au fost ținute în termeni generali, fără aluzie la starea în care mă aflam, fără aluzii la evenimentele zilei, pe care de altfel nici nu le prea știu"[17].

Cu abia 29 de zile înainte de a fi eliberat — încercăm și noi gestul lui V. Branište de a număra zilele, scrisorile, audierile — i s-a adus o lampă, un foarte bun însoțitor în lungile nopți din închisoare. În finalul acestor condiții se poate remarca bogata și diversa activitate spirituală a lui Valeriu Branište.

Citea cărți și ziare, — de la un moment dat, scrise — cele din urmă în limba maghiară — făcea traduceri, și-a scris *Memoriile* și *Notițele*, a trimis articole pentru „Drapelul", a scris cu regularitate, o dată pe săptămână, de obicei vinerea, acasă. Cu toată paleta bogată de activitate, nu înseamnă că el nu suferea cumplit privarea de libertate. Neliniștitoare era și acuzația care i se aducea într-o perioadă marcată decisiv de evoluția raporturilor internaționale.

Scrisorile primite de la soție (29) și de la câțiva prieteni (Ștefan Cicio-Pop — trei, au constituit momente tonice în

---

[16] *Ibidem*, p. 513.
[17] *Ibidem*, p. 513—514.

https://biblioteca-digitala.ro

încleştata luptă pe care el o ducea cu singurătatea şi izolarea. Din păcate şi aceste scrisori treceau tot prin filtrul sever al cenzurii. Ba mai mult, o scrisoare redactată de Ştefan Cicio-Pop la 22 martie 1918 i-a fost înmânată la 10 aprilie. O şicană în plus! O mai mare destindere i-au produs, sau i-ar fi putut produce vizitele, care au fost puţine la număr (Ştefan Cicio-Pop, Daniel Nikolits, deputatul Lugojului, Aurel Vălean, sora, Alma Maior). Starea de război, mulţi români fiind pe front, arestaţi şi internaţi explică acest fapt. Într-o categorie aparte s-ar fi înscris vizitele din partea membrilor familiei, în primul rând ale soţiei, care nu erau interzise. În lunile februarie — septembrie 1918 s-a repetat însă situaţia din timpul detenţiei din 1895—1896, cu singura deosebire că atunci, el nefiind căsătorit, principalul membru al familiei a fost mama sa, Maria Branişte. Şi atunci, şi în anul 1918 a invocat fel de fel de motive pentru care vizitele mamei sau ale soţiei ar fi fost neavenite. Cele în cauză au înţeles însă uşor că totul era doar un pretext prin care să evite să fie *văzut* de persoane scumpe lui în starea de deţinut şi i-au respectat opinia. Demnitatea era mai presus decât inima! O va spune-o chiar, în scrisoarea din 27 aprilie, în prag de Paşti: „Tu ştii că nu mi-a plăcut să mă lamentez. Un bărbat trebuie să se acomodeze la orice situaţie şi să rămână credincios demnităţii sale în toate împrejurările". Va reveni în 13 iulie când va accentua că: „Eu vreau să rămân în ochii voştri aşa cum m-am născut. Un om liber".

Scrisori trimise mamei care se afla la Braşov, n-am întâlnit. Prima referire la dânsa o face în scrisoarea din 9 septembrie, atunci cînd mai avea — o ştim noi acum — doar 21 de zile de detenţie. Ceea ce putem afirma cu certitudine este faptul că nici mama nu l-a vizitat, credem că din aceleaşi motive pe care abia le-am relevat.

Ritmul scrisorilor dobândeşte, în timp, valoarea unei cadenţe implacabile, care părea să nu se mai termine şi care-i solicita în mod deosebit pe cei doi. Vineri, luni; vineri, marţi [...]

Corespondenţa dintre ei s-a purtat sub semnul celor scrise de V. Branişte la 1 martie: „Dacă îmi scrii, te rog scurt, clar, convenţional, fără aluzii la actualitate, pentru că scrisoarea să nu fie oprită". Aceste reguli au fost respectate, de cei doi, ca pe nişte tabu-uri indispensabile.

https://biblioteca-digitala.ro

Subiectul cel mai cald al dialogului lor era întrebarea cu privire la momentul eliberării lui. În întreaga perioadă, Valeriu apare mai optimist, afirmând, de multe ori, că acel moment este foarte aproape. Scrisorile următoare îl dezminţeau însă. În 10 august, de pildă, Maria îi spunea că nu i-a scris imediat fiindcă realmente aşteptase telegrama de la el prin care s-o anunţe că era liber.

Valeriu se străduia să scrie cât mai mult, într-un ton viu, spiritual, şi optimist despre lucruri care nu erau chiar de prima mărime. Important era ca firul corespondenţei să nu se rupă. În scrisoarea din 17 septembrie, care s-a dovedit a fi penultima, afirma din nou că eliberarea părea iminentă. Cerea însă încă 300 de coroane pentru mâncarea de afară sau, ca bani pentru drum, mai ceruse de câteva ori câte 500 cor.

În ceea ce o priveşte pe Maria V. Branişte, scrisul ei era mai concis, uneori chiar nervos, nereuşind să se acomodeze cu cenzura, deranjând-o faptul că cineva străin îi citea scrisorile. Au fost momente în care părea că se va prăbuşi psihic. Grija casei, a „Drapelului", a lui Valeriu Branişte, au obligat-o să fie tare, să nu cedeze. Vorbind, la 12 august, de adevăraţii eroi ai neamului, pe sine se considera ceva mărunt, dar util. O spune clar: „Eu nu am făcut decât să rezist". În aceeaşi scrisoare mai adaugă: „Acum închei cu cea mai fierbinte dorinţă ca această scrisoare să fie într-adevăr cea de pe urmă. Le doresc şi domnilor de la cenzură să se ocupe cu lucruri mai bune şi mai folositoare decât cu citirea scrisorilor mele". Va mai scrie, însă, încă 5 scrisori dinspre „libertate" spre nelibertate.

În scrisori informaţiile despre românii aflaţi în închisoare cu el sunt mai mult creionate. În *Notiţe,* contururile lor sunt întărite, devenind chiar expresive. Şi parcă ca o ironie a vieţii „păzitorii" lor erau români „toţi în slujbă contra noastră, pe când pe cele fronturi luptau şi sângerau sute de mii de români în serviciul unui guvern al cărui scop declarat era a statornici robia naţională a lor şi a urmaşilor lor"[18]. Consideraţiile despre Primul război mondial aflat în plină desfăşurare sunt puţine. Categoric, cenzura era „vinovată". Acestea nu lipsesc însă cu totul — vezi citatul de mai sus. La 13 iulie 1918 Valeriu privind o fotografie cu ai lui, îi vede şi-i simte slăbiţi, trişti şi parcă la capătul puterilor.

---

[18] *Ibidem,* p. 518.

https://biblioteca-digitala.ro

Atunci, optimismul lui debordant — fireşte de circumstanţă — irumpe în cuvinte de îmbărbătare. „În numele lui Dumnezeu, ţineţi-vă firea [...] Vreau să vă găsesc în viaţă, bucuroşi şi capabili de viaţă. Capul sus! Este război mondial, catastrofă mondială şi soarta încearcă într-un fel fiecare familie. Trebuie s-o suportăm. Nimeni nu trăieşte azi fără griji [...] acum sunt acordurile finale. Ar fi veşnic păcat să nu mai rezistaţi acum".

În câteva cazuri el descrie celula, clădirea, curtea închisorii. La 8 iunie el apreciază că doar un zid îl despărţea de „viaţa străzii". În fapt, acel zid îl despărţea de libertate! O libertate pe care nu şi-o închipuia că va veni fără să fie audiat. Şi acele momente s-au lăsat mult aşteptate. Abia la 17 iulie s-a ţinut prima audiere. Au urmat celelalte în 18, 24, 25, 26, 27 iulie. Detalii despre conţinutul lor apar foarte palid în Scrisori. Sunt însă, descrise în *Notiţe*. Ele s-au învârtit în jurul demersurilor şi declaraţiilor făcute de Al. Iorga cu diferite ocazii. Suntem convinşi că prin conţinutul lor — neapărând circumstanţe agravante — ele l-au liniştit pe deplin pe V. Branişte.

Cu privire la iminenta sa eliberare organismul greoi al justiţiei militare s-a mişcat însă încet, oprindu-se abia la 1 octombrie 1918.

Deşi aflat într-un mediu închis, opac şi la început descurajat, spontaneitatea sclipitoare, umorul scrisului său impresionează. De pildă, la 29 martie îi scria soţiei: „Te vei mira. Am în celula mea o măscioară, un scaun, cerneală, toc etc. Sunt pe cea mai bună cale să devin iar european" (Gh.I.). Sau, la 3 august, vorbind despre desfăşurarea audierii — lungă şi obositoare — nu scapă prilejul să puncteze: „Este însă o plăcere să petreci între *europeni* (s.n. — Gh. Iancu) 5—6 ore". În cele două situaţii ironia fină se îndreaptă înspre pretenţiile maghiarilor de a fi doar ei europeni, în raport, de pildă, cu românii.

În scrisoarea din 23 septembrie 1918 — care se va dovedi a fi ultima — Branişte parcă se dezbracă de un costum rigid pe care a fost silit să-l poarte din februarie. Devine mai îndrăzneţ, mai contemporan cu evenimentele de pe câmpurile de luptă, regretând „adeseori că trebuie să stau aşa de departe de luptă".

Într-o asemenea stare de spirit el exclama „Dar în curând se va sfârşi. Nu ştiu câte zile sau săptămâni va mai dura acest „curând", nu vreau nici să fac vreo prevestire, dar în-

https://biblioteca-digitala.ro

tr-adevăr suntem la sfârşit". Continuă câteva rânduri mai încolo „Pretutindeni este publicul obosit de război fără deosebire de naţionalitate şi credinţă [...] La începutul acestui război nefericit, voiau cu toţii să meargă pe câmpul de luptă şi fiecare voia să fie erou şi să doboare duşmanul, astăzi nu mai este o ruşine să nu mai vrea să meargă pe câmpul de luptă. Fiecare caută un loc ferit, cât se poate de departe de duşman şi de ploaia de gloanţe. Totul decedează, chiar războiul! Să sperăm că este ultimul într-un timp previzibil. Astăzi apare războiul ca un anacronism". Din nefericire, unii oameni din generaţia lui V. Branişte vor cunoaşte şi ororile cumplite ale celui de al doilea Război Mondial!

În sfârşit, previziunile lui V. Branişte s-au adeverit. La 1 octombrie pleca din închisoarea care-l privase de libertate şi-l supusese la numeroase privaţiuni. A devenit liber într-o perioadă în care calităţile lui puteau sluji idealului de desăvârşire a unităţii politice a românilor.

Pleca pentru a fi în sfârşit „în lupta" pentru desăvârşirea idealului de unitate politică a românilor. A redevenit rapid un om al obştii româneşti, care va înregistra, într-un ritm rapid, transformări de esenţă în lunile octombrie—noiembrie 1918.

Revenirea lui la Lugoj, la conducerea „Drapelului" i-a prilejuit încadrarea în şuvoiul politico-naţional al românilor, care a atins punctul culminant la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia.

Cu siguranţă, scrisorile de preţuire, de cinstire şi de îmbărbătare primite după 1 octombrie 1918, i-au fost un sprijin moral real, în acţiunile de pregătire a Adunării de la Alba Iulia. Slăbit de zilele de închisoare, cu ochii afectaţi de mediul neprietenos în care trăise, el n-a fost în stare să ia drumul Albei Iulii. I-a pregătit, i-a învăţat şi a fost alături sufleteşte de cei apţi să plece la marea sărbătoare naţională. El a rămas la Lugoj până în martie 1919, când şi-a ocupat locul de membru în Consiliul Dirigent, stabilit la Sibiu. Putem conchide că existenţa lui V. Branişte a cunoscut în anul 1918 situaţii şi evenimente care l-au purtat de la agonie la extaz.

Gh. Iancu

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1. JÁSZI OSZKÁR

Budapesta 28 februarie 1918

Iubite prieten,

Din păcate deocamdată nu pot face nimic în chestia prietenului nostru. Te înşeli în privinţa situaţiei, dacă crezi că prin Uniunea ziariştilor din Budapesta s-ar putea obţine ceva. Şi această societate este în cea mai mare măsură şovinistă. Mai mult de 3—4 oameni n-ar cuteza să mi se alăture. Deocamdată voi scrie la Seghedin deşi cunoscând starea de spirit a oraşelor maghiare de provincie, nu aştept mult de la intervenţia mea. Impresia mea este că de aici din patrie nu vom reuşi nimic, de aceea în zilele viitoare voi pleca la Viena, şi acolo prin intermediul câtorva prieteni voi încerca să grăbesc lichidarea cinstită a chestiei. Poţi să-ţi închipui cum mă agită această nemaiauzită nedreptate, acest spirit soldăţesc, dispreţuitor al oricărei constituţionalităţi. Dacă voi reuşi să obţin ceva, te voi anunţa. Te rog şi pe tine să mă ţii la curent cu cele întâmplate.

Salutări cordiale, al tău
JÁSZI OSZKÁR

2. JÁSZI OSZKÁR

Budapesta, 4 martie 1918

Iubite prietene,

Astăzi am primit de la prietenul meu dr. Hollos Jozsef, care este medic primar la Seghedin, următoarea scrisoare:

Ieri după-masă am primit scrisoarea ta, şi azi înainte de masă m-am interesat de cauza lui B.[raniişte]. L-au căutat direct pe procurorul Zs[ifkovits] pe care îl cunosc personal,

https://biblioteca-digitala.ro

dar el este tocmai în această cauză la Budapesta şi astfel am vorbit cu locţiitorul său, un căpitan judecător militar şi am primit următoarele informaţii:

Cauza este atât de mare încât lucrează la ea în permanenţă 5 persoane, dar şi aşa numai peste 6—8 luni va ajunge la dezbatere. El mai ştia că au intervenit 2 deputaţi la W[ekerle]. Am câştigat impresia că această întreagă cauză depinde direct de guvern, şi deci nu pot face nimic din iniţiativă proprie.

B. nu este încă în stadiu de instrucţie ci numai în închisoare preventivă. Din păcate nu am primit permis pentru ca să-l vizitez, dar procurorul a ascultat în prezenţa mea pe plutonierul închisorii care a declarat că se bucură de tratament bun; îşi aduce masa de afară, două ore pe zi le petrece în curte, primeşte cărţi (cărţile lui i-au fost luate ca corp delict), i se permite fumatul.

Aşa văd că aici orice intervenţie este inutilă, totuşi mă voi interesa şi mai departe de soarta lui. Ar fi bine să cunosc numele advocatului său apărător. Reiese clar că sorţii lui B. nu-i pot veni în ajutor decât de circumstanţe politice. El personal ca un om din sudul Ungariei (jude cercual) cunoaşte activitatea lui B. dinainte de război, şi crede că tu fiind de bună credinţă, te înşeli în privinţa lui B.

Până aici informaţiile, care nu m-au surprins.

(Ce exemplu evident de „corp delict").

Din Pesta din sursă autorizată am primit lămurirea că B. şi 31 de tovarăşi au fost arestaţi în urma unui Consiliu de Miniştri, iar contra lui B. are procuratura astfel de date, încât vinovăţia lui este deasupra oricărei îndoieli.

Şi aici se pregăteşte o nouă comedie de trădare de patrie. Acum numai o singură influenţă poate stăvili planul conceput: Viena. Mâine plec acolo şi voi face ce voi putea.

Deocamdată i-am cerut lui Hollos, dacă obţine informaţii să mi le comunice mie, cum voi lipsi două săptămâni, pentru restabilirea sănătăţii mele.

Uzează discret de conţinutul acestei scrisori, iar scrisoarea distruge-o.

Te salută al tău credincios
J.O.

https://biblioteca-digitala.ro

3. JÁSZI OSZKÁR

Südbahnhofhotel Semmering, martie 1918

Iubite prietene,

La Viena am vorbit cu mai mulţi bărbaţi politici influenţi care se interesează sincer de soarta lui B. şi au promis că vor interveni în interesul lui. Degeaba, în politica mult hulită austriacă există incomparabil mai multă democraţie şi umanism decât în adunarea cavalerilor pestani.

Natural este o mare întrebare dacă vor reuşi să facă ceva în interesul lui B., când după reţeta cunoscută se urzeşte contra lui o perspectivă atât de întunecată.

În tot cazul sunt liniştit că nu am lăsat neîncercată nici o acţiune. Acum mă odihnesc aici o săptămână, să-mi cârpesc puţin nervii, dar înainte de 20 voi fi la Pesta, şi stau bucuros la dispoziţia voastră[1].

JÁSZI[2]

---

[1] Publicate în *Amintiri*, p. 574—576.

[2] Jászi Oszkár (1875—1937). Sociolog, om politic maghiar.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față cuprinde corespondența lui Valeriu Branișteдin perioada februarie—septembrie 1918, scrisori scrise și primite de V. BranișteдSunt scrisori de un tip aparte, fiind scrise sau primite în închisoare, unde era o cenzură nemiloasă.

Scrisorile au fost ordonate în volum în ordine cronologică.

Textele în limba română le-am așezat pe poziția întâi, și originalele pe a doua.

Emitentul a fost pus în stânga, sus. Când emitentul a fos Valeriu Branișteдam indicat, în paranteză, destinatarul.

Indiferent unde apăreau locul și data și cum erau scrise, în volum s-au pus în dreapta denumirea actuală a localității și data după normele de astăzi de transcriere.

În textul românesc transcrierea numelor proprii s-a făcut potrivit uzanței. în timp ce în textele în alte limbi s-a păstrat felul de scriere al emitentului.

Notele le-am pus doar la textele în limba română.

Transcrierea și traducerea textelor germane și maghiare aparțin Valeriei Căliman.

Revizia generală a volumului a fost făcută de Gheorghe Iancu.

Prescurtările utilizate în volum sunt:

— Biblioteca Academiei Române București, Secția manuscrise = BAR ms. nr.
— Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fotocopii = Ft.
— Arhivele Statului, Filiala Cluj-Napoca, fond Valeriu BranișteдASC, 900.
— Muzeul bisericii Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, fond Valeriu BranișteдȘchei, doc. nr.

Sperăm ca și acest volum de corespondență, prin efortul Editurii Banatica din Reșița, să se constituie într-un omagiu adus tuturor celor care au militat pentru susținerea idealurilor naționale ale poporului român.

Gheorghe Iancu

https://biblioteca-digitala.ro

1. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni, 25 februarie 1918

Prima scrisoare![1] De aici încolo pot scrie mai des. Sîmbătă după ameaz am fost pentru întîiaşi dată ascultat. Acum iarăşi este pauză. Cred că investigaţia va ţine cam două săptămîni.

Eu mă aflu bine. De mine să nu fiţi îngrijoraţi, nici să nu mă compătimiţi. Eu duc lume albă. Dorm, mă plimb, mănînc, iar de ieri pot chiar şi citi. Mi-am reprimit cărţile.

Voi sînteţi de compătimit, care duceţi greul şi în locul meu. Şi mă tem că va mai ţine vreo două săptămîni pînă ce voi putea veni acasă, să vă scap de greu.

De prezent sînt *deţinut preventiv* pentru durata investigării. În acest stadiu *nu-mi trebuie advocat,* pentru că după procedura penală militară, advocatul apărător nu are nici dreptul de a fi de faţă la ascultare şi nici dreptul de a vedea actele. Ce va fi după încheierea investigării vom vedea atunci[2].

Pînă ce nu se termină investigarea să nu mă vizitaţi. Vă voi scrie eu cînd puteţi veni.

Acum să-mi trimiteţi într-un plic recomandat vreo 4—5 batiste. Altceva nu-mi trebuie.

Mai multe în scrisoarea viitoare.

Vă sărut pe toţi

Valer

Adresa mea de prezent este:

Dr. V./aleriu/ B./ranişte

Kir. törvényszéki fiokfogház[3]

14 zárka

(Închisoarea sucursală a Tribunalului regesc, celula 14)

Arhiva familiei

---

[1] Valeriu Branişte este întemniţat la Saghedin. După o percheziţie ordonată de tribunalul militar de honvezi din Seghedin la 1/14 II 1918 — zi în care au avut loc şi alte percheziţii la Lugoj— şi după ce a fost ridicată multă corespondenţă din redacţia „Drapelul" şi din locuinţa personală, el a fost arestat în ziua de 3/16 II, acuzat fiind de spionaj în favoarea României.

https://biblioteca-digitala.ro

[2] În ziua de 25 februarie Valeriu Branişte a fost audiat prima dată de către căpitanul-auditor Zsifkovits, însoţit de un locotenent în Biroul sergent majorului închisorii filiale. Cu acest prilej i s-a adus la cunoştinţă oficial cele ce le comunică soţiei în scrisoare.

[3] Din lipsă de spaţiu în închisoarea militară din Seghedin, situată în Béke utca, implicaţii în acest proces de spionaj au fost încarceraţi în timpul instrucţiei în închisoarea sucursală a procuraturii regeşti ungare din Seghedin.

2. GEORGE POP DE BĂSEŞTI

Băseşti, 26 februarie 1918

Onoratei Redacţii „Drapelul", Lugoj

Sînt foarte neliniştit prin avizul din „Drapelul"[1] că proprietarul foii, dr. Branişte, va fi absent mai mult timp din Lugoj. Cer explicări sub covertă, detaliat despre cauza absentării?
Băseşti, p.u. Illesfalva, 1918 26/2

George Pop de Băseşti

ASCN 900 V/242

[1] In „Drapelul" XVIII, nr. 14 din 6/19 februarie 1918 a apărut informaţia că V. Branişte va lipsi timp nelimitat din redacţia ziarului.

3. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, joi 28 februarie 1918

Dragă Miţi,

Aceasta e a doua scrisoare. Luni am scris cea dintîi. De atunci nimic nou. N-am mai fost ascultat. Zilele trec acum mai repede decît pot citi cărţile aduse cu mine[1]. Doar nopţile sînt îngrozitoare. Cum n-avem lumină, ne culcăm cum se întunecă şi stăm şi ne zvîrcolim în pat pîn ce se face zi. Visurile ne vin tot numai pe poarta de fildeş.

https://biblioteca-digitala.ro

De 6 zile ne aducem mîncarea de afară. M-am abonat la dejun (cafea!) şi prînz. Cina o fac frugală cu ce mi-a rămas din merinde. Primele 7 zile le-am trăit din traistă. Au fost lucruri admirabile. Mulţumesc tuturor cari au contribuit, îndeosebi doamnei Pop[2], care s-a distins şi acum. Prăjiturile au fost fenomenale. Mai am slănină cam pe 5—6 zile. Mi-ar plăcea dacă mi-aţi trimite pe săptămînă cu poşta cam o jumătate de pîine şi eventual ceva cîrnăţării (şarcuterii, dar puţin!).

Rufe nu-mi trebuie deocamdată. Voi scrie separat despre acestea.

Salut pe toţi cei ce se interesează de mine. Sărut mîinile doamnei Pop. Sărut copiii şi pe Mausi. Tu grijeşte de copii, iar copiii să grijească de tine.

Te îmbrăţişează în speranţa unei apropiate revederi

Valer

Olvashatatlan írás véget nem továbbitható

Hochfélder[3]

Arhiva familiei

---

[1] Întemniţat la „Fiok" din ziua de 18/II şi supus unui regim aspur celular, după audierea prealabilă din 23/II, i s-a permis lui Valeriu Branişte cititul şi i-au fost restituite obiectele confiscate la încarcerare.

[2] Alma Pop n. Maior (1874—1922) văduva lui Izidor Pop (1870—1913), prietenă intimă a familiei Branişte.

[3] In limba maghiară „Din cauza scrisului neciteţ, nu se poate trimite". Deşi legea permitea între soţi corespondenţa în limba maternă, în urma acestui refuz, corespondenţa va fi redactată în limba germană.

4. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, vineri 1 martie 1918
Láttam dr R/osenthal/[1]

Dragă Miţi,

Luni ţi-am scris o scrisoare, cea dintîi de aici. Sper că ai primit-o. De atunci nu s-a întîmplat nimic nou. Nu a avut loc nici o ascultare nouă.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă îmi scrii, te rog scurt, clar, convenţional, fără aluzii la actualitate, pentru ca scrisoarea să nu fie oprită. În scrisoarea precedentă ţi-am cerut să-mi trimiţi, într-un plic recomandat, 5—6 batiste. În cazul că nu le-ai trimis încă, te rog să-mi împachetezi şi trei flanele, două perechi indispensabili şi un prosop. De altceva nu am nevoie. Rufele de spălat ţi le voi trimite în curînd.

Eu mai am pîine şi mîncare pentru 5—6 zile. De o săptămînă sînt abonat la dejun şi prînz, aşa că numai cina o iau frugal din traistă. În pachet îmi poţi trimite şi o jumătate de pîine, puţine mezeluri şi fursecuri. Dar nu mult.

Mie îmi merge bine. Sînt sănătos. Ultimele urme ale gripei dispar. Să sperăm numai bine.

Grijeşte de copii, iar copii să grijească de tine. Sărut mîinile doamnei Pop.

Te îmbrăţişează în speranţa unei apropiate revederi al tău

Valer

Salută pe toţi cunoscuţii care se interesează de mine. Adresa mea este:

Dr. V.[aleriu] B.[raniște]
Kir. törvényszéki fiokfogház
Széchenyi tér 4 szám

Liebe Mitzi,

Montag habe ich dir einen Brief geschrieben, den ersten von hier. Hoffentlich hast du ihn schon erhalten. Seit dem hat sich nichts neues ereignet. Es hat kein neues Verhör mehr stattgefunden.

Falls du mir schreibst, bitte kurz, klar, gescheftliches ohne actuelle Anspielungen zu schreiben, damit der Brief nicht beanstandet werde.

Im vorigen Brief habe ich gebeten mir 5—6 Taschentücher in einem recomandierten Couvert zu senden. Falls du diese noch nicht gesendet hast, bitte mir auch 3 Tennishemden und 2 Unterhosen und 1 Handtuch einzupacken. Anderes brauche ich nicht. Die schmutzige Wäsche verde ich dir nächstens schicken.

Ich habe noch Brot und Esswaren für 5—6 Tage. Seit einer Woche bin ich auf Frühstück und Mittagessen abonniert, so dass ich nur das Abendessen frugal aus Eigenem verzehre. Im Packet kannst du

https://biblioteca-digitala.ro

mir auch ein halbes Brot. wenig Selchwaren und vielleicht kleine Bäckereien senden. Aber nicht viel.

Es geht mir gut. Bin gesund. Die letzten Reste der Influenza schwinden.

Hoffen wir das Beste.

Sorge auf die Kinder und die Kinder sollen auf dich sorgen. Einen Handkuss der Frau Pop. Ich küsse die Kinder und die Mausi.

Dich umarmt in der Hoffnung eines baldigen Wiedersehens. Dein

Valer

Grüsse an alle Bekanten die nachfragen.

Meine Adresse ist: V. Br. Szeged Kir. Törvinyzséki fiokfogház Szécsenyi tér 4 sz.

Arhiva familiei.

---

[1] În limba maghiară: „Văzut" dr. Rosenthal". Rosenthal Moritz, căpitan în rezervă la tribunalul militar Seghedin. În viața civilă, avocat în Timișoara.

5. MARIA BRANIȘTE

Lugoj, sîmbătă dimineața 2 martie 1918

Notă V. Branişte: Primit luni 4/III la ameaz

Viza cenzorului: Hecfelder

Dragă Valer,

Abia joi la prînz ți-am primit prima scrisoare. N-am răspuns imediat, pentru că era vorba să plece de aici cineva, să-ți ducă și un pachet. Deoarece însă nu s-a găsit nimeni, nu mai las și scriu să știi că sîntem bine cu toții.

Batiste o să-ți trimit chiar azi, scrie dacă mai ai lipsă de ceva. Nu știu cum să trimit, mi-e teamă că nu ți se dă. Am vrut să facem un pachet de mîncare, rufe, cărți, n-aș vrea însă să fac altora neplăceri. Mai bine scrie ce-ți trebuie și dacă e permis să-ți trimitem pe poștă. Bani ai? Rufe încă nu mai ai acolo.

Ziarul ți l-am trimis regulat însă pe adresa procuraturei. L-ai primit? Apare regulat. Aștept cu nerăbdare scrisorile promise. Cînd se va sfîrși și asta?

https://biblioteca-digitala.ro

Copii sărută mîinile, de la cunoscuţi salutări
Te sărută

Miţi

Şchei, doc. nr. 1

6. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri înainte de masă, 8 martie 1918

Notă V. Branişte: Primit 12/III 1918
Viza cenzorului: Se poate înmîna.
Locotenent major Gitta.

Dragă Valer,

Sper că la primirea acestei scrisori ţi s-au dat toate pachetele. Luni ţi-am trimis rufărie, marţi pîine şi alte alimente, ieri numai bunătăţile de la doamna Pop. Sînt curioasă cum au sosit şi în ce stare.

Noi am crezut că ai primit tutunul, după ce a fost acolo dr. Fränkl[1].

Săptămîna viitoare este 1. martie[2] şi eu nu ştiu ce plăţi am de făcut.

Cît primeşte Jugănar[3] şi femeia de la expediţie? Scrie-mi amănunţit ce am de făcut. Noi lucrăm fără întrerupere, adresele sînt litografiate pînă la pagina XVII, toţi copiii îmi ajută. Chiar Virgil[4] corectează adresele care sînt necitete. Dar mult nu mai putem rezista. Sîntem cu toţii sănătoşi şi aşteptăm nerăbdători fiecare scrisoare a ta. Pînă acuma am trei. N-ai voie să trimiţi vreun manuscris?

Toţi îţi trimit salutări. Copiii îţi sărută mîinile. Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

Hoffentlich hast Du beim Empfange dieser Zeilen alle Pakete erhalten. Montag habe ich dir Wäsche geschickt, Dienstag Brot und andere Esswaren, gestern lauter gute Sachen von Frau Pop. Ich bin neugierig wie alles angekommen und in welchem Zustande.

https://biblioteca-digitala.ro

Wir haben gedacht, dass Du Deinen Tabak bekommen hast, nachdem Dr. Fränkl dort war.

Nächste Woche ist der 1-te März, ich weiss nicht welche Zahlungen ich zu machen habe.

Was bekommt Jugănar und die Frau in der Expedition?

Schreibe ausführlich was ich thun soll. Wir arbeiten ununterbrochen, die Adressen sind bis Seite XVII litographiert, alle Kinder helfen mir. Selbst Virgil bessert die Adressen aus, die unlesbar sind. Nur lange darf es nicht mehr dauern.

Sonst sind wir alle gesund. Ich erwarte ungeduldig jeden Deiner Briefe. Bis jetzt habe ich drei. Darfst Du kein Manuscript senden?

Alle grüssen Dich, Handküsse von den Kindern.

Es küsst Dich Mitzi

Schei, doc. nr. 2

---

[1] Fränkl Béla avocat și directorul cinematografului Olympia din Lugoj l-a vizitat la închisoarea Seghedin pe Valeriu Branișteu o plenipotentă din partea soției lui. Vizita a avut loc în prezența căpitanului auditor Jifkovics în ziua de 11/25 februarie. Vezi *Valeriu Branișteu, Amintiri din închisoare*, București, 1972, p. 474.

[2] Este vorba de stil vechi, deci 14.III nou. Plățile se făceau după stilul vechi. Vezi și la percheziția din 1/14 februarie, Valeriu Branișteu avea asupra sa o mie coroane „luasem banii să fac diferite plăți fiind ziua de 1 februarie la noi". *Amintiri*, p. 471.

[3] Nicolae Jugănar, tipograful adus de la Brașov de Valeriu Branișteu pentru „Drapelul".

[4] Fiul lui Valeriu Branișteu.

7. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, sîmbătă 9 martie 1918
Láttam Bikics án fgör[1]
[Văzut Bikics, temnicer]
Scrisoarea a IV-a

Dragă Miți,

De la ultima mea scrisoare (5. III)[2] nimic nou. Nici o ascultare. Ieri am primit rufăria cerută. Mulțumesc. Alimentele nu au sosit încă.

https://biblioteca-digitala.ro

Am uitat să vă scriu să *nu-mi trimiteţi cărţi,* căci ele trebuie să treacă prin cenzură şi este o adevărată pierdere de vreme. Eu primesc aici de la o librărie de ce am nevoie. Chiar pentru a cîştiga timp s-a fixat aici *o singură zi pentru cenzură,* şi anume sîmbătă, cînd se cenzurează toate scrisorile care sosesc şi pleacă. În consecinţă de acum înainte voi scrie numai sîmbătă (iar voi scrieţi vineri) şi de primit voi primi lunea, ceea ce a lăsat să treacă cenzura sîmbătă.

Vă rog să scrieţi scurt şi clar, şi evitaţi orice lucru de prisos. Este în interesul meu să se încheie instrucţiunea cît de curînd posibil. Corespondenţa de prisos prelungeşte numai situaţia.

Nici vizitele *nu sînt de dorit.* Dacă se va prelungi chestiunea aş dori să mă viziteze *Dani*[3], spre a-l orienta despre situaţie. Deocamdată să aşteptăm în linişte şi cu încredere încheierea instrucţiei preliminare, şi să evităm orice ar putea să o prelungească.

Eu sînt bine. Sînt sănătos, mulţumit cu mîncarea, care este doar excesiv de papricată, altfel e gustoasă. Zilele trec repede, numai nopţile sînt îngrozitor de lungi şi bogate în visuri nebune, care tulbură somnul. Nu avem lumină. La apusul soarelui ne culcăm şi ne sculăm la 5 1/2. Pînă terminăm cu toate se face zi. De la 6 1/2 — 8 fără un sfert facem prima plimbare în curte. După masă de la 2 la 2 1/2 a doua plimbare. Natural sub escortă. Nu putem vorbi unii cu alţii. Sîntem despărţiţi foarte sever[4]. Totul este obicei. Omul este un animal adaptabil.

Salut pe toţi cunoscuţii. Sărut mîinile doamnei Alma. Sărut copiii.

Te îmbrăţişez al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Seit meinem letzten Brief (5/III) nichts neues. Kein weiteres Verhör. Gestern habe ich die verlangte Wäsche erhalten. Danke. Die Esswaren sind noch nicht angekommen.

Ich habe vergessen euch zu schreiben mir *keine* Bücher zu senden, denn die müssen die Zensur passieren und das ist reiner Zeitverlust. Ich bekomme hier durch eine Buchhandlung alles was ich brauche. Gerade um Zeit zu gewinnen ist jetzt wöchentlich ein

https://biblioteca-digitala.ro

einziger Zensurtag, und zwar Sonntags, an welchem alle einlaufende und abgehende Briefe etc. zensuriert werden. Demnach werde ich von jetzt angefangen nur Samstag schreiben (Ihr sollt *Freitags* schreiben) und erhalten werde ich nur Montags was Sonntags die Zensur passiert hat.

Bitte mir kurz und klar zu schreiben und alles Überflüssige zu meiden. Es ist in meinem Interesse dass die Voruntersuchung so bald als möglich abschliesse. Überflüssige Correspondenz verlängert nur diesen Zustand.

Auch Besuche sind *nicht erwünscht*. Falls doch die Geschichte sehr in die Länge zieht, würde ich Dani's Besuch wünschen, um ihn klar über die Situation zu orientieren. Vorläufig aber ruhig und vertraungsvoll den Abschluss der Voruntersuchung abwarten und alles vermeiden was diesen Abschluss verzögern würde.

Ich befinde mich wohl. Bin gesund; mit der Kost bin ich zufrieden, etwas übertrieben papriziert, sonst geschmackvoll. Die Tage schwinden rasch, nur die Nächte sind furchtbar lang und reich an blöden Träumen, die den Schlaf stören. Wir haben kein Licht. Bei Sonnenuntergang legen wir uns nieder und stehen um 1/2 6 Uhr auf. Bis wir mit Allem fertig sind ist Tag. Von 1/2 7 — 1/4 8 machen wir den ersten Spaziergang im Hof, n.M. von 2 — 1/2 3 den 2-ten Spaziergang. Freilich unter Excorte. Wir können unter uns nicht sprechen. Wir sind sehr streng von Einander abgesondert. Alles ist Gewohnheit. Der Mensch ist ein konfortäbles Ross.

Grüsse alle Bekannte. Handküss an Mme Alma. Küsse die Kinder.

Es umarmt dich dein

Valer

Arhiva familiei.

---

[1] George Bichișan sergent-major temnicer.

[2] Valeriu Braniște indică o dată greșită. Ultima scrisoare e din 1 martie.

[3] Daniel Nikolits, deputatul Lugojului, bun prieten cu Valeriu Braniște.

[4] Este vorba de ceilalți șase inculpați în acest proces: Ion Clopoțel (celula 10), Teodor Bucurescu (celula 11), Adrian Oțoi (celula 12), Aurel Raica (celula 13), Zaharia Pop (celula 18), Dumitru Manu (celula 20). Vezi *Amintiri*, p. 470.

https://biblioteca-digitala.ro

8. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri dimineaţa, 15 martie 1918

Nota V. Branişte: Primit 19/III 1918
Viza cenzorului: Se poate înmîna:
Locot. major, Gitta

Dragă Valer,

Atît de încet trece o săptămînă pînă am iarăşi o veste despre tine. Marţi am primit eu şi Valerica ultimele tale scrisori. Sînt foarte îngrijorată că n-ai primit pînă sîmbătă cele două pachete cu alimente. Ai acum tot ce-ţi trebuie şi cînd să-ţi trimitem iarăşi ceva? Totul durează prea mult pentru mine. Ce voi face mai departe cu ziarul? N-ar fi posibil să apară numai odată pe săptămînă şi să înştiinţăm publicul? Ce să fac şi ce înţelegere ar trebui să închei cu tipografia? Noi ne dăm toată silinţa, dar pentru un timp atît de lung este aproape de nesuportat. Scrie-mi amănunţit. Altfel totul îşi urmează cursul. Eu am plătit tuturor aşa cum mi-ai indicat tu.

Noi sîntem sănătoşi, copiii învaţă şi mă ajută aşa cum pot.

Salutări de la toţi cunoscuţii. Sărutări de mîini de la copii

Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

So langsam vergeht eine Woche, bis ich wieder etwas von Dir höre. Dienstag haben wir, Valerica und ich, Deine letzten Briefe erhalten. Ich bin sehr besorgt, dass bis Samstag die zwei Pakete mit Esswaren noch nicht in Deinen Händen waren. Hast Du jetzt alles, was Du brauchst und wann sollen wir Dir wieder etwas schicken? Es dauert mir allzu lange. Was mach ich weiter mit dem Blatt? Wäre es nicht möglich, es nur einmal wöchentlich erscheinen zu lassen und das Publikum zu avisieren? Wie soll ich es machen, was müsste ich mit der Druckerei abmachen?

Wir geben uns alle Mühe, aber auf so lange Zeit ist es beinah unhaltbar. Schreibe mir ausführlich. Sonst geht alles seinen Gang, ich habe überall gezahlt, so wie Du angedeutet.

https://biblioteca-digitala.ro

Wir sind gesund, die Kinder lernen und helfen mir wo sie können.

,Von allen Bekannten Grüsse, Handküsse von den Kindern.

Es küsst Dich

Mitzi

Es wäre gut, wenn Du die gebrauchte Wäsche nach Hause schicken könntest.

Şchei, doc. nr. 3

9. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, vineri 15 martie 1918

Scrisoarea a V-a
Láttam Gitta fh
L. Rusu, dr. R.

Dragă Miţi,

Sîmbătă am primit pîinea, alimentele şi cele două cărţi (I volum Mark Twain şi „Focul" de d'Annunzio). Totul a sosit bine. Mulţumesc. Marţi am primit scrisoarea ta (a 2-a) şi pachetul de la doamna Alma. A sosit de asemenea bine. Ai văzut tu lucrurile doamnei Alma? Sînt lucruri pentru o expoziţie, nu pentru închisoare! Şi trufandale. Franzeluţe umplute. Ceva luculic! Păcat că ai aceste lucruri deodată şi nu în rate. Azi i-am mulţumit şi doamnei Alma. Prăjituri am acum îndeajuns. Numai cu pîinea de la tine ajung în criză. Eu am nevoie de o pîine la 10 zile. Pentru transport, pînă o primesc, trebuie să socotim 5 zile. Cel mai bine ar fi să-mi trimiteţi odată pe săptămînă, în aceeaşi zi o pîine. Vă rog însă să scrieţi pe adresă şi „hadbiroifogoly"[1], altfel merge întîi la procuratura regească la cenzură, ceea ce constituie o muncă şi pierdere de vreme îndoită şi o întîrziere de cel puţin o zi. Rufărie am pentru două săptămîni, cel mult trimite-mi o faţă de pernă cu pîinea. Bani mai am destui. Sînt la plutonier, care-i mînuieşte. Am un carneţel unde se trec toate cheltuielile. Manuscrise nu pot trimite de aici — cel

https://biblioteca-digitala.ro

puţin în perioada dinaintea ascultărilor. Pot scrie numai 2 scrisori pe săptămînă şi fără masă şi scaun este greu să lucrezi. Eu n-am mai fost ascultat. Mîine sînt 3 săptămîni de la prima şi unica mea ascultare. Pare că nu s-a terminat încă cercetarea scrisorilor şi materialului ridicat la percheziţie. Răbdare, răbdare şi iarăşi răbdare! Mi se strînge coşul pieptului cînd mă gîndesc la voi. Eu trîndăvesc aici, în timp ce voi vă chinuiţi de moarte! Să sperăm că în curînd se va termina. O lună însă a trecut! La întrebarea relativ la femeile de serviciu am răspuns anticipat în scrisoarea Valericii. Se ţine Szercsi[2] de cuvînt cu adresele? Sînt bune? Mă gîndesc zilnic la aceasta.

Salut pe toţi cunoscuţii care se interesează de mine. Sărut copiii. Mă bucur că sînt cuminţi şi te ajută. Te îmbrăţişează al tău

Valer

P.S. După ce am scris această scrisoare, am fost chemat la auditorat, unde mi s-a *comunicat o dispoziţie neimportantă*. Principalul a fost o mică plimbare prin oraş, pe timpul „Corso"-ului. În oraş se vede primăvara. La noi este încă iarnă.

Te sărută

V[aler]

Liebe Mitzi,

Sonntag habe ich das Brot, die Esswaren von dir und die zwei Bücher (1 Band Mark Twain und „Feuer" von D'Annunzio) erhalten. Alles ist gut angekommen. Danke schön. Dienstag habe ich deinen Brief (den 2-ten) erhalten und das Packet von Mma Alma. Auch alles gut angekommen. Hast du die Sachen von Mma Alma angesehen?! Das sind Sachen für eine Ausstellung, nicht für's Gefängnis! Auch Novitäten darunter: gefüllte Wecken. Lucullisch! Schade dass man das Alles auf einmal hat und nicht in Raten. Heute habe ich auch Mma Alma gedankt. Gebäck habe ich jetzt genügend, nur mit dem Brot wird wieder Krisis sein, Ich brauche circa alle 10 Tage ein Brot. Für den Transport, bis ich es erhalte muss man auch 5 Tage rechnen. Am gescheitesten wäre es wenn ihr mir jede Woche an einem bestimmten Tage ein Brot sendet. Bitte aber auf der Adresse immer auch „hadbiroi fogoly" zu schreiben, sonst geht die Sendung zuerst zum kön. Staatsanwalten in Zensur und von dort zum Audi-

https://biblioteca-digitala.ro

torat, was doppelte Arbeit und Zeitverlust ist und Verspätung von wenigstens einen Tag bedeutet.

Wäsche habe ich für beide kommende Wochen. Höchstens einem Polsterüberzug kannst du mir mit dem Brot schicken.

Geld habe ich auch noch genug. Es liegt beim Feldwebel der es manipuliert. Ich habe ein Lager-Büchel darüber, wo alle Ausgaben eingetragen werden.

Manuskripte kann ich von hier — wenigstens während der Voruntersuchung — nicht senden. Darf überhaupt wöchentlich nur 2 Briefe schreiben. Und auch sonst *ohne Tisch und Stuhl ist schwer* zu arbeiten.

Ich wurde nicht mehr verhört. Morgen sind es drei Wochen seit meinem *ersten und einzigen Verhör.*

Die Durchsicht der bei der Hausuntersuchung beschlagnahmten Briefe und Karten scheint noch nicht beendet zu sein. Geduld, Geduld und wieder Geduld! Der Brustkasten zieht sich mir zusammen wenn ich an euch denke. Ich sitze hier müssig während ihr euch zu Tode quält! Hoffen wir dass es bald ein Ende nehmen wird. Ein Monat ist schon hin!

Die Frage bez. der Bedienerinnen habe ich im Vorhinein im Brief beantwortet im Brief an Valerie Hält Szercsi lelkem Wort mit den Adressen? Sind sie wirklich gut? Ich denke täglich daran.

Grüsse an alle Bekannte, die nachfragen, Küsse die Kinder. Es freut mich dass alle artig sind und dir helfen.

Es umarmt dich dein

Valer

P.S. Nachdem ich diesen Brief geschrieben habe, wurde ich auf Auditorat berufen, wo man mir *eine unbedeutende Verfügung mittheilte.* Hauptsache war ein kleiner Spaziergang durch die Stadt, gerade zur Corso-Zeit. In der Stadt sieht es schon Frühjahr mässig aus. Bei uns ist *es noch winterlich.*

Es küst dich

Valer

Arhiva familiei.

---

[1] În limba maghiară: deţinut al Curţii marţiale.

[2] Szercsi, sufleţele, nume de alintare pentru Serena Szidon. Papetcria Szidon litografia adresele pentru ziarul „Drapelul".

https://biblioteca-digitala.ro

10. ŞTEFAN CICIO-POP

Budapesta, 22 martie 1918
Hotel Jägerhorn

(Notă Valeriu Branişte: Primit 10/IV)
Viza cenzorului: Se poate înmîna,
Locotenent major Gitta

Prea stimate prietene,

Cînd am aflat despre acţiunea întreprinsă împotriva ta, ne-am prezentat împreună cu prietenul meu Mihali[1] la domnul prim-ministru[2] şi i-am cerut lămuriri. Încă în prezenţa mea, dînsul a încredinţat pe ministrul de război[3] să cerceteze cauza şi ieri şi azi am dezbătut iarăşi cauza ta cu domnul prim-ministru. Acesta mi-a comunicat că ai fost arestat la cererea Curţii marţiale din Viena. Totodată s-a făcut o intervenţie telegrafică să se acţioneze repede în cauza ta, iar încarcerarea ta preventivă, în cursul instrucţiunii, să-ţi ofere tot ce se cuvine unui om de cultură.

Te sfătuiesc să-ţi iei un avocat să te apere.

Te rog ţine-mă la curent despre toate, să ştiu şi eu ce se întîmplă cu tine. Pot să-ţi aduc la cunoştinţă că deputatul Mihali, colegul meu, se interesează intens de cauza ta.

Scrisoarea ta adresează-mi-o la Arad, căci deocamdată voi fi acasă. Mişcat de soarta ta, dar încrezător în dreptatea ei, te îmbrăţişează vechiul tău prieten,

Ştefan Cicio-Pop[4]

Igen Tisztelt Barátom!

Mikor értesültem az ellened folyamatba tett eljárásról, Mihali barátommal együtt azonnal felkerestük a miniszterelnök urat és felvillégosítást kértünk. Ö nyomban jelenlétemben megbízta a honvédelmi miniszter urat az ügy megvizsgálásával és tegnap meg ma tárgyaltam ügyedben a miniszerelnök úrral, a ki azt adta elö, hagy a bécsi Katonai bíróság megkérésére fogtak el Tégedet, egyúttal táviratilag intézkedés történt hogy ügyedet gyorsan intézék el s a vizsgálati fogságot veled szemben mint művelt emberhez illik foganatosítsák.

Azt a tanácsot adom: hogy végy magadnak védőügyvédet.

https://biblioteca-digitala.ro

Kérlek értesíts mindenről, hogy magam is tudjam mi történik veled. Közölhetem, hogy Nikolics képviselőtársam melegen érdeklődik ügyed iránt.

Leveledet intézd Aradra, mert most egyelőre otthon leszek.

Megrendülve sorsod iránt de bizva ügyed igazságába ölel régi hű barátod.

Arhiva familiei Dr. Ştefan Cicio-Pop.

---

[1] Teodor Mihali (1855—1934) om politic, contribuie la redactarea „Memorandului" şi este condamnat în 1894 la doi ani temniţă. În închisoarea din Vaţ, leagă prietenie cu Valeriu Branişte. Din 1905 este deputat în Parlamentul Ungariei pînă în 1918. În această calitate se ocupă despre procesul politic în cauză.

[2] Wekerle Sándor (1848—1921), om politic, prim-ministru al Ungariei, a încercat zadarnic din august 1917 să împiedice prăbuşirea Austro-Ungariei.

[3] Szurmay Sándor (1860—1945), ministru de război al Ungariei.

[4] Ştefan Cicio-Pop (1865—1934) om politic român, apărător în procesul „Memorandului". Din 1905 pînă în 1918 este deputat în Parlamentul Ungariei. La 1.XII.1918 este ales vice-preşedinte al Marii Adunări de la Alba Iulia. De mai multe ori deputat în Parlamentul României şi ministru.

11. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 23 martie 1918

Nota V. Branişte: Primit 24/III 1918
viza cenzorului: Se poate înmîna,
locot. major Gitta

Dragă Valer,

Scrisorile noastre se încrucişează astfel încît tu îmi răspunzi adeseori la întrebările mele, înainte de a le fi primit. Ultima ta scrisoare de vineri am primit-o abia miercuri dimineaţă, de asemenea şi doamna Pop. Eu ţi-am trimis prin bunăvoinţa unei doamne o pîine la Seghedin şi ceva alimente, am rugat-o însă să pună acolo pachetul la poştă, pentru ca să nu vină la tine. Sper că a ajuns mai repede în

https://biblioteca-digitala.ro

mîinile tale ca celelalte. Ieri am trimis de asemenea o cutioară cu dulciuri, două feţe de perină şi 8 batiste. Sîmbătă voi trimite iarăşi o pîine. Nouă ne merge destul de bine. Adresele înaintează de asemenea. Sînt foarte frumoase. Deocamdată am încetat să litografiez. Am 32 de coli[1]. Să continui? Anunţurile nu ştiu să le taxez, şi bilanţurile rămîn neplătite pînă la reîntoarcerea ta. Ele au apărut însă la timp.

La noi a venit primăvara. Cît va mai dura chestia aceasta? Am nevoie de răbdare, aproape una supraomenească!

Copiii învaţă harnic. Virgil se plimbă zilnic cu Caius Vălean, care se ocupă mult cu el. Marioara dă lecţii de germană celor doi mai mici. Pe Olga o instruieşte şi la alte materii. Noi avem iarăşi lumină electrică de la 8 dimineaţa pînă la miezul nopţii, aşa că nu trebuie să ne temem în fiecare zi.

Salutări de la toţi. Copiii îţi sărută mîinile.

Te aşteaptă

Miţi

Lieber Valer,

Unsere Briefe kreuzten sich so, dass Du maine Fragen meistens beantwortest, bevor Du sie in Händen hast. Deinen letzten Brief vor Freitag habe ich erst Mittwoch früh erhalten, ebenso Frau Pop. Ich schickte Dir durch eine Dame ein Brot und etwas Esswaren nach Szeged, bat sie aber, das Paket dort zur Post zu geben, damit sie nicht zu Dir kommt. Hoffentlich hast Du es rascher in Händen gehabt als die anderen. Gestern ging ebenfalls eine kleine Schachtel mit Delicatessen, 2 Pölsterüberzügen und 8 Taschentüchern ab. Samstag schicke ich wieder ein Brot. Uns geht es verhältnismässig gut. Mit der Arbeit auch. Die Adressen sind sehr schön. Ich habe einstweilen aufgehört zu lithographieren bis auf weiteres. Es sind schon 32 Streifen, soll ich fortsetzen? Die Inserate kann ich nicht taxieren, die Bilanzen bleiben auch bis zu Deiner Wiederkehr unbezahlt. Sie sind aber pünktlich erschienen.

Hier ist es auch schon Frühling. Wie lange wird das noch dauern? Geduld braucht man, fast eine unmenschliche!

Die Kinder lernen alle fleissig. Virgil spaziert fast täglich mit Caius Vălean, der sich seiner sehr angenommen hat. Marioara unterrichtet beide Kleinen Deutsch, Olga auch in den übrigen Fächern.

https://biblioteca-digitala.ro

Wir haben wieder von früh 8 Uhr bis Mitternacht Licht, so dass wir nicht jeden Tag drucken müssen.

Alle grüssen Dich, von den Kindern Handküsse. Es erwartet Dich

Mitzi

Şchei, doc. nr. 4

---

[1] Adresele abonaţilor „Drapelului" — după o frumoasă caligrafiere făcută dintotdeauna de Maria Branişte — erau litografiate pe coli de hîrtie, care, după ce se lipeau, se decupa fiecare adresă, iar ziarul se introducea în banderola rezultată. Împăturirea foii era executată manual de către copiii Branişte şi Jugănar.

12. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni 25 martie 1918
Láttam Gitta föhadnagy

Scrisoarea a VI-a

Dragă Miţi,

La 19 am primit a treia scrisoare, şi ieri în 24 a 4-a. Sper să primesc în curînd permisiunea de a-ţi răspunde la toate întrebările. Acum te rog să continui cu litografierea adreselor şi să nu faceţi nici o schimbare privitor la apariţia ziarului, pînă după începerea trimestrului al doilea. Sîmbătă în 23 am primit pîinea şi alimentele. Ar fi fost mai practic dacă doamna ar fi trimis pachetul direct plutonierului închisorii, printr-un hamal, în loc să-l fi dat la poştă. Totul a sosit bine. Mîine aştept bunătăţile. Am impresia că mă răsfăţaţi prea mult. Pentru mine principalul este pîinea.

Te rog deocamdată *nu-mi trimite* lenjerie. Vă voi scrie cînd să trimiteţi. Voi avea atunci nevoie, poate şi de costumul gri de primăvară, eventual de ghete şi pardesiu. Despre toate acestea voi mai scrie.

Ieri am sărbătorit aici ziua de naştere a Valericii. Sper că a primit felicitarea mea.

Salut pe toţi cunoscuţii, care întreabă de mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Sărut pe copii şi Mausi. Sărutări de mîini doamnei Alma.

Te îmbrăţişează în speranţa unei revederi apropiate al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Am 19-ten habe ich deinen 3-ten Brief erhalten, und gestern am 24-ten schon deinen 4-ten Brief. Ich hoffe bald die Erlaubnis zu erlangen auf alle deine Fragen antworten zu können. Jetzt bitte ich dich nur mit dem Lithographieren der Adressen fortzusetzen und — wenn nur möglich — bis nach Anfang des II-ten Quartals keine Änderung im Erscheinen des Blattes vorzunehmen.

Samstag am 23-ten habe ich das Brot und die Esswaren erhalten. Danke schön. Es wäre praktischer gewesen wenn die Dame das Paket direkt dem Feldwebel des Gefängnisses geschickt hätte durch einen Träger anstatt es auf die Post zu geben.

Alles ist gut angekommen. Danke. Morgen erwarte ich die Delikatessen. Ich habe den Eindruck, dass ihr mich zu sehr verwöhnt. Hauptsache ist für mich das Brot.

Bitte mir vorläufig *keine* Wäsche zu schicken. Ich werde schreiben wann ihr schicken sollt. Ich werde dann vielleicht auch die grauen Frühjahr Kleider brauchen, eventuell Schuhe und Überzieher. Aber über all dies schreibe ich rasch.

Ich habe gestern hier den Geburtstag Valerie's gefeiert. Hoffentlich hat sie schon meine Gratulation erhalten.

Grüsse an alle Bekannten die nach mir fragen.

Küsse die Kinder und Mausi. Einen Handküss an Mma Alma.

Es umarmt dich in der Hoffnung baldigen Wiedersehens

Dein

Valer

Arhiva familiei

13. VALERIU BRANIŞTE

(Către fiica sa Valerica)

Seghedin, 28 martie 1918

Dragă Valerica, pentru sărbătorirea celei de a şaptesprezecea aniversări a zilei tale de naştere pe care sper să o petreci încă mulţi ani veselă, sănătoasă, mulţumită şi

https://biblioteca-digitala.ro

fericită, îţi trimit drept felicitare cele dintîi impresii pe care le-am trăit în neaşteptata schimbare a vieţii mele din ultimele săptămîni. Aşadară — acesta este termenul cel mai de neînlocuit al limbii germane. Cînd nu ştii să începi, să continui sau să închei ceva, spui aşadară, şi ai spus totul. Aşadară, după despărţirea noastră precipitată mi-am îndreptat paşii, ieşind pe poartă, întovărăşit de doi domni simpaţici, cari au insistat să-mi ţină tovărăşie. Cel mai în vîrstă s-a prezentat ulterior ca conducătorul grupului de detectivi Kalmár[1], iar cel mai tînăr cavaler Bialoskurszki. Acesta este originar din regiunea Oraviţei şi este înrudit cu familiile Biebel şi Laszloffy (el vorbea despre Litzi şi Dalma aşa cum vorbeam eu despre Szercsi)[2], afară de acestea este un bun cunoscut al auditorului dr. Sălăgean, al cărui oaspe a fost adeseori în Holod.

Am trecut strada pustie într-o linie frîntă, asemănătoare cu zborul cocorilor. Singurul cunoscut pe care l-am întîlnit a fost Iacob[3],, care m-a liniştit cu răspunsul său afirmativ că stăpînul său este acasă. Pentru a nu stîrni senzaţie n-am trecut prin strada Timişorii, ci am cotit prin străduţa care duce la cinema, spre a ajunge la intrarea din dos. În străduţă reprezenta valurile vieţii manicurista noastră, care împreună cu o prietenă (în costum de manicuristă) cochetau din fereastră cu un domn, care se plimba pe celălalt trotuar, şi care se dovedi mai tîrziu că este detectivul şef Daniel, care făcea pază în această străduţă. Pe al patrulea, pe conducătorul Püsköki,, care de sigur veghea undeva în numele legii, nu l-au putut descoperi ochii mei lipsiţi încă de experienţă. Aşa am ajuns la intrarea din dos (Şi în închisoare poţi ajunge pe uşi lăturalnice!) Paznicul, care stătea de strajă părea că mă cunoaşte, m-a salutat româneşte spunîndu-mi pe nume, şi aşa am putut intra fără greutăţi. Cum era chiar vremea mesei, n-am găsit pe nimeni în cancelarie şi aşa am trecut mai departe în locuinţa plutonierului, care era chiar la desert. El şedea la masă, palid ca moartea, iar în faţa lui în picioare, nevasta lui cu mîinile în şolduri stătea ca un model pentru un ulcior marocan. Pe vechiul meu însoţitor nu l-a impresionat această scenă. Fără să-şi ceară scuze că deranjăm, m-a predat plutonierului, şi a luat-o din loc împreună cu tovarăşii, să nu piardă masa de prînz. Eu am mai avut atît umor, să fac haz de necaz, şi să le spun poftă bună. Pofta mea mi-au distrus-o cu desăvîrşire.

https://biblioteca-digitala.ro

Fără să rostească un cuvînt, m-a condus plutonierul de-a lungul coridorului şi la prima cotitură a descuiat o uşă şi m-a vîrît — în adevăratul sens al cuvîntului — într-o gaură lată de un pas şi jumătate şi lungă de trei paşi. Era deabia atît loc cît să încapi între patul de fier şi spatele unei sobe, a cărei deschidere dădea spre coridor. Abia au trecut zece minute şi plutonierul deschise uşa grăbit şi mă întrebă dacă am asupra mea vreun document care să justifice încarcerarea mea, căci detectivii nu i-au predat nimic şi domnii aceştia obişnuiesc uneori să facă asemenea farse, ale căror urmări neplăcute are să le suporte el. Din fericire posedam ordinul de arestare, pe care mi-l predase Kalmár. Aşa am putut să mă legitimez. Altfel, poate m-ar fi dat afară. El a luat ordinul de arestare cu observaţia că-l va arăta domnului procuror, cînd va veni acesta.

Aşa am rămas în această gaură ca papii din opera lui Dante[4] în cazanul cu zmoală ascultînd paşii de afară... Acestea au fost cele mai lungi ore, pînă cînd însfîrşit după 4 a venit plutonierul să mă conducă — din ordinul dlui procuror[5] — într-o cameră bună. la primul etaj. A fost o salvare. Camera (nr. 51) era mare, cu două geamuri mari spre curte. cu o masă lungă şi două bănci.

Camera a fost încălzită imediat cumsecade. Era curată. Era aproape o plăcere să fii aici. Seara mi s-a adus o lampă de petrol, pe care am lăsat-o să ardă toată noaptea. Dar spre dimineaţă fui silit să deschid geamul, căci mirosul de petrol devenise înnecăcios.

De aici am fost chemat jos, cînd medicul închisorii a vrut să-mi facă vizita şi a venit avocatul. Aici am primit pachetele mele şi am admirat frumoasele lucruri pe care mi le-a donat doamna Pop, pentru lunga mea călătorie.

Obosit m-am culcat, în aşternutul meu — pentru ultima dată aşternut — şi am adormit îndată. Trebuie că am căzut în somn adînc, cînd deodată m-am trezit speriat. Credeam că se face ziuă. Cînd m-am uitat la ceas m-am convins că trecuse abia o jumătate de ceas de cînd mă culcasem. Era ora 8 seara! Apoi n-a mai putut fi vorba de somn. M-am zvîrcolit în pat, din cînd în cînd învîrteam cîte o ţigaretă, şi aşa se făcu miezul nopţii, cînd am auzit paşii grei ai paznicului, care venise să mă anunţe să fiu gata la ora 4 şi 1/2, căci atunci vin detectivii să mă ia. Această întreagă scenă părea că se petrece într-o dramă Shakespeariană. Am ascultat multă vreme ecoul paşilor de-a lungul coridorului şi în

https://biblioteca-digitala.ro

jos pe scară, și parcă mă miram că nu se mai petrece și altceva. Aveam un astfel de simțămînt că ceva trebuie să se întîmple. În această stare sufletească dramatică am simțit foame și mi-am dat seama că n-am cinat. Și prînzul l-am înghițit numai în silă deși era aspectuos. Atunci am așezat lampa în mijlocul mesei am despachetat tot, am gustat ca un gurmand din toate și am improvizat un „Pique — Nique" ca în timpurile vechi și bune, cînd nu se știa încă ce este un război mondial. Încet, cu precauție, prețuind fiecare îmbucătură, am mîncat, am mîncat, uitînd cu totul că odată va trebui să încetez. Totul mi-a plăcut și m-am gîndit cu recunoștință la cei ce-mi trimiseseră lucrurile. După acest ospăț opulent de miez de noapte care a durat aproape o oră, m-am odihnit ca un boa constrictor, și apoi am împachetat iarăși lucrurile, așa că la ora 4 și 1/2 precis eram gata de plecare. Amabilii domni s-au lăsat însă așteptați. Eu nu eram deloc neliniștit. De nu s-ar mai fi întors niciodată! La 5 și 1/2 au sosit însă, și noi am plecat cu trăsura lui Luli Bader (Vizitiul lui a cerut 10 coroane și atît a trebuit să-i plătesc!). Gara întreagă era cuprinsă de somn. Nici un hamal. Restaurantul închis. Mie mi s-a părut îndată întreaga treabă suspectă. La ora aceasta de alte dăți mișunau călătorii. Acum nici un suflet înafară de noi! În sfîrșit convingem pe restaurator să deschidă. Atunci auzim că este vorba de o mare întîrziere. Funcționarul de serviciu confirmă o întîrziere de 13 ore. Ce să facem? Înapoi! Cu greu găsesc un hamal cunoscut, care îmi aduce îndărăt la închisoare bagajul. Despre trăsură nici vorbă. Așa ne-am întors pe jos. Cînd am cotit la cafeneaua Corso în aleia Timișului, am întîlnit coafeza mamii. Acum puteam fi sigur că într-o jumătate de oră întreg Lugojul cunoaște știrea.

Eu am ajuns în iubita cameră nr. 51, unde am găsit toate așa cum le-am lăsat. Îndată a fost camera măturată, aerisită și încălzită. Eram singur în întreaga parte a clădirii (este continuarea etajului unde se găsește procurorul). Alături este camera nr. 50, tot o cameră încăpătoare, dar plină cu nuci, un strat înalt de un metru, ale „Beszerzési csoport"-ului (= oficiul de aprovizionare). Atenție amatori!

Ziua s-a desfășurat calm. Mama a avut inspirația fericită să-mi trimită de prînz borș, care m-a restabilit pe deplin. Aici am citit ultimele ziare, aici am șezut pentru ultima dată la masă, aici am fost încă european. După ora 5 p.m. s-a prezentat hamalul să-mi ducă iarăși bagajele la gară. Cei patru

https://biblioteca-digitala.ro

domni mă aşteptau şi aşa am mers pe jos în amurgul serii direct la hotelul Hindenburg, unde-şi comandaseră domnii masa de seară.

Aici ne-a aşteptat şi a făcut onorurile casei detectivul şluşnicilor lugojene (numele lui îmi scapă) în ţinută curată, proaspăt ras, cu guler nou strălucitor şi cravată elegantă, cu veston îmbibat în miros de benzină şi melon negru. Nu era de recunoscut! Cînd tînărul Kohn a cerut bani ca să meargă la bal mascat, tatăl său i-a răspuns: Spală-te şi nimeni nu te va recunoaşte! Aşa a păţit-o şi detectivul nostru, cînd a vrut să apară în societatea „colegilor" săi din Budapesta. Nu era de recunoscut. La masă păstră tăcerea în chip înţelept, ceea ce îi dădu şi un aer distins. Pe scurt, în patriotismul meu local am rămas mîndru de felul cum s-a prezentat detectivul nostru în societatea colegilor săi de renume european.

Stefanivits a servit domnilor „sarmale" care le-au plăcut extraordinar iar conducătorul de grupă Püspöki s-a intoxicat cu ele în aşa hal şi răul de mare l-a chinuit astfel întregul drum încît în comparaţie cu el, la sosirea în Seghedin spiritul tatălui lui Hamlet ar fi apărut alătur de el ca un trupeş „jude" dintr-un sat săsesc. Eu nu mîncasem nimic, n-am băut decît un pahar de apă.

De aici am mers la gară. Străzile pline de public duminical. Auzeam pe oameni vorbind: „Iute, iute la gară, acum îl duc pe Branisce". Ceva de văzut pentru publicul doritor de spectacol! La gară ai fost şi tu cu mama. Această seară mi se întipări aşa cum spune Ovidiu: tristissimae noctis imago![6]

Înţeleg pe biata mamă, cînd tot oraşul fugea la gară, cum ar fi putut rămîne acasă să facă pasienţe. Eu însă eram chinuit de teama să nu fiţi umilite. Însfîrşit sosi trenul, noi am urcat, şi apoi nu mai voi să se urnească din loc. Acelea au fost clipe, pe care tu le vei uita cu atît mai puţin. Apoi ne-am pus în mişcare. Detectivii mi-au îngăduit să vă fac semn cu mîna din culoar. Şi noaptea ne învălui. Ille fortis qui fregit vinculas![7]

Am călătorit confortabil. Pentru că era vorba de interese superioare de stat (magasabb állami érdek)[8] ni s-a dat un compartiment separat de clasa II. Intrarea străinilor era oprită. În fiecare gară mai mare încercau călătorii să intre, dar de fiecare dată erau izgoniţi de interesele superioare de stat. Acest lucru nu mi se poate contesta că cel puţin cu

https://biblioteca-digitala.ro

acest prilej eu am reprezentat interesele superioare de stat. Consilierul arhitect Làszló, cu care am făcut adeseori călătorii mai lungi, și care îmi caută cu plăcere societatea, m-a zărit în compartiment și, fără să știe ce interese mai înalte reprezentam de astă dată, a voit să intre. De odată ca la un semn dat, sărură cei patru domni de pe locurile lor: „Magasabb àlami érdek!“ și îi trîntiră ușa în nas. Intimidat și fără să priceapă a rămas bătrînul afară ca trăznit, apoi a plecat mai departe și eu nu l-am mai văzut.

Societatea celor patru domni a fost foarte interesantă. Toți treceau drept specialiști ai problemei românești, și știau și ceva românește. Cunoștințele lor se bazau însă pe lucruri neesențiale și bîrfe. Ei n-au citit nici o carte românească, nu cunosc istoria românilor. N-au nici o idee despre aspirațiile noastre politice, despre dezvoltarea ideii politice în sufletul românesc. Ei judecă numai bazați pe fenomene de suprafață. Dar sînt foarte inteligenți și au o capacitate de a înțelege foarte rapid un lucru. Discuția care s-a injghebat a devenit tot mai interesantă, așa că am uitat cu totul unde ne găseam și care era scopul călătoriei noastre. Am sosit la Seghedin fără să băgăm de seamă. Norocul că trenul stă foarte mult aici. Eram de peste un sfert de oră în gară, cînd cîțiva domni au încercat să pătrundă în compartiment. În focul discuției strigarăm cu toții (de astă dată și eu) Magasabb állami érdek! Dar domnii nu voiau să treacă mai departe. Ei căutau o societate care venea de la Lugoj, căci noi eram în... Seghedin! Tablou! Detectivii din Seghedin trebuiră să descopere unde se găsesc cei din Pesta. Era să ni se întîmple și nouă aproape așa ca lui Makay Guszti care, venind de la Pesta, a trecut dormind prin Lugoj și s-a trezit abia la Caransebeș, unde a chefuit întreaga noapte și a trecut iarăși dormind prin Lugoj și s-a trezit la Timișoara, încît a fost nevoit să ia un hamal cu sine, care să-l coboare la Lugoj.

În Seghedin m-a luat în primire un domn amabil care s-a prezentat în calitate de „foglyár“ (un cuvînt necunoscut pentru mine pînă atunci, probabil profos). Detectivii din Seghedin (înarmați cu ciomege) și-au făcut datoria și obligația adecă mi-au cărat bagajul la trăsură, apoi și-au luat rămas bun. Singur în trăsură cu domnul foglyár ne-am dus la închisoarea militară. Era cam pe la 3 noaptea. (Aici a costat trăsura numai 6 coroane, deși era noapte și drumul mai lung!) Sosirea în închisoare a fost ca într-o operă italiană din epoca lui Verdi. Pentru această noapte mi s-a pregătit

https://biblioteca-digitala.ro

o celulă strîmtă, şi la ora 3 am putut merge la culcare. Celula era bine încălzită, şi eu am adormit curînd, în aştetparea celor ce aveau să vie. Curiozitatea trecătorilor m-a trezit dimineaţa. Toţi deschideau vizeta şi eu auzeam diferite observaţii despre mica mea pernă de căpătîi pe care ei o numeau „csipkepána" (= periniţă cu dantelă). Apoi am auzit deţinuţii mergînd la plimbare. Era înfiorător să ascult paşii celor încătuşaţi în lanţuri. Această muzică o cunoşteam din amintirile lui Dostoievski[9], acum o auzeam cu propriile urechi. Apoi am auzit adunatul lenjeriei murdare (era luni). Între vocile femeeşti am recunoscut glasul mamei lui Iorga[10], care plină de bucurie povestea că nefericitul ei băiat va fi aici în cîteva zile (lucru neadevărat, deoarece judecătoria armatei de rezervă vieneză nu-l extrădează).

Eu am dejunat resturile de prăjitură ce le aveam şi am fumat ultima ţigaretă, cînd a venit să mă ia un subofiţer fercheş şi să mă conducă în închisoarea procuraturii de stat, unde s-au făcut pregătirile pentru primirea mea.

Anume închisoarea militară este supra încărcată şi procuratura regească şi-a oferit ospitalitatea. Noi sîntem deci aici ca mosafiri. Bagajele mi-au fost aduse dinainte. Subofiţerul n-avea decît puşca pe umăr. Transportarea s-a efectuat cu multă discreţie. Totul părea o simplă plimbare, care n-a bătut la ochi nimănui.

Închisoarea filială (fiok fogház) se găseşte la etajul 3 a părţii din dos a clădirii judecătoriei regeşti, o clădire între teatru şi hotel Tisza din piaţa Széchenyi. În total sînt aici aproximativ 23 celule, şi adăpostesc 50 de arestaţi de tot felul, tineri (care fac munci) femei (care fac curăţenie) puşcăriaşi şi ocnaşi. Efectivul variază zilnic. Numărul maxim (de cînd sînt aici) a fost 47, efectivul cel mai redus 32. Încarceraţi ca oaspeţi, trimişi de auditoratul militar sîntem 7. Celula mea e frumoasă, mare şi curată, dar mobilată sărăcăcios. Aproape de trei metri de lată, lungă de 5 metri şi înaltă de 4 metri, are o capacitate de 62,25 metri cubi. Un singur geam (în realitate o jumătate de geam) sus la tavan. Geamul exterior din sticlă mată. Acesta se deschide de sus în jos într-un unghi de 12—15 grade, aşa încît este imposibil, chiar dacă te-ai urca pe ceva, să vezi ceva din mişcarea străzii. Mobila, conform inventarului, se compune dintr-un pat de fier, cu saltea de paie, două păturI — adecă straie — un cearceaf şi o perină, două ciubare, un bidon, o scuipătoare, un dulap cu două despărţituri, un pahar de tinichea şi o

https://biblioteca-digitala.ro

perie. Afară de acestea regulamentul interior, care ţine loc de tablou decorativ.

La intrare eşti percheziţionat de la cap la picioare. Obiectele de valoare, bani, cărţi, hîrtii, creion etc. etc. ţi se iau. Numai alimentele, controlate în mod minuţios, sînt admise. Deţinuţii nu pot comunica deloc între ei. Tot timpul eşti încuiat în celulă. Plimbările, sub excortă severă, sînt admise de două ori pe zi în curte, dimineaţa de la 6 şi jumătate la 8 fără un sfert, şi după masă de la 2 la 2 şi jumătate. Nici un iluminat artificial, noi nu primim lumină decît de la iubitul soare, resfrîntă deasupra acoperişului teatrului şi trecută prin sticla opacă a geamului.

În a 7 zi a deţinerii mele (22 februarie) am primit permisiunea să ni să aducă mîncarea de afară, la 24 februarie mi-am primit cărţile, (de atunci am voie să citesc), la 25 februarie am primit acest creion chimic, pe care l-am avut în „Necessaire" (creioanele pe care le aveam în buzunar sînt încă depuse), cu al cărui ajutor ţi-am scris aceste 17 pagini neciteţe pentru a şaptesprezecea aniversare a ta (drept masă mi-a servit cutia de carton în care mi-a trimis mama lenjeria), în ziua a 33-a deţinerii mele care este totodată ziua echinocţiului de primăvară a anului 1918, pentru ca tu să păstrezi aceste rînduri ca amintire. Poate după o jumătate de veac ele îţi vor apare ca rămăşiţele unei lumi de basm.

Te sărută
al tău
Tată

Experitor Dr. Branisce deţinut al Curţii Marţiale.
Notă a cenzorului închisorii: scrisoare atît de lungă nu va mai fi transmisă. Locotenent major Gitta.

Liebe Valerie, Zur 17-ten Feier deines Geburtstages, die du noch viele Jahre froh. gesund, zufrieden und glücklich begehen sollst, sende ich dir als Gratulation die ersten Eindrücke der überraschenden Wandlung die ich in den letzten Wochen durchgemacht habe.

Also, dies ist nämlich das unersetzbarste Element der deutscher Sprache. wenn man nicht weiss wie man etwas anfangen, fortsetzen oder abschliessen soll, sagt man „also" unt man hat alles gesagt.

Also, nach dem überstürzten Abschied wendete ich den Gang

https://biblioteca-digitala.ro

meiner Schritte zum Thor hinaus, begleitet von den zwei angenehmen Herrn. die darauf bestanden mir Gesellschaft zu leisten. Der ältere stellte sich nachträglich als Detektiv-Gruppenführer Kalmár vor, der jüngere als Ritter Bialoskurszki. Letzterer stammt aus der Oravitzaer Gegent, ist mit den Biebel — und Lászloffy-schen anverwandt (er sprach über Litzi und Dalma nur so wie ich über die Szercsi) ausserdem gut bekannt mit dem Auditor Dr. Selagean, als dessen Gast er öfters in Hollód verweilt haben soll.

Wir schritten durch die menschenleere Gasse in einer gebrochenen Linie, dem Fluge der Kraniche gleich. Der einzige Bekannte den wir beregneten war Jakob, der mich beruhigte mit der bejahenden Antwort, dass sein Gastgeber zu Hause ist. Um kein Aufsehen zu erregen, gingen wir nicht durch die Temesvárer Gasse, sondern bogen beim Kino in das Gässchen um so zum rückwärtigen Eingang zu gelangen. Im Gässchen das Wogen des Lebens unsere „Manicure", die samt einer Gesellschafterin im Fenster (hoch Manicure Dress) eindringlich einem Herrn kokettierte, der auf der andern Seite spazierte und sich später als Detektiv Gruppenführer Dániel entpuppte, der auf die Sicherheit dieses Gässchens zu sorgen hatte. Den vierten, den Gruppenführer Püspöki, der auch irgendwo als Auge des Gesetzes wachte, konnten meine noch unerfahrenen Augen nicht entdecken.

So gelangten wir zum rückwärtigen Eingang (Auch in's Gefängnis kann man durch's Hintertürl gelangen!). Der wachhabende Aufseher schien mich zu kennen, er grüsste romänisch, mich beim Namen nenned und so gelangen wir hinein ohne Schwierigkeiten. Wie es grade Mittagszeit war, niemanden in der Kanzlei und so gingen wir weiter in die Wohnung des Feldwebels, der gerade beim Dessert war. Er schneebleich am Tisch und seine Frau ihm gegenüber stehend mit den Händen in den Hüften, als Modell für einen maroccanischen Krug. Meine alten Begleiter schien dieser Anblick nicht zu beirren. Ohne um Entschuldigung zu bitten, dass wir stören, übergab er mich dem Feldwebel und eilte von dannen samt Gefährten um das Mittagessen nicht zu verpassen. Ich hatte noch viel Galgen Humor ihnen einen guten Appetit nachzurufen. Meinen hatten sie gründlich verdorben.

Wortlos führte mich der Feldwebel den Gang entlang und bei der ersten Krümmung sperrte er eine Thür auf und steckte mich — buchstäblich in ein Loch, anderthalb Schritt breit und drei Schritt lang. Es war kaum Raum zu stehen zwischen dem eisernen Bett und dem Rücken eines Ofens, dessen Mündung am Corridor war. Es sind keine zehn Minuten vergangen und der Feldwebel kam raschen Schrittes zurück, öffnete die Thür und fragte mich, ob ich etwas bei mir hätte, womit ich meine Berechtigung zum Einkasteln nachweisen kann, denn die Detektive haben ihm nichts übergeben und diese

https://biblioteca-digitala.ro

Herrn pflegen sich manchen Witz zu erlauben, für welchen er dann Unannehmlichkeiten hat. Zum Glück hatte ich bei mir den Haftbefehl, den mir Kalmár übergeben hatte. So konnte ich mich legitimieren. Sonst hätte er mich noch vor die Thür gestellt. Er nahm den Haftbefehl zu sich mit dem Bemerken, dass er ihn dem Herren Staatsanwalt zeigen will wenn er kommt.

So blieb ich also in diesem Loch wie der Dante-sche Papst im Pechkessel, den Schritten draussen horchend. Dies waren die längsten Stunden, bis endlich nach 4 Uhr der Feldwebel kam, um auf Befehl des Staatsanwaltes mich in ein gutes Zimmer des ersten Stokkes zu führen. Es war eine Erlösung. Das Zimmer (Nr. 51) war gross, mit zwei grossen Fenstern gegen den Hof, einem langen Tisch und 2 Bänke. Das Zimmer wurde sogleich ordentlich geheizt. Rein war es. Es war direct ein Vergnügen hier zu sein. Abends bekam ich eine Petroleumlampe, die ich die ganze Nacht brennen liess. Aber gegen Früh musste ich die Fenster öffnen, denn der Petroleum Geruch war zum Ersticken.

Von hier aus wurde ich hinunter gerufen, als der Gefängnis-Arzt mich untersuchen wollte, und als der Advocat kam. Hier habe ich meine Pakete erhalten, und hier bewunderte ich all die schönen Sachen, die mir in so liebenswürdiger Weise Frau Pop für die lange Reise spendete.

Erschöpft legte ich mich in's Bett, mit meinem Bettzeug — das letzte mal Bettzeug! — und schlief gleich ein. Es muss ein tiefer Schlaf gewesen sein, aus dem ich erschrocken auffuhr. Ich dachte es sei bald Morgen. Als ich die Uhr ansah überzeugte ich mich, dass kaum eine halbe Stunde vorüber war seit dem Niederlegen. Es war 8 Uhr abends! Von nun an war von keinem Schlaf mehr die Rede. Ich wälzte mich im Bett herum. Drehte von Zeit zu Zeit eine Cigarette und so wurde es Mitternacht, als schweren Schrittes der Wächter herauf kam um mir zu melden, ich soll um 1/2 5 Uhr fertig sein, denn dann kommen die Detective mich abzuholen. Diese ganze Szene schien mir in einem Shakespeare Drama ab zu spielen. Ich hörte lange den Widerhall der Schritte zu, den Corridor entlang und die Treppen hinunter. Schwere massive Schritte und es wunderte mich, dass weiter nichts geschah. Ich hatte so die Empfindung, dass etwas geschehen müsse, und in dieser dramatischen Stimmung fühlte ich Hunger und erinnerte mich, dass ich nicht genachtmahlt hatte. Das Mittagessen hatte ich auch nur so hinuntergewürgt, obwohl es sehr gut aussah. Da stellte ich die Lampe mitten auf den Tisch, packte alles aus, gustierte feinschmeckerisch und improvisierte ein Pique-Nique wie in den guten alten Zeiten, wo man noch nicht wusste, was Weltkrieg ist. Langsam, bedächtig, jeden Bissen würdigend habe ich gegessen

https://biblioteca-digitala.ro

und gegessen, ganz vergessend, dass man auch einmal aufhören muss. Alles hat mir geschmeckt und dankbar dachte ich an die edlen Gönner. Nach diesem opulenten Mitternachtsmahl, welches nahezu eine Stunde dauerte, ruhte ich einer Boa Constrictor gleich und dann packte ich wieder alles zusammen, so dass ich fix 1/2 5 Uhr flugbereit war.

Die liebenswürdigen Herrn liessen aber auf sich warten. Ich war gar nicht beunruhigt. Wenn sie auch niemals wiederkämen! Um halb 6 Uhr waren sie aber da, und wir fuhren mit Luli Bader's Wagen hinaus (10 Kronen hat sein Knecht verlangt, so viel hab ich dem Kerl zahlen müssen!)

Der ganze Bahnhof schlief noch. Kein Träger da. Das Restaurant zugesperrt. Mir war die Geschichte gleich verdächtig. Um diese Stunde, wo es ein anderes mal wimmelte von Reisenden, keine Seele ausser uns! Endlich bewogen wir den Wirthen zu öffnem. Da hören wir, dass eine grosse Verspätung ist. Der dienstthuende Beamte bestätigt, dass die Verspätung 13 Stunden ist. Was jetzt machen? Zurück! Mit schwerer Müh finde ich einen bekannten Träger der mir die Bagage in's Gefängnis zurück bringt. Von Wagen war es keine Spur. So sind wir zu Fuss zurück. Als wir bei Cafe Corso in die Temes Zeile einbogen, begegneten wir die Friseurin der Mama. Jetzt konnte ich sicher sein, dass in einer halben Stunde Lugos voll ist der Kunde.

Ich kam in mein liebes Zimmer Nr. 51 zurück, wo ich noch alles so fand, wie ich es hinterliess. Gleich wurde es gründlich ausgekehrt gelüftet und geheizt. In diesem ganzen Tract war ich allein (es ist die Fortsetzung des Stockwerkes wo sich der Staatsanwalt befindet). Nebenan ist Nr. 50, auch ein geräumiges Zimmer, über ein Meter hoch voll mit Nüssen des „Beszerzési csoport". Achtung Amateure!

Der Tag verlief ruhig. Mama hatte die glückliche Eingabe mir zu Mittag Borş zu schicken, was mich vollkommen herstellte. Hier las ich die letzten Zeitungen, hier sass ich zum letztenmal zu Tisch. hier war ich noch Europaeer. Nach 5 Uhr n.M. meldete sich ein Träger um wieder meine Bagage hinaus zu tragen. Die vier Herrn erwarteten mich und so gingen wir zu Fuss in der Abenddämmerung direct ins Hotel Hindenburg, wo die Herrn das Nachtmahl bestellt hatten.

Hier erwartete uns und machte die Honneur's der lugoser Dienst boten-Detectiv (Sein Name entfällt mir) frisch gewaschen, glatt rasiert, mit funkelnagel-neuem Kragen, mit eleganter Cravatte, in von Benzin duftender Jackette, mit steifem schwarzen Hut, Nicht zu erkennen! Als der junge Kohn Geld verlangte um auf den Maskenball zu gehen, antwortete sein Vater: Wasch' dich und da kennt dich Niemand! So erging's auch unserem Detectiv, der sich in der Gesellschaft seiner

https://biblioteca-digitala.ro

Budapester „Collegen“ zeigen wollte. Nicht zu erkennen. Bei Tisch schwieg er wohlweislich, was ihn auch distinguiert erscheinen liess. Kurz, ich war in meinem Lokal-Patriotismus stolz, wie sich unser Detectiv in der Gesellschaft seiner Collegen von europaeischem Ruf präsentierte.

Stefanovits servierte den Herrn „geladenes (töltött) Kraut“, was ihnen aussergewöhnlich mundete, und Gruppenführer Püspöki davon totkrank am Weg wurde. Die heftigste Seekrankheit hat ihn am ganzen Weg so hergenommen, dass in Segedin in Vergleich zu ihm der Geist Hamlets gerade zu ein behäbiger Richter aus einem sächsichen Dorfe erscheint. Ich habe nichts genossen, nur ein Glas Wasser getrunken.

Von hier ging's dann zur Bahn, die Strassen voll Sonntagspublikum. Ich hörte Leute sprechen: „Schnell, schnell zur Bahn, jetzt wird der Br. abgeführt“. Auch eine Sehenswürdigkeit für das schaulustige Publikum! Am Bahnhof warst auch du mit der Mutter. Dieser Abend blieb mir, wie Ovidius sagt: tristissimae noctis imago!

Ich versteh die arme Mutter, sie konnte ja, wo die ganze Stadt zur Bahn rannte, nicht zu Hause sitzen und Patience treiben. Für mich war aber auch die stete Furcht vor einer Demütigung fürchtterlich. Endlich kam der Zug, wir stiegen ein, dann wollte er nicht mehr von dannen. Das waren Augenblicke, die du vielleicht noch weniger vergessen wirst. Endlich setzten ,wir uns in Bewegung. Die Detective erlaubten mir vom Gang aus euch zu grüssen. Dann ging's in die Nacht hinein. Ille fortis qui fregit vinculas!

Wir reisten kommod. Unter'm Titel, dass es sich um höhers Staatsinteresse handle (magasabb állami érdek!) bekamen wir ein separates. Abteil I-ter Klasse. Fremden war der Eintritt verboten. In jeder grössern Station wollten Reisende hineindringen, aber immer wurden sie mit dem höheren Staatsinteresse davon gejagt. Diese eine kann man mir nicht ableugnen, dass wenigstens bei dieser Gelegenheit ich das höhere Staatsinteresse war.

Der Ministerial-Baurath László, mit dem ich öfters längere Reisen gemacht habe, und der gerne meine Gesellschaft sucht, bemerkte mich im Abteil und ohne zu wissen, welches Interesse ich diesmal vertrete, wollte er herein. Auf einmal, wie auf ein gegebenes Zeichen, pragen alle vier Herrn von ihren Plätzen: „Magasabb àllami érdek!“ und warfen vor seiner Nase die Thür zu! Eingeschüchtert und verständnislos blieb der Alte draussen wie niedergedonnert stehn, dann ging er weiter und ich sah ihn nicht wieder.

Die Gesellschaft der vier Herrn war sehr anregend. Alle gelten als Spezialisten in romänischen Fragen, und können auch etwas romänisch. Ihre Kenntnisse beruhen aber auf Äusserlichkeiten, auf

https://biblioteca-digitala.ro

Tratschgeschichten. Sie haben kein romänisches Buch gelesen. Kennen keine romänische Geschichte. Haber keine Idee von unseren politischen Aspirationen, von der Entwicklung der politischen Idee in der romänischen Seele. Sie urtheilen rein nach Äusserlichkeiten. Sonst sind sie sehr intelligent und von einer sehr raschen Auffassungsgabe. Die Diskussion, die sich entwickelte, wurde immer interessanter, so dass wir gänzlich vergassen, wo wir sind und welchen Zweck unsere Reise hat. Wir kamen in Seghedin an ohne es zu bemerken. Ein Glück dass der Zug hier sehr lange steht. Wir waren schon über eine Viertelstunde in der Station als einige Herrn hereindringen wollen in's Abteil. Im Feuer der Diskussion schrien wir alle (jetzt auch ich): Magasabb állami érdek! Die Herrn wollen aber nicht weiter. Sie suchen eine Gesellschaft, die aus Lugos kommt, denn wir sind in Szeged! Tableaux! Die Segediner Detective mussten eruiren wo sich die Paster befinden. Es wäre uns beinah ergangen wie dem Makay Guszti der von Pest kommend Lugos verschlafen hat und erst in Karansebes erwachte, in Karansebes dann bis in der Früh lumpend auf der Rückfahrt wieder Lugos verschlief und in Temesvar erwachte, dass er endlich einen Träger mit sich nahm um ihn in Lugos ab zu liefern.

In Szeged übernahm mich am Bahnhof ein liebenswürdiger Herr, der sich als „foglyár" (ein mir bis jetzt unbekanntes Wort, wahrscheinlich heisst es Profos) vorstellte. Die Szegeder Detektive (mit dicken Stöcken bewaffnet) taten ihre Pflicht und Schuldigkeit, nämlich sie brachten mein Gepäck zum Wagen, dann verabschiedeten sie sich. Allein mit dem Herrn foglyár im Wagen wuhren wir in's Militärgefängnis. Es mag halb drei Uhr nachts gewesen sein. (Hier kostete der Wagen nur 6 Kronen, obwohl es Nacht war und der Weg länger!) Die Ankunft im Gefängnis war wie in einer italienischen Oper aus Verdi's Zeiten. Eine enge Zelle wurde mir hergerichtet für diese Nacht und um 3 Uhr konnte ich schlafen gehen. Die Zelle war gut geheizt und ich schlief bald ein, der kommenden Dinge harrend. Die Neugierde der Vorübergehenden weckte mich in der Früh. Alle öffneten das Guckloch und ich hörte verschiedene Bemerkungen über mein Pölsterchen, dass sie „csipkepárna" nannten. Dann hörte ich die Gefangenen spazieren gehen, gruselig waren die Schritte der in Ketten gebundenen zu hören, diese Musik kannte ich aus Dostojewski's Memoiren, jetzt hörte ich sie zum erstenmal mit eigenen Ohren. Dann hörte ich das Sammeln der schmutzigen Wäsche (es war Montag). Unter den Frauen Stimmen erkannte ich die Stimme der Mutter Iorga's, die voll Freude erzählte, dass ihr unglückseliger Sohn binnen einigen Tagen da sein wird (was nicht wahr ist, da ihn das Wiener Landwehrgericht nicht ausliefert.)

https://biblioteca-digitala.ro

Ich frühstückte den Rest des Kletzenbrotes und rauchte die letzte Cigarette, als mich ein schneidiger Unteroffizier abholte, um mich in das Gefängnis der K. Staatsanwaltschaft ab zu liefern, wo alles zu meinem Empfang bereit sei. Nämlich das Militärgefängnis ist überfüllt, und die kön. Staatsanwaltschaft hat ihre freundliche Gastfreundschaft angeboten. Wir sind also hier auf Gastrollen! Meine Bagage wurde im vorhinein transportiert. Der Unteroffizier hatte nur Seitengewehr. Die ganze Überlieferung war sehr diskret. Das ganze sah wie ein Spaziergang aus, der Niemandem auffiel.

Das Filial Gefängnis (fiók fogház) befindet sich im 3-ten Stock des hinteren Tractes ds k.ung. Gerichtshof-Gebädes, ein freistehendes Gebäude zwischen dem Theater und Hotel Tisza am Szécsenyiplatz. Im ganzen sind da beiläufig 23 Zellen und beherbergen höchstens 50 Gefangene aller Sorgen, jugendliche (sie bedienen), Frauen (die reiben). Sträflinge und Häftlinge. Der Stand ändert sidn täglich. Höchster Stand seit dem ich hier bin, war 47, niedrigster Stand 32. Vom Militär-Auditorat hier als „Gäste" placiert sind wir 7. Meine Zelle ist schön, gross und rein, nur sehr notdürftig möbliliert. Beiläufig 3 Meter breit, 5 Meter lang und 4 Meter hoch, hat es einen Rauminhalt von 62,25 Kubikmeter. Ein einziges Fenster (eigentlich Halbfenster) oben an der Decke. Die äusseren Scheiben aus Milchglas. Diese öffnen sich von oben herunter in einem Winkel von 12—15 Grad, so dass ausgeschlossen ist — sogar wenn man hinauf steigt — etwas von der Aussenwelt zu sehen. Die Möbel — laut Inventar — sind ein Eisenbett mit Strohsack, 2 Decken (recte Kotzen) 1 Leintuch und 1 Polster, dann 2 Schaffelleseber) 1 Kandel, 1 Spucktrügel, ein hängender Kasten mit 2 Abteilen, 1 Blechglas, 1 Kamm und eine Morast Bürste. Ausserdem die Hausordnung als Wandgemälde.

Beim Einliefern wird man von oben bis unten auf das genaueste abgesucht. Wertgegenstände, Geld, Bücher, Papier, Blei etc. etc. werden einem abgenommen. Nur Esswaren, aber auch die auf das genaueste untersucht, werden zugelassen. Die Häftlinge können unter sich gar nicht verkehren. Man ist die ganze Zeit in der Zelle abgesperrt. Spaziergänge, unter strenger Eskorte, 2-mal täglich im Hofe, morgens von 1/2 7 — 1/4 8 und n. Mittag von 2 — 1/2 3. Keine künstliche Beleuchtung, nur was wir von der lieben Sonne über das Theaterdach und durch das Milchglas bekommen.

Am 7-ten Tage meiner Gefangenschaft (am 22-ten Feber) erhielten wir die Erlaubnis uns von draussen zu beköstigen, am 24-ten erhielt ich meine Bücher (seit dem darf ich lesen) am 25-ten erhielt ich diesen Tintenblei, den ich im Necessaire hatte (die Tachenbleis sind noch deponiert) mit deren Hilfe ich diese 17 Seiten zu deinem 17-ten Gubertstage kritzelte (als Tisch diente mir die Papendeckel-Schachtel,

https://biblioteca-digitala.ro

în der mir die Mutter Wäsche schickte) am 33-ten Tage meiner Gefangenschaft, der zugleich der Tag der Frühjahrs Tagund Nachtgleiche des Jahres 1918 ist, damit du diese Zeilen als Andenken bewahrst, vielleicht werden sie dir nach einem halben Jahrhundert wie Reste einer Märchenwelt vorkommen.

Es küsst dich dein

Tata

Arhiva familiei. Publicată, în limba română, în Valeriu Branişte, *Oameni, fapte, întâmplări*, p. 195—203.

---

[1] Branişte face un portret al celor patru detectivi ce l-au însoţit la Seghedin, redînd destăinuirile acestora cu privire la oamenii politici români în *Amintiri,....* p. 463—472. Hugo Kalmár a jucat un rol şi în procesul de trădare David Pop. Vezi *1918 la români* vol. II doc. 282, p.909—913.

[2] Litzi şi Dalma Lászlóffy, reprezentante ale aristocraţiei bănăţene maghiare, aflate în raporturi distante cu publicul lugojan, sînt comparate cu Serene Szidon, cu care V. Branişte era în legături amicale strînse, subliniind cu ironie distanţa dintre clasele sociale.

[3] Iacob, prizonier rus, scos din lagărul de prizonieri şi angajat ca om de serviciu de George Dobrin (pe care l-a servit cu devotament pînă la moarte, refuzînd să se întoarcă în patrie). V. Branişte află de la acesta că „stăpînul" său nu este ridicat, deşi joi 1/14 februarie avusese loc percheziţie şi la dr. Dobrin. „În aceeaşi după amiază a mai fost percheziţie şi la dr. Dobrin şi la doamna Terfaloga, căutîndu-se îndeosebi corespondenţa cu S(terie) Ciurcu în chestia plasării domnişoarei Sempronia Terfaloga ca bonă la copiii ataşatului militar român Stîrcea de la legaţiunea română din Viena". Vezi *Amintiri*, p. 471—472.

[4] Aluzie la *Divina Comedia*, Infernul, cîntul 19.

[5] Fehér Krostof.

[6] Fragment de vers latin din elegia lui Ovidiu *Ultima noapte la Roma* „icoana nopţii foarte triste".

[7] În latină „Acela-i puternic care frînge lanţurile".

[8] În maghiară „Interes superior de stat".

[9] Se referă la romanul *Însemnări din casa morţilor*, de marele romancier rus F. M. Dostoievski (1821—1881).

[10] Alexandru S. Iorga este promotorul procesului în curs de desfăşurare. Născut în 1889 în Lugoj dintr-o familie modestă, el a obţinut cu ajutorul lui V. Branişte o bursă pentru tehnica din Viena. Ambiţios a intrat în legătură cu persoanele cele mai marcante din colonia română din Viena. Vezi *Amintiri*, p. 523—546. Flecar se laudă cu aceste legături, colporta veşti, îşi dădea importanţă, trezind atenţia organelor siguranţei statului. În vara 1916 este arestat sosind de la Viena la Lugoj. În

https://biblioteca-digitala.ro

gara Viena îşi notase în faimosul carnet şi adresa lui Lucian Blaga. Acesta vorbeşte în *Hronicul şi cîntecul vîrstelor* p. 173—175 despre întîlnirile cu studentul-arhitect, care nu este altcineva decît Al. S. Iorga.

Arestările din februarie 1918 sînt rezultatul urmăririi la care a fost supus el vreme de cîţiva ani şi a declaraţiilor lui de după arestare. Ca urmare a fost ridicat şi V. Branişte, împreună cu mulţi alţii sub învinuirea: 1. A fi colaborat cu Al. S. Iorga la spionaj în favoarea României şi în detrimentul armatei austro-ungare. 2. A fi făcut acelaşi lucru independent. 3. A fi întrelăsat a denunţa pe alţii, pe care i-a ştiut făcînd acelaşi lucru. *Amintiri*, p. 472.

Patru manuscrise — rămase pînă astăzi inedite — evidenţiază rolul neîast al lui Al. S. Iorga în acest proces înscenat, a cărui intrucţie s-a întrerupt brusc la 1.X.1918 sub presiunea evenimentelor. Aceste lucrări sînt: Ion Clopoţel, *Pe frontul bănuielilor*, Seghedin 3/16 septembrie 1918, 20 pagini. Dr. D. Manu, *Deţinerea*, Seghedin 26 septembrie 1918, 39 p., A. Oţoiu, manuscris 11 p. şi Aurel Raica, *Prohod na* Seghedin, 11 mai 1919, 31 p. Manuscrisele se păstrează în arhiva familiei.

În decembrie 1927, cînd V. Branişte îşi trăia ultimele zile, chinuit de remuşcări Al. S. Iorga adresează Mariei Branişte această scrisoare: „Mult stimată doamnă, prin bunăvoinţa domnului maior Tocineanu, am fericita ocazie de a vă ruga atît pe domnia voastră cît mai cu seamă pe mult stimatul domn dr. Branişte de a-mi acorda creştineasca iertare pentru ceea ce conştiu sau inconştient am greşit împotriva domniilor voastre. Vă rog a mă crede că dacă atitudinea mea a fost pe timpuri incorectă, ea s-a produs după tîrîrea mea de către fosta putere de stat prin atîtea temniţe. Efectele dezastruoase ale acestui tratament asupra psihicului meu, care în acel timp eram un tînăr, au fost întreg cortegiul de nenorociri, care în primul rînd şi mai grav pe mine m-au lovit. Nu, nu pentru oareşicari favoruri materiale vă rog să-mi acordaţi iertare, ci pentru ca sufletul meu rănit să-şi găsească definitiv echilibrul, pe care acele nenorocite întîmplări de acum zece ani l-au răscolit. În adîncul inimii mele am purtat totdeauna recunoştinţă fiască domnului dr. Branişte, căruia am a-i mulţumi că am putut studia la Tehnica din Viena, de pe urma căror studii am azi asigurată pîinea, şi aici a fost tragicul şi falsul situaţiei mele, căci în acelaşi timp mă ştiam în conflict. Un teribil dezacord sufletesc, pe care vă rog prin bunătatea domniilor voastre să binevoiţi a-l face să dispară din sufletul meu. Vă sărută mîinile Al. S. Iorga". Purtătorul acestei scrisori a fost colonelul Dumitru P. Tocineanu (1893—1943), ofiţer de legătură în Lugoj în anul 1919 în timpul ocupaţiei franceze a Banatului, căsătorit cu Alma (Mausi) Pop (1900—1924), căzut în război în 1943. Vezi şi Ion Colan, *Încă unul*, în „Gazeta Transilvaniei" a. 106 nr. 19, din 10 martie 1943.

https://biblioteca-digitala.ro

14. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 29 martie 1918

Nota V. Branişte: Primit în 4/IV 1918
Viza cenzorului: Se poate înmîna,
Locotenent major Gitta

Dragă Valer,

Săptămîna aceasta am fost foarte neliniştiţi, pentru că nu am primit nici o scrisoare de la tine. La început primeam luni-marţi scrisoarea ta, şi acum a trecut zi după zi fără un semn de viaţă de la tine. În sfîrşit, azi după masă — Mausi a mîncat şi ea la noi — ne-a adus factorul un teanc de scrisori şi manuscris de la tine[1]. Valerica s-a bucurat de darul de ziua ei, care îi va rămîne pentru întreaga viaţă o amintire tristă şi dureroasă.

În prezent eşti, desigur, posesorul tuturor lucrurilor pe care ţi le-am trimis. Marţi ţi-a trimis doamna Pop iarăşi unele lucruri, iar „colacul" a fost de la Cornel Jurca.

Cum au sosit alimentele? Ţi-e suficientă pîinea? Mîine îţi trimitem iarăşi una. Mai ai nevoie de ceva?

Ai menţionat ca să nu te viziteze nimeni. Să nu viu eu, sau ar fi timpul să vie să te vadă Dani? El este gata să vie. Mai primeşti „Drapelul"? Noi trimitem regulat ziarul.

Cu toţii sîntem sănătoşi şi aşteptăm cu dor sfîrşitul acestor timpuri îngrozitoare, parcă ne-ar despărţi ani de cînd erai acasă.

Sărutări de mîini de la copii, te îmbrăţişează

Miţi

Lieber Valer,

Wir waren diese Woche in grosser Unruhe, weil kein Brief von Dir gekommen. In erster Zeit hatten wir Montag—Dienstag schon Nachricht von Dir und es verging ein Tag nach dem andern ohne ein Lebenszeichen. Endlich heute nach Tisch — Mausi speiste auch bei uns — brachte der Briefträger uns den ganzen Stoss Briefe und Manuscripte von Dir. Valerie freute sich über das Geschenk zu ihrem Geburtstage, es wird für ihr ganzes Leben eine traurige schmerzlich Erinnerung sein.

https://biblioteca-digitala.ro

Bis jetzt bist du gewiss im Besitze aller Sachen, die wir geschickt. Dienstag hat Frau Pop wieder einiges geschickt und der „Colac" war von Cornel Jurca.

Wie kommen die Esswaren an? Kommst Du aus mit dem Brot? Morgen schicken wir wieder eines. Brauchst Du noch etwas?

Du erwähntest, es soll Dich niemand besuchen. Soll ich nicht kommen, oder wäre es an der Zeit, dass Dani Dich besuchen soll? Er ist bereit zu kommen.

Bekommst Du noch „Drapelul"? Wir schicken ihn regelmässig.

Wir sind alle gesund und erwarten mit Sehnsucht den Schluss dieser schrecklichen Zeit, als ob Jahre dazwischen wären, als Du noch zu Hause warst. Handküsse von den Kindern, es umarmt Dich

Mitzi

Şchei, doc. nr. 5.

---

[1] Încep să apară editoriale de Valeriu Braniște în „Drapelul" nr. 30 (17/30.III), 31 (21.III/IV.), 33 (27.III/9.IV.). Menționăm că unele din aceste articole nu figurează în bibliografia publicată în *Omagiu lui Valeriu Braniște*, Brașov 1968, avînd în prezent mai multe elemente de identificare.

15. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, vineri 29 martie 1918

Scrisoarea a VII-a
Láttam Gitta föhadnagy

Dragă Miți,

Te vei mira. Am în celula mea o mescioară, un scaun, cerneală, toc etc. Sînt pe cea mai bună cale să devin iarăși european. Căpitanul auditor ne-a inspectat de curînd în celule și a dat dispoziție să primim masă și scaun. Cu timpul ne vom aranja aici ca acasă.

Sper să fiu audiat în curînd.

Vă mulțumesc pentru toate lucrurile frumoase și bune pe care mi le-ați trimis. Marți am primit slănina, minunata sa-

https://biblioteca-digitala.ro

lată de peşte, ceapa etc. Miercuri pîinea şi colacii. Într-adevăr o telepatie. Voiam să-i scriu lui Nelă să-mi procure acestea, şi iată aţi prins ideea. Cît priveşte salata de peşte şi ceapa — idee grozavă — presupun că este mîna doamnei Alma la mijloc. O sărut. Nota bene, mîna! Slănină mai am, aşa că voi aduce şi acasă. Toată slănina este — să fie cu iertare — de la porcul nostru? Este foarte bună, dar Olga să nu tragă scurta. Este elixirul vieţii ei. Vă rog deci deocamdată să-mi trimiteţi numai pîine şi eventual ceva pentru dejun şi desert. Principalul este pîinea. Niciodată n-am mîncat-o cu atîta pasiune ca acuma. Să trecem la lenjerie. Ce am aici mi-ajunge pînă la 14 aprilie st.n. Deci trimiteţi pachetul prin 9 sau 10. Vă rog 3 cămăşi (cu 6 gulere şi 3 manşete), 3 cămăşi de noapte, 3 indispensabili. (Batiste, prosoape etc. mai am). Am nevoie de un costum de primăvară (cel gri), o pereche de ghete (mi se rupe talpa la ale mele şi aici nu este talpă!) şi pardesiu.

Dacă se iveşte o ocazie favorabilă înainte sau după 10 aprilie ar fi bine să le împachetezi în valiza mea şi cineva să le predea unui hamal pe adresa *Bikisán György őrmester úrnak dr. Br. V. számára fiókfogház törvényszéki épület 3-dik emelet*[1]. Dar nu-i voie nici o hîrtie sau ceva scris în valiză. Valiza poate să rămînă la mine, sau dacă hamalul revine — să zicem — peste o oră şi jumătate o va primi cu lucrurile de iarnă. De la 6 dimineaţa pînă la 6 seara se poate veni la noi sus,, prin curtea tribunalului. (Törvény széki épület, Szécsenyi tér 4 sz.) *Nu am voie însă vizite pînă după încheierea cercetărilor.*

În chestia administraţiei ziarului îţi voi scrie cîte ceva în scrisoarea următoare.

Salut pe toţi cunoscuţii care nu m-au uitat. Sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişez al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Du wirst dich wundern. Ich habe in meiner Zelle ein Tischchen, einen Stuhl, Tinte, Feder etc., bin am besten Weg wieder Europäer zu werden. Der Herr Hauptmann-Auditor hat uns un-

https://biblioteca-digitala.ro

längst in den Zellen inspiziert und angeordnet wir sollen Tisch und Stuhl bekommen. Mit der Zeit richten wir uns ganz heimisch hier ein.

Ich hoffe auch bald verhört zu werden.

Danke für all das Schöne und Gute was ihr mir geschickt habt. Dienstag habe ich den Speck, den prächtigen Fischsalat, Zwiebel etc. erhalten. Mittwoch das Brot und die Kolatschen. Wirklich eine telepatische Idee. Ich wollte schon Nella schreiben er soll mir das besorgen und siehe da, ihr habt die Idee aufgefangen. Beim Fischsalat und Zwiebel, auch eine grossartige Idee, hat wie ich vermuthe, Mma Alma die Hand im Spiel. Ich küsse sie. Nb. die Hand! Speck habe ich noch vom früheren, so dass ich wahrscheinlich auch nach Hause bringen werde. Ist der ganze Speck — mit Respect zu fragen — von unserem Schweinchen? Er ist sehr gut. Bitte aber Olga nicht zu verkürzen. Dies' ist ja doch ihr Lebertran.

Bitte mir also vorläufig nur Brot und eventuell Kleinigkeiten (Zum Frühstück und Dessert) zu schicken. Hauptsache ist das Brot. Nie habe ich es so leidenschaftlich gegessen wie jetzt.

Also jetzt mir der Wäsche.

Was ich hier habe reicht mir bis zum 14 April n. Stils. Also am 9-ten oder 10-ten wäre das Packet aufzugeben. Ich würde bitten 3 Tageshemden (mit 6 Krägen und 2 Manschetten), 3 Nachthemden und 3 Unterhosen (Taschentücher, Handtücher etc. habe ich noch!) Ich werde aber auch einen Frühjahrs Anzug (den grauen) brauchen, ein Paar Schuhe (die Sohle reisst an meinen und man sagt mir, hier bekomme man keine Sohle!) und den Uberzieher.

Wenn sich auch wor dem 10-ten April oder nach dem eine passende Gelegenheit finden würde, wäre es angezeigt alles in meinen Handkoffer einzupacken und den durch einen Träger hier abzugeben (An Adresse: *Bikisán* György örmester urnak Dr. Br. V. számára, fiok, fogház, törvényszéki épület 3-dik emelet). Aber es darf kein Papier und nichts geschriebenes im Koffer sein. Der Koffer kann bei mir bleiben, oder wenn der Träger über — sagen wir — andert halb Stunden wieder kommen kann, wird er ihn zurückerhalten mit den eingepackten Wintersachen.

Von Früh 6 Uhr bis Abends 6 Uhr kann man durch das Gerichtshof Gebäude (törvényszéki épület, Szécsenyi tér 4 sz.) zu uns hinauf. *Besuche sind mir aber nicht erwünscht bis nach Abschluss der Untersuchung.*

In Administrations-Angelegenheiten werde ich dir im nächsten Brief einiges schreiben.

https://biblioteca-digitala.ro

Grüsse an alle Bekannten die mich noch nicht vergessen haben. Küsse Mausi und die Kinder.

Dich umarmt dein

Valer

Arhiva familiei

---

[1] În limba maghiară, „Domnului plutonier major George Bichişan, pentru dr. Valeriu Braniște, Închisoarea sucursală a Tribunalului, etaj 3.

16. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, vineri 5 aprilie 1918

Scrisoarea a VIII-a
Láttam dr. Gitta föghadnagy

Dragă Miţi,

Ieri, adecă după 7 zile, am primit scrisoarea ta de vinerea trecută. (scrisoarea V). Nici mie nu-mi merge mai bine decît vouă cu corespondenţa.

Pachetele sosesc normal şi bine. Sîmbătă (30.III.) am primit brînza minunată, pandişpanul şi bezelele. Luni (I.IV) am primit pîinea, tortul Linzer merele, săpunul şi Kalodontul. Totul în bună stare. De astă dată nu numai am bănuit ci am şi recunoscut concepţia şi îndemînarea doamnei Alma. Te rog transmite-i mulţumirile mele şi sărutări de mîini. În fiecare zi am o masă de bun rămas. Azi mi-am luat adio de la colaci (Nelă ar putea să mai trimită), ieri de la brînză, ceapă şi pandişpan, alaltăieri de la salata de peşte. Cămara mea de provizii conţine acum: pîine, tort Linzer, slănină şi mere.

Apropos! Vă rog nu mai împachetaţi pîinea proaspătă, ci după ce a stat o zi, căci de tot proaspătă îşi trage mirosul de la lucrurile dimprejur. Cu mîncarea avem greutăţi. Nimeni nu vrea să ne care mîncarea la etajul III pe 94 de scări. Sîntem la a treia pensiune. Cafeaua, prînzul şi cina costă II coroane pe zi. Cu prima pensiune am fost foarte mulţumiţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi soțul și soția s-au bătut — din gelozie — și s-au despărțit, sistînd mîncarea. Așa am ajuns victimele iubirii înșelate. Femeia ne-a trimis vorbă că în mai se instalează,, în mod independent, și ne va da iarăși masa. Să sperăm că nu vom mai fi aici în mai. Cu vizitele stăm așa: Se primesc numai cu autorizație și în prezența unui domn de la auditorat. Despre cauza pentru care sîntem aici nu este voie nici să vorbim, nici să scriem pînă nu se încheie cercetarea. Nici despre treburile noastre, dacă nu avem registre și corespondență, nu putem vorbi temeinic. De ajutat nu vă pot ajuta de aici cu nimic și nici un sfat bun nu vă pot da din lipsă de cunoaștere a împrejurărilor speciale. Deci, pentru cele cîteva minute de conversație despre mersul timpului, nu merită călătoria și marele efort,, pînă se obține autorizația de vizită. În situația de pre anchetă este o asemenea vizită un fel de scenă à la gara din Lugoj.

Trebuie să evităm orice umilire. Eu cred că corespondența săptămînală acționează mai liniștitor decît o asemenea vizită cu obstacole și suspiciuni.

„Drapelul“ nu-l primesc. Și aceasta este o poveste curioasă. Auditoratul îmi permite să primesc ziarul, așa cum ne permite să citim ziare maghiare. Dar procuratura regească, ai cărei mosafiri sîntem aici, nu ne permite aceasta, așa că ziarele se adună la plutonier, de unde le voi primi cînd voi fi eliberat, sau cînd voi ajunge în altă casă de oaspeți. La viitorul prilej voi ruga auditoratul să mi se îngăduie să pot vedea cel puțin cîteva minute partea tehnică, pentru a vă putea da lămuririle necesare în legătură cu tariful bilanțurilor și publicității. În caz că nu obțin această permisiune — despre aceasta vă voi mai scrie — atunci este mai bine să nu-mi mai trimiteți ziarul.

A apărut regulat ziarul pînă acum?

A avut totdeauna editoriale?

Îmi pare bine că Valerica a primit — tîrziu dar totuși — felicitarea. Să o citească în cerc cît mai restrîns. Dacă aș fi avut mașina de scris, aș fi bătut mai bine întreaga litanie, ca să fie mai citeață. Ea o poate copia sau să o roage pe doamna Boer să i-o bată la mașină. Am făcut cîteva greșeli de ortografie, care trebuie corectate. Așa în urma unei etimologii greșite am scris „nähmlich“ în loc de „nämlich“, „getretten“ în loc de „getreten“. Tu ești atît de sigură pe ortografia germană, încît vei găsi și corecta aceste greșeli. În

https://biblioteca-digitala.ro

închisoare unde n-ai nici o resursă la îndemînă, te rătăcești ușor. Aici este cuibul ideilor fixe!

Te rog trimite-mi hainele și rufăria pe care le-am cerut în scrisoarea trecută. Acum începe și la noi să fie cald. Astăzi am simțit pentru întîiași dată căldura soarelui în celulă. Întreaga săptămînă a patimilor gregoriană a fost aici ger.

Niciodată n-am suferit atît de frig în viața mea, ca în acele zile. Aș fi putut concura cu tine, ce privește tremuratul, dîrdăitul și clănțănitul dinților.

Sărut pe Mausi și copiii.

Salutări tuturor cunoscuților.

Te îmbrățișează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Gestern, also den 7-ten Tag, habe ich deinen Brief von vorigem Freitag erhalten. (V-ter Brief). Es geht mir auch nicht besser mit der Correspondenz als euch.

Die Packete kommen normal und gut an. Samstag (30/III) habe ich den prächtigen Käse, die Dottertorte und die Kugeln erhalten, Montag (1/IV) habe ich das Brot, die unübertreffliche Linzer Torte, Äpfel, Seife und Kalodont erhalten. Alles in sehr gutem Zustande, Jetzt habe ich die Conception und die geschickte Hand der Mma Alma nicht nur vermuthet, sondern auch erkannt. Bitte ihr meinen besondern Dank sammt Handkuss mitzutheilen.

Ich habe täglich einen Abschiedsschmaus. Heute verabschiedete ich mich von Kolatschen (Nella könnte noch nachsenden), gestern vom Käse, Zwiebel und der feinen Dottertorte, vorgestern vom Fischsalat etc. Meine Vorraths-Kammer representiert jetzt: Brot, Linzertorte, Speck und Äpfel.

Apropos! Bitte das Brot nicht ganz frisch zu packen, sondern nach dem es einen Tag abgestanden ist, denn im ganz frischen Zustand zieht es den Geschmack der Umgebung in sich.

Mit der Beköstigung haben wir hier Schwierigkeiten. Die grösste ist die Bedienung-Frage. Nemand will uns in den 3-ten Stock, 94 Stiegen hoch das Essen schleppen. Wir sind schon beim 3-ten Auskochhaus. Kaffee, Mittagessen und Nachmahl kostet 11 Kronen pro Tag. Mit dem ersten Auskochhaus waren wir sehr zufrieden. Aber dann haben sich Mann und Weib — aus Eifersucht — geprügelt und sind auseinander, auch das Auskochen einstellend. So sind wir das Opfer betrogener Liebe. Die Frau hat uns sagen lassen, dass im Mai

https://biblioteca-digitala.ro

sie sich selbständig einrichtet und uns wieder beköstigen wird. Hoffentlich sind wir schon im Mai nicht mehr hier.

Mit den Besuchen steht die Sache so: Man kann nur mit Erlaubniss und in Gegenwart eines Herren vom Auditoriat Besuche empfangen. Über die Angelegenheit, wegen welcher wir hier sind, darf man weder sprechen noch schreiben, bis die Untersuchung nicht abgeschlossen ist. Unsere Geschäfts-Sachen können wir ohne Geschäfts-Bücher und Correspondenz auch nicht gründlich besprechen. Helfen kann ich ja euch von hier so wie so nicht und einen gescheiten Rath um so weniger geben in Ermangelung der Kenntniss der besonderen Umstände. Also für die paar Minuten Witterungs-Conwersation rentiert sich nicht die Reise und der grosse Apparat bis man Erlaubniss um Besuche erlangt. Während der Voruntersuchung ist so ein Besuch eine Art Lugoscher Bahnhof-Szene. Man kann nicht genug den Demüthigungen aus dem Wege gehen. Ich glaube dass der wöchentliche Briefverkehr beruhigender wirckt als so ein Besuch mit Hindernissen und Verdächtigungen.

Den „Drapelul" erhalte ich nicht. Das ist auch eine eigenthümliche Geschichte. Das Auditorat erlaubt mir die Zeitung zu erhalten, eben so wie es uns erlaubt ungarische Tageblätter zu lesen. Die Königl. Staatsanwaltschaft aber, deren *Gast* wir hier sind, gestattet uns das alles nicht, so das sich die Zeitungen beim Feldwebel aufhaufen, von wo ich sie erhalten werde wenn ich in Freiheit gelange oder in ein anderes Gasthaus abgeführt werde. Bei der nächsten Gelegenheit werde ich das Auditorat ersuchen, es möge mir erwirken dass ich wenigstens einige Minuten den technischen Teil sehe um euch bezüglich der Bilanz und Insertions Preise die nöthigen Anweisungen geben kann.

Falls ich diese Erlaubniss nicht erhalte, dann ist es angezeigter das Blatt nicht mehr zu senden.

Ist das Blatt bis jetzt regelmässig erschienen? Hat es immer Leitartikel gehabt?

Es freut mich das Valerie — spät aber doch — die Gratulation erhalten hat. Sie soll es nur im engsten Kreis lesen. Ich hätte gerne, wenn ich die Schreibmaschine gehabt hätte, die ganze Litanei abgeklopft, damit sie leserlicher sei. So kann sie sich's abschreiben oder Mdme Boer bitten sie soll's ihr abklopfen. Es haben sich einige ortografische Fehler ergeben, die man korrigieren muss. So habe ich in Folge einer falschen Etymologie „nähmlich" statt „nämlich", „getretten" statt „getreten" geschrieben. Du bist ja so stattfelfest in der deutschen Ortographie, um diese Fehler herauszufinden und zu korrigieren. Hier im Gefängnis, wo man keine Hilfsquelle bei der Hand

https://biblioteca-digitala.ro

hat, verrennt man sich sehr leicht. Hier ist ja doch das Nest der fixen Ideen!

Bitte mir die Kleider und Wäsche zu senden wie ich das im vorigen Brief angegeben habe. Jetzt fängt es auch bei uns an warm zu werden. Heute habe ich zum erstenmal in der Zelle die Wärme der Sonne empfunden. Die ganze georgianische Charwoche war hier Frost. So viel habe ich in meinem Leben nicht gefroren wie in diesen Tagen. Ich hätte dir Conkurrenz bieten können in Frösteln, Schütteln und Zähneklappern.

Ich küsse Mausi und die Kinder.

Grüsse an alle Bekannte

Es umarmt dich

dein Valer

Arhiva familiei

17. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 12 aprilie 1918

Nota, V. Branişte: Primit 14/IV
Viza cenzorului: Se poate preda, Dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Săptămîna trecută te-am lăsat fără scrisoare, vineri a fost atît de mult de lucru încît am pierdut termenul, şi pentru că tu ne-ai scris că domnii cenzurează numai sîmbătă m-am temut să nu zacă scrisoarea o săptămînă fără să ajungă în mîna ta. Nu-ţi fă nici o grijă din cauza ziarului, el apare regulat, are totdeauna editorial, şi nimeni nu spune un cuvînt dacă nu este chiar aşa cum era sub conducerea ta. Publicul are consideraţie şi cunoaşte împrejurările în care lucrăm. Din 2000 exemplare, de abia ne rămîn 5—10. Administraţia şi corespondenţa se desfăşoară normal. Adesea sîntem nelămuriţi în privinţa publicităţii, dar şi proprietarii de ziare străini ne vin în ajutor, şi noi facem aşa cum credem de cuviinţă, ce priveşte anunţurile sigure, le lăsăm pînă la venirea ta acasă. Săptămîna viitoare voi termina cu adresele, au reuşit bine şi sînt pe placul tuturor. Pînă acum am LXII coli. Negăsind nici un prilej să-ţi trimit lucrurile la Seghedin

https://biblioteca-digitala.ro

și avînd foarte multe lucruri, am hotărît s-o las pe Lelia să ți le ducă. Ea va pleca mîine dimineață cu acceleratul și seara va fi acasă. Avînd și cunoscuți la Seghedin nu va fi singură. Cum tu ai declarat că nu dorești vizite, ea nu va veni să te vadă. Tortul Linzer a fost de la dr. Frankl Béla. Celelalte specialități le-ai recunoscut just. Cine altcineva decît doamna Alma are talentul, mijloacele și timpul să pregătească lucruri atît de fine? Tortul pe care-l vei primi mîine l-au făcut fetele noastre, dar toate cele ieșite din comun sînt iarăși de doamna Alma. Ideea cu colacul a fost a mea și am cerut unul. Nelă nu mai este în apropiere, dar mă voi îngriji să ai și data viitoare.

În săptămîna Paștilor a fost și aici frig, dar acum înverzește și înflorește peste tot. Fetele nu mai știu ce să facă cu învățatul[1]. Unele obiecte nu le pot învăța fără ajutor. Mama insistă să meargă la Brașov pînă la examen. Ce să fac? Ar trebui să-i fac Valericii o mulțime de lucruri, în străini ai nevoie de mai multe ca acasă. Mie îmi face mai multe griji băiatul[2], s-a întîmplat ceea ce m-am temut întotdeauna — dar în alt fel — că tu nu te vei putea ocupa mereu de el. Cît va mai dura aceasta?

Te sărutăm cu toții

Miți

Lieber Valer,

Ich habe Dich vorige Woche um einen Brief verkürzt, es war am Freitag so viel zu thun, dass ich den Termin verpasste und weil Du geschrieben, dass die Herren nur Sonntags zensurieren, dachte ich, dass der Brief jetzt eine ganze Woche liegen wird und doch nicht in Deine Hände kommt. Mach dir wegen dem Blatt keine Sorgen, es erscheint regelmässig, hat immer Leitartikel und wenn es auch nicht gerade so ist, wie es unter Deiner Leitung war, sagt niemand ein Wort. Das Publikum ist nachsichtig und kennt die Umstände unter welchen wir arbeiten. Kaum dass uns von 2000 Exemplaren 5—10 Stücke bleiben. Die Administration und Correspondenz geht regelmässig. Wegen den Insertionen sind wir oft im Unklaren, aber auch die fremden Zeitungsbesitzer stehen uns zur Seite und wir machen es nach Gutdenken, solche aber die sicher sind lassen wir bis zu Deiner Rückkehr. Nächste Woche bin ich mit den Adressen

https://biblioteca-digitala.ro

fertig, sie sind sehr schön und gefallen allgemein. Bis jetzt habe ich schon LXII Streifen. Ich habe keine Gelegenheit gefunden Deine Sachen zu schicken, da habe ich entschlossen die Lelia bis Szeged fahren zu lassen, da sehr viel mitzunehmen ist. Morgen früh mit dem Schnellzug wird sie wegfahren und ist abends wieder zu Hause. Sie hat in Szeged Bekannte, so dass sie nicht allein sein wird, da Du aber ausdrücklich keine Besuche wünschst, wird sie nicht zu Dir kommen.

Der ausgezeichnete Linzerteig war von Dr. Fränkl Béla. Die anderen Delikatessen hast Du richtig erkannt, wer anders als Frau Alma hat des Talent, die Mittel und die Zeit so feine Sachen herzustellen? Die Torte die Du aber morgen bekommen wirst haben unsere Mädchen gemacht. Alles aussergewöhnliche aber ist wieder von Frau Alma.

Die Idee mit dem Colac habe ich gehabt und drum gebeten, Nella ist nicht mehr in der Höhe, ich werde aber nächstens wieder besorgen.

In der Osterwoche war es auch kalt, jetzt aber blüht es überall. Die Mädchen wissen nicht, was mit dem Lernen anfangen. Einige Fächer gehen absolut nicht ohne Leitung. Mutter dringt, dass sie nach Kronstadt gehen sollen bis zur Prüfung, was soll ich thun? Ich müsste Valerica ganz ausstatten, in der Fremde braucht man mehr als zu Hause.

Mir macht der Bub mehr Sorge, es ist eingetreten, was ich immer gefürchtet — aber in einem andern Sinne — das Du Dich nicht immer mit ihm beschäftigen wirst können. Wie lange dauert das noch??

Wir küssen Dich alle

Mitzi

Șchei, doc. nr. 6

---

[1] Este vorba de fiica Valerica și Mausi Pop pe care Valeriu Branișteie le pregătea în particular pentru clasa a VII-ea a liceului românesc din Brașov. Ele nu s-au putut prezenta la examen.

[2] Valeriu Branișteie nu l-a înscris pe fiul său Virgil în toamna anului 1914 în clasa I liceală la școala de stat cu limba de predare maghiară din Lugoj, așteptînd vremuri mai bune, care au și venit.

https://biblioteca-digitala.ro

18. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, sîmbătă 13 aprilie 1918

Scrisoarea a IX-a

Dragă Miți,

Eram tocmai pe punctul de a scrie această scrisoare[1], după plimbarea de după masă, cînd mi-a spus plutonierul că înainte de masă a fost aici fiica mea[2] (nu știa să-mi spună care) și mi-a adus hainele, rufăria și toate lucrurile frumoase și bune, care se controlează acuma. Nici nu știu încă amănunțit ce am primit. Mulțumirile mele pentru toate, tuturor, căci de departe recunosc o mînă pusă în slujba unei inimi de aur. Sărut cu mulțumire mîna și pe voi toți, care duceți așa zile grele. Voiam să încep scrisoarea chiar cu cuvintele că în această săptămînă am primit numai pîinea. Scrisoare nici una. Sperăm să nu însemneze aceasta ceva rău. Sîmbăta trecută m-a vizitat Costi. Sigur v-a scris impresiile. Am avut o mică deziluzie cînd l-am văzut. Nu știu dacă a observat. Cînd au venit să mă ia la 9 eram foarte bucuros că începe ascultarea și cînd colo... era numai o vizită. Apoi însă m-am bucurat, mai ales că am putut să și fumez, după o întrerupere de 6 săptămîni. Alaltăieri am primit o scrisoare interesantă de la deputatul dr. Șt. Cicio-Pop. Astăzi voi răspunde. (Scrisoarea este întreruptă). Acum aflu că a fost aici Lelia și a luat hainele și rufele murdare. Regret că nu am văzut-o. A fost singură? Îmi veți scrie despre toate.

Sînt cele două fete încă la noi? Și fără să fiu indiscret, aș vrea să știu dacă Zsugan, i-a scris vreodată Elenei[3]. Rog răspundeți numai „da“ sau „nu“, restul mi-l închipui. De la frații Nicoară am primit cele anexate. Vă rog predați administrației, deși este perimat în parte. Salutări tuturor, sărut copiii și pe Mausi.

Te îmbrățișează

Valer

P.S. Lelia a acționat în intențiile mele, dacă n-a cerut permis să mă vadă.

2. Pe verso-ul scrisorii Nicoară am scris două concepte pentru

https://biblioteca-digitala.ro

administrație. Remarc numai că în chestii oficiale se scrie adresa și în interiorul scrisorii, așa cum am indicat în ciornă.

Pe curînd

V

A Lelia kisasszonyak a referens felajánlotta hogy beszélhet atyjával de a k.a. azt el nem fogadta

Dr. Rosenthal[4]

Liebe Mitzi,

Ich war gerade im Begriff diesen Brief zu schreiben nach dem Nachmittags-Spaziergang, als mir der Feldwebel mittheilte das heute v.M. meine Tochter (er konnte mir nicht sagen welche) hier war und mir die Kleider und Wäsche und all das schöne und gute Zeug gebracht hat, welches jetzt untersucht wird. Ich weiss nicht einmal in Detail alles was ich bekommen habe. Schönen Dank für alles und an Alle, denn schon von der Ferne erkenne ich eine Hand, die einem goldenen Herzen dient. Ich küsse dankbar die Hand und euch, die ihr jetzt so schwere Tage habt.

Ich wollte gerade den Brief anfangen mit den Worten, dass ich in dieser Woche nur das Brot erhalten habe. Brief keinen. Hoffentlich hat das keine schlechte Bedeutung.

Vorigen Samstag hat mich Costi besucht. Er wird euch über seine Eindrücke geschrieben haben. Ich habe eine kleine Enttäuschung gehabt als ich sah. Ich weiss nicht ob er es bemerkt. hat. Als man mich nämlich in der Frühe um 9 Uhr abholte, war ich in heller Freude dass endlich das Verhör anfängt, und siehe da, es war nur ein Besuch. Aber da freute ich mich auch dessen, besonders wo ich nach 6 Wochen Unterbrechung wieder einmal Gelegenheit gehabt habe zu rauchen.

Vorgestern habe ich einen interessanten Brief vom Abgeordneten Dr. St. C. Pop erhalten, den ich auch heute beantworte. (Pause im Briefschreiben). Jetzt erfahre ich dass Lelia hier war und hat die schmutzige Wäsche und die Kleider abgenommen. Bedauere dass ich sie nicht gesehen habe. War sie allein hier? Übrigens werdet ihr mir ja alles schreiben.

Sind beide Mädchen noch bei uns? Und ohne in Geheimnisse zu dringen zu wollen, möchte ich nur wissen ob Zsugan schon einmal Helenen geschrieben hat. Bitte mir nur mit „ja" oder „nein" zu antworten, dass andere denke ich mir schon.

https://biblioteca-digitala.ro

Von den Brüdern Nicoară habe ich belliegendes erhalten, bitt es der Administration zu übergeben, obwohl es schon theilweise durch die Zeit überholt ist.

Grüsse an alle, küsse die Kinder einschliesslich Mausi

es umarmt dich

Valer

P.S. 1. Die Lelia hat ganz meinen Intentionen gemäss gehandelt wenn sie nicht Erlaubnis mich zu besuchen verlangt hat.

2. Auf die Rückseite des Nicoară'schen Briefs habe ich 2 Concepte (deutsch) für die Administration geschrieben. Ich bemerke nur noch das bei Geschäftsbriefe die Adresse auch inwendig im Brief geschrieben wird, so wie ich das im Concept andeute.

Auf baldiges Wiedersehen

Valer

((Lelia k.a. szonynak a referens felajánlotta hogy beszélhet atjával, de a k.a. ezt el nem fogadta)

Dr. Rosenthal

Arhiva familiei

---

[1] Este vorba de scrisoarea din 22 III 1918, nr....

[2] Lelia Popovici-Florian, cea mai mare din cele două fete adoptate de V. Branişte. Vezi, *Amintiri*, p. 410.

[3] V. Branişte se interesează de soarta primei încercări de a trimite editoriale pentru „Drapelul". El a încredinţat manuscrisele unui ostaş român, Jugan, care-l escorta. Cum întreaga corespondenţă Branişte era trimisă de poşta Lugoj la Seghedin, scrisoarea a fost adresată Elenei Şteflea, fată în casă.

[4] „Referentul i-a recomandat domnişoarei Lelia să vorbească cu tatăl ei, dar dînsa a refuzat".

Dr. Rosenthal

19. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, sîmbătă 13 aprilie 1918

Nota V. Branişte: Primit 20/IV.1918
Viza cenzorului: Se poate înmîna.
Gitta, locotenent major

Dragă Valer,

Ieri după ce ţi-am trimis scrisoarea, am primit de la doamna A. Klein[1] o cutie cu cozonac şi fursecuri pentru tine. De asemenea 2 pachete de tutun şi

https://biblioteca-digitala.ro

hîrtie de ţigarete. Acestea din urmă le-am păstrat acasă, neavînd tu voie să fumezi, Fränkl Béla ţi-a trimis 3 cărţi, pe care le vei primi probabil mai tîrziu, după ce vor trece prin cenzură. Să sperăm că celelalte lucruri le vei primi în stare bună.

Te sărută
Miţi

Lieber Valer,

Gestern nachdem ich Deinen Brief schon abgeschickt, erhielt ich von Frau A. Klein eine Schachtel mit Kuchen und Cakes für Dich, ebenso 2 P. Tabak und Cigarettenpapier, letztere habe ich zu Hause aufgehoben, da es Dir ohnehin nicht erlaubt ist zu rauchen. Ebenso schickte Fränkl Béla 3 Bücher, die Du aber wahrscheinlich später, nach der Zensur erhalten wirst. Hoffentlich bekommst Du die anderen Sachen in gutem Zustande.

Es küsst Dich
Mitzi

Schei, doc. nr. 6 a

---

[1] Alfred Klein, negustor din Lugoj.

20. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri, 19 aprilie 1918

Notă V. Branişte: Primit 23/IV
Viza cenzorului: văzut, dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Avem un oaspe drag, chiar marţi la prînz cînd am primit scrisoarea ta a IX-a a venit Victoria[1] de la Lipova la noi. Din păcate pleacă încă mîine îndărăt, ca să fie luni acasă. Pînă acuma ai văzut tot ce ţi-am trimis şi sper că ai primit şi carta mea. Eu i-am interzis Leliei să te viziteze, pentru că ştiam că nu doreşti acest lucru. Ea a fost singură la Seghedin, dar a găsit acolo numai oameni amabili şi atenţi, aşa

https://biblioteca-digitala.ro

că — în împrejurările date — a petrecut o zi plăcută. Dacă ai nevoie de ceva special, ea face bucuros acest drum, pentru că are acolo cunoscuţi buni de toate naţionalităţile. Chiar şi domnii care te ţin de atîta vreme necercetat şi neascultat au fost faţă de ea prevenitori şi serviabili. Tu întrebi de servantele noastre, amîndouă sînt încă la noi. Bucătăreasa vrea să plece de Paşti la munca cîmpului, lucru pe care-l regret mult. Elena[2] a primit o scrisoare. Scrisoarea către comitetul central a fost trimisă de administraţie. Cealaltă este de prisos, deoarece consulatul general a renunţat la ziar de la 1 mai. Pînă atunci este tot achitat. Acum ai voie să fumezi şi să citeşti ziare? Mi s-a spus că începînd de luni vei primi de toate. Noi ţi-am trimis, prin amabilitatea unui domn. tutun. Aici este totul înverzit, curtea şi casa pregătite pentru Paşti, numai tu lipseşti. Nu este o posibilitate ca însfîrşit să-ţi se dea drumul? Eu mi-am pierdut aproape răbdarea şi n-am crezut niciodată că voi avea atîta.

Te sărutăm cu toţii

Miţi

Lieber Valer,

Wir haben einen lieben Gast. Gerade Dienstag zu Mittag, als ich Deinen IX-ten Brief erhalten, ist Victoria von Lippa zu uns gekommen. Leider fährt sie morgen schon wieder zurück, um Montag zu Hause zu sein.

Bis jetzt hast Du alles gesehen, was wir Dir geschickt haben und hoffentlich auch meinen Brief und die Karte erhalten. Ich habe Lelia ausdrücklich verboten Dich zu besuchen, weil ich wusste, dass Du es nicht wünscht, Sie war allein in Szeged, hat aber dort lauter freundliche und aufmerksame Menschen gefunden, so dass sie einen — den Verhältnissen angemessen — angenehmen Tag verbracht hat Wenn Du etwas Aussergewöhnliches noch brauchst, thut sie den Weg gerne und hat dort gute Bekannte aller Nationen.

Selbst die Herren, die Dich dort so lange ununtersucht und unverhört halten, waren ihr gegenüber gefällig und zuvorkommend. Du fragst nach unseren Mädchen. Sie sind noch beide bei uns, die Kochin will zu Ostern fort zur Feldarbeit, was ich sehr bedauere. Helene hat einen Brief erhalten. Den Brief an das Zentralcomité hat die Administration abgeschickt, der andere ist überflüssig, da das General Consulat die Zeitung vom 1-ten Mai abgesagt hat. Bis dahin ist alles begliechten. Darfst Du jetzt rauchen und Zeitungen lesen? Man

https://biblioteca-digitala.ro

sagte mir, dass von Montag angefangen Du alles bekommst. Wir haben Dir durch einen Herrn Tabak geschickt. Hier ist alles grün, Hof und Haus für Ostern zurecht gemacht nur Du fehlst. Ist noch keine Möglichkeit dass man Dich endlich freigibt? Ich habe jetzt beinahe schon die Geduld verloren, ich habe nie gedacht so viel zu haben.

Wir küssen Dich alle

Mitzi

Şchei, doc. nr. 7

---

[1] Victoria Oniţiu (1877—1926), sora lui Valeriu Branişte a venit de la Lipova — unde era în vizită — să relateze despre vizita lui Constantin Missits la Seghedin.

[2] Elena Şteflea, fată în casă la familia Branişte. Acesta era „consemnul" că manuscrisele au sosit la destinaţie.

21. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 20 aprilie 1918

Scrisoarea a X-a
Láttam dr. Gitta föhadnagy

Dragă Miţi,

Sîmbătă după ce a fost Lelia aici am primit scrisoarea ta dublă, care mi-a adus un răspuns anticipat la toate întrebările mele. Îi mulţumesc Leliei pentru oboseală, vă mulţumesc vouă tuturor, şi îi mulţumesc în special doamnei Pop, pentru toate cele bune şi frumoase. Într-adevăr sînt răsfăţat. Astăzi mi-a adus deputatul dr. Cicio-Pop a pîine uriaşă, o franzelă, un pandişpan şi o şuncă mare. Dacă ar trebui să mănînc toate acestea singur, n-aş mai avea timp să vin acasă. Totuşi mulţumesc pentru cafeaua veritabilă. Poţi să-ţi închipui, după 6 săptămîni de aşa zisă „cafea", odată una veritabilă!

Mi-am adus aminte de Ilia[1], şi nu vreau să pierd nici anul acesta ocazia. De aceea fetele să aştepte liniştite. Cred că vom avea 6 săptămîni înainte de examen timp de repetat.

https://biblioteca-digitala.ro

Ele să întrebe în scris o colegă ce materie au făcut elevii ordinari. În cazul cel mai rău vom da examenul la toamnă. Dar eu cred că vom putea fi acolo în iunie. Virgil să repete gramatica latină. În scrisoarea viitoare îi voi trimite teme de aici. Îmi pare bine că ziarul apare regulat. (Eu aş ajuta bucuros dacă ar fi voie. Dar deocamdată nu merge) (Textul din paranteza precedentă este şters]. Nici n-am idee ce se petrece în lume. Dar nici nu sînt curios. Îmi pare bine că scrisul adreselor avansează. Nu ştiu de ce, dar îmi pare că există o anumită fatalitate între scrisul adreselor şi soarta mea. Lenjerie am pînă la 12 mai st.n. Cred că nu mai am nevoie de alte rufe.

Am întrerupt scrisul pentru că am fost dus să vorbesc cu dr. Şt. Cicio-Pop, care şi-a anunţat vizita şi a primit permis. Vizita a fost foarte interesantă. Prima mea orientare politică despre ce se petrece în lume.

Totodată *am primit voie să scriu articole*. Luni voi prezenta articolul de *Paşti* şi de *Săptămîna Patimilor*, eventual şi alte articole de rezervă[2]. De acum încolo vă voi trimite săptămînal 3—4 articole, pînă va lua sfîrşit această situaţie. Am primit şi cartea ta din 13 aprilie. Te rog să mulţumeşti doamnelor Klein şi Fränkl pentru amabilitatea lor. Domnului Fränkl i-am mulţumit pentru Linzer. Scrisoarea este prezentată. Cărţile le-am primit. Dar pentru ce numai partea I din istoria lui Kropotkin?[3]

Bani mai am pentru 2—3 săptămîni. Te rog totuşi trimite-mi 400—500 coroane, să nu viu fără bani acasă.

Salut pe toţi cunoscuţii. Sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează

Valer

Liebe Mitzi,

Gleich Samstag, nach dem die Lelia hier war, habe ich auch deinen Doppelbrief erhalten, der mir im vorhinein alle Fragen beantwortete. Ich danke der Lelia für ihre Mühe, danke euch allen, und danke besonders auch Mma Pop, für all' das schöne und gute. Ich werde ja direkt verhätschelt. Heute hat Abgeordneter Dr. C. Pop mir ein riesenhaftes Brot, ein Milchbrot, einen grossen Dotterkuchen und einen grossen Schinken gebracht. Wenn ich das alles selbst hier verzehren soll, werde ich kaum mehr Zeit haben auch nach Hause zu kommen. Aber darum danke ich doch besonders für den wirkli-

https://biblioteca-digitala.ro

chen Kaffee. Kannst dir denken, nach 9 Wochen sogenannten „Kaffee“ einmal einen wirklichen! Ich erinnerte mich an Maros-Illye, und will das auch heuer nicht verpassen. Darum sollen nur die Mädchen ruhig auf mich warten. Ich glaube wir werden gute 6 Wochen vor der Prüfung Zeit haben zu repetieren. Sie sollen sich schriftlich bei einer Collegin anfragen, wie weit die ordentlichen Schüler sind. Im schlechtesten Fall werden wir im Herbst uns melden. Aber ich glaube wir können noch in Juni dort sein.

Der Virgil solle die lateinische Grammatik repetieren. Im nächsten Brief sende ich ihm Aufgaben von hier.

Es freut mich dass ihr die Zeitung regelmässig herausgebt. (Ich möchte euch so gerne helfen, wenn erlaubt wäre. Aber vorläufig geht's nicht.) Und auch habe ich keine blasse Idee was in der Welt vorgeht. Bin aber auch gar nicht neugierig. Es freut mich dass die Adressen so flott fortschreiten. Ich weiss nicht warum, aber es scheint mir als ob zwischen meinem Schicksal und den Adressen eine gewisse Fatalität sei.

Wäsche habe ich bis am 12-ten Mai n.St. Ich glaube keine weitere mehr hier zu brauchen.

—

Hier habe ich den Brief unterbrochen, da ich abgeholt wurde um mit Dr. St. Pop zu sprechen, der seinen Besuch angesagt und Erlaubnis erhalten hat.

Der Besuch war sehr interessant. Meine erste politische Orientierung über das was in der Welt vorgeht. Zugleich *habe ich die Erlaubnis erhalten allgemeine Artikel zu schreiben.* Montag werde ich den Ostern und den Charwochen Artikel presentieren. Von nun an werde ich euch wöchentlich 3—4 Artikel senden, bis endlich auch diese Situation ein Ende hat.

Ich habe jetzt auch deine Karte vom 13/IV erhalten. Bitte Frau Klein und Fränkl zu danken für ihre Liebenswürdigkeit. Dem Dr. Fränkl habe ich schon gedankt, aber nur für die Linzer. Der Brief ist schon presäntiert. Die Bücher habe ich erhalten. Aber warum nur den 1-ten Teil von Kropotkin's Geschichte?!

Geld habe ich noch für 2—3 Wochen. Bitte mir aber dennoch für jeden Fall 400—500 Kronen zu senden, damit ich nicht mit leerer Brieftasche nach Hause komme.

Grüsse an alle Bekannte. Küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

Valer

Feladó Dr. Branisce Valér

https://biblioteca-digitala.ro

[1] V. Branişte elogiază cafeaua pregătită de Alma Pop şi consumată în gara Ilia, aşteptînd trenul spre Braşov, unde fiica sa Valerica şi Mausi se prezentau la examen.
[2] Sînt primele editoriale trimise pe cale legală.
[3] Este vorba de *Revoluţia franceză* de P. Kropotkin (1842—1921), revoluţionar şi sociolog rus.

22. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 26 aprilie 1918

Nota V. Branişte: Primit 29/IV 1918
Viza cenzorului: Se poate înmîna.
Gitta, locot. major

Dragă Valer,

Am avut o enormă bucurie cînd am primit scrisoarea cea mare cu manuscrisele[1]. Îmi pare un semn bun că cel puţin poţi lucra şi nu te mai muncesc gîndurile. Eu ştiu că munca te ajută să treci peste toate. Încă tot nu ştiu dacă ai voie să fumezi şi să citeşti ziare. Am reînceput să-ţi trimit ziarul nostru, pentru că încetasem trimiterea un timp. Vom încerca să scoatem foaia conform dorinţelor tale, dacă nu vom fi împiedicaţi de greutăţi tehnice. Toţi sînt foarte prevenitori şi fac tot ce le este cu putinţă, numai aceia de la care ne-am aşteptat par să nu înţeleagă situaţia.

Miercuri ţi-am trimis 500 coroane. Valerica ţi-a trimis într-un pachet cu pîine „Die Kreuzritter" de Sienkiewicz[2], despre care nu ai amintit nimic. Eu îl voi întreba pe Fränkl unde este partea a doua din istoria lui Kropotkin. Nu mai cred ca în primăvara aceasta să vă puteţi prezenta la examene, aud că termenul ar fi mai devreme ca altădată. Cred că la sfîrşitul lui mai. Totuşi fetele învaţă de zor, numai cu fizica nu merge.

Noutăţi nu prea avem aici, totul îşi urmează cursul, privit din exterior o zi pare ca ceialtă. Ceea ce se petrece în interiorul fiecăruia, ştie numai respectivul.

Ionel[3] şi-a dat astăzi bacalaureatul. Duminecă intră în armată, sărmanul său tată îl lasă să plece în străini cu inima

https://biblioteca-digitala.ro

îndurerată. Scrie-ne cînd ţi se termină proviziile, să-ţi trimitem din timp. Cred că vei primi şi ceva de la sora ta din Lipova. Copiii şi Mausi îţi sărută mîinile. Te îmbrăţişează

a ta Miţi

Lieber Valer,

Wir hatte eine riesige Freude, als wir den grossen Brief mit den Manuscripten erhielten, es schien mir ein Zeichen der Besserung, dass Du wenigstens arbeiten kannst und nicht mehr auf des Grübeln angewiesen bist. Ich weiss ja, dass die Arbeit Dir über alles hinweghilft. Ich weiss noch immer nicht, ob Du schon rauchen darfst und ob Du Zeitungen lesen kannst. Ich habe wieder angefangen unser Blatt zu senden, eine Zeitlang habe ich aufgehört. Wir werden trachten, Deinen Wünschen gemäss das Blatt herauszugeben, wenn keine technischen Schwierigkeiten uns verhindern. Alle sind sehr zuvorkommend und machen ihr möglichstes, nur diejeniger, von denen man es erwartet scheinen die Situation nicht zu begreifen.

Mittwoch habe ich Dir 500 Kronen geschickt. Valerie schickte Dir in einem Paket mit Brot „Sienkiewicz's Kreuzritter" von dem Du nichts erwähntest. Ich werde Fränkl fragen, wo der II. Teil von Kropotkin's Geschichte ist. Ich glaube nicht, dass ihr noch jetzt im Frühjahr die Prüfungen mitmachen könnt, ich höre der Termin ist früher als sonst. Ich glaube schon Ende Mai. Trotzdem lernen die Mädchen fleissig, nur mit der Physik geht es allein nicht.

Viel Neues gibt's hier nicht, alles geht seinen Lauf, von ausser angesehen scheint ein Tag wie der andere. Was im Inneren eines vorgeht, weiss nur der Betreffende.

Ionel hat heute maturiert, Sonntag muss er einrücken, sein armer Vater gibt ihn schweren Herzens in die Fremde.

Schreibe, wenn Dir Dein Proviant ausgeht, damit wir zur Zeit schicken. Ich glaube, Du wirst auch aus Lippa von Deiner Schwester etwas bekommen.

Die Kinder und Mausi küssen die Hände. Es umarmt Dich

Deine Mitzi

Şchei, doc. nr. 8.

---

[1] Datorită acestor manuscrise, „Drapelul" avea asigurate editorialele. Vezi nr. 37 (5/18.IV), 42 (17/30.IV), 44 (24.IV/9.V), 45 (28.IV/11.V), 46 — complet cenzurat (1/14.V), 47 (3/16.V), 48 (6/8.V), 49 (8/21.V), 50 (10/23.V). Iată ce mărturisește Valeriu Branişte în acest sens „Afară

https://biblioteca-digitala.ro

de ce am trimis prin cenzură, numai o singură dată încă înainte de a primi permisie de a trimite articole la foaie, am reușit la 12 aprilie în mod aventuros a contrabanda o serie de 3 articole pentru foaie cu riscul de a fi prins la pînditoarea poștă din Lugoj, dar articolele au sosit bine, după cum am fost informat prin o frază convențională". *Amintiri*, p. 513.

[2] Henrik Sienkievicz (1846—1916), romancier polonez distins cu premiul Nobel în 1905.

[3] Ionel Dobrin, fiul lui George Dobrin.

23. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, sîmbătă 27 aprilie st.n. 1918

Scrisoarea a XI-a
Láttam dr. Schulsdz

Dragă Miți[1],

Fiind aceasta ultima scrisoare pe care o primiți înainte de Paști, vă rog să primiți cele mai bune urări pentru sărbători și transmite aceasta și rudelor și bunilor cunoscuți, deoarece de aici nu-mi este posibil să le scriu tuturor!

Vinerea mare o voi sărbători cu tine numai în gînd. Tu știi, mie nu mi-a plăcut să mă lamentez. Un bărbat trebuie să se acomodeze în orice situație și să rămînă credincios demnității sale în toate împrejurările.

Îmi pare bine că sora mea v-a vizitat. Regret că vizita a fost atît de scurtă, dar a fost suficientă să se orienteze și s-o liniștească pe mama. Sper că a vorbit și cu Costi, după ce m-a vizitat el.

Scrisoarea ta (a VIII-a) am primit-o marți, pîinea, sardinele și prăjiturile, miercuri. Totul a sosit bine, chiar și minunații castraveți și mușchiul. Mulțumesc pentru toate. Pe borderoul manuscrisului te-am rugat să nu-mi mai trimiți pîine, căci mai am rezerve. Acum te rog să *nu-mi trimiți* multe pentru Paști. Mai am slănină și șuncă și nu vreau să rămîn aici pînă consum totul. Probabil ați primit manuscrisul, poate ceva a și apărut.

https://biblioteca-digitala.ro

Sîmbăta trecută a fost mare bucurie pentru mine, cînd am primit permisiunea să vă trimit articole de interes general! S-a stabilit ca luni a.m. să citesc articolele, sub pază, cenzurii.

Sîmbătă seara, cînd m-am reîntors, n-am mai avut lumină suficientă să lucrez, dar cu atît mai mult timp să meditez şi să făuresc planuri. Duminecă dimineaţa, după plimbare, la ora 7, m-am aşezat la masă şi am scris fără întrerupere „sub presiune" pînă la ora 12, iar de la 2 pînă la 5, deci 8 ore, cum pretind socialiştii. În acest timp am scris 5 articole editoriale şi cîteva mai mititele şi traduceri. În total 1300 rînduri de tipar. Cea mai mare performanţă a vieţii mele. La vîrsta de 25 de ani am scris odată 3 editoriale. Acest record l-am bătut acum la 50 de ani! Natural cu psihic şi fizic odihnit, avînd ideile de mai înainte clare în minte. Totuşi interesant. Luni dimineaţa am mai voit să scriu un articol, dar n-a mai mers De abia am putut revedea ce am scris. Spre bucuria mea, a trecut totul prin cenzură.

Săptămîna viitoare mă voi anunţa iarăşi odată cu cîteva articole, dacă va mai fi nevoie.

Liebe Mitzi,

Nachdem dies' der letzte Brief ist der euch vor Ostern erreicht, bitte ich euch empfangen jetzt schon von mir die besten Wünsche bu den Osterfeiertage und teilt diese auch unseren Anverwandten und guten Bekannten mit, nach dem es mir von hier nicht möglich allen zu schreiben. Grüsse und Küsse an alle!

Den Charfreitag werde ich heuer mit dir nur in Gedanken feiern. Du weisst mir war das Jammern immer widerwärtig. Ein Mann muss sich in jede Situation hineinfinden und unter allen Umständen sich und seiner Würde treu bleiben.

Es freut mich dass meine Schwester euch besucht hat. Bedaure dass der Besuch so kurz war, aber er genügte wahrscheinlich damit sie sich vollkommen orientiere und auch die Mutter beruhigen kann. Hoffentlich hat sie auch mit Costi gesprochen, nachdem er mich besucht hat.

Deinen Brief (den VII-ten) habe ich Dienstag erhalten, das Brot, die Sardinen und Bäckereien etc. Mittwoch. Alles ist gut angekommen, sogar die ausgezeichneten Gurken und Lungenbraten. Danke für alles. Ich habe dich am Bordereau des Mspts gebeten du sollst eine Woche mit dem Brot aussetzen, denn ich habe noch Reserve. Jetzt bitte ich

https://biblioteca-digitala.ro

dich mir zu Ostern *nicht* zu vieles zu schicken. Ich habe noch Speck und Schinken und will nicht hier bleiben bis ich alles aufesse.

Wahrscheinlich habt ihr schon das Mnspt erhalten, manches wird vielleicht schon erschienen sein. War das vorige Samstag eine Freude, als ich die Erlaubniss erlangte allgemein gehaltene Artikel euch zu übermitteln! Es wurde so verabredet dass ich Montag n.M. selbst der Cenzur unter Controlle die Artikel vorlese. Samstag abends als ich zurückkam hatte ich nicht mehr Licht genügend um zu arbeiten, aber um so mehr Zeit nachzudenken und Pläne zu entwerfen. Sonntag in der früh, nach dem Spaziergang, um 7 Uhr setzte ich mich an den Tisch und schrieb ohne Unterbrechung „mit Dampf" bis um 12 Uhr, und von 2 Uhr, bis um 5 Uhr, also 8 Stunden, wie die Sozialisten es fordern. In dieser Zeit habe ich 5 Original Artikel und einige kleinere Übersetzungen zu Stande gebracht. Im ganzen 1300 Druckzeilen! Das ist die grösste Leistung meines Lebens. Als 25 Jähriger habe ich einmal 3 Original-Artikel geschrieben, diesen Record habe ich jetzt als 50 Jähriger geschlagen. Freilich mit vollkommen ausgeruhtem Geist und Körper, wo alle Ideen schon früher klar im Kopfe waren. Aber Immerhin interessant. Montag früh wollte ich noch einen Artikel schreiben. Das ging aber nicht mehr. Kaum konnte ich einmal alles übersehen was ich am Vortage geschrieben. Zu meiner grössten Freude hat alles die Zenzur passiert. Nächste Woche werde ich wieder mich einmal mit einigen Artikeln anmelden, wenn es noch notwendig sein wird.

Arhiva familiei. Textul german a apărut în „Neue Literatur", nr. 8, din 1980, p. 70.

24. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, Vinerea mare 3 mai 1918

Nota V. Branişte: Primit 7/V.1918
Nota cenzorului: Văzut, Gitta, locotenent major

Dragă Valer,

N-am fost niciodată o artistă în îndeletnicirea de a scrie scrisori — cu excepţia anilor adolescenţei cînd îmi închipuiam că sînt o a doua Madame de Sévigné[1] — nici n-am scris cu plăcere scrisori, dar aşa greu ca acuma nu le-am aş-

https://biblioteca-digitala.ro

ternut niciodată pe hîrtie. Conştiinţa că oameni de tot străini îmi cenzurează fiecare cuvînt şi propoziţie, că sentimentele mele sînt date total în vileag, mă întimidează şi mă face să-mi pierd siguranţa. Afară de aceea eu scriu bucuros fără să fiu deranjată, aşa cum îmi place să îndeplinesc orice muncă care cere concentrare, şi tu ştii cum se petrec lucrurile la noi, mai ales în aceste timpuri grele, cînd totul stă pe umerii mei. Numai tu poţi scrie cele mai bune lucruri, cînd legeni pe genunchi doi copii. Deci — vorba lungă sărăcia omului — iată cauza pentru care primeşti de la mine numai scrisori searbede.

Citind ultima ta scrisoare am mai aşteptat să urmeze o coală, îmi părea lipsită de încheiere. Credeam că ai mai scris.

Tot voiam să te întreb dacă nu avem de făcut plăţi la Consistor[2] şi la impozit. Să plătesc, cît şi unde găsesc registrele? Astăzi primesc ultimele adrese 67 coli. Sînt gata. Te rog trimite-ne cîteva cutii şi lădiţe, de care nu mai ai nevoie, eventual rufele şi hîrtia mare. Noi nu mai avem. Ultima slănină a fost de la Uica[3].

Te salutăm şi sărutăm cu toţii. Săptămîna patimilor a fost pentru mine cea mai grea.

A ta Miţi

Lieber Valer,

Ich war im Briefschreiben nie eine Künstlerin, habe auch ausser in meinen Backfischjahren — als ich mir einbildete eine zweite Mme Sévigné zu sein — nie gerne Briefe geschrieben, aber so schwer wie jetzt sind sie nie aus der Feder geflossen. Das Bewusstsein, dass ganz fremde Menschen jedes meiner Worte und Sätze zensuriert, dass meine Gefühle ganz nackt preisgegeben sind, macht mich unsicher und verlegen. Ausserdem schreibe ich gerne ungestört, wie ich jede Arbeit, wo ich Sammlung brauche, gerne ohne Unterbrechung, vollenden möchte und Du weisst wie das bei uns zugeht, hauptsächlich in diesen schweren Zeiten, wo ich alles sein muss. Nur du kannst die besten Sachen schreiben, wenn du zwei Kinder auf Deinen Knieen beschäftigst. Darum also — der langen Rede kurzer Sinn — bekommst Du von mir lauter leere Briefe.

Bei Deinem letzten Brief habe ich noch einen Bogen erwartet, er kam mir so ohne Schluss vor. Ich dachte, Du musstest noch geschrieben haben.

Ich wollte schon immer fragen, ob jetzt nicht Zahlungen sind beim Consistorium und Steuer. Soll ich zahlen, wie viel und wo finde ich

https://biblioteca-digitala.ro

die Bücher? Heute bekomme ich die letzten Adressen, 67 Streifen. Jetzt bin ich fertig. Bitte einige Schachteln und Kisten, was Du nicht mehr brauchst, uns zu schicken, eventuell die Wäsche und auch das grosse Papier, wir haben schon nichts mehr. Der letzte Speck war von Uica.

Wir grüssen und küssen Dich alle. Die Karwoche war meine schwerste

Deine Mitzi

Şchei, doc. nr. 9.

---

[1] Marie de Rabutin-Chantal, marchiză de Sévigné (1626—1696), autoarea *Scrisorilor* adresate fiicei sale Contesa de Grignan, publicate în 1726. Scrisorile au o certă valoare literară prin spontaneitatea stilului şi prospeţimea imaginaţiei.

[2] La Consistorul din Caransebeş aveau de plătit ratele unui împrumut pentru cumpărarea casei.

[3] Uica = Dr. George Dobrin (1862—1925), avocat în Lugoj, promotor ale mai multor acţiuni politice, culturale şi artistice, după Unire prefect al judeţului Caraş-Severin. A colaborat strîns cu Maria Braniște pentru apariţia „Drapelului" în timpul întemniţării lui Valeriu Braniște. Editorialele lui sînt precedate de iniţiala (G).

25. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 4 mai 1918

Scrisoarea a XII-a
Láttam Dr. Schulszds

Dragă Miţi,

Hristos a înviat! Sper că aţi petrecut sărbătorile cu bine şi sănătate. Şi aici este sărbătoare. Săptămîna aceasta am avut curăţenie generală. Pereţii au fost spoiţi, podeaua frecată. Am fost scos din celulă două zile şi două nopţi şi cînd m-am întors în celulă, ieri a.m., am avut o mare bucurie. Acum totul este curat şi frumos. Sîmbătă mi s-au trecut în carnet cele 500 coroane, luni am primit scrisoarea ta a 8-a şi ieri, vineri, pachetul tău cu pîine, ouă, prăjituri şi slănină. Mulţumesc

https://biblioteca-digitala.ro

pentru toate. Sălcuţele de Florii le-am fixat, neavînd icoană, de regulamentul închisorii. Poate prin aceasta devine mai blînd.

Ouăle de Paşti le voi ciocni, începînd de mîine, dumineca Paştilor, cu fiecare din voi la rînd, cu tine, cu doamna Alma, cu Mausi şi cu cei 5 copii.

De la Valerica din Lipova n-am primit nimic. Ar fi bine dacă ai stabili cu ea, şi cu oricine ar vrea să-mi trimită ceva, un program clar, şi anume astfel ca persoana în cauză să-şi asume într-o săptămînă trimiterea pachetului, aşa ca eu să primesc într-o zi stabilită pîinea şi mărunţişurile. În felul acesta pe de o parte vei fi tu uşurată, pe de altă parte nu mi se trimite prea mult deodată, ceea ce pe această scumpete şi lipsă de alimente este un lux.

Romanul Valericii „Die Kreutzritter" l-am primit împreună cu 3 cărţi de la Frankl (cred că le-a adus Lelia şi cred că v-am scris că am primit 4 cărţi). Romanul l-am citit. Ştiu ce doreşte Valerica: ar dori să traduc romanul. Dar pentru aşa ceva n-am nici chef, nici răbdare. Este o muncă de peste o lună. Cînd îţi aştepţi ascultarea de la o săptămînă la alta, şi cu aceasta libertatea, nu te poţi apuca de o muncă atît de mare. Poate traduc, dacă voi avea odată dispoziţie, vînătoarea de zimbri, ce-i foarte frumos descrisă.

Ordinul ministerial relativ la examene nu-l cunosc, căci noi nu citim ziare, dar eu cred că numai a opta are examenele în mai, celelalte clase se vor încheia abia în iunie. N-are nici un rost să se încheie mai devreme. Lumină este destulă şi vara nu se face foc. Ar fi minunat să se facă şcoală vara şi vacanţele să ţină iarna. Desigur dacă examenele se ţin în mai, povestea este complicată. Fetele ar putea încerca. De căzut nu vor cădea. Dar eu cred să mă aştepte, în cazul cel mai rău vor jertfi pentru mine o parte din vară. Eu stau aici în săptămîna a 12-a, vorba lui Caragiale: gratis, degeaba!

Mîine voi scrie un articol sinodal pentru sîmbătă şi unele mai mărunte, cu care mă voi anunţa luni la lectură. Este greu să scrii chestii de actualitate, cînd eşti de trei luni exclus din viaţă.

Ionel şi-a dat maturitatea, mă bucur (totuşi am avut eu dreptate şi nu directorul său!). Sperăm că-i va merge bine şi la armată: pînă va termina instrucţia, sper să adoarmă în linişte şi războiul. Cum îi merge bietei lui mame, despre ea nu mi-aţi scris. Mă gîndesc adeseori la chinurile familiei. Salută-l pe Ionel şi tatăl său şi pe vecini, dacă întreabă de mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi pe copii. Te îmbrăţişează al tău

Valer

Despre rufărie voi scrie săptămîna viitoare. Mai am cele necesare pentru această săptămînă şi cea viitoare. (13—20 mai). Prosoapele, feţele de perină şi batistele le-am primit cu mulţumiri.

P.S. Iartă-mi scrisul prost. În tot oraşul nu găsesc peniţe bune. Vă rog trimiteţi carta alăturată librăriei diecezane, şi ciorna administraţiei.

Pentru administraţie, O societate din Budapesta, nu-mi amintesc care a abonat pentru Huszár Antal ziarul (adresa societăţii o găseşti pe cupon) şi plăteşte tot preţul vechi. Rugăm scrieţi-i textul următor: Adresa completă [În limba maghiară] Vă aducem la cunoştinţă că abonamentul plătit pentru Huszár Antal încetează la sfîrşitul lui aprilie. De la ianuarie 1918 abonamentul anual este de 36 coroane. Anul trecut (1917) abonamentul a fost 18 coroane. De atunci a rămas dator 6 coroane, din abonamentul făcut pe seama ministerului de interne.

Cu stimă
Semnătura

Liebe Mitzi!

Hristos a înviat!

Ich hoffe ihr habt die Feiertage gut und gesund überstanden. Hier geht es auch feierlich zu. Wir haben diese Woche grosse Räumerei gehabt, es wurden die Wände geweisselt, der Boden aufgerieben etc. Ich war ausquartiert für 2 Tage und Nächte und als ich gestern v.M. in meine Zelle zurückkam, hatte ich eine grosse Freude. Jetzt ist alles rein und fein.

Sonntag wurden mir die 500 Kronen in's Einlagbüchel eingertagen, Montag habe ich deinen 8-ten Brief erhalten und gestern, Freitag, dein Packet mit Brot, Eier, Bäckerei und Speck. Danke schön für alles. Den Palmsonntag-Reisig habe ich in Ermangelung eines Heiligenbildes an die Haus-Ordnung befestigt. Vielleicht wird sie dadurch gemildert.

Die Ostereier werde ich von Morgen Oster-Sonntag augefangen mit euch der Reihe nach je ein Ei „anklopfen" mit dir, mit Mma Alma, mit Mausi und den 5 Kindern.

https://biblioteca-digitala.ro

Von der Lippaer Valerie habe ich noch nichts erhalten. Es wäre sehr angezeigt wenn du mit ihr und überhaupt mit Jedermann, der mir was schicken will, ein klares Programm besprechen und durchführen würdet und zwar die Sache so organisieren, dass der betreffende Theil eine Woche auf sich nimmt, so dass ich in der Woche am bestimmten Tag von dort das Brot und Kleinigkeiten erhalte, wodurch einestheils du entlastet wirst und andererseiths man mir auf einmal nicht zu vieles sendet, was in dieser theuren Zeit der Lebensmittelnot ein Luxus ist.

Valerie's Roman „Die Kreuzritter" habe ich erhalten zugleich mit den 3 Fränkl'ischen Büchern (ich glaube Lelia hat sie gebracht) und es scheint mir dass ich euch geschrieben habe, dass ich 4 Bücher erhalten habe. Den Roman habe ich gelesen. Ich weiss aber worum es Valerie zu thun ist: sie möchte ich soll den Roman übersetzen. Aber dazu habe ich weder Lust noch Ausdauer. Das ist eine Arbei von über ein Monat. Wenn man von einer Woche auf die andere sein Verhör erwartet und damit die Freiheit, kann man sich an keine so grosse Arbeit wagen. Vielleicht übersetze ich, wenn ich einmal gute Laune dazu habe, die Stierochsenjagd, die sehr schön beschrieben ist.

Die Ministerial-Verordnung bzgl. der Prüfungen kenne ich nicht denn wir lesen keine Zeitungen, aber ich glaube dass nur die Octava in Mai die Prüfungen hat, die andern Klassen werden erst in Juni schliessen. Es hat ja keinen Sinn früher zu schliessen. Jetzt ist ja kein Lichtmangel und im Sommer heitzt man nicht. Eher wäre es angezeigt im Sommer das Schuljahr hinausschieben und im Winter zu feiern. Wenn also doch im Mai die Prüfungen sein werden, dann ist ja freilich die Geschichte kompliziert. Die Mädchen können ja riskieren wenn sie Lust haben, durchfallen werden sie ja nicht. Aber ich glaube, sie wollen auf mich warten und schlechtesten Falls einen Theil des Sommers ausnahmsweisse für mich opfern. Ich sitze ja hier auch schon die 12-te Woche, wie Caragiale sagen würde: Gratis, degeaba!

Morgen werde ich einen Sinodal Artikel für Samstag schreiben und noch einige Kleinigkeiten, mit denen ich mich Montag melden werde zum Vorlesen. Es ist schwer halbwege aktuelle Sachen zu schreiben wenn man nahezu seit drei Monaten von Leben ausgeschaltet ist.

Ionel hat also die Matura, das freut mich (doch habe ich Recht gehabt und nicht sein Direktor!) hoffentlich wird es ihm ja auch beim Militär gut gehen; bis er ausgebildet sein wird, glaube ich dass auch der Krieg sanft einschläft. Wie geht es seiner armen Mutter, von der habt ihr mir nie geschrieben. Ich denke oft an die Qualen der Familie. Grüsse mir Ionel und Papa, sowie die Nachbaren, wenn sie

https://biblioteca-digitala.ro

nachfragen, einen Handkuss an Madame Alma, küsse Mausi und die Kinder

dich umarmt dein

Valer

Bez. der Wäsche werde ich im nächsten Brief schreiben. Jetzt habe ich noch alles was ich brauche für diese und nächste Woche (13—20 Mai), die Handtücher, Polsterüberzüge und Taschentücher habe ich dankend erhalten.

P.S. Verzeiht die schlechte Schrift. Ich bekomme in der ganzen Stadt keine gute Feder.

Bitte die beiliegende Karte der Diözesan Buchhandlung zu übersenden, und das Conzept der Administration.

Für die Administration! Eine Budapester Gesellschaft (Beszerzési oder Forgalmi?) ich kann mich nicht mehr erinnern welche, hat für Huszár Antal das Blatt aboniert (die Adresse der Gesellschaft findet ihr am Cupon) und zahlt aber noch immer den alten Preis.

Bitte ihr folgende Karte zu schreiben:

(Din ganze Adresse)

Becses tudomására hozzuk, hogy Huszár Antal úr részére eszközölt előfizetés április végével lejárt, mert 1918 január havától kezdve az évi előfizetési ár 36 Korona.

Múlt évben (1917-ben) volt az évi előfizetési ár 18 Korona, a mikor a M. Kir. Belügyministerium részére eszközölt előfizetési árból 6 Koronával maradt hátralékben.

Kiváló tisztelettel

Unterschrift

Datum (Stampille)

Arhiva familiei

26. VALERIU BRANIŞTE

(Către Hochfelder)

Seghedin, 7 mai 1918

Prea stimate domnule gardian şef,

Încă la raportul de ieri dimineaţa m-am prezentat şi am cerut să fiu admis la cenzură pentru prezentarea manuscriselor pregătite pentru ziarul meu, dar pînă acum n-am primit nici un răspuns. Raportul meu nefiind redactat pe for-

https://biblioteca-digitala.ro

mular reglementar bănuiesc că aceasta este cauza că nu a fost adus la cunoştinţă domnului căpitan Rosenthal sau domnului locotenent Gitta şi de aceea a rămas nerezolvat. Cum însă prezentarea manuscriselor este foarte urgentă pentru mine, vă rog nu-mi luaţi în nume de rău că vă deranjez cu rugămintea să binevoiţi a cerceta problema şi eventual a interveni la domni ca eventual chiar azi după-masă să mă pot prezenta cu manuscrisele.

Mulţumindu-vă anticipat pentru binevoitoarea intervenţie, vă rog primiţi salutările mele cordiale.

Dr. Valeriu Branişte

Sosit la Seghedin 7 mai 1918. Cererea dumitale am prezentat-o domnului căpitan Rosenthal, dar din cauza intensei sale activităţi domnul căpitan nu se poate ocupa astăzi cu manuscrisele[1].

Hochfelder
gardian şef

Mélyen tisztelt törzsfoglár úr,

Még a tegnapi reggeli jelentés alkalmával jelentkeztem és kértem hogy lapom részére elók,szített kéziratot bemutatása véget a cenzura elé járulhassok, de eddig elé nem kaptam semmi feleletet. Miután jelentkezésem nem volt szabályszerű űrlapon kiállítva, attól tartok hogy kérésem nem jutott dr. Rosenthal százados úr vagy Gitta főhadnagy úr tudomására és azért maradt elintézetlenül. Miutan nekem azonban sürgös és fontos a kéziratok bemutatása, kérem ne vegye nekem rossz néven ha azon kérelemmel alkalmatlankodom, méltóztatna utána nézni a dolognak és esetleg közbenjárni az uraknál, hogy talán még ma délután megjelenhessek a kéziratokkal.

Előre is köszönvén szíves közbenjárását kérem fogadja szivélyes üdvözletemet.

Kiváló tisztelettel 1918 május hó 7-dikén

Dr. Branişte Valér

Erk. Szeged. 1918 év V hó 7-én
Kérelmét Dr. Rosenthal azázados úrnak előadtam, a százados úr azonban nagy elfoglaltsága miatt a kézirattal a mai napon nem foglalhazhatik.

Hochfelder fgl

Arhiva familiei

---

[1] V. Branişte a putut prezenta la cenzură un nou lot de manuscrise abia în ziua de 9/22 mai. Vezi *Amintiri*, p. 501 (În text însă data greşită *8/22*).

https://biblioteca-digitala.ro

27. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri, 10 mai 1918

Nota V. Branişte: Primit 13/V
Nota cenzorului: Se poate înmîna, Gitta,
locotenent major

Dragă Valer,

Ieri a avut loc în oraşul nostru un eveniment, concertul Triteanu[1]-Hegy[2]. Eu nu merg nicăieri, de cînd ai plecat, n-am fost nici la cinema, aşa că nu m-am dus nici la concert, Din diferite motive însă ţineam să o cunosc.

La Willer[3] am cunoscut-o şi am auzit-o cîntînd la repetiţie generală. Sînt încîntată de vocea ei, o voce mare, caldă, frumoasă. Dar felul ei de a cînta lasă mult de dorit. Nu se compară cu Lelia; aceasta nu e numai părerea mea ci a lui Willer. Tu ştii că eu nu sînt o mamă exagerată, dar şcoala fină, subtilă, inteligentă şi mare a Lelilei îi lipseşte. Părerea aceasta este unanimă. Mult lăudatul temperament este artificial, sufletul-afectare. Posedă mare artă în a se preface, şi poate pe scenă este de neîntrecut ca joc şi fel de a cînta. Făptura ei este fermecătoare, mai ales cu mine a fost deosebit de amabilă. Mă săruta în fiecare clipă, dar această atitudine nu părea prea naturală. Lelia a fost singură la concert numai ca să nu lase impresia că se teme de rivalitate, iar acolo i s-au adus atîtea ovaţii încît făcea impresia că concertul i-a servit Leliei de reclamă, deşi nu ea a cîntat. Vei spune că eu văd lucrurile cu alţi ochi, dar nu numai eu sînt de această părere. Da, am uitat să vorbesc despre frumuseţea ei. Are o gură minunată, care rămîne frumoasă şi cînd cîntă, dar adevărată frumuseţe nu este. E destul de frivolă, ceea ce place foarte mult, dar aceasta se leagă şi de felul de viaţă pe care o duce, cînd trăieşti atît de liber poţi să-ţi permiţi şi să-ţi însuşeşti lucruri care nu-ţi sînt proprii. Hegyi este un artist desăvîrşit, un pianist divin, dar acompaniază ca un cismar. Aceasta este în puţine cuvinte părerea mea şi a altora. Mi s-a întîmplat adeseori în viaţă şi pînă astăzi nu pot înţelege cum poate cineva să cînte atît de minunat şi cu o tehnică atît de desăvîrşită fără să se identifice cu artistul, ceea ce pare că o face în afara artei. Soţia artistului este multimilionară. Cred că am

https://biblioteca-digitala.ro

vorbit destule despre concert, acum sînt curioasă să ştiu ce-ţi va scrie ţie Triteanca despre noi. Ea i-a spus Lelilei că o să-ţi scrie şi Lelia n-a cutezat să-i spună să n-o facă. Păcat că pune atît de puţin preţ pe exterior ei i se pare că nu are nevoie, dar este foarte neîngrijită, şleampătă, ceea ce eu, ca om de cultură, nu admit nici chiar la un artist. Acest lucru este frumos numai în romane. Colacul din ultimul pachet a fost de la Nella, de asemenea slănina şi cîrnatul. Cu o zi înainte ţi-a trimis doamna Pop cîteva lucruri, între care şi ouă. Înţelegerea despre care vorbeşti în privinţa pachetelor nu o admit, eu îţi trimit în fiecare săptămînă pîinea şi mărunţişuri. Ceilalţi să facă ce voiesc. Dacă m-aş fi bizuit pe cei din Lipova, ai fi rămas fără pîine. Iar ceilalţi ar rămîne cu părerea că eu aştept că ei să-ţi trimită ceva.

Mama lui Ionel este tot rău, ei o scot cu scaunul în grădină, dar îţi face rău s-o vezi. Bietul bărbat şi sărmanii copii. Vidu a venit definitiv acasă, în noaptea Paştilor. În ziua de Paşti a cîntat corul în biserică, iar duetul l-au interpretat Lelia şi doamna Boer. Noi sîntem fără bucătăreasă. Veta a plecat şi n-am găsit pe nimeni. Afară de asta sînt preţuri de-ţi vine ameţeala. Sub 60 coroane nu găseşti nici una.

Sîntem cu toţii sănătoşi, copiii îţi sărută mîinile.

Te îmbrăţişează

Miţi

Lieber Valer,

Gestern hatte unsere Stadt ein Ereignis. Concert Triteanu-Hegyi. Ich gehe nirgends hin, seit Du fort bist, war ich nicht einmal im Kino, so bin ich auch in's Concert nicht, habe aber aus verschiedenen Gründen ihre Bekanntschaft machen wollen.

Ich habe sie bei Willer kennen gelernt und in der Generalprobe singen gehört. Über ihre Stimme bin ich entzückt, eine grosse, warme schöne Stimme. Die Art des Singens lässt viel zu wünschen übrig, kein Vergleich mit Lelia, das ist nicht nur meine und Willer's Meinung. Du weisst, ich bin keine Affenmutter, aber dieses feine, subtile, intelligente, diese grosse Schule der Lelia hat sie nicht, das war die allgemeine Meinung. Das Temperament, das vielgerühmte, ist Mache, die Seele, Affectation. Sie hat sehr grosse Verstellungskunst und mag für die Bühne unübertrefflich, sowohl im Spiel als auch im Gesang sein, Ihr Wesen ist sehr gewinnend, hauptsächlich mir gegen-

https://biblioteca-digitala.ro

über war sie von einer grenzenlosen Liebenswürdigkeit, jeden Augenblick wurde ich geküsst, mir schien dabei aber auch nicht viel Wahres zu sein. Die Lelia war allein im Concert, schon darum, damit man nicht sagt, dass sie die Rivalität fürchtet, dort wurde ihr so viel Ovation gemacht, dass es den Anschein hatte, als ob das Concert für die Lelia Reclame war, trotzdem sie nicht gesungen hat. Du wirst sagen, ich sehe mit andern Augen, möglich, aber ich stehe nicht allein mit meiner Meinung. Ja, über ihre Schönheit habe ich vergessen, sie hat einen wunderschönen Mund un kann, wenn sie singt, auch schön sein, aber eine ausgesprochene Schönheit ist sie nicht. Dabei aber ziemlich ausgelassen, was aber sehr gefällt, das hängt aber auch von den Verhältnissen ab, wenn man so vogelfrei lebt, kann man sich manches erlauben und aneignen, was nicht einmal angeboren ist.

Hegy ist ein kolossaler Künstler am Klavier, spielt göttlich, begleitet aber wie ein Schuster. In wenig Worten meine und auch anderer Meinung. Mir ist das im Leben öfter passiert und begriffen habe ich es noch immer nicht, wie man so wundervoll spielen kann und mit so grosser Technik sich nicht anpassen und zusammenleben kann, was sie ja ausser der Kunst zu thun scheinen. Die Frau des Künstlers ist Multimillionärin.

Ich glaube, jetzt habe ich über das Concert genug geschwatzt, jetzt bin ich neugierig zu wissen, was die Triteanu Dir über uns schreibt. Sie hat der Lelia gesagt, sie wird Dir schreiben und die Lelia hat sich nicht getraut ihr abzuraten. Schade, dass sie auf ihr Ausseres so wenig Gewicht legt, sie scheint es nicht zu brauchen, aber sie ist sehr unsoigniert und sehr schlampig, was ich als Kulturmensch absolut nicht zugeben kann, nicht einmal bei einem Künstler, das ist nur in Romanen schön.

Der Colac im letzen Paket war von Nelle, ebenso Speck und Wurst. Frau Pop hat Dir auch tags bevor einiges geschickt, auch Eier. Dieses Einvernehmen bezüglich des Schickens mache ich nicht, ich sende wöchentlich das Brot und Kleinigkeiten, die anderen machen wie sie wollen. Wenn ich mich auf Lippa verlassen hätte, wärst Du ohne Brot geblieben. Und bei den anderen würde es ausschauen, als ob ich drauf reflektierte, dass sie dir was schicken.

Der Mutter des Ionel geht es noch immer schlecht, sie wird zwar im Rollstuhl in den Garten geführt, ist aber jämmerlich anzusehen. Der arme Mann und arme Kinder. Vidu ist gänzlich nach Hause gekommen in der Osternacht. Ostermontag hat der Chor in der Kirche gesungen und Lelia mit Frau Boer das Duett.

Wir sind ohne Köchin, Vetta ist fort und man findet nichts. Aus-

https://biblioteca-digitala.ro

serdem sind jetzt Preise, dass man schwindlig wird. Unter 60 Kronen kommt keine. Wir sind alle gesund, die Kinder küssen die Hände.
Es umarmt Dich Mitzi

Schei, doc. nr. 10.

---

[1] Veturia Triteanu (1883—1979) în aceea vreme soția asesorului consistorial din Sibiu Lucian Triteanu, supranumită „privighetoarea Ardealului", pentru calitățile ei vocale. Cîntăreața s-a căsătorit mai tîrziu cu Octavian Goga.

[2] Emanuel Hegyi, pianist maghiar.

[3] Willer Jozsef, muzician amator, om politic maghiar, fost primar al Lugojului. A ajuns deputat în Parlamentul României.

28. VALERIU BRANIȘTE

(Către soție)

Seghedin, sîmbătă 11 mai 1918
Scrisoarea a XIII-a

Dragă Miți,

Marți am primit scrisoarea ta dragă, a IX-a. Greșești dacă crezi că scrisorile tale sînt lipsite de conținut. Eu le aștept cu nerăbdare și le sorb dintr-o înghițitură. Fiecare rînd, fiecare cuvînt. Te simt pe tine și atmosfera ta, din fiecare literă, din fiecare linie. Vă văd și aud pe toți și simt cu voi. Sărman copil! Eu voiam să te eliberez de muncă și acum porți singură o povară înzecită. Și o porți cu mult curaj. Îți admir performanțele. Nu te-aș fi crezut niciodată atît de capabilă, deși am avut întotdeauna o părere mai bună despre capacitatea ta, decît aveai tu însăți. Se pare că împrejurarea face nu numai pe hoț, ci și pe erou! Dar întrerup aceste gînduri, să nu crezi că odată cu ivirea cărăbușilor m-a cuprins și pe mine dorul de dragoste în aceste locuri mohorîte. Noi înclinăm aici mai curînd spre pietism, spre a nu aluneca spre fetișism. Ți-am spus în scrisoarea trecută că am aninat mîțișorii de Florii asupra regulamentului intern, în speranța că severitatea acestuia se va îmblînzi. Cum am făcut-o s-a și în-

https://biblioteca-digitala.ro

deplinit! Sîmbătă i-am așezat și miercurea următoare mi-a comunicat severul plutonier cu o mutră acră, că domnul procuror mi-a permis să fumez 6 țigarete pe zi. Nu-i grozav?! De atunci fumez de ți-e mai mare dragul. În fiecare zi, după plimbare, primesc cele 6 țigarete. Nu sînt mult 6 țigarete, dar ești apărat contra intoxicației cu nicotină, pentrucă nu se poate ști dacă printre multele buruieni din care se fabrică astăzi țigările, nu s-a pripășit cumva și o frunză de tutun. Astăzi, după ce mi-am terminat toate proviziile — zero minus zero egal zero — am primit chiar la timp două misive, pachetul tău cu pîine, cozonac, salam (de la cineva indescifrabil), prăjitură cu nucă, slănină, fursecuri și al doilea pachet (presupun de la doamna Alma, și nu de la Lipova) cu 15 ouă roșii, 6 mere minunate, un doboș, o felie de pandișpan, o limbă și fursecuri frumoase. Eu n-am văzut nici foaia de expediție, nici adresele, ci mi s-a adus numai conținutul pachetelor, după ce au fost controlate, așa că nu sînt sigur de expeditor. Deci, comunică mulțumirile mele celor în cauză. Totul a sosit bine, numai ouăle cele mai frumoase s-au spart. Sînt iarăși bine aprovizionat! La prînz am mîncat numai din tort, seara îmi voi compune un menu opulent. Cred că slănina este de la Bulci. Mulțumesc trimițătorului.

Interesează-te dacă se poate găsi slănină la Bulci. Ar fi bine să cumperi pentru vară și toamnă 25—30 kg slănină, căci ne așteaptă o mare criză de grăsimi.

Azi ți-am trimis o cutie cu rufe folosite. Te rog trimite-mi 3 cămăși (una albă și două de flanelă), 3 perechi indispensabili, 3 cămăși de noapte (ușoare), 2 perechi ciorapi și cel mult 2 șervete. Celelalte: manșete, batiste (16 bucăți), prosoape, fețe de perină etc. mai am multe. Iartă-mă! Te rog și două gulere albe. Altceva nimic. Nu vreau să am aici mult bagaj, cînd voi fi liber. Și e timpul suprem. Mă întrebi de plăți. Sigur sînt în restanță cu impozitul și cu ratele la consistor. Dar dacă se mai pot amîna, nu te grăbi cu plata, căci am și anumite drepturi de incasat (de la consistor am de primit vreo 200 coroane!, de la oraș paușalul pe trimestrul IV.1917 și trimestrul I.1918, de la fisc niște diurne, cred 36 coroane) deci o operație complicată pe care aș face-o mai bucuros eu. Nici nu știu unde au ajuns carnetele, hîrtiile etc., în urma percheziției și dacă unele din ele n-au fost ridicate și aduse la Seghedin. Cum am spus, amînă aceste plăți, eu sînt convins că nu poate dura mult pînă voi aranja eu totul.

https://biblioteca-digitala.ro

În scrisorile trecute v-am promis și manuscrise. Acum zac aici 5 articole de o săptămînă. Luni dimineața m-am anunțat la lectură, dar domnii au fost tot atît de ocupați că nu mi-au putut acorda o jumătate de oră. Sper să mă cheme mîine, duminecă, fiind zi de cenzură. Mi-e dor și de o mică plimbare prin oraș, căci de trei săptămîni n-am fost afară. Printre articolele pe care vreau să vi le trimit este un editorial relativ la sesiunea sinodului[2]. Era plănuit de mine să apară astăzi, sîmbătă și marți. Poate apărea însă și marți și joi, cu unele modificări. Dar dacă sosesc prea tîrziu și pentru marți, se poate face din primul, paginele 1—5 un articol ocazional Garmond, iar din partea a 2-a (p. 6—10) să apară un articol independent Cicero. Mai tîrziu își pierde acest articol (p. 6—10) orice actualitate. Celelalte trei articole de rezervă, după placul vostru. Pot fi oricînd actuale. Au apărut precedentele articole de rezervă?

Adică 67 coli de adrese gata! Grozav. Sînt curios ca un copil. Dar de ce fîșii și nu coli? Noi așa am vorbit cu doamna Szerci. Sau este indiferent? Cînd se vor soluționa cele două probleme dificile: adresele și problema tutunului cred că se dezleagă și soarta mea. Azi i-am scris și doamnei Alma, cu prilejul aniversării morții neuitatului nostru Izidor. Dumnezeu să-l odihnească.

Termin, sărutîndu-vă și salutînd cunoscuții. Te îmbrățișează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Dienstag habe ich deinen lieben Brief erhalten, den IX-ten. Du irrst wenn du glaubst, dass deine Briefe leer sind. Ich erwarte sie kaum und verschlinge sie mit Heisshunger. Jede Zeile, jedes Wort, denn ich empfinde dich und deine ganze Umgebung aus jedem Buchstaben, aus jedem Strich. Ich sehe und höre auch alle aus den Zeilen, und fühle mit euch. Du armes Kind! Ich wollte dich entlasten, und jetzt trägst du muthig die zehnfache Bürde! Ich bewundere deine Leistungen, deren ich dich nie in diesem Masse fähig gehalten, obwohl ich immer eine viel bessere Idee über deine Leistungfähigkeit gehabt habe, als du selbst. Es scheint dass Gelegenheit nicht nur den Dieb macht, sondern auch den Helden! Aber ich unterbreche diesen Gedanken, sonst glaubst du noch dass mit den Maikäfern zugleich auch meiner sich die Liebesduselei in diesem aschgrauen Milieu bemächtigt hat.

https://biblioteca-digitala.ro

Wir inklinieren hier mehr dem Pietismus zu, um nicht Fetischglauben zu sagen. Ich erwähnte im vorigen Brief dass ich das Pal-Äpfel, eine prächtige Schichtentorte, ein Stück Dottertorte, eine Zungemützchen an die Hausordnung angebracht habe in der Hoffnung dass dessen Strenge dadurch gemildert wird. Gethan geschehen! Samstag habe ich das befestigt und schon Mittwoch drauf hat mir der gestrenge Feldwebel mit bitterer Miene bekannt gemacht, dass der bürgerliche Herr Staatsanwalt mir erlaubt täglich 6 cigaretten zu rauchen. Ist das nicht grossartig?! Seitdem rauche ich dass es eine Freude ist. Jeden Tag erhalte ich in der Frühe 6 Cigaretten. Allerdings sind 6 Cigaretten nicht zu viel, aber gewiss ist dass man gegen Nikotinvergiftung gefeit ist, denn man kann ja nicht wissen ob unter den vielen Kräutern aus welchen man heute Cigaretten fabriziert sich nicht zufällig auch ein wirkliches Blatt Tabak verirrt hat.

Heute, nacih dem ich mit meinem ganzen Proviant aufgeräumt habe — Null von Null geht aus — habe ich gerade zur rechten Zeit zwei Sendungen erhalten: deine mit Brot, Kolatschen, HaziSalam von u, Vasi?), Nussbeugeln, Speck und Theebäckereien, wofür ich herzlichst danke, und eine zweite Sendung (vermuthe von Madame Alma und nicht aus Lippa) mit 15 gefärbten Ostereiern, 6 wunderbare und sehr schöne Kleinbäckereien. Ich habe werder den Frachtbrief noch die Adressen zu Gesicht bekommen, sondern nur der Inhalt der Packette wurde mir nach der Untersuchung gebracht, so dass ich nicht genau den Aufgeber weiss. Bitte also in meinem Namen den Dank für alles an die richtigen Adressen mitzutheilen. Alles ist gut angekommen, nur die schönsten Eier waren zerschlagen. Jetzt bin ich wieder richtig verproviantiert! Zu Mittag habe ich nur von der Torte gegessen, zum Nachtmahl werde ich mir ein opulentes Menu zusammen stellen.

Ich dachte der Speck sei von Bulcs. Ich danke dem Spender. Interessiere dich aber ob in Bulcs nicht zu bekommen ist. Es wäre angezeigt für den Sommer und Herbst 25—30 Kilgr. Speck zu kaufen, denn wir gehen einer grossen Speck und Fett Krisis entgegen.

Heute habe ich dir eine Schachtel benützte Wäsche gesendet. Bitte mir 3 Hemden (ein weisses und 2 Tennis), 3 Beinkleider, 3 Schlafhemden (leichte) und 2 P. Strümpfe und höchstens 2 Servietten zu senden. Alles andere, Manschetten, Taschentücher (noch 16 Stück), Handtücher, Polsterüberzüge etc habe ich noch. Pardon! Bitte mir auch 2 kleine Krägen zu senden. Weiter nichts. Ich will nicht viel Bagage hier haben, wenn ich in Freiheit gelange. Und es ist ja die höchste Zeit.

https://biblioteca-digitala.ro

Du frägst mich bezüglich der Zahlungen. Gewiss bin ich in Rückstand auch mit din Steuern und auch mit den Teilzahlungen beim Consistorium. Aber wenn man noch hinaus ziehen kann, so eile nicht, denn ich habe auch Gegenrechnungen (vom Consistorium habe ich cca 2000 Kronen noch zu erhalten, von der Stadt das Pauschal für Quartal IV 1917 und Qu. I ex 1918, vom Steueramt einige Diurnen, ich glaube 36 Kronen) es ist also eine komplizierte Operation, die ich am besten persönlich regele. Jetzt weiss ich überhaupt nicht wo die Büchel, Papiere etc. bei der Hausdurchsuchung gelangt sind und ob sich etwa nicht einiges auch hier befindet unter dem beschlagnamten Material. Wie gesagt, wenn es geht so schiebt diese Zahlungen hinaus, ich glaube fest es kann nicht mehr lang dauern bis ich selbst alles regeln kann.

Im vorigen Briefe hatte ich auch etwas Manuscript in Aussicht gestellt. Es liegen hier schon seit einer Woche 5 fertige Artikel. Montag früh hatte ich mich gemeldet zum Vorlesen, aber die Herren waren die ganze Woche so beschäftigt, dass sie mir die halbe Stunde nicht zuwähren konnten. Ich hoffe dass sie mich vielleicht morgen, Sonntag, der ohnehin Zenzurtag ist, hinaufzitieren. Ich sehne mich auch nach einem kleinen Spaziergang durch die Stadt, denn schon seit 3 Wochen war ich nicht draussen.

Unter den Artikeln die ich euch senden will ist auch ein Doppel-Artikel aus Anlass der Sinodal-Session. Er war so berechnet, dass er heute, Samstag, und Dienstag erscheint. Kann aber mit einigen Umänderungen auch Dienstag und Donnerstag erscheinen. Falls aber diese auch für Dienstag zu spät ankommen würden, dann kann aus den ersten (die Seiten 1—5 ein gelegenheits Garmond Artikel gemacht werden) und der zweite Teil (Seite 6—10) soll Donnerstag als selbstständiger Cicero-Artikel erscheinen. Später aber hat dieser (Seite 6—10) Artikel keine Actualität mehr. Die andern 3 Reserve-Artikel nach Belieben. Die können immer actuell sein. Sind die früheren Reserve-Artikel alle erschienen?

Also 67 Adressen Streifen fertig! Grossartige Leistung! Bin drauf neugierig wie ein kleines Kind. Aber warum Streifen und nicht Bögen? Wir hatten ja mit der liebenswürdigen Szercsi so besprochen. Oder ist es alles eins? Wenn die zwei ominösen Fragen, din Adressen Frage und die Tabak Frage gelöst sind, glaube ich das auch mein Fatum sich auflöst.

Heute habe ich v.M. auch Madame Alma einen Brief geschrieben aus Anlass des Todestages unseres unvergesslichen Isidor. Gott habe ihn selig.

https://biblioteca-digitala.ro

Also, ich schliesse, euch alle küssend und die Bekannten grüssend.

Es umarmt dich

dein

Valer

L. Dr. Schulszds

Feladó: Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei

---

[1] Este vorba de onorariul cuvenit lui V. Branişte în calitate de inspector consistorial şi preşedinte al comisiei de examinare la Institutul pedagogic din Caransebeş. Vezi *Amintiri*, p. 456.

[2] Articolele pregătite pentru ziar au trecut prin cenzura la 22 mai. Vezi *Amintiri*, p. 513. Editorialul cu privire la sesiunea sinodului a apărut (cu pasaj cenzurat) în „Drapelul" XVIII nr. 54 din 18 V/1 VI, 1918.

29, ŞTEFAN CICIO-POP

Budapesta, 13 mai 1918

Hotel Jägerhorn
(Notă Valeriu Branişte: Primit 19/V)
Viza cenzorului: se poate preda.
Dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Îţi aduc la cunoştinţă că sînt aici la Budapesta cu prietenul nostru Mihali. Sîntem împreună şi nu te-am uitat nici pe tine. Dar deputatul circumscripţiei[1] a vorbit cu cercurile competente, şi a fost foarte bine dispus după convorbire, grăbindu-se să vie îndată la mine să-mi comunice impresiile, care sînt favorabile cauzei tale.

Sper că întreaga afecere se va termina repede şi tu vei ieşi complet reabilitat din această cauză nenorocită.

Dacă vrei să-mi scrii, scrie-mi la Arad, pentru că eu mi-am terminat deocamdată treburile la Budapesta. Şi Mihali pleacă acasă.

Te îmbrăţişează cu dragoste al tău vechi prieten

Ştefan Cicio-Pop

https://biblioteca-digitala.ro

Kedves Valér!

Ertesítlek hogy Mihali barátunkkal együtt itt vagyok Budapesten. Nem felelkeztünk meg te rólad sem. De a kerület képviselője is beszélt a mértékadó tényezőkkel és igen jó kedvű volt a conférálás után, mert azonnal hozzám sietett, hogy közölje észleleteit, amelyek kedvezőek reád nézve.

Reméllem, hogy ügyed gyors befejezést fog nyerni és te teljesen rehabilitálva fogsz kikerülni ebből az áldatlan ügyből.

Ha írni akarsz, írj Aradra, mert én egyelőre itt Budapesten elvégeztem dolgaimat. Mihali is haza utazik.

Szivélyesen ölel a te régi barátod

Dr. Pop C. István

Arhiva familiei

---

[1] Daniel Nikolits.

30. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri, 17 mai 1918

Nota V. Branişte: Primit 18/V seara
Nota cenzorului: văzut, Dr. Schulczds

Dragă Valer,

Totdeauna mă bucur cînd primesc de la tine o scrisoare atît de lungă şi abia aştept pe următoarea. Este de la sine înţeles că nouă ne trece vremea mai repede decît ţie, şi totuşi săptămîna se tîrîie nespus de încet de la o scrisoare la alta. Nici o urmă a articolelor de la Seghedin. Ieri a făcut fiul tău o călătorie. Uica l-a luat cu el şi cu Nuţi[1] să-l viziteze pe Ionel. S-a distrat de minune. Tu nu îl vei mai recunoaşte, a devenit independent, se plimbă singur şi face fetelor (Anto[2] etc.) curte. În toată casa nu s-a schimbat nimeni ca el. Olga a rămas copilul blajin, gata oricînd să-ţi vină într-ajutor.

Tu mă întrebi pentru ce benzi şi nu coli? Pentru că nu ştiu exact cîte coli au fost; odată sau de două ori a avut hîrtia alt format, încît n-au încăput 5 benzi pe o coală, de

https://biblioteca-digitala.ro

aceea ţi-am comunicat exact cum sînt numerotate adresele. Registrul nostru este pe sfîrşite. Ce vom face? Ieri a fost parastasul lui Izidor Pop. Doamna a primit scrisoarea ta şi a fost foarte emoţionată. Astăzi îţi trimit rufele şi pîine. Slănina este de la Uica. Ne-am bucurat mult că ţi-a dat voie să fumezi. În sfîrşit. Sărutări de mîini de la copii. Te îmbrăţişează a ta

Miţi

Lieber Valer,

Immer freue ich mich, wenn so ein langer Brief von Dir kommt und kaum erwarte ich den nächsten. Selbstverständlich geht bei uns die Zeit viel rascher vorüber als bei Dir und doch kriecht die Woche von einem Brief zum andern unendlich lang. Von den Synode-Artikeln keine Spur. Gestern hat dein Sohn eine Reise gemacht. Uica hat ihn samt Nuţi nach Temesvar mitgenommen um den Ionel zu besuchen. Er hat sich ausgezeichnet unterhalten. Du wirst ihn überhaupt nicht erkennen, er ist ganz selbständig geworden, geht allein spazieren und macht den Mädchen Anto etc. den Hof. Im ganzen Hause hat sich niemand so verändert wie er. Olga ist immer das Kind, gutmütig und zu jeder Hilfe bereit.

Du fragst warum Streifen und nicht Bögen? Weil ich nicht genau weiss wie viel Bögen es waren; einmal oder gar zweimal war das Papier anders, so dass nicht 5 Streifen an einem Bogen waren, darum habe ich genau nach der Nummerierung berichtet.

Unser Hauptbuch geht zur Neige. Was machen wir nachher?

Gestern war das Requiem von Isidor. Frau Pop hat Deinen Brief erhalten und war sehr ergriffen. Heute schicke ich Dir Wäsche und Brot. Der Speck ist vom Uica. Über die Erlaubnis zum Rauchen haben wir uns sehr gefreut. Endlich. Handküsse von den Kindern. Es umarmt

Dich Deine

Mitzi

Şchei, doc. nr. 11

---

[1] Nuţi = Elena Dobrin Rusalin, fiica lui George Dobrin.

[2] Anto = Antonela Terfaloga, fiica lui David Terfaloga.

https://biblioteca-digitala.ro

31. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 18 mai 1918
Scrisoarea a XIV-a

Dragă Miţi,

Am citit cu mult interes scrisoarea ta a X-a, pe care am primit-o luni. În sfîrşit ai făcut şi tu cunoştinţă cu Triteanca. Ceea ce — cum se întîmplă în asemenea cazuri — nu putea fi fără deziluzii. Impresiile tale coincid, în mare, cu convingerile mele. Triteanca se învîrte în cercul unei spirale, care coboară. Mutamur cum temporibus![1] Ea nu mai este cea din 1905, fata de preot din Sebeş, care a ţîşnit ca un izvor limpede din viaţa sănătoasă a poporului, cu forţa primordială a unui talent şi cu o deosebită înţelegere pentru cîntecul popular, pe care nu l-a mai cultivat după ce s-a mutat la oraş, ci a încercat să imite în lupta de concurenţă alte cîntăreţe — la început în special pe Lucia — pînă cînd s-a estompat şi şi-a pierdut originalitatea.

Arta nu se imită, ci trebuie simţită lăuntric. Apoi contribuie şi poziţia ei socială ambiguă. Nici artistă dedicată cu trup şi suflet artei, nici soţie de preot, ci ca Persephona[2], cînd la Pluto în lumea subterană, cînd la mama ei Ceres[3], nehotărîtă, incapabilă să ia o hotărîre fermă. Şi apoi lipsurile materiale pe care vrea să le ascundă de ochii lumii. Este o mizerie cînd transformi „arta pentru pîine" în „arta în favorul cerşetoriei", orice mască surîzătoare ai arbora. Artistul trebuie să aibă o individualitate înzestrată cu o puternică voinţă şi să beneficieze şi de un mediu potrivit. Aceste împrejurări formează aşa zisul noroc al artistului, fără de care se pierd şi talente mari. Nu numai în natura organică, ci şi în viaţa spirituală trebuie să se prăpădească creaturile şi conformaţiile hibride, oricît de strălucitor s-ar manifesta. Este trist că cei direct interesaţi îşi dau seama mai puţin de aceasta. Eu n-am primit de la ea nici o scrisoare, şi nici nu cred că îmi va scrie. Înţeleg şi te aprob pe deplin că tu nu ai fost la concert în împrejurările de astăzi. Dar nu aprob că nu mergi nici la cinematograf. Cinematograful nu este o manifestaţie socială şi nu generează obligaţii sociale. Este un prilej de distracţie, fără obligaţii şi îndatoriri. Trăiam în con-

https://biblioteca-digitala.ro

vingerea că mergi regulat la cinema și credeam că ai prilej acolo să vorbești cu Fränki. Chiar eu l-am rugat, cînd a fost la mine, să se îngrijească de programe bune pentru tine.

Este o problemă cunoscută că un bun pianist este un prost acompaniator. Nu poți fi în același timp o puternică individualitate și să te lași conaus de o altă individualitate. Aceasta se petrece în toate domeniile. De aceea sînt de ex. evreii cei mai buni ziariști, cei mai buni apărători și cei mai buni acompaniatori la pian din lume, dar cei mai proști politicieni. Despre această temă s-ar putea scrie acum magistral cu prilejul eșecului total al lui Vázsonyi ca politician, care deunăzi a ajuns la celebritate mondială în procesul Lukács — Dési. Dar acum nu pot scrie despre asemenea lucruri. Cele 5 articole, pe care vi le-am promis, zac în sertar. De două săptămîni aștept să ajung la cenzură, spre a le citi, dar în zadar. Domnii sînt foarte ocupați. În asemenea împrejurări nu ai chef deosebit de scris, și nici nu găsesc o peniță ca lumea. Cea cu care îți scriu este cea mai bună, dar zgîrie teribil și mă împiedică la scris.

Săptămîna aceasta n-am primit pachet, dar mai am din toate pentru cîteva zile. V-am recomandat să vă înțelegeți și din considerație pentru voi, dar și pentru a nu acumula atîtea în această criză de alimente. Credeam că sînteți în legătură telefonică cu Lipova. După tariful nou cred că o convorbire cu Lipova costă 50 fileri. Deci și criză de bucătăreasă! Asta mai lipsea. Dar am o idee: Scrieți plutonierului Nicoară, el a fost de curînd acasă, poate găsește ceva potrivit. Cunoaște casa noastră și știe că o fată bună la noi, nu servește numai, ci primește și educație. Din acea regiune merg toate fetele și din case cu stare țărănești, să servească pentru a învăța. Trimete-i adresa ta, altfel primesc eu scrisoarea. Dacă nu mă înșel, adresa lui este Poșta Militară 298.

La noi nimic nou, dar pare că îți voi comunica în curînd noutăți. De patru săptămîni n-am ieșit din închisoare. Sărut mîna doamnei Alma și mulțumiri pentru lucrurile ce mi le-a trimis. Mulțumesc Nelei pentru cozonacul bun și cîrnați. Salut pe cunoscuții care își amintesc de mine. Sărut pe Mausi și pe ceilalți copii, în special pe buna Olga,

Te îmbrățișează

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

Liebe Mitzi,

Deinen X-ten Brief, den ich schon Montag erhalten habe, las ich mit grossem Interesse. Endlich hast auch du die Bekanntschaft der Triteanu gemacht! Also — wie es immer in solchen Fällen ist — nicht ohne Enttäuschungen sein konnte. Deine Eindrücke aber decken sich im grossen-ganzen mit meinen Überzeugungen. Die Triteanu bewegt sich im Kreise einer Spirale die abwärts geht. Mutamur cum temporibus! Sie ist nicht mehr die von 1905 als sie — die Pfarrerstochter von Sebeș — wie ein Kristall klarer Quell aus dem gesunden Volksleben des Dorfes emporzischte mit der urwüchsigen Kraft einer Gabe und eines innigen Verständnisses für das Volkslied, welche sie, nachdem sie in die Stadt umsiedelte nicht mehr würdigte, sondern im eingebildeten Konkurenzkampfe Andere nachzuahmen suchte — in der ersten Zeit Lucia — bis sie vollkommen verflachte und ihre Originalität einbüsste. Kunst lässt sich nicht nachahmen, sondern muss innerlich erlebt werden. Dazu kam auch ihre widerspruchsvolle gesellschaftliche Stellung, weder sich mit Leib und Seele der Kunst gewidmet, noch gebenedeite Pfarrersgattin, sondern wie Persephone bald bei Pluto in der Unterwelt, bald bei ihrer Mutter Ceres, unentschieden und unfähig einen festen Entschluss zu fassen. Und noch dazu die materielle Not, die man vor der Welt verbergen will. Es ist immer ein Elend wenn aus dem „Kunst geht betteln" wird, wenn man auch dazu eine lachende Maske aufsetzt. Die Kunst muss immer eine auf grossen Willen gebaute Individualität besitzen und auch das richtige Milieu dazu haben. Dieses „Milieu" bedeutet das sogenannte Glück des Künstlers, ohne welche, auch grosse Talente zu Grunde gehen. Nicht nur in der organischen Natur, sondern auch im geistigen Leben müssen Zwittergestalten und Gebilde verkümmern, wie glänzend sie sich auch für den Augenblick gebaren würden. Traurig ist, dass diejenigen die es am nächsten angeht es am wenigsten empfinden. Ich habe von ihr bis jetzt auch keinen Brief erhalten und glaube auch nicht dass sie mir schreiben wird.

Ich verstehe und würdige vollkommen dass du unter den heutigen Verhältnissen nicht im Concert warst. Aber dass du auch in's Kino nicht gehst, das kann ich nicht billigen. Das Kino ist keine gesellschaftliche Manifestation und involviert auch keine gesellschaftliche Verpflichtungen. Es ist eine freie Gelegenheit zur Zerstreuung ohne Pflichten und ohne Verpflichtungen. Ich war im festen Glauben dass du das Kino regelmässig besuchst, und glaubte dass du dort Gelegenheit hast Fränkl zu sprechen. Ich bat ihn ja eigens als er bei mir war, er soll für gute Programme für dich sorgen.

https://biblioteca-digitala.ro

Dass ein grosser Klavierkünstler ein schlechter Klavierbegleiter ist eine abgemachte Sache. Man kann nicht zugleich eine starke Individualität sein und sich von einer andern Individualität aufsaugen lassen. Dies' ist auf allen Gebieten so. Darum sind z.B. die Juden die besten Journalisten, die besten Verteidiger und die besten Klavierbegleiter der Welt und die schlechtesten Politiker. Über dieses Thema liesse sich jetzt grossartig schreiben aus Anlass des Zusammenbruches Vázsony's als Politiker, der nur unlängst im Lukács-Désy Processe zu einer Weltberühmtheit gelangte. Aber jetzt kann ich solche Sachen nicht schreiben. Meine 5 Artikel die ich euch versprochen habe, liegen noch in der Schublade. Seit zwei Wochen erwarte ich täglich zu der Zensur zugelassen zu werden um sie vorzulesen, aber vergebens. Die Herren sind sehr beschäftigt. Unter solchen Umständen hat man keine besondere Lust zu schreiben und dann kann ich auch zu keiner ordentlichen Feder kommen. Diese, mit der ich dir schreibe, ist die beste von allen die ich habe, kraztz aber fürchterlich, was mich sehr zurückhält im Schreiben.

Diese Woche habe ich noch kein Paket erhalten, ich habe aber von allem noch für mehrere Tage. Das Einvernehmen empfahl ich aus Rücksicht für euch, aber auch um nicht so vieles hier zu häufen in dieser grossen Lebensmittelnoth. Ich dachte dass ihr mit Lippa auch telephonisch verkehrt. Nach dem neuen Tarif kostet, glaube ich, ein Gespräch mit Lippa 50 Heller.

Also auch Köchin Krisis! Das hat noch gefehlt. Ich habe aber eine Idee: Schreibt dem Feldwebel Nicoară, der war unlängst zu Hause, ob in der Sippschaft sich nicht etwas passendes findet. Er kennt unser Haus und weiss dass bei uns ein gutes Mädchen nicht nur dient, sondern auch erzogen wird. Aus der Gegend gehen alle Mädchen, auch aus wohlhabenderen Bauernhäusern, dienen um zu lernen. Schicke ihm aber deine Adresse, sonst bekomme ich die Antwort. Wenn ich nicht irre seine Adresse ist jetzt Feldpost 298.

Bei uns noch nichts neues. Aber es scheint dass ich dir bald Neuigkeiten mittheilen werde. Ich war jetzt seit vier Wochen nicht draussen.

Einen Handkuss an Madame Alma und zugleich meinen Dank für die guten Sachen die sie mir geschickt hat. Gleichfalls danke ich Nellă für den guten Kolatschen und für die Wurst etc.

Grüsse alle Bekannten die sich noch meiner erinnern. Küsse Mausi und die andern Kinder, besonders meine gute Olga.

Es umarmt dich

dein

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

Sigiliu:

M. Kir. Szegedi II. Honvéd Kerületi Fogház

Láttam

Dr. Schulszds

Arhiva familiei

---

[1] Ne schimbăm și noi cu vremurile.

[2] Persephone = Una din fiicele lui Zeus. Răpită de Pluton, și dusă în Infern, devine acolo regină.

[3] Ceres = Zeița agriculturii și a secerișului în mitologia greacă.

32. MARIA BRANIȘTE

Lugoj, vineri 24 mai 1918

Nota V. Branişte: Primită la 27/V.1918
Nota cenzorului: văzut.
Gitta, locotenent major

Dragă Valer,

Ultima ta scrisoare m-a interesat enorm şi trebuie să ţi-o mărturisesc, deabia am aşteptat-o. Despre subiectul artă s-ar mai putea spune multe, dar pe calea aceasta nu mai doresc să continui. Şi artiştii sînt nişte oameni originali şi demni de invidiat, dar, avînd în vedere proporţiile şi împrejurările, ei îşi închipuie despre originalitatea lor mai mult decît le-a fost pus în leagăn de către parce. E nevoie numai de talent, restul vine de la sine. Dar cum spuneam, voi discuta despre aceasta mai tîrziu, să sperăm cît de curînd. Eu mi-am pierdut acum aproape răbdarea.

Săptămîna trecută am fost iarăşi citată la Both[1], credeam că-mi va tăia capul, aşa de frică mi-este de judecătorii de instrucţie. M-au chemat pentru ca să-mi restiuie cele două volume din „Drapelul" de la Viena, pe care a trebuit să le trimiţi din cauza acestui nenorocit de Iorga. Mai erau şi două numere singuratice. Le-am primit şi am semnat de primire. Both a rîs de mine, văzîndu-mi teama. De la badea George[2] am primit un pachet, ca în fiecare an. Eu i-am mulţumit printr-o scrisoare.

https://biblioteca-digitala.ro

Foiletonul nostru se apropie de sfîrşit. Îndată după ridicarea ta, pentru a nu ajunge în situaţii dificile, am început publicarea traducerii lui Sandu Aldea „Pescar de Islanda"[3]. Publicul este încîntat. Ce să publicăm cînd se va sfîrşi? Poporul nostru a îndurat iarăşi două pierderi grele. Coşbuc şi Delavrancea au murit. N-ai putea să ne scrii tu ceva despre ei? În unul din ultimele pachete au fost peniţe, le-ai primit? Valerica a căutat unele care să-ţi fie pe plac. Te cred că îţi piere pofta de scris cu peniţe proaste, cînd cele scrise zac cu săptămînile prin sertare.

Nu-i nevoie să-ţi faci griji din pricina crizei de bucătăreasă. Sîmbăta trecută cînd lucram la expediţie, m-au chemat să văd o fată din Cugir, care venise să-şi caute serviciu în Lugoj. Niciodată n-am dat peste un asemenea noroc, să nu fie de deochi, ca cu această fată. Tînără, de nouăsprezece ani, frumoasă, blondă, un copil bun şi nevinovat, gata să lucreze orice, cu bunăvoinţă şi ascultătoare. Am fost grozav de agitată cînd ne-a părăsit Veta cu atîta nerecunoştinţă. Am auzit că este la Arad, cu 28 florini pe lună — aşa a scris ea — şi n-are nimic de făcut, dar acum sînt eu fericită că am scăpat de ea. În timpul din urmă se stricase de tot. Dacă aceasta nouă nu va lega cunoştinţe şi rămîne aşa cum este, voi avea iarăşi un timp linişte. Vezi deci că şi de astă dată se adevereşte vorba aceea mare pe care o cunosc: „valahogy megleszünk, sehogy se schanem voltunk" (= cumva vom fi şi noi, pentru că niciodată n-am fost nicicum). Aici a înverzit şi înflorit totul. Copăcelul nostru de datura este în plină floare din aprilie. Eşti încă tot lipsit de perspectivă de a fi ascultat? Să mai prinzi şi tu ceva din acest timp minunat. Domnii aceia par cu toţii să n-aibă familie. În definitiv şi armata este formată tot numai din oameni, cel puţin aşa crezusem pînă acum.

Multe sărutări de la ai tăi

Miţi

Lieber Valer,

Dein letzter Brief hat mich sehr interessiert und ich gestehe offen, ich habe ihn kaum erwartet. Über das Thema Kunst liesse sich noch manches sagen, auf diesem Wege aber möchete ich mich nicht mehr einlassen. Und die Künstler sind ein eigenartiges

https://biblioteca-digitala.ro

beneidenswertes Volk, die bilden sich aber mehr nach den Verhältnissen und Umgebungen, als dass ihnen ihre Eigenartigkeit schon in der Wiege von den Parzen beigelegt wäre. Man braucht nur Talent, das andere kommt von selbst. Aber wie gesagt, ich lasse das auf später, hoffentlich recht bald. Ich habe jetzt beinahe die Geduld verloren. Vorige Woche war ich wieder vorgeladen beim Both, ich dachte schon man haut mir den Kopf ab, so eine Angst habe ich vor Untersuchuntsrichtern etc., daweil war's dass man mir die zwei Bände „Drapelul" von Wien zurückgegeben, die Du wegen diesem unseligen Iorga abliefern musstest, es waren auch noch zwei alleinstehende Exemplare. Ich habe empfangen und unterschrieben. Both hat mich ausgelacht wegen meiner Angst. Von Badea George haben wir ein Paket erhalten, wie jedes Jahr, ich in einem Brief gedankt.

Wir nähern uns dem Ende mit unserem Feuilleton, wir haben, damit wir nicht immer in Verlegenheit geraten, Sandu Aldea's „Pescar de Islanda" gleich als Du fortgenommen wurdest, angefangen. Das Publicum ist entzückt. Was sollen wir nachher anfangen? Wieder hat unsere Nation zwei schwere Verluste erlitten. Coșbuc und Delavrancea sind gestorben. Könntest Du nicht etwas über sie schreiben? In einem der letzten Pakete waren Schreibfedern, hast Du sie erhalten? Valerica hat solche ausgesucht, die Dir vielleicht passen. Ich glaube Dir, dass Du die Lust am Schreiben verlierst mit schlechter Feder und wenn die Sachen wochenlang in der Schublade liegen.

Wegen der Köchin-Krisis brauchst Du Dir keine Sorgen zu machen Vorigen Samstag als ich bei der Expedition arbeitete, rief man mich um mir ein Mädchen anzusehen, die gerade aus Kudzsir nach Lugos in den Dienst gekommen. Noch nie habe ich einen so guten Fang gemacht — unberufen — wie mit diesem Mädchen. Jung, neunzehn Jahre, hübsch, blond, ein gutes unverdorbenes Kind, zu jeder Arbeit bereit, willig folgsam. Ich war furchtbar aufgeregt, als die Veta uns so undankbar verlassen. Ich höre sie ist in Arad mit 28 Gulden monatlich — so hat sie geschrieben — und hat nichts zu arbeiten, aber jetzt bin ich froh, dass ich sie los habe, sie war in letzter Zeit sehr verdorben Wenn diese keine Bekanntschaften macht, und so bleibt, kann ich wieder eine Zeit Ruhe haben. Also siehst Du auch hier ist dieses grösste Wort welches ich kenne „calahogy megleszünk, sehogyse soha nem voltunk", passend.

Hier grünt und blüht alles, unser Daturabaum ist voller Blüten schon seit April; ist noch immer keine Aussicht, dass man Dich verhört, dass Du auch etwas von dieser wunderschönen Zeit siehst. Diese Herren scheinen alle keine Familie zu haben. Schliesslich besteht

https://biblioteca-digitala.ro

das Militär auch nur aus Menschen, so habe ich wenigstens geglaubt. Viele Küsse von den Deinen

Miţi

Şchei, doc. nr. 12

---

[1] Both Péter judecător de instrucţie la Tribunalul Lugoj. Vezi *„Amintiri"*, p. 529—535.

[2] George Pop de Băseşti. Pachetul a fost însoţit de cîteva rînduri reproduse în editorialul; *Închinare memoriei lui George Pop de Băseşti* semnat V. Branişte din „Gazeta Braşovului" an I, 1935 nr. 17 din 17 august.

[3] Este vorba de romanul lui Pierre Lotz. *Pescar de Islanda*, fără menţionarea traducătorului. Foiletonul a început la 20.II/5.III.1918 în nr. 20 al „Drapelului" şi cu două pauze din 17/30.IV şi 7/20.VI. a continuat pînă la 1/14 IX în 68 de urmări.

33. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Láttam Dr. Rosenthal

Seghedin, sîmbătă 25 mai 1918
Scrisoarea a XV-a

Dragă Miţi,

Chiar sîmbătă după ce am predat ultima scrisoare am primit scrisoarea a XI-a, care mi-a produs o dispoziţie mai bună. Tot sîmbătă am primit o scrisoare de la deputatul dr. Şt. Cicio-Pop, care este de asemenea foarte încurajatoare. Voi mai vedea — vederemo — a spus orbul! Pare că ne apropiem de sfîrşit. Numai răbdare! Mie îmi trece foarte repede timpul. Lucrez ziua întreagă şi regret numai că pierd aici timp preţios, pentru că nu pot realiza ceva complet şi definitiv, din lipsă de izvoare. N-am fost pregătit pentru această aventură, altfel mi-aş fi pregătit lucrurile, să le am la îndemînă. Dar şi aşa am găsit de lucru. Miercuri am trimis 5 articole de rezervă. Însfîrşit am fost admis la cenzură. Domnii de acolo sînt foarte ocupaţi. Faceţi ce vreţi cu articolele, cred că aveţi suficiente pînă sosesc. Este foarte greu să scrii articole politice cînd ai întrerupt orice contact cu lumea ex-

https://biblioteca-digitala.ro

terioară. Astăzi este ziua a 99-a. Nopţile sînt acum mai scurte şi îmi reuşeşte să dorm noaptea într-una, cea mai mare mîngăiere aici. Şi de cînd fumez sînt şi visele mai bune. Este sigur că tutunul calmează nervii şi influienţează favorabil visele.

Aşa dar fiul meu călătoreşte şi face curte. Numai să nu uite gramatica. Să repete totul, pentru că în curînd voi fi acasă şi dacă nu va defini şi deosebi participiul conjunctiv, ablativul absolut şi acuzativul cu infinitivul, nu-i va fi bine. Îi mulţumesc lui Uica pentru binevoitorul interes şi pentru slănina cea bună.

Condica ta de înregistrări se sfîrşeşte? Semn bun. Se observă şi la incasări? Eu mă tot tem de aici că vă împotmoliţi. In tipografie, într-o ladă mare sînt registrele „Dreptăţii", poate puteţi folosi ceva de acolo, deşi sînt alcătuite după alt sistem. Cred că în lada deschisă, chiar de deasupra este registrul „Foii de duminecă", dacă n-a fost aruncat undeva la percheziţie. De altfel, vă veţi descurca cumva, aţi realizat şi pînă acuma lucruri de necrezut. Rufăria, peniţele, Kalodontul etc., le-am primit marţi. Mulţumesc, pentru toate. A fost o idee fericită să-mi trimiteţi şi Kalodont, căci aici am găsit sub numele de Hygeol un preparat despre care nu sînt în clar dacă este pastă de dinţi sau cremă de ghete. Este un fabricat din Budapesta şi toate inscripţiile sînt în exclusivitate în englezeşte! Cu cunoştinţele mele modeste am tradus cu succes totul chiar cuvîntul „tooth" nu ştiu dacă înseamnă dinte, gheată sau chiar altceva!

Are miros de terpentină şi un gust amar usturător. Şi acest produs se vinde aici, unde chiar limba germană este considerată exotică. Dintre paznicii noştri, care înafara maghiarei posedă toţi limbile ţării: româna, sîrba, slovaca, ruteana este numai unul care cunoaşte interjecţii germane, pe care le foloseşte cu predilecţie, pentru a-şi arăta cultura lui superioară. A fost o idee foarte bună să împachetaţi şi un cearceaf, care a sosit puţin pătat. L-am prins cu ace de siguranţă de strai, şi acum am o pătură fină. Dorm acum aproape europeneşte, fără asemănare cu primele săptămâni, cînd am dormit îmbrăcat şi încălţat. Dar vă rog nu-mi mai trimiteţi altă rufărie. Dacă va fi nevoie, vă voi scrie, dar eu cred că acesta a fost ultimul transport. Acum studiez cum să-mi împachetez hodoroabele.

Pîinea şi alimentele au sosit abia ieri, vineri. Se vede că din cauza Rusaliilor au zăcut undeva la umezeală. Slănina şi

https://biblioteca-digitala.ro

nucile au sosit bine, nu însă pîinea. Dar m-am ajutat cum am putut, şi sper că transportul viitor va sosi mai exact. Din fericire am economisit cozonacul şi am mîncat în loc de pîine cozonac. Vezi că micuţa prinţesă germană a avut dreptate cînd a exclamat, auzind să oamenii suferă de foame, neavînd pîine: „De ce nu mănîncă cozonac, dacă nu au pîine!" A fost însă mai greu cînd s-a terminat cozonacul. Atunci a ajuns la capăt şi înţelepciunea prinţesei germane[1].

Dacă intervine o schimbare favorabilă, pe care o aşteptăm, spre sfîrşitul săptămînii viitoare, eu vă voi telefona sau telegrafia îndată, de va fi zi sau seară, pentru ca să nu mai trimiteţi pachete. Dar deocamdată nu. „Vederemo".

În caz că fetele învaţă harnic, iar examenele se ţin la termenul normal, după colendarul nostru, sper să nu pierdem această sesiune de examene. În 2—3 săptămîni se pot completa multe. Ar fi bine să întrebaţi secretariatul cum s-a hotărît. Eu nu am pierdut speranţa. Doamna Alma să se îngrijească numai ca sticla cu cafea veritabilă să fie pregătită la Ilia. Mi-e dor de o cafea bună ca în vremurile bune de demult, deşi cea de aici este fără îndoială mai igienică. Nu te agita deloc. Pînă acum s-a falsificat cafeaua cu surogat, acum se falsifică surogatul! În circuitul etern există totuşi un progres. Bătrînul Barcian[2], care avea obiceiul să spună: „pretutindeni este înşelăciune, numai în lapte este apă" ar fi rămas acum de ruşine. Dar spre norocul lui, nu mai este între cei vii!

Cum am prevăzut, Triteanca nu mi-a scris. A fost foarte just că Lelia nu i-a spus să nu scrie. În acest caz ar fi avut o scuză bună. Deci Olga îţi ajută în aceste timpuri grele, cînd ai rămas şi fără bucătăreasă. Bravo Olga! O sărutare specială pentru aceasta. Sper că i-ai comandat cîrnaţi la văduva lui „domnu George". Cînd am mîncat aici cei de mainainte aveam mereu remuşcări că o prescurtez pe Olga. De aici nu voi putea să vă aduc nimic, pare să fie mare lipsă aici. Pentru o legătură de ridichi plătim 40 fileri. Pentru un caiet de 20 foi — hîrtie bună — 2 coroane!

Sărutări de mîini doamnei Alma, salutări cunoscuţilor care întreabă de mine. Sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează în aşteptarea unei revederi foarte apropiate

al tău

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

Liebe Mitzi,

Schon Samstag, nach Abgabe meines letzten Briefes, habe ich deinen, den XI-ten erhalten, aus dem ich eine frühere Gemüthsstimmung empfang. Samstag erhielt ich dann einen Brief vom Abgeordneten Dr. St. Cs. Pop, der auch sehr zuversichtlich ist. „Wir werden ja sehen", — Vederemo — hat der Blinde gesagt! Es scheint auch hier zur Neige zu gehen. Nur Geduld! Mir vergeht ja übrigens sehr rasch die Zeit. Ich arbeite den ganzen Tag und bedaure nur dass ich die kostbare Zeit hier verliere, denn etwas ganzes und abgerundetes kann ich hier nicht vollbringen in Folge des Mangels an Hilfsmitteln. Ich war auf dieses Abenteuer nicht gefasst, sonst hätte ich mir alles zurechtgelegt, damit ich's bei der Hand habe. Aber auch so habe ich Arbeit gefunden, die mir die Zeit aufzehrt. Mittwoch habe ich euch 5 Reserve Artikel gesendet. Endlich wurde ich zur Zensur zugelassen. Die Herren sind jetzt auch sehr beschäftigt. Macht mir den Artikeln was ihr könnt, ich glaube sie langen auch aus bis ich komme. Es ist sehr schwer politische Artikel zu schreiben, wenn man so die ganze Fühlung mit der Aussenwelt verloren hat. Heute ist der 99-te Tag! Die Nächte sind jetzt kürzer und es gelingt mir schon die Nacht in einem durchzuschlafen, was der grösste Trost hier ist. Und seitdem ich wieder rauche sind auch die Träume ruhiger. Entschieden beruhigt der Tabak die Nerven und beeinflusst günstig den Traum.

Also mein Sohn macht Reisen und Hof. Er soll mir nur die Grammatik nicht ausschwitzen. Er soll alles wiederholen, denn ich werde bald dort sein und wenn er mir nicht richtig das Participium coniunctivum, den Ablativus absolutus, und den Accusativus cum infinitivo definiert und unterscheidet, wird es schief gehen. Übrigens danke ich Uica für sein gütiges Interesse, so wie auch für den sehr guten Speck.

Das Hauptbuch geht zur Neige? Das sollte ja ein gutes Zeichen sein. Wird es auch bei der Kassa empfunden? Ich fürchte hier immer, dass ihr stecken bleibt. In der Tipografie befinden sich in einer grossen Kiste die „Dreptatea" Bücher, vielleicht könnt ihr von dort etwas gebrauchen bis ich komme, obwohl die nach einem anderen System geführt sind. Ich glaube dass gerade oben in der offenen Kiste das Buch der „Dumenicii" Abonnenten ist, wenn es bei der Durchsuchung nicht anderswo hingeworfen wurde. Übrigens werdet ihr ja euch zu helfen wissen, ihr habt ja schon unglaubliches geleistet.

Die Wäsche sammt Federn, Kalodont etc. habe ich schon Dienstag erhalten. Danke für alles. Es war eine glückliche Idee auch Kalodont

https://biblioteca-digitala.ro

zu schicken, denn hier habe ich unter dem Namen „Hygeol" etwas bekommen, das ich nicht sicher bin ob's Zahnpaste oder Schuh-Creme ist. Es ist ein Budapester Fabrikat und alle Inschriften sind ausschliesslich englisch! Mit meinen spärlichen Kenntnissen habe ich alles glücklich übersetzt, nur grade das Wort „tooth" weiss ich nicht was es bedeutet: Zahn, Schuh, oder sogar was anderes! Es riecht nach Terpentin und hat einen bittern stechenden Geschmack. Und das verkauft man hier, wo sogar die deutsche Sprache als exotisch gilt. Von unseren Gefängniswärtern, die ausser dem ungarischen alle Landessprachen beherrschen: romänisch, serbisch, slovakisch, und rutenisch, ist nur ein einziger der drei deutsche Ausrufe kann, die er mit Vorliebe anbringt um seine höhere Bildung zur Schau zu tragen. Es war auch eine gute Idee ein Leintuch einzupacken, das etwas befleckt angekommen ist. Ich habe es mit Sicherheitsnadeln an den Kotzen angebracht und jetzt habe ich eine hochefeinde Decke. Ich schlafe schon beinahe europäisch, unvergleichlich zu den ersten Wochen, wo ich, wie die meisten hier, ganz angekleidet und mit den Schuhen an den Füssen, schlief. Aber bitte mir weiter keine Wäsche mehr zu senden. Falls es nötig sein wird, werde ich schreiben, ich glaube aber dass dies der letzte Transport war. Jetzt studiere ich schon das Einpacken der sieben Zwetschken!

Das Brot etc. ist erst gestern, Freitag, angekommen. Wahrscheinlich ist es wegen der Pfingstfeiertage irgendwo an einer feuchten Stelle gelegen. Der Speck und die Nüsse sind gut angekommen, nicht aber das Brot. Aber ich habe mir geholfen wie ich konnte und glaube dass die nächste Sendung pünktlicher eintreffen wird. Zum Glück hatte ich mit dem Kolatschen gespart, so habe ich statt Brot Kolatschen gegessen. Doch hat also das deutsche Princesschen Recht behalten, die, als sie hörte dass die Leute Hunger leiden, ausrief: „Warum essen sie nicht Kuchen wenn sie kein Brot haben!" Nur ward es schwerer als auch der Kolatschen ausging. Da war es auch mit der Weisheit des deutschen Princesschens aus!

Wenn eine günstige Wendung, die wir gegen Schluss der nächsten Woche erwarten, eintreten wird, so werde ich euch — je nach der Tageszeit — sogleich telephonieren oder telegraphieren, damit ihr die Sendungen einstellt. Aber vorläufig noch „Vederemo"!

Wenn die Mädchen flott studieren und die Prüfungen am normalen Termin, nach unserem Kalender sein werden, so hoffe ich noch dass wir diese Prüfungen nicht verpassen verden. In 2—3 Wochen kann man ja noch vieles nachholen. Es wäre angezeigt den Direktions Secretären zu fragen, wie sie beschlossen haben. Ich gebe noch die Hoffnung nicht auf. Madame Alma soll nur sorgen dass die Flasche echten Kaffee in Maros-Illye bereit sein soll. Ich lechze nach einem

https://biblioteca-digitala.ro

guten Kaffee, wie in den alten guten Zeiten, obwohl der hiesige bedeutend hygienischer ist. Er regt gar nicht auf. Bis jetzt hat man den Kaffee mit Surrogat gefälscht, jetzt fälscht man das Surrogat! Im ewigen Kreislauf gibt es doch noch einen Fortschritt. Der arme Bercsan bácsi, der zu sagen pflegte: „Überall ist Schwindel, nur in der Milch ist Wasser" würde jetzt zu Schanden kommen. Aber zu seinem Glück ist er nicht mehr unter den Lebenden!

Wie ich voraussah, hat mir die Triteanu nicht geschrieben. Es war ganz richtig dass die Lelia ihr nicht abgeraten hat. Sonst hätte sie eine gute Ausrede.

Also die Olga hilft dir in diesen scheren Zeiten, wo du obendrein auch ohne Köchin geblieben bist. Bravo Olga! Ein besonderes Pussi dafür! Hoffentlich hast du ihr geräucherte Würste bei der Witwe des „Domnu George" bestellt. Als ich hier die früheren verzehrte, hatte ich immer Gewissensbisse, dass ich die Olga verkürze. Von hier werde ich ihr nichts zum mitbringen haben, hier scheint auch grosse Ebbe zu sein. Für ein kleines Bündel Rettiche — 4—5 Stück, aber sehr gute! — zahlen wir 40 Heller. Für ein Schreibheft mit 20 Blatt — gutes Papier — 2 Kronen!

Einen Handkuss Madame Alma.

Grüsse an alle Bekannten, die nachfragen. Küsse die Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich in Erwartung eines sehr baldigen Wiedersehens Feladó Dr. Branisce Valér

dein Valer

Arhiva familiei

---

[1] Regina Franţei, Maria Antoaneta.
[2] Barcianu, D. P., ziarist.

34. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, 18/31 mai 1918

Nota V. Braniște: Primită 4/VI n.
Viza cenzorului: se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Cel dintîi lucru pe care ţi-l comunic este o veste bună, Virgini s-a cununat în dumineca Floriilor cu dr. P. Nistor. Amănuntele ţi le vom povesti la venirea ta acasă.

https://biblioteca-digitala.ro

Mama ei este foarte fericită şi mulţumită de soarta copilului ei.

Mi-a părut extrem de rău de nereuşita ultimului transport de pîine, mai ales că lipsa ei o înduri mai greu. Să sperăm că nu se va mai întîmpla aşa, dar acum este foarte greu cu trimisul din cauza căldurilor mari. Astăzi pleacă iarăşi o pîine. Luni pleacă Mausi cu mama ei la Viena pentru cîteva zile, cu acest prilej vor preda alimente la Seghedin. Vei putea primi totul, dacă domnii o permit. Tu greşeşti dacă crezi că noi trăim aici mai ieftin. Dacă acolo costă o legătură de ridichi 40 fileri, aici costă aceeaşi 80 fileri. Te vei mira de preţurile de astăzi, cînd erai acasă erau încă timpurile vechi şi bune. Mie mi se ridică adeseori părul măciucă; apoi se rechiziţionează cu zor tot ce ai. Acum este mai necesară în viaţă însuşirea pe care n-am posedat niciodată: „răbdarea". Cît mă va ţine nu ştiu. Principalul este „să fim sănătoşi", vorba Valericii Missits. De la Costi am primit alaltăieri un vagon de lemne. Eu le-am comandat, azi voi mulţumi şi voi întreba ce-i datoresc. Încă în aceeaşi zi au fost lemnele în curte, cu ajutorul lui David. Altfel ne merge bine şi te aşteptăm în fiecare zi.

Miţi

Lieber Valer,

Das erste was ich Dir mitteilen will, ist eine freudige Nachricht. Virgini hat sich am Palmensonntag mit Dr P. Nistor trauen lassen. Alles Nähere werden wir Dir erzählen, wenn Du heim kommst. Ihre Mutter ist sehr froh und beruhigt, über das Schicksal ihres Kindes.

Es hat mir furchtbar Leid gethan über den letzten Transport Brot, eben weil Du das am schwersten entbehrst, hoffentlich wird es nicht immer so gehen, jetzt ist es überhaupt schwer mit dem Schicken, weil es so warm ist. Heute geht wieder ein Brot ab. Montag fahren Mausi und ihre Mutter nach Wien auf ein paar Tage, da werden sie in Szeged Proviant abgeben. Du könntest Montag schon alles haben, wenn die Herren gestatten. Du irrst, wenn Du glaubst, dass wir hier biliger leben, wenn dort ein Lündel Retiche 40 Heller kosten ist es noch billig hier kostet eben so viel 80 Heller. Du wirst staunen, was jetzt für Preise sind. Als Du hier warst, war noch die gute alte Zeit Mir stehen oft die Haare zu Berg. Und dabei wird fleissig requiriert, alles was man hat.

https://biblioteca-digitala.ro

Jetzt, wie nie im Leben, ist die Eigenschaft am notwendigsten, welche ich nie besessen, „Geduld". Wie lange sie ausreicht, weiss ich nicht. Hauptsache ist „gesundsein", der Valerie Missits ihr Hauptwort. Von Costi habe ich vorgestern einen Waggon Holz bekommen. Ich habe es bei ihm bestellt, heute werde ich danken und fragen, was ich schuldig bin. Noch am selben Tag war es mit Davis's Hilfe im Hof. Sonst geht es uns gut, wir erwarten Dich täglich.

Mitzi

Şchei, doc. nr. 13

---

[1] Pompiliu Nistor (1883—1961), medic. Este autorul *Manifestului din 11 aprilie 1917* şi al *Proclamaţiei de la Darniţa*. S-a reîntîlnit cu Virginia Branişte în „triunghiul morţii" din Moldova, unde s-au căsătorit. În 1932 este ales preşedinte al secţiei naţionale române a „Fidacului". Vezi P. Nemoianu, *Prima Alba Iulia. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*, Timişoara, 1922, 76 p.

35. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 1 iunie 1918

Scrisoarea a XVI-a
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

Niciodată n-aş fi crezut că voi scrie şi această dată. Timpul zboară şi aparatul cel mare se mişcă încet. Eu nu mai fac combinaţii, căci toate s-au soldat cu deziluzii amare.

Dacă pînă la 10 a acestei luni nu aveţi ştiri pozitive despre eliberarea mea, vă rog trimiteţi-mi iarăşi 500 coroane. Altfel rămîn fără bani. Pînă atunci am. Despre rufărie vă scriu în o altă scrisoare, deocamdată am pînă la 16. Pîine şi mărunţişuri ca pînă acuma.

Sîmbătă (26.V.) am primit pachetul cu pîine (minunată!), brînză şi prăjituri. Toate au sosit bine. Numai ridichile erau veştejite. Luni am primit al doilea pachet (numai conţinu-

https://biblioteca-digitala.ro

tul), a cărui aviz sosise de sîmbătă, dar pachetul nu l-au găsit la poştă. Căzuse în dosul unui raft şi a fost descoperit abia luni. Paznicul închisorii făcuse o plîngere la diriginte, care a mustrat aspru pe oameni. Pachetul a fost cîntărit şi deschis acolo. Ouăle erau sparte şi furnicile intraseră în ele, dar numai în trei, celelalte au fost comestibile. Glazura tortei a căzut victimă, şi părea să fi fost din cafea veritabilă. Păcat. Tortul însă a fost bun. Plăcinta de cireşe a sosit bine. Deci la voi sînt deja cireşe! Aici n-am văzut nici pomi în floare. În ziua de cumpărături viitoare (luni) voi cere să-mi cumpere cireşe. Trebuie să fie şi aici, mai ales că vegetaţia e mai înaintată. Te rog exprimă-i nobilei donatoare — fără să-i relatezi aventura pachetului — mulţumirile mele. N-aş vrea să se supere cînd aude cum a sosit pachetul.

În aceeaşi zi (27.V.) am primit scrisoarea ta a XII-a, care m-a bucurat, în special problema bucătăresei, căci mi-a făcut într-adevăr mari griji. Ştiu ce înseamnă aceasta în situaţia ta de astăzi, cînd ai atîtea pe cap!

Citatul cu care vrei să te consolezi este al fostului ministru preşedinte Bánffy[1] şi sună astfel corect: „Valahogyan csak megleszünk, mert ugy hogy se hogy se lett volna, még nem volt soha“[2]. Ceea ce poate fi adevărat, dar este o foarte slabă mîngăiere. Bine că eşti mulţumită cu noua zînă culinară. Problema personalului de serviciu este foarte critică astăzi, şi va deveni şi mai critică. Dezvoltarea socială înaintează cu paşi gigantici spre noua orînduire, în care va înceta cu totul între oameni raportul de astăzi dintre cel care dă munca şi cel care primeşte munca, pentru ca să schimbe această manieră patriarhală a sclăviei, în sclăvia modernă a muncii. Eu cred că multe gospodine bune de astăzi îşi doresc să nu ajungă acele timpuri, deşi raportul lămurit dintre munca prestată şi traiul asigurat va fi de preferat fazei actuale de trecere, în care se stabileşte şi asigură numai salariul, iar munca este considerată ca un dar suplimentar. Trăim o epocă de tranziţie!

În problema de artă pe care o aminteşti la începutul scrisorii, deosebirea dintre noi nu rezidă acolo unde o cauţi tu. Desigur împrejurările şi mediul au o influenţă puternică. Acesta este „mediul“ despre care vorbesc, şi am spus — că acesta constituie aşa numitul „noroc“ al artistului. Numai că legătura artistului cu mediul este *îndoită:* adaptare şi asimilare. Pentru adaptare este suficient talentul, dar pentru asimilare (să nu te adaptezi tu mediului, ci mediul să ţi-l

https://biblioteca-digitala.ro

adaptezi ţie!) este nevoie de voinţă, de o mare voinţă, fără de care nu poate exista nici o personalitate artistică (= individualitate), aşa că eşti îndemnat să crezi uneori că voinţa decide cîte odată mai mult decît talentul. Numai cu ajutorul voinţei se dezvoltă talentul în artă, fără de voinţă şi anume de o mare voinţă pregnantă, rămîne talentul o fermecătoare jucărie a naturii. Atît la indivizi, cît şi la popoare! Germanii sînt desigur un popor foarte nemuzical — chiar şi ei o recunosc — dar un popor înzestrat cu o mare voinţă. Şi iată unde au ajuns ei în muzică. Richard Wagner şi-a realizat şi în faptă însemnata sa vorbă: „Unde a tăcut odinioară arta a început ştiinţa de stat şi filozofia, unde sfîrşeşte acum omul de stat şi filozoful, începe din nou artistul". Şi toate acestea cu o voinţă puternică, capabilă de asimilare!

Dar să lăsăm acestea. Nu aveţi foileton! Dumnezeule, aţi terminat şi cu „Pescar de Islanda", cînd eu v-am părăsit la Bartek de Sienkiewicz! Trebuie că aţi depăşit mult nr. 50!

În casa mea de scris, sertarul 2 sau 3, stă nedeschis un pachet — n-am mai avut timp să-l desfac — şi acolo este şi o scrisoare deschisă a lui Gaşpar[3]; în pachet este un roman franţuzesc, tradus de el. Nu ştiu care. Dacă este manuscrisul complet, puteţi să-l daţi necitit la tipografie. Eu am încredere în Gaşpar, şi el nimereşte de obicei gustul publicului. Cu prilejul morţii lui Barbu Delavrancea puteţi introduce şi „Sultănica". Dacă nu le-am dat-o copiilor, este într-o scoarţă (defectă) roşie sau albastră, în rîndul de sus din centrul bibliotecii. Una din fete s-ar putea urca să caute. Piesele de teatru nu sînt potrivite! Cu greu aş putea scrie de aici despre cei doi poeţi decedaţi. Îmi lipseşte materialul. În „Enciclopedie" şi în „Luceafărul" (în cel nelegat) sînt informaţii mai amănunţite.

Sărut mîna doamnei Alma, salut pe toţi cunoscuţii, care nu m-au uitat, sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Nie hätte ich geglaubt, dass ich auch dieses Datum von hier schreiben werde! Die Zeit flieht und der grosse Apparat bewegt sich langsam. Ich mache keine Combinationen mehr, die sich alle als bittere Enttäuschungen erweisen. Falls ihr bis am 10-ten d.M.

https://biblioteca-digitala.ro

keine positive Nachricht von meiner Freilassung habt, so bitte mir wieder 500 Kronen zu senden, sonst bleibe ich ohne Geld. Bis dann habe ich für alle Fälle. Über Wäsche werde ich in einem andern Brief schreiben, vorläufig bin ich bis am 16-ten versorgt. Brot und Kleinigkeiten bitte wie bis jetzt.

Schon Sonntag (26/V) habe ich das Paket mit Brot (ausgezeichnet!), Käse und Bäckereien erhalten. Alles sehr gut angekommen. Nur die Rettiche waren schon welk. Montag habe ich dann ein zweites Paket erhalten (eingentlich nur den Inhalt) dessen Frachtbrief schon Samstag hier gewesen sein soll, aber das Paket war auf der Post nicht vorzufinden. Es ist hinter die Stellage gefallen und erst Montag entdeckt. Der Gefängniswärter hat Anzeige beim Leiter gemacht, der dann die Leute ordentlich hergenommen haben soll. Das Paket wurde dort gewogen und eröffnet. Die Eier waren ganz zerschlagen und Ameisen sind hineingedrungen. Aber drei ausgenommen, waren auch die Eier noch geniessbar. Von der Torte war nur die Glasur zum Opfer gefallen Und diese scheint grade aus echtem Kaffee gewesen zu sein. Schade, die Torte selbst war sehr gut. Ganz gut ist der Kirschenkuchen angekommen. Also schon Kirschen bei euch! Hier habe ich nicht einmal Blüthen gesehen. Ich werde am nächsten Einkaufstag (Montag) mir Kirschen bestellen. Es müssen ja auch hier sein, zumal ja hier alles früher blüht. Bitte — ohne das Abenteuer des Paket's mitzutheilen — der edlen Spenderin meinen verbindlichen Dank auszusprechen. Ich möchte nicht dass sie sich ärgert, wenn sie hört wie das Paket angekommen ist.

Am selben Tag (27/5) habe ich auch deinen XII-ten Brief erhalten, der mich erfreute, besonders in der „Köchin" frage, denn die hat mir wirklich grosse Sorgen gemacht. Ich weiss was das heisst in deiner heutigen Situation, wo alles auf deinem Kopf liegt! Das Zitat mit welchem du dich trösten willst stammt vom gewesenen Minister Präsident Bánffy und heisst richtig: „Valahogyan csak megleszünk, mert ugy sehogy se lett volna meg nem volt soha!", was ja richtig sein mag, aber ein sehr schwacher Trost ist. Gut dass du mit der neuen Küchen-Fee zufrieden bist! Die Dienstbotenfrage ist schon heute eine sehr kritische, und wird noch kritischer werden. Die sozielle Entwicklung geht mit Riesen-Schritten der Neu Ordnung entgegen, in welcher überhaupt das heutige Verhältnis zwischen Dienstgeber und Dienstnehmer unter den Menschen aufhören wird, um diese patriarhale Art des Sklaventums in das moderne Sklaventum der Arbeit um zu ändern. Ich bin überzeugt dass manche gute Hausfrau der Jetztzeit sich wünschen wird diese Zeit nicht zu erleben, obwohl das klare Verhältniss zwischen geleisteter Arbeit und gesichertem Leben jedenfalls vorzubiehen sein wird der jetzi-

https://biblioteca-digitala.ro

gen Übergangsphase, in welcher nur der Lohn sicher geleistet und gesteigert wird und die Arbeit nur als ein „Zuwage" — Geschenk betrachtet wird. Es ist eben eine Übergangs-Epoche!

In der Kunst Frage die du im Eingange des Briefes erwähnst ist der Unterschied zwischen uns nicht dort, wo du ihn suchst. Natürlich haben die Verhältnisse und die Umgebung einen grossen Einfluss. Das ist ja eben das „ Milieu" von welchem ich spreche, und sagte — wenn ich nicht irre — dass dies das sogenannte „Glück" des Künstlers ist. Nur dass das Verhältnis des Künstlers zum Milieu *zweierlei* ist. Anpassung und Assimilierung (= nicht sich dem Milieu anpassen, sondern das Milieu sich anpassen!) ist der Wille, der grosse grosse Wille notwendig, ohne welchen keine künstlerische Eigenartigkeit (= Individualität) existiert, so dass man manchmal verleitet ist zu glauben, dass mehr der Wille entscheidet als das Talent. Nur durch den Willen entwickelt sich das Talent zur Kunst, ohne Willen, und zwar einen grossen ausgeprägten Willen, ist das Talent nur eine liebliche Spielerei der Natur. Beim Einzelnen wie bei ganzen Völkern! Die Deutschen sind entschieden ein sehr unmusikalischen Volk — sie selbst geben es zu! — aber ein willensstarkes Volk. Und siehe wie weit sie es in der Musik gebracht haben! Richard Wagner hat auch in der Tat sein grosses Wort geprägt: „Wo einst die Kunst schwieg, begann die Staatsweisheit und Philosophie, wo *jetzt* der Staatsweise und Philosoph zu Ende ist, da fängt der Künstler an". Und all dies durch den starken, assimilationsfähigen Willen!

Aber lassen wir das!

Ihr habt kein Feuilleton! Gott, ihr seid schon mit dem Islandfischer zu Ende, wo ich euch erst beim „Sienkiewicz'ischen Bartek" verlassen habe! Ihr müsst ja tief in den 50-gern sein!

In meinen Schriebtisch 2-te oder 3-te Schublade links, liegt noch uneröffnet ein Paket — ich hatte keine Zeit mehr es zu öffnen — und dabei liegt auch das geöffnete Begleitschreiben, es ist ein von Gaspar übersetzter französischer Roman. Ich weiss nicht welcher. Falls das Manuscript komplett ist so könnt ihr es auch ungelesen in die Druckerei geben. Ich habe Vertrauen in Gaspar und er trifft gewöhnlich den Geschmack des Publikums. Aus Anlass des Todes Barbu Delavrancea's könnt ihr auch die „Sultănica" reproduzieren. Falls ich diese noch nicht den Kindern übergeben habe, so liegt sie in einem roten oder blauen (defekten) Einband in der höchsten Reihe der Mitte in der Bibliothek. Ein Mädchen könnte hinaufsteigen und suchen.

Die Theaterstücke sind nicht geeignet!

https://biblioteca-digitala.ro

Schreiben werde ich schwerlich können von hier über die zwei verstorbenen Dichter. Es fehlt mir hier das Material. In der „Enciclopedia“ und im „Luceafărul“ (im ungebundenen) sind nähere Informationen.

Ich küsse Madame Alma die Hand, grüsse alle Bekannten die mich noch nicht vergessen haben, küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

dein

Valer

Feladó Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei

---

[1] Bánffy Dezsö (1843—1911). Om politic maghiar.

[2] Vom fi şi noi cumva, pentru că n-a fost niciodată aşa ca să nu fie nicicum.

[3] Mihail Gaşpar (1881—1929). Diacon în Lugoj, redactor la „Drapelul“.

36. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 8 iunie 1918

Scrisoarea a XVII-a
Láttam dr. R.

Dragă Miţi,

Deci nuntă în aceste zile grele! O variaţie. Pe mine m-a surprins vestea foarte mult. Mă aşteptam la orice, numai la aceasta nu. Oare Virgilia şi-a păstrat principiile, sau le-a atîrnat de cui?! Principalul este că mama este liniştită şi mulţumită de soarta copilului ei. Deci: Prosit, vivat, floreat, crescat! Comunică-le felicitările mele sincere. Numele tînărului soţ îmi pare cunoscut. Parcă l-aş fi auzit des. Dar nu ştiu de unde să-l iau. Este un fost elev de-al meu sau a locuit la mama, nu pot să mă orientez!

Luni dimineaţa am şi primit cuprinzătorul pachet de la doamna Alma. A fost bine adresat. Totul a sosit bine. A fost un fel de „unchi din America“. O gîscă tînără şi bine friptă, un pui pane, bogat în picioare şi bucăţi de piept, o bucată mare de afumătură (= „carne verde“), o brînză bună (pro-

https://biblioteca-digitala.ro

babil dintr-un caseus din Vermeş), şi o cafea bună (probabil o răscumpărare a celei din Ilia), pe care trist, dar adevărat, trebuie să o amînăm pentru la toamnă, o sticlă mare de compot plină cu maioneză, un pui fript cu pipotă, două borcane de dulceaţă şi o pîine. Cred că lucrurile au fost fripte duminecă sau în noaptea spre luni. După masă a sosit pachetul tău. Iarăşi totul bine. Acea ruladă umplută cu nuci şi şocolată îmi aminteşte de doamna A. Klein. Poţi să mă invidiezi cum am trăit în această săptămînă. Menu-urile pe care le-am alcătuit, cu mare sfinţenie, erau o sfidare a stării de război la sfîrşitul anului patru. Am trăit ca dumnezeu în Franţe. Dar în timp de pace.

Pînă voi putea să o fac oral, te rog transmite-i doamnei Alma mulţumirile mele şi sărutări de mîini. Desigur s-a consolat la Viena pentru examenele pierdute. Regret nespus această amînare, prima în cei şapte ani. Pînă de curînd am sperat să prindem termenul. Acum însă am pierdut speranţa. *Nimic nu mişcă.* Chiar Galilei ar fi făcut de ocară. Totul este neschimbat. Întreaga săptămînă am avut zile reci. Chiar plimbarea de după masă am făcut-o în pardesie. Transpiratul este aici necunoscut.

Se aude că la Oradea a fost grindină şi viscol, care a răcit astfel aerul şi a servit cămara mea încărcată cu provizii. Acum pare că se încălzeşte.

Săptămîna aceasta voi încerca să scriu ceva pentru ziar. Dar va merge foarte greu. Am pierdut orice contact cu prezentul. Poţi să-ţi închipui dacă săptămîni de-a rîndul nu vezi niciun ziar, şi nu auzi nimic din lumea de afară. Numai din mici efecte, pe care le resimţim aici putem deduce anumite lucruri. Dar eu mi-am pierdut şi interesul la cele ce se petrec afară. La început pîndeam şi aflam ici-colo un amănunt, acum nu mai fac nici aceasta. Trăiesc cu totul în trecut şi munca mea zilnică este adîncită în acesta şi în filozofia istoriei. Muncesc mult, dar nu atît de mult cît aş vrea. Timpul îmi trece repede. Fumatul îmi stimulează munca, care înghite timpul. Cînd am observat astăzi, în calendarul pe care mi l-am făcut singur, că este sîmbătă, zi de scrisoare, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Marţi mi-a venit scrisoarea ta cu ştirea cea mare şi de atunci n-am mai primit nimic de afară. Şi cînd te gîndeşti că sînt despărţit de lumea din afară printr-un singur zid. Din celulă aud vuietul străzii: trenurile şuieră, tramvaiele răsună, vînzătorii de ziare fac zgomot asurzitor, ţipă strident şi nemuzical.

https://biblioteca-digitala.ro

Noaptea aud din stradă grupuri întîrziate, vocile de femei mai răsunătoare decît ale bărbaţilor şi mai bine dispuse. Peste zi aud de la teatru — care este în faţa celulei mele — repetiţiile muzicale solo şi cor. Totdeauna cînd mă interesează o melodie anumită trece un camion sau tramvaiul cu zgomote supărătoare. Seara adorm în cîntecul unui cabaret învecinat, sub cerul liber. Cunoscutele tangouri sînt la ordinea zilei. Într-o seară mi-au cîntat şi odiosul „Nu mă abandona". Mai plăcut este dimineaţa, cînd mă trezeşte ciripitul păsărilor şi aerul proaspăt care pătrunde pe geam — din martie ţin deschisă zi şi noapte complicata fereastră a celulei — atunci adeseori am impresia că sînt undeva la ţară. Dimineaţa este strada foarte liniştită. Abia la 5, cînd sînt sculat, aud tălpile de lemn ale muncitorilor — îndeosebi femei şi copii — care se grăbesc spre fabrici. Cunosc pe mai mulţi după zgomotul paşilor. Şi din discuţii pot distinge cîte ceva. Este vorba mereu de mizeria acestei vieţi. Libertatea, fără mijloacele de a trăi liber, nu pare o viaţă prea de invidiat. Cum vezi,, lumea de afară este atît de aproape şi totuşi mi-a devenit atît de străină! Am pierdut şi obiceiul de a vorbi. Seara la runda de control, cînd trebuie să spun cîteva cuvinte, sînt de obicei răguşit de atîta tăcere. Vocea are un sunet straniu. Altă ocazie de vorbit nu am. La plimbare ne vedem, dar nu putem vorbi. Întrecem pe sentimentalii călugări de la Chartreuse. Totul ni se dă prin ferestruica de la uşă. Nici nu vedem pe cel ce ne aduce ceva. Aşa trăim în deplină singurătate, în mijlocul oraşului, între Casină, Teatru şi Hotel Tisza, deci într-un punct unde viaţa pulsează mai viu. Şi timpul sboară! Timpul pierdut este cea mai mare pierdere. Dar să lăsăm aceasta!

Ai devenit o gospodină prevăzătoare! O gospodină bună ai fost totdeauna. Deci ai un vagon de lemne în curte. Bravo! Încă unul şi apoi iarna viitoare este asigurată! Şi-apoi „să fim sănătoşi", cum scrii tu. Răbdarea vine de la sine, dacă nu pierzi din vedere perspectiva lucrurilor.

Dar acum termin cu mîzgălitura mea. Este o peniţă de la Valerica. Adecă a doua, căci cea dintîi mi s-a nenorocit la începutul paginei a 2-a a acestei scrisori. Trebuie să ne întoarcem la penele de gîscă!

Deocamdată salut pe toţi cunoscuţii, care se mai gîndesc la mine! Sărut copiii. Sper că sînt toţi cuminţi ca Olga mea cea bună. Te îmbrăţişează al tău

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

P.S. Te rog *nu-mi trimite* încă rufe. În scrisoarea viitoare voi scrie de ce am nevoie. Te rog însă bani, cum ţi-am scris în scrisoarea trecută, şi pîine regulat.

Liebe Mitzi,

Also Hochzeit in diesen schweren Tagen! Auch eine Abwechslung. Mich hat die Nachricht sehr überrascht. Auf alles andere war ich eher gefasst. Ob Virgilia ihre Principien aufrecht hält, oder hat sie sie an den Nagel gehängt?! Hauptsache ist, dass die Mutter froh und beruhigt ist, wie du schreibst, über das Schicksal ihres Kindes. Also: Prosit! Vivat, Floreat, Crescat! Theile ihnen meine aufrichtigsten Gratulationen mit. Der Name des jungen Ehemannes klingt mir sehr bekannt. Als ob ich ihn öfters gehört hätte. Habe aber keine Idee wohin ich ihn stellen soll. Ist er einer meiner Schüler, oder hat er bei Mutter gewohnt, ich kann mich gar nicht orientieren!

Schon Montag vor Mittag habe ich das reichhaltige Paket von Madame Alma erhalten. Alles ist prächtig angekommen. Es war so eine Art „Onkel aus Amerika". Eine junge aber wohlgenährte „jut jebratene Jans", ein an Füssen und Brüsten reiches Backhändel, ein grosses Stück gebratenes Geselchtes (= grünes Fleisch), ein feiner Käse (wahrscheinlich aus einem Vermeşer Caseus), dann eine Flasche echten Kaffee's (das wollte wahrscheinlich eine Ablösung des Maros-Illyé-er's sein, den wir jetzt — traurig aber wahr — auf den Herbst verschieben müssen!), ein grosses Dunstglas mit Mayonnaise, eingepackten Brathendl und grossmächtigen „Pipopa's", zwei grosse Gläser Dulceaţă und ein grossmächtiges Brot. Alles frisch. Ich glaube Sonntag, oder in der Nacht zu Montag gebraten und gebacken! Nach Mittag ist dann dein Packet angekommen. Auch alles sehr gut. Dieser Omlette-artige mit Chocolade und Nüssen gefüllte Eierkuchen erinnert mich lebhaft an Frau A. Klein. Du kannst mich beneiden, wie ich in dieser Woche gelebt habe. Diese Menu's, die ich mit grosser Andacht zusammen stellte spotteten des Kriegszustandes am Ende des vierten Jahres! Ich habe gelebt wie Gott in Frankreich. Aber in Friedenszeiten.

Bis ich es mündlich werde thun können bitte hach Ankunft Madame Alma's ihr meinen verbindlichsten Dank mitzutheilen sammt Handkuss und einen Kuss Mausi, die sich in Wien gewiss getröstet haben wird wegen der ausgebliebenen Prüfungs-Reise. Ich bedauere riesig diese Verschiebung, die erste in den sieben Jahren! Bis unlängst hoffte ich noch sicher dass wir den Termin erwischen. Jetzt

https://biblioteca-digitala.ro

aber habe ich die Hoffnung aufgegeben. *Nichts regt sich.* Sogar Galilei würde zu Schanden kommen. Alles unverändert. Wir haben die ganze Woche sehr kühle Tage gehabt. Sogar den Nachmittags Spaziergang haben wir in Überzieher gemacht. Der warme Schweiss ist hier etwas unbekanntes. Es soll bei Grosswardein herum grossen Hagel und Schnee-Gewitter gewesen sein, was die Luft so sehr abkühlte und meiner reichhaltigen Vorratskammer sehr zu Gute kam. Jetzt scheint es wärmer werden zu wollen.

Diese Woche werde ich wieder versuchen etwas für's Blatt zu schreiben. Aber es wird sehr schwer gehen. Ich habe mit der Gegenwart jede Fühlung verloren. *Du kannst dir denken wenn man wochenlang keine Zeitung sieht und nichts von der Aussenwelt hört.* Nur aus einzelnen kleinen Wirkungen, die man hier auch verspürt, kann man gewisse Sachen folgern. Aber ich habe auch das Interesse an den Geschehnissen der Aussenwelt verloren. In der ersten Zeit habe ich doch noch herumkibitzt und hie und da ein Detail erfahren, jetzt aber thue ich auch das nicht mehr. Ich lebe ganz in der Vergangenheit und auch meine ganze tägliche Arbeit ist in dieser und in Geschichts-Philosophie vertieft. Ich arbeite sehr viel, aber nicht so viel wie ich wollte. Die Zeit vergeht mir sehr rasch. Das Rauchen fördert sehr das Arbeiten, welches die Zeit verschlingt. Als ich heute in meinem, von mir selbst ausgearbeiteten Kalender bemerkte dass es schon Samstag, Briefschreibetag ist, wollte ich meinen Augen nicht trauen. Dienstag erhielt ich deinen Brief mit der grossen Neuigkeit, die mir viel zu denken gibt; seitdem ist nichts mehr von draussen gekommen. Und wenn man bedenkt dass nur eine einzige Mauer mich von der Aussenwelt trennt. Aus meiner Zelle höre ich das Gefühl der Gasse, die Eisenbahnzüge pfeifen, die Tramway's läuten, die Zeitungs-Ausrufer, die einen fürchterlichen Lärm schlagen, sie kreischen schrill und sehr unmusikalisch. Nachts höre ich verspätete Gesellschaften auf der Gasse, die Frauenstimmen immer lauter als die Männerstimmen, und besser gelaunt. Tagsüber höre ich aus dem Theater, das gerade vis-a-vis mit meiner Zelle ist, die Gesangsproben, soli und Chöre immer wenn eine grössere Parthie mich interessiert, fährt ein Lastwagen dazwischen oder kommt die Elektrische mit einem störenden Läuten dazwischen. Abends schlafe ich ein beim Gesang aus einem in der Nähe unter freiem Himmel sich befindenden Cabaret. Die bekannten Tango-Arien sind an der Tages Ordnung. An einem Abend haben sie auch das so verleidete: „Warum hast du mich abandoniert?" zum Besten gegeben. Am angenehmsten ist es in der Frühe, da erwache ich beim Zwitschern der Vögel und wie die frische Luft zum Fenster einströmt — seit März halte ich Tag und Nacht das komplizierte Zellenfenster offen! —

https://biblioteca-digitala.ro

habe ich oft die Sensation, dass ich irgendwo am Land bin. In der Frühe ist die Gasse sehr ruhig. Erst um 5 Uhr, wo ich schon auf den Beinen bin, höre ich die Holzsohlen der Arbeiter — meistens Frauen und Kinder — die zu den Fabriken eilen. Ich kenne schon mehrere nach dem Klang des Ganges. Auch aus dem Gespräch kann ich manches auffangen. Es bezieht sich immer auf das Elend dieses Lebens. Freiheit ohne Mittel frei zu leben scheint auch kein beneidenswertes Leben zu sein. Wie du siehst ist di Aussenwelt so nahe, und doch ist sie mir schon so fremd geworden! Auch das Sprechen haben ich mir abgewöhnt. Abends, bei der Controll-Runde wo ich ein paar Worte zu sprechen habe, bin ich gewöhnlich heiser vom Schweigen. Meine Stimme klingt mir fremd. Sonst ist keine Gelegenheit zu sprechen. Beim Spazieren sehen wir uns nur, sprechen aber nicht. Nicht einmal grüssen! Wir übertreffen die sentimentalen Karthäuser! Alles wird uns zum Fensterchen in der Thür hereingegeben. Wir sehen nichteinmal den Überbringer. So leben wir in einer ruhigen Einsamkeit mitten in der Stadt, zwischen dem Casino-Gebäude, Theater-Gebäude und Hotel Tisza, also am Punkt wo das Leben das regeste draussen ist. Und die Zeit flieht! Diese verlorene Zeit ist der grösste Verlust. Aber lassen wir das!

Bist du eine vorsichtige Hausfrau geworden! Eine gute warst du ja immer! Also ein Wagon Holz hast du schon im Hof. Bravo! Ich gratuliere. Noch ein Waggon und dann ist der nächste Winter gesichert. Und dann. „gesund sein" wie du schreibst. Die Geduld kommt von selbst, wenn man die Perspective der Dinge nicht aus den Augen verliert.

Jetzt schliesse ich aber mit meinem kritzeln. Es ist eine Feder von Valerica. Eigentlich die zweite, denn die erste ist mir schon am Anfang der 2-ten Seite dieses Briefes verunglückt. Wir müssen zurück zu den Gänse-Kielen!

Vorläufig Grüsse an alle Bekannten die noch meiner gedenken! Ich küsse die Kinder. Hoffentlich sind alle brav wie meine gute Olga.

Es umarmt dich

dein

Valer

P.S. Bitte mir Wäsche noch *nicht* zu senden! Ich werde im nächsten Brief schreiben was ich brauche. Bitte aber Geld, wie ich im vorigen Brief geschrieben habe, und regelmässig das Brot.
Feladó: Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei

https://biblioteca-digitala.ro

37. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, duminică 9 iunie 1918

Nota V. Branişte: Primită 16/VI 1918
Viza cenzorului: Se poate preda, dr. Rosenthal

Dragă Valer,

De marţi aştept în zadar o scrisoare de la tine; ultima a XV-a din 25 mai a sosit, şi de atunci nici un rînd. N-ai putut scrie sau nu ţi-a dat voie cenzura? Nu pot crede că poşta este atît de neregulată. Am fost şi sînt foarte neliniştită, pînă acum primeam cel puţin o scrisoare pe săptămînă, iar acum cînd aştept sfîrşitul acestei situaţii îngrozitoare să fiu lipsită şi de scrisoare? Ai primit pachetul cu alimente, pe care ţi l-a lăsat doamna Pop, în trecerea ei prin Seghedin? Ieri ţi-am trimis prin doamna Pintea[1] pîine şi prăjituri de la Fränkl. Cum sosesc lucrurile? primeşti totul în stare bună pe căldura aceasta? Mai ai nevoie de ceva: rufe, haine, bani? Aştept cu nerăbdare scrisoarea următoare, sper că această tăcere nu înseamnă nimic rău.

Ţigaretele sînt de la Uica. Mai ai tutun?

Aici nimic nou, te aşteptăm în fiecare zi. Pînă atunci răbdare şi iarăşi răbdare.

Sărutări de mîini de la copii. Te îmbrăţişează

Miţi

Minden levél elküldetett
(Toate scrisorile au fost trimise) dr. Rosenthal

Lieber Valer,

Seit Dienstag warte ich vergebens auf einen Brief von Dir, der letzte XV, vom 25. Mai datiert, ist angekommen und seit her keine Zeile. Hast Du nicht schreiben können oder hat die Zensur nicht erlaubt? Ich glaube nicht, dass die Post so unregelmässig ist. Ich war und bin furchtbar unruhig, bis jetzt war wenigstens ein Brief wöchentlich, jetzt wo ich das Ende dieses grässlichen Zustandes erwartete, soll auch das ausbleiben? Hast du das Paket mit den Esswaren, welches Frau Pop auf der Durchreise in Szeged abgegeben, erhalten? Gestern habe ich durch Frau Pintea ein Brot und

https://biblioteca-digitala.ro

Mehlspeise vom Fränkl geschickt. Wie geht es mit den Sendungen, bekommst Du alles noch in gutem Zustande, jetzt wo es wärmer ist? Brauchst Du sonst nichts, Wäsche, Kleider, Geld? Kaum erwarte ich den nächsten Brief, ich hoffe, dass dieses Schweigen nichts Schlechtes bedeutet.

Die Cigaretten sind von Uica. Hast Du noch Tabak!

Sonst hier nichts besonderes. Wir erwarten Dich täglich. Bis dahin Geduld und wieder Geduld.

Handküsse von den Kindern. Es umarmt Dich

Mitzi

Schei, doc. nr. 14

---

[1] Valeria Pintea, soția medicului dr. V. Pintea, concentrat la Seghedin. Mare naționalistă, a participat la Adunarea de la Alba Iulia ca delegată din partea Reuniunei de femei din Lugoj. Vezi „Drapelul" nr. 123 din 17/30 XI 1918.

38. MARIA BRANIȘTE

Lugoj, vineri 14 iunie 1918

Nota V. Branište: Primită 16/VI 1918
Viza cenzorului: se poate preda, dr. Rosenthal

Dragă Valer,

După o lungă așteptare și desperare a sosit astăzi scrisoarea ta, a XVI-a. Săptămîna trecută nu am primit nici o scrisoare și în starea mea de nerăbdare am fost cuprinsă de gînduri negre. Am întrebat telegrafic în Seghedin și am primit răspunsul că ești sănătos. Scrisoarea a XVII-a am primit-o miercuri, așa că în trei zile am citit două. Ieri ți-am trimis 500 de coroane. Pînă acuma ai primit și pachetul cu pîine și plăcintă cu cireșe. Prăjiturile cu șocolată și nuci au fost de la noi. Aceste întîrzieri ale corespondenței și pachetelor mă zăpăcesc, nici nu mai știu ce am scris.

Ar fi bine dacă ne-ai putea trimite cîteva articole de rezervă, mai avem unul singur. A fost așa de bine cînd am avut rezerve. Încearcă să scrii, deși știu bine că va dura o eternitate pînă le primim.

https://biblioteca-digitala.ro

Noul soţ este o dragoste din tinereţe, din timpul studenţiei, dacă îţi aminteşti, ştiu că a fost statornic, în tot cazul este bine aşa. Pîinea pe care a adus-o doamna Pop a fost prima încercare pe care a făcut-o Mausi de a frămînta. Au copt-o duminecă seară, aşa că ai ajuns şi tu odată la pîine proaspătă; de alte dăţi, desigur, e tare ca piatra. Lauda ce mi-o aduci de bună gospodină este nemeritată. Nici n-am nutrit vreodată această ambiţie. Idealurile mele au fost totdeauna de altă natură, dar împrejurările aduc pe om în domenii necunoscute. Un om cult nu poate sta nemişcat cînd îi cade acoperişul în cap, altfel urmăm exemplul soţiei diaconului nostru. Iar faptul că am în curte un vagon de lemne, este mai curînd un merit al înrîuririi mele asupra lui Costi, decît al însuşirii mele de gospodină.

Săptămîna viitoare pleacă un domn de aici la Seghedin, în interes personal. Pe el îl voi ruga să-ţi ducă ceva. Ai prilejul atunci să-ţi trimiţi acasă lenjeria întrebuinţată.

Aceste fotografii le-a făcut Mausi într-o duminecă înainte de plecare, din păcate Virgil nu era acasă, aşa că nu-l poţi vedea. Cînd se va întoarce îl vom fotografia şi pe el. Doamna Pop s-a întors luni, Mausi cu unchiu ei[1] şi Donda[2] au plecat la Marienbad pe trei săptămîni. S-au hotărît pe nepusă masă.

Şi la noi, pînă acum cîteva zile a fost răcoare, acum a plouat, spre bucuria cultivatorilor de pămînt şi eu cred că va începe vara cu căldurile mari. Vorbind despre călduri îmi vine în minte că a murit Voss[3] în Berchtesgaden, unul din scriitorii mei favoriţi, care descrie atît de minunat Italia şi în special Roma, cu împrejurimile ei, cu căldurile mari, care le iubesc atît de mult. Soare şi căldură, chiar ceea ce ţi se răpeşte ţie! Toţi întreabă de tine şi fiecare îşi pierde răbdarea. Salutări de la toţi. Sărutări de mîini de la copii.

Te îmbrăţişează

a ta Miţi

Lieber Valer,

Nach langem Warten und Verzweifeln ist heute auch der XVI. Brief angekommen, vorige Woche habe ich keinen Brief erhalten und in meiner ungeduldigen Verfassung habe ich allerlei böse Gedanken gehabt. Ich liess in Szeged telegraphisch nachfragen und

https://biblioteca-digitala.ro

erhielt die Antwort, dass du gesund bist. Den XVII. Brief erhielt ich Mittwoch, so dass ich jetzt in drei Tagen zwei zu lesen hatte. Gestern habe ich Dir 500 Kronen geschickt. Bis jetzt hast Du auch das Paket mit Brot und Kirschenkuchen erhalten. Die Bächerei mit Chocolade und Nüssen war von uns. Diese Verspätungen mit Briefen und Sendungen machen mich ganz confus, ich weiss schon nicht mehr, was ich geschrieben.

Es wäre gut, wenn Du uns noch ein paar Reserve-Artikel schikken könntest, wir haben nur noch einen, es war so gut, dass wir so versorgt waren. Versuche zu schreiben, obwohl ich weiss, dass das wieder eine Ewigkeit dauert, bis wir sie bekommen.

Der neue Ehemann ist eine Jugendliebe aus der Studentenzeit, wenn Du Dich noch erinnerst, der hat Ausdauer gehabt, jedenfalls es ist gut so.

Das Brot, welches Frau Pop gebracht, war der erste Versuch Mausis zu kneten, es wurde Sonntag Abend gebacken, gut, dass Du auch einmal zu frischem Brot gekommen, sonst muss es ja steinhart sein. Das von der guten Hausfrau ist ein Lob, welches ich nicht verdiene, weil ich auch nicht und nie diese Ambition gehabt. Meine Ideale waren immer anderer Natur, die Verhältnisse bringen den Menschen in ganz unbekannte Terrains als Kulturmensch kann man nicht stillstehen, wenn einem das Dach über dem Kopfe zusammenfällt, sonst hat man das Exempel unserer gewesenen Diakonissin. Und dass der Waggon Holz in meinem Hofe steht, ist eher ein Verdienst meines „ich's" beim Costi, als meiner Eigenschaft als Hausfrau.

Nächste Woche geht ein Herr von hier nach Szeged in eigenen Angelegenheiten, durch ihn werde ich wieder einiges senden. Du könntest dann deine gebrauchte Wäsche nach Hause schicken. Diese Bilder hat Mausi an einem Sonntag, vor der Abreise aufgenommen. leider war Virgil nicht zu Hause, damit Du auch ihn siehst; wenn Mausi zurück kommt werden wir ihn auch abnehmen. Frau Pop ist Montag zurück, Mausi ist mit ihrem Onkel und Donda nach Marienbad auf 3 Wochen. Ganz unerwartet ist das gekommen.

Bei uns war bis vor einigen Tagen auch sehr kühles Wetter, jetzt hat es zur Freude der Landwirte geregnet und ich glaube der eigentliche Sommer mit der grossen Hitze fängt an. Da ich von Hitze schreibe, fällt mir ein, dass Voss in Berchtesgaden gestorben ist, einer meiner Lieblingsschriftsteller. der Italien so herrlich beschreibt. Hauptsächlich Rom und seine Umgebung mit der grossen Hitze die ich so sehr liebe. Wonne und Wärme, gerade was man Dir weg-

https://biblioteca-digitala.ro

nimmt! Alle fragen nach Dir und jeder verliert schon die Geduld. Grüsse von Allen. Handküsse von den Kindern.

Es umarmt Dich Deine

Mitzi

Şchei, doc. nr. 15

---

[1] Dimitrie Radu (1861—1920), episcop gr. cat. la Lugoj şi Oradea, mare orator, a publicat lucrări din domeniul istoriei bisericeşti. A căzut victimă atentatului din senat, (1920) Bucureşti.

[2] Sidonia Maior (1868—1926), soră cu Alma Pop.

[3] Richard Voss (1851—1918), romancier german.

39. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 15 iunie 1918

Scrisoarea a XVIII-a

Dragă Miţi,

Săptămîna aceasta n-am primit scrisoarea ta. Probabil că ai contat şi tu greşit pe eliberarea mea. Da, dorinţele sînt ca şi gîndurile, zboară şi faptele se tîrăie în urma lor ca melcii, încît dorinţele, ca mînzul din zicala românească, se tot întorc mereu, pînă cînd dorinţa coincide cu fapta. Deocamdată totul este liniştit aici, totuşi, *eu cred că scrisoarea pe care ai trimis-o ieri a fost ultima care o primesc aici*. De aceea te rog amînă încă trimiterea rufelor. Eu am tot necesarul pînă la 23 luna aceasta, şi chiar cîteva zile în plus. Pînă joi sau vineri poţi aştepta cu pachetul. Poate se clarifică pînă atunci situaţia. Poţi aştepta chiar pînă duminecă 23, şi apoi să-mi trimiţi cu o ocazie totul, pentru 3 săptămîni. (Cămăşi, şi anume 2 de flanelă şi una albă, cămăşi de noapte, indispensabili, ciorapi, batiste, şervete, prosoape, feţe de perină şi eventual cearceaf). Dar să sperăm că nu va mai fi nevoie. Aş vrea să am cu mine cît de puţin bagaj. Aici uiţi şi să călătoreşti şi n-aş vrea să rămîn undeva din cauza bagajului.

Voiam deja în această săptămînă să-ţi trimit rufele şi cărţile, am şi prezentat luni cenzurii cărţile — sînt aceleaşi

https://biblioteca-digitala.ro

pe care mi le-ai trimis tu, și au trecut odată prin cenzură — dar domnii au fost zilele acestea foarte ocupați și așa n-am putut trimite pachetul. Poate mîine, fiind și așa zi de cenzură, vor trece cărțile. Atunci trimit pachetul cu prima poștă. Deci așteptare! Și răbdare! Mulțumesc lui Dumnezeu am încă destulă. Aș putea împrumuta și altora și tot mi-ar rămîne destulă. Sînt antrenat în această privință. Și timpul îmi trece tot mai repede. Numai gîndul că mă va găsi aici și solstițiul de vară, cum m-a găsit și echinocțiul de primăvară — fără să pot gusta nimic din înflorirea naturii în anul acesta — mă întristează. M-aș fi bucurat atît de mult de puțin verde proaspăt. Cîntecul trompetistului de la Säckingen. N-a fost să fie!

Luni am primit conținutul pachetului în stare foarte bună. Totul era proaspăt. Un soldat de la cazarma de geniu l-a predat fără să comunice nimic. Plăcinta cu cireșe este admirabilă. Mîine voi mînca ultima porție. A avut multe cireșe și a fost foarte reușită. Și pîinea a sosit bine. Mai am de ajuns pentru cîteva zile. Mulțumesc pentru săpun. Deși consum mult săpun aici, mai am din cel vechi. Se pare că au fost și țigări în pachet, dar au fost depuse la depozit, de unde primesc rația zilnică. Îmi este suficientă. Am o împărțire bună în toate privințele. Nu știu cum mă voi dezvăța în libertate de această regularitate, căci „afară“ nu se poate trăi astfel încît fiecare secundă să-și aibă preocuparea și ocupația, pentru a nu băga de seamă că îți petreci timpul aici silit. Nu-mi va fi ușor să mă acomodez în dezordinea și neregularitatea așa numitei libertăți! Dar de încercat aș încerca-o cît de curînd!

Mulțumesc pentru toate și vă rog și pe viitor să trimiteți pîinea regulat. Ca înlocuitor pentru scrisoarea ta neprimită (trăim în epoca surogatelor) am primit marți de la buna mea veche prietenă Luise Koch o carte poștală (din Budapesta). Ea scrie la 7.VI, că sosită în prezi din patria ei așa dragă, simte nevoia să-mi trimită o salutare. Și ceilalți au încredințat-o să-mi transmită un gînd bun. Ea încheie carta cu o strîngere de mînă și cu cele mai bune speranțe[1]. Probabil a auzit de la Mocsonyi că sînt — spre variație — în închisoare. I-aș răspunde foarte bucuros la aceste rînduri, care m-au mișcat mult. Dar nu-i cunosc adresa. Cînd am vorbit ultima dată cu contesa Bissingen — cred că au trecut de atunci doi ani — mi-a spus că Luise este la Vlaicovăț. La Budapesta ar putea sta la familia Bethlen (la contesa Livia), dar nu vreau

https://biblioteca-digitala.ro

să-i scriu la întîmplare. Poate vei putea afla adresa de la advocatul familiei, pe care îl salut. Eu mă gîndesc adeseori la Luisa, şi anume săptămîna trecută (tot un caz de telepatie cum am constatat aici şi multe alte cazuri) m-am gîndit mult la ea. Am retrăit timpuri trecute, de neuitat. Da, cînd ai 50 de ani, trăieşti din amintiri. Dar nu vreau să devin sentimental, aşa ceva nu se cuvine aici. Trăiesc într-un loc unde se potriveşte mai bine eroicul, fără să-l poţi pune în aplicare.

Alătur o cartă poştală, pe care am primit-o de la preotul internat Artimon Blasian. Oamenii nu se pot desobişnui să adreseze persoanelor lucruri privitoare la administraţie. Vă rog, chiar dacă nu plăteşte pentru iunie, să-i trimiteţi ziarul, drept compensaţie pentru întîrziere.

Aici nimic nou!

Sărutări de mîini doamnei Alma, salut cunoscuţii, sărut pe Mausi şi copii, care să mă aştepte cuminţi.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi.

Diese Woche ist dein Brief ausgeblieben. Wahrscheinlich hast du dich auch mit meiner Freilassung verrechnet. Ja, die Wünsche sind wie die Gedanken, sie fliegen voran und die Thatsachen kriechen langsam nach im Schneckengang, so dass die Wünsche, wie das Fohlen des rumänischen Spraches immer von neuem zurück muss bis sich endlich Wunsch und Thatsache decken. Vorläufig ist noch alles stillle, trotzdem glaube ich, dass der Brief, den du wahrscheinlich gestern abgegeben hast, der letzte sein wird, der mich hier erreicht. Gerade darum bitte ich das Senden der Wäsche noch vorläufig aufzuschieben. Ich habe noch alles was ich brauche bis Sonntag den 23-ten d.M. und wenn alle Stricke reissen auch einige Tage darüber. Bis Donnerstag oder Freitag kannst du jedenfalls mit dem Senden warten. Vielleicht klärt sich bis dann die Situation. Du kannst sogar bis Sonntag den 23-ten warten und eventuell mit einer passenden Gelegenheit dann alles für 3 Wochen senden. (Hemden, u.zw. 2 Tennis und ein Weisses, Schlafhemden, Beinkleider, Strümpfe, Taschentücher, Servietten, Handtücher, Polsterüberzüge und eventuell 1 Leintuch). Hoffentlich kommt es aber nicht dazu. Ich möchte nämlich möglichst wenig Bagage bei mir haben. Unter Anderem verlernt man hier auch das Reisen und möchte nicht wegen der Bagage irgendwo stecken bleiben. Ich wollte dir schon diese Woche die gebrauchte Wäsche und Bücher senden, habe die Bücher schon Mittwoch früh

https://biblioteca-digitala.ro

der Zensur vorgelegt — es sind die selben die du mir gesendet hast und shon einmal die Zensur passiert haben — die Herren waren aber diese Tage sehr in Anspruch genommen und so konnte ich das Paket nicht weiter beförden. Vielleicht morgen, Sonntag so wie so Zensur Tag ist, werden die Bücher durchpassieren. Dann sende ich das Paket mit der nächsten Post. Also abwarten! Und Geduld! Gott sei Dank, bis jetzt habe ich diese noch in reicher Fülle. Ich könnte noch Anderen borgen und trotzdem würde mir genug bleiben. Ich habe mich darin schon trainiert. Und die Zeit vergeht mir immer rascher. Nur der Gedanke dass mich auch die Sommer Sonnenwende hier finden wird, wie mich hier die Frühlings Tag und Nachtgleiche zurückgelassen hat, und dass ich nichts von der aufblühenden Natur heuer geniessen werde, nur den Abfall, betrübt mich. Ich hätte so gerne noch ein frisches Grün genossen. Das Lied des Trompeters von Säckingen: Es hat nicht sollen sein! Ja, wirklich: Manches hätte nicht sollen sein.

Montag habe ich den Inhalt des Pakets sehr gut conserviert erhalten. Es war noch alles ganz frisch. Ein Soldat aus der Pionier-Kaserne hat es hier abgegeben ohne näheres mitzutheilen. Der Kirschenkuchen ist prächtig. Morgen verzehre ich die letzte Portion. Er war reich an Kirschen und sehr gelungen. Das Brot ist auch gut angekommen. Ich habe noch für einige Tage genügend. Danke für die Seife. Zwar verbrauche ich hier viel Seife, aber ich habe noch von der früheren. Es sollen auch Zigaretten im Paket gewesen sein, die wurden dem Depot beigelegt. von wo ich meine tägliche Portion erhalte. Die genügt mir vollkommen. Überhaupt habe ich eine prächtige Eintheilung in Allem. Ich weiss wirklich nicht wie ich mir im Freien diese Regelmässigkeit abgewöhnen werde, den „draussen" ist es unmöglich so zu laben, dass jeder Strich Zeit seine gewisse Bethätigung und Beschäftigung hat, um nicht zu merken dass man unfreiwillig da haust. Es wird nicht leicht sein mich an die Unordnung und Unregelmässigkeit der sogenannten Freiheit zu gewöhnen! Aber versuchen möchte ich es doch, und zwar recht bald!

Danke für Alles und bitte auch weiter die Brotsendungen regelmäsig einzuhalten.

Als Ersatz (wir leben ja in der Epoche der Surogate!) für deinen ausgebliebenen Brief habe ich von meiner alten Freundin Luise Koch Dienstag eine sehr liebe Karte erhalten (aus Budapest). Sie schrieb am 7-ten Juni dass, am Vortage aus ihrer einst solieben Gegend und Heimstätte zurück gekehrt es sie drängt mir einen herzlichen Gruss zu senden. Auch die übrigen trugen ihr auf mir Liebes und Herzliches auszurichten. Sie schliesst die Karte mit innigem Händedruck und das Beste hiffend. Sie hat wahrscheinlich von Mocsonyi gehört dass ich

https://biblioteca-digitala.ro

— zur Abwechslung — hinter Schloss und Riegel bin. Ich möchte ihr sehr gerne antworten auf diese Karte, die mich sehr rührte. Ich kenne aber ihre Adresse nicht. Als ich das letztemal die Gräfin Bissingen sprach, — ich glaube es sind schon zwei Jahre seit dem) sagte sie mir dass Luise in Vlaikovecz sei. In Budapest könnte sie höchstens bei den Bethlen's sein (bei der Gräfin Livia) aber so blindlings möchte ich doch nicht schreiben. Vielleicht könntest du durch den Anwalt der Familie — den ich herzlich grüsse — die Adresse erfahren. Ich denke oft an Luise, und zwar die Woche vorher, (auch ein Fall Thelepathie, wie ich viele hier konstatiert habe!) beschäftigte ich mich mit ihr sehr viel in Gedanken. Ich erlebte von Neuem manche vergangene, so unvergesseliche Zeiten. Ja wenn man 50 Jahre alt ist lebt man schon von Erinnerungen. Aber nur nicht sentimental werden, denn das schickt sich hier nicht. Hier passt besser das Heroische. Nur kann man es nirgends an den Mann.

Hier schliesse ich bei eine Karte die ich vom internierten Pfarrer Artimon Blasian erhalten habe. Dass sich die Leute nicht abgewöhnen persönlich zu adressieren in Sachen die die Administration angehen! Bitte, auch wenn er nicht zahlt, pro Juni ihm das Blatt zu senden, als Entgeltung für die Verspäthung.

Sonst hier nichts neues!

Eine Handkuss Madame Alma, grüsse die Bekannten, Küsse Mausi und die Kinder, die brav auf mich warten sollen.

Es umarmt dich

dein

Valer

Feladó: Dr. Branicse Valér

Arhiva familiei

---

[1] Luise Koch. Guvernantă în familia Mocioni.

40. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 21 iunie 1918

Nota V. Branişte: Primită 25/VI.1918
Viza cenzorului: se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Am auzit că te-ai speriat cînd te-a vizitat doamna Pop, ceea ce mi-am şi închipuit. Dar cred că după ce ai auzit că copiii sînt sănătoşi, sigur te-ai bucurat să auzi de la

https://biblioteca-digitala.ro

prieteni ceva despre casă, mai ales că ești împotriva ca să viu să te văd.

Misiunea ei nu și-a îndeplinit-o, respectîndu-ți dorința. Poate e bine și așa, dar eu am crezut că putem grăbi afacerea, ajutînd astfel cauzei. Altceva n-am vrut nimic, pentru că știu exact că nu se poate face nimic. Se pare că toate celelalte sînt mai importante decît soarta unei familii.

Am primit lucrurile tale și cărțile[1], pe care le-am trimis acasă proprietarilor. Rufele trimise îți vor ajunge deocamdată, iar ceea ce am uitat urmează într-un pachet de pîine. Alimente se trimit foarte greu cu poșta pe aceste călduri mari, aștept prilejuri.

Îmi cade foarte greu că nu mai poți trimite manuscrise, dar dacă acest lucru este favorabil eliberării tale mai rapide, atunci facă-se voia Domnului. Uica, spre variație, este bolnav în pat. Adresa drei Koch este Temesvajkocz, p. Versecz, Grof Bissingen Rezsön éleveleivel.

Această săptămînă a fost foarte lungă, neașteptînd nici o scrisoare. O primisem de luni, iar următoarea va sosi, dacă merge bine, miercuri sau joi. Ai primit de la mine două conserve? Ce zici de scrisoarea Olgăi? Ai putut să te convingi că e sănătoasă.

Aș putea să mai scriu multe, dar mă tem să nu devin caustică, dispoziția mea nu este de invidiat. Te sărută de multe ori

Miți

Lieber Valer,

Ich höre, dass Du erschrochen bist als Frau Pop Dich besuchte, das habe ich mir gedacht, trotzdem, nachdem sie Dir gesagt, dass die Kinder gesund sind, wirst Du Dich gefreut haben etwas über zu Hause mündlich von Fremden zu hören, überhaupt da Du so ausdrücklich dagegen bist, dass ich Dich besuche. Ihre Mission hat sie auch auf deinen Wunsch nicht erfüllt, vielleicht ist es so gut, aber ich dachte das könnte der Sache helfen indem es beschleunigt, sonst nichts, ich weiss ganz genau. dass man sonst nichts tun kann. Es scheint aber alles andere wichtiger zu sein, als das Schicksal einer Familie.

Ich habe Deine Sachen und Bücher erhalten und auch schon den Eigentümern nach Hause geschickt. Die Wäsche, die ich geschickt, wird Dir vorläufig genügen und was ich vergessen habe, kommt in

https://biblioteca-digitala.ro

einem Paket mit Brot. Esswaren sind sehr schwer jetzt in dieser grossen Hitze per Post zu senden, ich warte auf Gelegenheiten. Sehr schwer fällt mir, dass Du keine Manuskripte mehr schicken kannst, wenn das aber zum Vorteile Deiner baldigen Entlassung ist, in Gottes Namen. Uica ist zur Abwechslung krank und bettlägerig. Die Adresse von Frl. Koch ist: Temesvajkocz p. Versecz, Grof Bissingen Rezsöné leveleivel. Diese Woche war mir sehr lang, da ich keinen Brief zu erwarten hatte. Schon Montag hatte ich Deinen Brief und jetzt kommt, wenn es gut gehlt, Mittwoch oder Donnerstag der nächste. Du hast zwei nacheinander von mir bekommen? Was sagst Du zum Brief der Olga? Damit Du siehst, dass sie gesund ist.

Ich könnte noch so vieles schreiben, fürchte aber bitter zu werden. Meine Stimmung ist nicht gerade zum beneiden.

Es küsst Dich vielmals Mitzi

Şchei, doc. nr. 16.

41. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 22 iunie 1918

Scrisoarea a XIX-a
Láttam Dr. Rosenthal

Dragă Miţi,

Deşi nu ultima scrisoare de aici, poate penultima... dacă totul decurge bine. Doamna Alma îţi va povesti despre toate, aşa că nu mai am ce să-ţi scriu. Acum sîntem noi la rînd, nobilii de la Fiokház, sau spus mai democratic „Die Fiokházler". (Te rog rosteşte aceasta cu repeziciune de multe ori, vei obţine nu numai cadenţa unui exerciţiu bun de vorbire, ci şi cadenţa unui ciripit de păsări din vecini, care-mi fluieră în fiecare dimineaţă acest ritm. Pe semne să mă trezească!) Nu sîntem mulţi aici, şi nu voi fi ultimul din ei[1]. Deci răbdare, pînă vedem sfîrşitul.

Te rog nu-mi duce grija. Eu suport chestia mai uşor decît toţi. Mi-am împărţit astfel timpul, încît nu mai am impresia că sînt închis. Şi celula am individualizat-o. Sînt acasă în ea. Acum mi-ar veni foarte greu să trec în alta. Singura mea grijă sînteţi voi. De voi mă tem, şi cînd mă gîndesc la voi

https://biblioteca-digitala.ro

mi se urcă sîngele la cap. Doamna Alma mi-a spus însă că vă merge bine. Voi îmi duceți grija mea. Să nu pățim și noi ca protopopul Droc[2] acum vreo 30 de ani. Am fost înștiințați că le merge foarte rău. Eu mă duc la ei în vizită. Îl găsesc pe protopop dezolat în camera lui, spunîndu-mi că el n-are nimic, dar nevestei lui îi este foarte rău. Mă duc sus în camera ei, o găsesc plînsă; ea nu are nimic, numai bărbatului ei îi este foarte rău. Însfîrșit i-a reușit anul trecut să moară în vîrstă de 80 de ani, iar ea, bine trecută peste 70 de ani, este o văduvă veselă. Deci, fiecare să-și poarte în primul rînd grija proprie.

Pentru voi nu pot face nimic, dar grija mi-o port singur. Toți care mă văd spun că arăt bine. Dacă continui așa, va trebui să lărgesc ușa celulei de 60 cm, lucru care ar da mare bătaie de cap statului, în dorința de a realiza economii unde numai se poate. Doamna Alma m-a descris desigur. Cînd am văzut-o, pe nepregătite, m-a săgetat prin inimă, am crezut că îmi aduce o veste rea. Dar cînd m-a întîmpinat surîzînd, m-am liniștit. Ea venea „de acasă" cu pui pane, unt, omletă, pîine etc. Fără să vreau am jignit-o la sfîrșitul convorbirii, cu o vorbă pe care a răstălmăcit-o. Dacă ți s-a plîns, încearcă să mă scuzi. După o singurătate de patru luni îți pierzi deprinderea să te comporți în lume. Ceea ce am vrut să spun este adevărat în înțelesul cuvîntului, dar nu este voie să o exprimi prin cuvinte. Sper că se va lămuri lucrul, fără multe comentarii. Ea a fost atît de amabilă să preia și lucrurile de aici. Mulțumesc pentru cărți. Exemplarele din Hivatalos Lapok[3] se vor păstra ca amintire. Te rog predă-i un exemplar lui dr. Fränkl. Poate nici nu-l cunoaște. Este unica hrană spirituală cu continuitate aici. Mulțumesc pentru rufărie. Acum am de toate. Bine că s-a lămurit confuzia scrisorilor. Și eu am primit de la tine două scrisori consecutive. Duminecă a XIV-a și luni a XV-a. Olga este prea serioasă. Valerica este trandafir printre trandafiri. Ce frumos au înflorit aceștia. Și nucul și brazii sînt frumoși. Gardul pare că mai ține. Pe Virgil n-o să-l mai primesc, nici pe celelalte fete, căci pînă vine Mausi de la Marienbad și face fotografiile, sper să mă fotografieze și pe mine, acasă, cu țigaretele fine, pe care mi le va aduce de la unchiul! Apropos! Tutun mai am pentru cel puțin o lună, voi aduce din el și acasă, te rog nu-mi mai trimite — deocamdată. Miercuri am primit pîine și cozonac. Pîinea a sosit bine, cozonacul însă sfărîmat. Ieri, vineri am primit o pîine proaspătă și cearceafuri, fețe de perini etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum am trei cearceafuri. Te rog, în mod regulat trimite-mi numai pîine (şi cea de astăzi a sosit bine). Aceasta este aici lucrul principal. Niciodată nu e prea multă. Ce soseşte în stare bună, nu se mai strică. Celula mea ar fi pentru tine o cămară splendidă. Îmi pare rău că a murit scriitorul tău favorit, Voss. El rămîne viu în operele lui, dar nu regret deloc că nu avem aici căldurile romane, pe care le descrie. Afară pare să fie căldură mare, dar noi sîntem aici cu adevărat la răcoare.

Dimineaţa, la plimbare, ies tot cu pardesiul. Poate nici nu va fi mai cald. Ieri am trăit solstiţiul.

Ieri am primit cele 500 de soroane, pe care le-ai trimis, au sosit de sîmbătă, dar mi s-au dat numai marţi după decontarea „spajzolásului" de luni, cum se numeşte ziua noastră de cumpărături. De cumpărat putem cumpăra puţine lucruri, sau nu se găseşte aici nimic, sau nu găsesc paznicii noştri. Cumpărăturile mele sînt de obicei: hîrtie, mărci, hîrtie de ţigarete, caiete etc., dar nici n-am nevoie de altceva. Deocamdată — desigur ţi-a spus-o doamna Alma — nu mai pot trimite de aici manuscrise. Săptămîna aceasta va trebui s-o scoateţi la cale singuri. Apoi sper să iau loc la masa de scris. Aici nici nu mai pot scrie ceva de actualitate. Mi-am pierdut orice orientare.

Domnul, care trebuia să vie, n-a venit. Sau domnul acesta urma să fie . . . doamna Alma?!

Dacă mai sînt oameni, care întreabă de mine — după cum scrii tu — spune-le tuturor mulţumiri şi salutări. Pînă la revedere nu sînt atîtea zile, cîte săptămîni am la activul meu, pierdute pentru totdeauna şi de neînlocuit. Deci răbdare, şi iarăşi răbdare, şi grijiţi de voi. Eu am răbdare. Am fost mereu un artist al răbdării şi de grijă am avut mereu. Acum n-am altceva de făcut decît să văd de mine.

Sărutări de mîini doamnei Alma şi mulţumiri pentru cele aduse — eu le-am văzut abia după plecarea ei.

Sărut copiii. Să transmită şi lui Mausi la Marienbad[4] o sărutare de la mine. Salut prietenii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Also, wenn nicht der letzte, so doch der vorletzte Brief von hier... wenn alles gut geht. Madame Alma wird dir ja schon alles erzählt haben, so dass ich eigentlich nichts mehr zu schreiben

https://biblioteca-digitala.ro

habe. Jetzt sind wir an der Reihe, die Edlen von Fiokfogház, oder demokratischer gesagt: „Die Fiokfokházler". (Bitte das rasch nacheinander auszusprechen so wirst du nicht nur eine gute Mundübung haben. sonderen auch die Cadenz eines Vogelgesanges aus einem Nachbarhause, der mir täglich in der frühe diesen Rhythmus pfeift. Wahrscheinlich um mich zu wecken!) Wir sind ja nicht viele hier, und ich soll nicht der Letzte unter diesen sein! Also Geduld, bis wir das Ende sehen.

Bitte um mich gar nicht besorgt zu sein. Ich ertrage die Sache am leichtesten von Allen. Ich habe mir die Zeit so eingetheilt, dass ich gar nicht mehr das Bewusstsein habe eingekastelt zu sein. Auch die Zelle habe ich ganz individualisiert. Ich bin zu Hause in ihr. Jetzt würde mir sehr schwer fallen in eine andere umzuziehen. Meine einzige Sorge seid ihr. Um euch ist es mir bange, und wenn ich an euch danke so läuft mir das Blut in den Kopf. Madame Alma sagte mir aber, dass es euch ganz gut geht. Nur um mich seid ihr besorgt. Es soll uns nur nicht so ergehen wie dem Erzpriester Droc und seiner Frau vor beiläufig 30 Jahren. Man liess uns sagen dass es ihnen sehr schlecht ergehe. Ich gehe hin auf Besuch. Den Erzpriester finde ich verzweifelt in seinem Zimmer, ihm fehle nichts, nur mit seiner Frau stehe es schlecht. Ich gehe hinauf zu ihr, und finde sie verweint: Ihr sei nichts, nur ihrem Mann geht es schlecht! Endlich ist es ihm gelungen voriges Jahr als 80 Jähriger ruhig zu sterben beim besten Appetit, sie hingegen ist heute tief in den 70-ern, eine lustige Witwe. Also jeder sorge in erster Reihe für sich. Für euch kann ich nichts thun, aber auf mich sorge ich schon. Alle finden die mich sehen, dass ich blühend aussehe. Wenn das länger noch so geht muss man die 60 cm breite Zellenthüre erweitern, was dem Staat grosse Sorgen machen würde in seinem heissen Drange zu sparen überall, wo es nur möglich ist! Madame Alma wird mich ja beschrieben haben. Als ich sie unerwartet sah, bekam ich einen Stich in's Herz, ich dachte sie überbringht mir eine Hiobs Botschaft. Aber als sie mir lächelnd entgegenkam, war ich schon beruhigt. Sie kam wieder „von zu Hause", mit Backhendeln, frischer Butter, Omlette etc. Ohne zu wollen habe ich sie am Schluss des Gespräches mit einem anders germeinten Wort beleidigt. Falls sie geklagt hat, bitte mich zu entschuldigen. Nach einem Einsiedlertum von 4 Monaten verlernt man auch den Umgang mit Menschen. Was ich sagen vollte ist ja wörtlich vollkommen wahr, nur darf man es nicht wörtlich anwenden. Ich hoffe aber die Sache wird sich klären ohne viel Commentar. Sie war so lieb auch die Sachen von hier zu ubernehmen. Ich danke für die Bücher. Die Exemplare des Hivatalos Lapok sind als Andenken bestimmt. Bitte ein Exemplar dem Dr. Fränkl zu übergeben. Vielleicht

https://biblioteca-digitala.ro

kennt er es gar nicht. Es ist die einzige fortlaufende geistige Nahrung hier. Danke für die Wäsche. Jetzt habe ich von Allem genug. Gut dass sich die Brief Confusion geklärt hat. Ich habe auch 2 Briefe von dir nacheinander erhalten. Sonntag den XIV-ten und Montag den XV-ten! Danke für die Fotografien. Die Olga ist mir ernst. Die Valerie ist Rose unter den Rosen Wie schön die geblüht haben! Auch der Nussbaum und die Tannen sind schön. Der Zaun scheint sich noch zu halten! Den Virgil werde ich ja nicht mehr hier bekommen, noch die andern Mädchen, denn bis die Mausi von Marienbad kommt und die Aufnahmen fortsetzt hoffe ich auch zu Hause fotografiert zu werden mit der feinen Cigarettte, die sie mir gewiss vom Onkel bringt!

Apropos! Tabak habe ich wenigstens noch für einen Monat genügend, ich werde davon noch nach Hause bringen, bitte mir keinen — vorläufig wenigstens — zu senden. Mittwoch habe ich Brot und Milchbrot erhalten, das Brot ist gut angekommen, das Milchbort aber ganz zerbröckelt. Gestern. Freitag habe ich ein frisches Brot erhalten samt Leintuch, Polsterüberzug etc. Jetzt habe ich hier 3 Leintücher. Bitte mir regelmässig nur das Brot zu senden (auch das gestrige ist gut angekommen) das ist hier die Hauptsache. Es ist nie zu viel. Was einmal hier gut ankommt verdirbt hier nicht mehr. Meine Zelle wäre eine prächtige Speisekammer für dich. Dass dein Lieblingsschriftsteller Voss gestorben, bedauere ich, er lebt ja fort in seinen Werken, aber dass wir hier nicht die von ihm beschriebene römische Hitze haben, bedauere ich gar nicht. Draussen soll grosse Hitze sein, wir sind aber hier wörtlich „im Kühlen". In der Frühe habe ich beim Spaziergang noch immer den Überzieher um! Vielleicht wird es auch nicht wärmer. Die Sommersonnenwende haben wir gestern überstanden. Die 500 Kronen, die du mir gesendet waren schon vorigen Samstag da, es wurde mir aber nur Dienstag mitgeteilt nach der Abrechnung von der Montags „spajzolás" wie unstr Einkaufstag heisst. Aber einkaufen können wir wenig, entweder ist nichts hier zu haben, oder finden unsere Wärter nichts. Mein Einkauf ist gewöhnlich Papier, Briefmarken, Cigarettenpapier, Schreibhefte etc. Aber ich brauche ja auch nichts mehr. Vorläufig — Madame Alma wird es ja schon gesagt haben — kann ich kein Manuskript von hier senden. Diese Woche werdet ihr ja euch noch helfen wissen, dann hoffe ich selbst mich an den Schreibtisch einzustellen. Hier kann ich auch nichts mehr actuelles schreiben. Es fehlt mir jedwede Orientierung.

Der in Aussicht gestellte Herr war nicht hier. Oder sollte dieser Herr die Madame Alma sein?!

Wenn es noch Leute gibt die nach mir fragen — wie du schreibst — sage allen Dank und Gruss von mir. Es sind bis zum Wiedersehen

https://biblioteca-digitala.ro

nicht so viele Tage wieviel Wochen schon hinter mir sind, verschlungen für immer und unersetzbar Also nur Geduld und wieder Geduld, und sorgt für euch. Ich habe Geduld, war ja immer ein Künstler der Geduld und gesorgt habe ich ja auch immer. Jetzt habe ich ja gar nichts anderes zu thun als für mich zu sorgen!

Einen Handkuss Madame Alma und schönen Dank für Alles was sie mir gebracht — ich bekam es zu Gesicht erst nach dem Besuch.

Ich küsse die Kinder. Einen Kuss können sie von mir der Mausi nach Marienbad schreiben. Grüsse die Freunde!

Es umarmt dich

dein Valer

Arhiva familiei

---

[1] V. Branişte nu bănuia în ce reţea de acuze era prins. El a fost audiat ultimul.

[2] Ioan Droc, protopop în Miercurea, însurat cu Agapia Nicolau, prieteni cu familia Branişte. Vezi *Corespondenţa*, I, scris. 15, 17, 22.

[3] Monitorul oficial.

[4] Numele german al staţiunii balneare cehoslovace.

42. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri, 26 iunie 1918

Notă V. Branişte: Primită 2/VII 1918
Viza cenzorului: se poate preda,

Dragă Valer,

Scrisorile tale sînt atît de pline de încredere şi de umor, încît s-ar putea crede că eşti omul cel mai mulţumit din lume. O cunoştiinţă curată poate face pe om aşa cum eşti tu, firea mea este însă cu totul alta, eu mă împotrivesc şi acuma, deşi îmi dau silinţa să-ţi urmez exemplul şi să mă stăpînesc, dar reuşesc foarte greu. Vreau să văd cu ochii mei, nu mai cred pe nimeni. Tu ştii că pentru mine contează numai prezentul — şi acesta nu este acum trandafiriu — pe ce a fost nu dă nici evreul nimic, iar ceea ce va urma, este nesigur. Tu crezi că a fost penultima ta scrisoare? Aş dori să ai dreptate. Niciodată n-am ţinut să am eu dreptate.

https://biblioteca-digitala.ro

Sînt curioasă cum au sosit pachetele pe care ţi le-a adus Vălean[1], i-am dat cam multe şi am abuzat de bunătatea lui, dar pe căldura aceasta nu merge cu poşta. Pîinea şi prăjiturile sînt de la noi, celelalte de la doamna Alma. Doamna Pintea a obţinut în Seghedin permisiunea să coacă pîine pentru tine acolo. Eu va trebui să-i trimit săptămînal 2 kg făină, şi tu vei primi în fiecare sîmbătă o pîine proaspătă de 2 kg şi jumătate. Îţi ajunge aceasta şi eşti de acord, sau vă trimitem ca pînă acuma?

De aici sînt puţine de spus, ar fi multe care te interesează, dar nici nu le pot scrie şi cred că nici domnii nu citesc bucuros scrisori atît de lungi, nu poate fi plăcut să citeşti corespondenţă străină a unor oameni care nu te interesează. Deci aş vrea ca aceasta să fie ultima mea scrisoare.

Sărutări de mîini de la copii. Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

Deine Briefe sind so voller Zuversicht und Humor, dass man glauben könnte, Du bist der zufriedenste Mensch auf der Welt. Ein ruhiges Gewissen mag ja den Menschen so gestalten wie Du bist, mein Naturell ist ganz entgegengesetzt, ich sträube mich auch jetzt noch, obwohl ich mir Mühe gebe Deinem Beispeiele zu folgen und mich zu disziplinieren, es geht, aber sehr schwer. Sehen will ich, glauben tue ich schon niemandem mehr. Du weisst, bei mir bedeutet nur die Gegenwart viel — auf's Gewesene gibt auch der Jud nichts und was sein wird kommt doch immer anderes. Du glaubst, es war Dein vorletzter Brief? Ich möchte. Du sollst Recht behalten. Rechthaberisch war ich nie. Ich bin neugierig wie das, ober besser gesagt die Pakete mit Vălean angekommen sind, ich habe ihn ein wenig bepackt und seine Güte missbraucht, aber in dieser Hitze geht es schwer mit der Post. Brot und Bäckereien sind von uns, alles übrige von Frau Alma.

Frau Pintea hat in Szeged die Erlaubnis bekommen, Brot bakken zu lassen für Dich. Ich müsste wöchentlich 2 kg Mehl schicken und Du würdest Samstag ein Frisches Brot von 2 1/2 kg bekommen. wäre das genug und Dir angenehmer, oder sollen wir weiter so schicken wie bisher?

Sonst ist wenig von hier zu sagen, eigentlich wäre sehr viel, was Dich interessiert, habe aber weder Feder dazu noch glaube ich, dass die Herren gerne so lange Briefe durchsehen, es muss nicht

https://biblioteca-digitala.ro

angenehm sein, fremde Correspondenz zu lesen, von Menschen die einen gar nichts angehen.

Also ich möchte, dass dies mein letzter Brief ist.

Handküsse von den Kindern. Es küsst Dich

Mitzil

Şchei, doc. nr. 17

---

[1] Aurel Vălean, avocat din Lugoj. Prieten cu Valeriu Branişte, unul din fondatorii „Drapelului".

43. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 29 iunie 1918

Scrisoarea XX
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

Scrisoarea aceasta trebuia să fie cea din urmă de aici. Poate încă nu este. „Nu ştiu nimic sigur" a spus cineva şi a rămas vorbă volantă. Nu poţi prevede totul. Deci este preferabil să fim prevăzători, decît pripiţi. Judele instructor a spus dnei Alma că nu voi fi ultimul, deci voi fi penultimul.

Acum sînt trei zile pauză (astăzi sărbătoare, mîine dumineca şi luni zi de vizită), apoi continuă. Se apropie rîndul meu. Dacă îmi va merge şi mie ca înaintaşilor, să am nevoie de săptămîni pentru a spune ce am pe suflet, după o tăcere atît de lungă, vom vedea. Eu nu am nici o privire de ansamblu despre chestie şi îmi lipseşte orice orientare. Repet, nu-mi purtaţi de grijă. Îmi merge bine, poate prea. Afară voi trăi cu greu aşa bine ca aici. Joi cînd a venit plutonierul cu doi oameni, care mi-au adus lucrurile trimise de Vălean, a exclamat pe drept: Jött a kristkindi!" Atîtea lucruri bune! Mulţumesc tuturor pentru toate. Proviziile îmi ajung din belşug pînă la 7 iulie. Şi pîinea, care e foarte frumoasă şi mare. Va ţine pînă atunci. Vă rog nu-mi mai trimiteţi alimente cu poşta, căci în aceste zile merge foarte prost cu poşta şi se strică totul. Dacă nu aveţi ocazie în zilele înainte de dumi-

https://biblioteca-digitala.ro

necă, trimiteţi luni (8 iulie) pe cineva aicea numai cu proviziile, care m-ar putea şi vizita, şi în felul acesta nu suferă audierea noastră. Mai mult mi-ar plăcea să vină să mă vadă Dani, în acea zi (el poate aduce totul) dar nu pretind aceasta de la el. Tu mi-ai scris că el e gata să vină oricînd.

Trimite-i deci vorbă, în formă potrivită, că dacă doreşte să mă viziteze, îl văd cu plăcere. Nu am nimic special să-i comunic. Dar poate avea prilejul să se orienteze. Transmite aceasta aşa cum îţi scriu — pentru a nu crea confuzii. Am tot ce-mi trebuie şi timpul trece extrem de repede. N-am nevoie de nimic. Rufărie am pînă la 14, eventual şi pînă mai tîrziu. Socoteala tutunului am greşit-o. Ieri mi-a spus plutonierul că sînt la ultima cutie, care îmi ajunge pînă la 7 iulie. Mai am încă 100 ţigarete, care îmi ajung 16 zile, deci pînă la 23 iulie. Eu prefer însă tutunul, acela mi-l împart singur, — cutia de 100 grame pe 12 zile — şi ies mai bine la cale. Pot fuma astfel 10—12 ţigarete pe zi, natural mai subţiri, şi aceasta îmi convine mai mult. Întreabă pe domnul Klein dacă se poate trimite tutun cu poşta, şi dacă da, comandă 1—2 cutii „Purzicsán" şi hîrtie bună de ţigări. Eventual mi se poate aduce cu proviziile viitoare, dacă nu se produce pînă atunci o schimbare favorabilă. Pot să mă ajut şi cu ţigarete de aici. Deci nu-i nici o grabă! Vizita domnilor Vălean şi Gruescu m-a bucurat mult. Deşi ei, foarte stingheriţi în timpul vizitei, mi-au povestit multe, care m-au bucurat. Principalul este că sînteţi bine. Sigur, ei v-au povestit despre mine. Cred că au plecat de aici cu o părere favorabilă. Scrisoarea ta şi a Olgăi le-am primit marţi. O felicit pe Olga pentru scrisoarea germană. Acum îmi voi cumpăra un caiet de caligrafie şi mă voi exersa cu caractere gotice, ca să-i pot răspunde corespunzător. Pînă atunci o sărut. Semnătura lui Virgil este originală sau falsă? Olga îmi descrie curtea şi grădina foarte atrăgător. Aici nu este atît de frumos cum descrie ea că este la voi. Din scrisoarea ta citesc însă multă amărăciune, şi lucrul mă nelinişteşte. Te rog nu-ţi pierde răbdarea, sîntem la ultima haltă. Ce a fost mai greu a trecut. Ar fi păcat să-ţi pierzi răbdarea chiar acum, după ce am trecut bine peste toate. Te rog priveşte viaţa dintr-un unghi mai vesel, aşa cum fac eu, şi îndată va fi mai bine. Nu haz de necaz cum spunea doamna Alma (apropos este aici un şervet cu monogramul ei, voi avea grijă de el!), ci priveşte viaţa în faţă cu veselie! Totul depinde cu ce ochelari o privim. De ce să porţi cenuşii cînd există şi roz? Ieri am

https://biblioteca-digitala.ro

sărbătorit a 18-a aniversare a logodnei noastre. Ca amintire mi-am făcut cu un cuţit bont dintr-un carton un cadru pentru cele 3 fotografii ale copiilor, pe care le am acum înaintea ochilor. Este o operă curioasă, dar mie îmi place mult. Plutonierul a spus la inspecţie foarte mîndru: „Háziipar"! (industrie casnică). Voiam să introduc şi fotografia ta, dar ea este în depozit cu portofelul meu, care mi s-a luat la încarcerare cu toate valorile, aşa că am portretul tău numai în inimă, nu şi în carton. Mîine voi sărbători a 18-a aniversare a căsătoriei. De azi îmi compun menu-ul. Va fi copios. Poate concura liniştit cu Hotelul Bauer din Veneţia! Uriaşa limbă de vacă va fi simbolul tăcerii. Te rog fără toaste! Şi nu vor fi. O tăcere nobilă va domni. Prosit! Numai cafeaua va lipsi! Am dat-o gata în prima zi, de frică să nu se brînzească laptele. A fost o plăcere divină. N-am băut-o deodată, ci înghiţitură cu înghiţitură, savurînd fiecare picătură. Sărmanei straje de la vizetă i-a venit rău. Pare că a înghiţit în gol, simpatetic, urmărind fiecare înghiţitură. Castraveţii sînt încă buni. Ceapa o ţin proaspătă în apă. Prăjiturile sînt minunate. Marinata va face parte din menu-ul de mîine. De asemenea brînza. O adevărată masă festivă. Mi-a spus odată un bătrîn glotaş din comitatul Bihariei, care era de strajă: „Igy szeretnék én is fogva lenni!"[1]. Bunul om poate avea dreptate! Desigur vouă afară nu vă merge aşa bine ca mie.

Doamna Alma a făcut bine că nu mi-a luat advocat. Eu am rugat-o să nu ia. Nu numai că este păcat de bani, dar ar lua şi din timpul domnilor de aici cu vizitele şi întrebările. Pînă cînd nu ni se dă în mînă actul de acuză — dacă se va mai ajunge la aceasta — advocatul este de prisos.

Mulţumesc pentru adresa domnişoarei Koch. Îi voi scrie săptămîna viitoare, deoarece am utilizat pentru tine cele două hîrtii de scrisoare.

Mă bucur că cunoscuţii se gîndesc la mine, îi salut pe toţi şi le doresc numai bine. La revedere pe curînd! O sărutare de mînă doamnei Alma. Sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Dies' sollte der letzte Brief von hier sein. Vielleicht ist er es nocht nicht. „Nichts Gewisses weiss man nicht!" hat jemand gesagt, dass es ein geflügeltes Wort wurde. Alles kann man nicht im

https://biblioteca-digitala.ro

Voraus sehen. Also lieber vorsichtig, als zu sangvinisch! Der Herr Untersuchungsrichter sagte Madame Alma, dass ich nicht der letzte sein werde. Also werde ich der vorletzte sein! Jetzt sind 3 Tage Pause (heute Feiertag, morgen Sonntag und Montag ist Besuchstag) dann wird fortgesetzt werden. Ich bin nahe an der Reihe. Ob es mir auch so ergehen wird wie den Vorgängen, dass ich Wochen brauchen werde um mich auszureden nach einem so langen Schweigen, werden sehen! Ich habe gar keine Übersicht über das ganze und so fehlt mir jedwede Orientierung. Also: abwarten und mit Geduld! Noch einmal: Um mich sollt ihr gar nicht besorgt sein. Mir geht es ganz gut, vielleicht noch zu gut! Draussen werde ich kaum so fein leben wie hier. Als mir Donnerstag der Feldwebel mit 2 Mann die von Dr. Vălean gebrachten Sachen in die Zelle brachte sagte er mit vollem Recht: „Jött a Kristkindli!" So viele gute Sachen! Ich danke Allen für Alles! Mein Proviant reicht jetzt bis Sonntag den 7-ten Juli reichlich. Auch das Brot, das wunderschön und gross ist. Es wird sich bis dann halten.

Bitte mir also mit der Post kein Proviant mehr zu senden, denn auf der Post geht es schlecht in diesen Tagen, es verdirbt Alles. Falls sich keine Gelegenheit in den letzten Tagen vor Sonntag ergeben wird, so sendet Montags (den 8-ten Juli) Jemanden eigens mit Proviant her, der mich eventuell auch besuchen kann, nachdem der Montag Besuchstag ist und dadurch unsere Sache nichts leidet. Am liebsten wäre es mir wenn mich Dani an dem Tag besuchen würde (er kann ja Alles mitbringen), aber ich fordere es nicht von ihm. Du hattest mir geschrieben dass er bereit ist wann immer zu kommen. Bitte ihm also in geeigneter Form sagen zu lassen, dass — wenn er Lust hat mich zu besuchen — ich ihn sehr gerne sehe. Habe aber nichts besonderes mit zu theilen. Er kann aber Gelegenheit haben sich zu orientieren. Bitte dies' so aus zu richten, wie ich es schreibe, damit sich kein Missverständnis ergebe. Sonst habe ich alles was ich brauche und die Zeit vergeht mir rasend rasch. Wäsche habe ich genügend bis am 14—ten, eventuell auch darüber. Mit dem Tabak habe ich mich verrechnet. Gestern hat der Feldwebel mir gesagt dass ich bei der letzten Schachtel bin, die mir bis am 7-ten Juli reicht. Dann habe ich noch die 100 Zigaretten, die noch 16 Tage, alsi bis am 23-ten Juli reichen sollten. Mir ist aber der Tabek lieber, den teile ich mir selbst — eine Schachtel 100 Gramm auf 12 Tage — und komme viel besser aus. Ich kann so täglich 10—12 Zigaretten — freilich dünnere — rauchen und das passt mir besser. Fragt Herrn A. Klein ob man Tabak per Post senden darf, wenn ja, bestellt mir 1—2 Schachteln Pursicsán und ein gutes Zigaretten Papier dazu! Eventuell kann man mir auch das mit dem nächsten Proviant bringen,

https://biblioteca-digitala.ro

falls bis dann nicht eine günstigere Änderung euch überrascht. Ich kann mir aber auch mit den fertigen Zigaretten aushelfen, die hier sind. Es ist also keine Eile!

Der Besuch Dr. Vălean's und Gruescu's hat mich sehr gefreut, beide — zwar sehr verlegen während des ganzen Besuches — haben mir vieles erzählt, das mich erfreute. Die Hauptsache war dass es euch gut geht. Wie es mir geht werden sie ja selbst erzählt haben. Ich glaube sie haben sich von hier mit einem günstigen Eindruck entfernt.

Deinen und der Olga Brief habe ich Dienstag erhalten. Ich gratuliere der Olga zum deutschen Brief. Bravo! Jetzt verde ich mir ein deutsches Schonschreibe Heft anschaffen, und mich in den spitzen Buchstaben über damit ich ihr passend antworten kann. Bis dann ein Bousserli von mir als Dank. Ist Virgil's Unterschrift Original oder Fälschung?! Die Olga beschreibt mir Hof und Garten zu verführerisch. Hier ist es nicht grade so schön wie sie schreibt, dass es bei euch ist. Aus deinem Brief lese ich aber viel Bitterkeit heraus, die mich beunruhigt. Bitte, verliere nicht die Geduld, wir sind ja bei der letzten Station schon. Das Schwerste ist ja schon hinter uns. Es wäre ja schade gerade jetzt, nachdem Alles so gut ging, die Geduld zu verlieren. Bitte das Leben von der lustigen Seite auf zu fassen, wie ich das tue, und es wird Alles gleich besser gehen. Nicht Galgenhumor, wie Madame Alma meinte (Apropos, es ist hier eine Serviette mit ihrem Monogramm geblieben, ich werde darauf sorgen!), sonderen froh in die Welt hinein schauen! Alles hängt davon ab durch welche Augengläser man schaut. Warum sich düstere aufsetzen, wenn es auch rosenfarbige gibt? Montag habe ich die Jahreswende unseres 18-ten Verlobungstages gefeiert. Als Andenken habe ich mir aus einem Pappendeckel einen Fotographienbehälter mit dem stumpfen Speisemesser geschnitzt und die drei Fotographien der Kinder angebracht, die ich jetzt vor mir habe. Es ist eine drollige Arbeit, aber mir gefällt sie riesig. Ich habe eine grosse Freude daran. Der Feldwebel sagte bei der Inspection ganz stolz: „Háziipar" (Hausindustrie). Ich wollte auch deinen Kopf hinein arbeiten, aber der ligt im Depot mit der Brieftasche, die mir bei der Einlieferung abgenommen wurde samt allen Wertsachen, und so habe ich dein Bild nur im Herzen, nicht aber am Pappendeckel. Morgen feiere ich die 18-te Jahreswende des Hochzeitstages. Heute noch stelle ich das „Menu" zusammen. Es wird aber reichhaltig sein. Kann ruhig mit Hotel Bauer aus Venedig konkurrieren! Die riesige Rindszunge wird dabei das Symbol des Schweigens sein. Bitte nur keine Toaste. Und es werden auch keine sein. Eine vornehme Stille wird herrschen. Prosit! Nur vom Kaffee ist mir nichts übriggeblieben! Dem habe ich schon am ersten Tag den

https://biblioteca-digitala.ro

Garaus gemacht, vor Furcht dass die Milch zusammen rinnt. Es war ein göttlicher Genuss. Nicht Alles auf einmal, sondern schluckweise jeden Tropfen geniessend. Der armen Wache beim Guckloch der Thüre ist es dabei übel geworden. Sie scheint sympathetisch immer parallel leer dabei geschluckt zu haben! Die Gurken sind noch gut, den Zwiebel halte ich frisch im Wasser. Die Bäckereien sind alle ausgezeichnet. Das Marinierte wird morgen beim Menu gekostet. Ebenso der Käse. Ein echer Festschmaus! Es sagte mir schon einmal ein alter Landsturmmann aus dem Biharer Comitat, der hier Wache hielt: Igy szeretnék én is fogva lenni! Der gute Mann kann Recht haben! Jedenfalls geht es euch draussen nicht so gut wie mir!

Madame Alma hat rech gehandelt dass sie mir keinen Advocaten aufgenommen hat. Ich habe sie eigens gebeten das nicht zu thun. Es ist nicht nur schade um das Geld, aber er würde auch die Zeit der Herren vertrödeln mit seinen Besuchen und Anfragen. Bis die Anklageschrift nicht fertig uns eingehändigt wird — wenn es überhaupt dazu kommt — ist der Advocat überflüssig.

Danke für die Adresse Fräulein Koch's. Ich werde ihr nächste Woche schreiben, nachdem ich jetzt beide Briefpapierbögen dir gewidmet habe.

Es freut mich dass die Bekannten noch meiner gedenken, ich grüsse Alle und wünsche ihnen alles gute. Auf baldiges und frohes Wiedersehen! Einen besondern Handkuss Madame Alma. Ich küsse die Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

dein

Valer

Feladó Dr. Branisce Váler

Arhiva familiei

---

[1] În condițiile acestea aș vrea să fiu și eu deținut.

44. MARIA BRANIȘTE

Lugoj, vineri 5 iulie 1918

Nota V. Braniște: Primită 10/VII.1918
Viza cenzorului: se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Iarăși o zi de corespondență și mă tem că vor mai veni iar și iar. Tu te miri că eu sînt atît de amărîtă, dar aș

https://biblioteca-digitala.ro

putea fi altfel, cînd pe umerii mei apasă o sarcină atît de grea, încît adeseori cred, că mă prăbuşesc sub ea, şi apoi tu mi-ai legat mîinile să nu mă pot mişca. Eu nu mai cred în nimic şi în nimeni. Dani este plecat întreaga săptămînă, aşa că nu i-am putut transmite dorinţa ta. Cînd va veni acasă, cred că pleacă îndată la tine, chiar dacă nu poate fi luni.

Aici este o poştală de la Engber, eu nu ştiu ce i-ai scris, el primeşte continuu 25 exemplare. Cum să fac socoteala? Cum îţi place vizita noastră din fotografie, pentru că în realitate nu vrei să ne primeşti, am făcut acest tablou, ca să te putem vizita cel puţin aşa.

Eu aştept în fiecare zi o veste de la tine, cred însă că este în zadar. Aş dori într-adevăr ca aceasta să fie ultima scrisoare, nu mai am nimic de scris, cu atît mai mult de lucru am însă aici acasă.

Sărutări de mîini de la copii. Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

Wieder ein Briefschreibtag und ich fürchte es wird wieder und immer wieder einer kommen. Du wunderst Dich, dass ich bitter bin, könnte ich anders sein, auf meinen Schultern lastet so viel Schweres, dass ich oft glaube zusammenzusinken und dabei hast Du mir die Hände gebunden, dass ich mich nicht rühren kann. Ich glaube schon an nichts und an niemanden mehr. Dani ist diese ganze Woche abwesend, ich konnte Deinen Wusch nicht übermitteln, wenn er kommt glaube ich, dass er sofort zu Dir kommt, wenn es auch nicht gerade Montag sein kann.

Hier ist eine Karte von Engber, ich weiss nicht, was Du ihm geschrieben, er bekommt fortwährend 25 Ex. Wie soll ich die Rechnung machen? Wie gefällt Dir unser Besuch im Bild, denn in Wirklichkeit willst Du uns ja nicht empfangen, so habe ich das Bild machen lassen. damit wir Dich wenigstens so besuchen.

Ich erwarte täglich eine Neuigkeit von Dir, glaube aber, dass es vergebens ist. Ich möchte wirklich, dass dies der letzte Brief sei, es ist schon nichts mehr zu schreiben, desto mehr hier zu Hause aber an Arbeit.

Handküsse von den Kindern Es küsst Dich

Mitzi

Schei, doc. nr. 18

[1] Dani = Daniel Nikolits.

https://biblioteca-digitala.ro

45. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 6 iulie 1918

Scrisoarea XXI
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

Scrisoarea ta filozofică — a XVIII-a — am primit-o marţi şi am citit-o cu mare interes. Eu nu vreau să am cu tot preţul dreptate, mai ales că tot nu mă pot orienta — dar această scrisoare este totuşi una din ultimele; de este chiar ultima, sau penultima sau „iremediabil" ultima, se va lămuri curînd — pentru aceste nuanţări caută în Vacano, care este specialist în reclama americană. Dar nu sînt de acord cu filozofia ta. O delimitare strictă între trecut, prezent şi viitor există numai în gramatică, şi aici numai în capitolul morfologic, cu care sînt chinuiţi bieţii copii. În sintaxă, unde se desfăşoară adevărata viaţă a limbii nu mai există aceste deosebiri de delimitare. Există doar două concepţii. Una spune că există numai prezent, viitorul şi trecutul existînd numai în măsura „actualizării" noastre, altfel sînt simple abstracţiuni. Cealaltă teorie nu admite prezentul, ci numai trecutul şi viitorul. Prezentul este considerat acel punct matematic care transformă viitorul în trecut. De exemplu ce am scris în acest rînd a devenit trecut, iar ce voi scrie de acum înainte este viitor, numai pînă aplic pe hîrtie această minunată peniţă este prezent. Dar oricum am concepe acestea, numai trecutul îndreptăţeşte la viitor. În toate domeniile. Fără trecut, şi anume fără un trecut *conştient* poţi avea numai instincte, dar nu dorinţe şi aspiraţii de viitor. Ca noul născut, care caută din instinct sînul mamei, dar nu are nici dorinţe, nici aspiraţii, pentru că îi lipseşte conştiinţa trecutului. Ideea ta aş modifica-o în sensul că tu vrei să trăieşti încă — şi anume să te bucuri de viaţă în adevăratul înţeles al cuvîntului, tocmai pentru că te simţi îndreptăţită în baza trecutului tău (educaţie, aptitudini cultivate, necesităţi culturale etc.). Deci nu batjocori trecutul, ci cultivă-l, căci tocmai el te îndreptăţeşte la viitor!

https://biblioteca-digitala.ro

Şi în legătură cu diagnosticul tău despre „mulţumirea" mea trebuie să fac o corectură. Această mulţumire a mea, pe care o găseşti în scrisorile mele, nu este una absolută, şi n-are nimic de a face cu conştiinţa. Este doar o chestiune de simţ al realităţii în relativitatea împrejurărilor între care trăiesc, şi în care mi-a reuşit să dau vieţii mele un sens şi un scop. De două luni sînt absorbit de o mare lucrare, care poate este inutilă, care însă mă urmăreşte de mulţi ani, şi pentru care nu aş fi avut afară niciodată vreme[1]. Această lucrare îmi ia tot timpul, încît zilele şi săptămînile mi se scurg cu o repeziciune uimitoare. Apoi m-am adaptat astfel ordinii de aici, încît nu mai am conştiinţa că sînt privat de libertate. Totul decurge normal. Cînd văd la plimbare soldatul lîngă mine cu baioneta trasă, nu am conştiinţa că el poartă din cauza mea acea povară, ci văd în el un tovarăş de suferinţă, căruia îi merge mult mai rău decît mie. Eu lucrez toată ziua la masa mea de scris. Seara sînt obosit şi aştept cu nerăbdare patul. Înainte de culcare mă spăl pe întregul corp cu apă, (stropesc împrejur cu apă de ţi-e mai mare dragul, dar se usucă pînă dimineaţa cu geamul deschis) şi mă fricţionez cu prosopul. Între 8 şi 8 1/2 ajung în ingenios improvizatul pat. La 8 şi jumătate începe muzica la cabaretul învecinat. Programul durează de la 9 la 11. De obicei aud una, două piese cîntate de ţigani şi adorm. Din programul, care mă interesa în primele zile, prind rar ceva. Deseori mă trezesc chiotele sălbatice de la sfîrşitul programului. Urmează muzică şi cu toţii urlă, doamnele ţinînd hangul. Dar, din fericire, la 12 este închiderea. Atunci pleacă cu toţii şi se face linişte.

(Joi a petrecut la cabaret o societate românească. M-am trezit la sunetul unor jocuri româneşti şi a valsului Berkes!)

După 12 se face o linişte atît de mare, parcă ar fi murit oraşul. Aud numai paşii străjii în coridor. În această linişte strănută cîteodată straja cu o forţă gregară şi tuşeşte în dragă voie, încît tresari crezînd că a izbucnit undeva în apropiere un vulcan şi are loc un cutremur de pămînt. Atît de puternic este ecoul acestor zgomote ale naturii, noaptea în lungul coridor! Dar apoi se linişteşte şi straja. Eu dorm pînă după 4 dimineaţa. Atunci mă trezesc ciripitul vrăbiilor şi cîntecul de păsări. La 5 şi 1/2 cînd sună sculatea, eu sînt gata cu toate şi mănînc cozonac cu dulceaţă, căci cafeaua o primim la 8. Din coridor răsună numai plîngeri. Fără voie aud paznicii cum se plîng de scumpete, de lipsa de alimente. Ei au

https://biblioteca-digitala.ro

o leafă de 2—3 coroane pe zi, toţi sînt căsătoriţi şi trebuie să trăiască din ea. De cînd sînt eu aici n-am auzit pe aceşti oameni vorbind ceva despre război. Acesta nu-i interesează, pe ei îi interesează numai mizeria! Soţiile lor aleargă ziua întreagă, pînă găsesc ceva. Bine situat pare a fi numai plutonierul, care administrează întreaga închisoare şi duce agendele de inspector. Pare să fie o persoană de încredere, căci de cînd sînt aici nu ne-a inspectat niciodată procurorul. Toată ziua lucrează. Este enorm de lucru într-o închisoare unde efectivul variază zilnic. Oaspeţii de durată sîntem numai noi „hadi" (ceea ce în maghiară are şi sens de surogat). Prizonieri civili rămîn aici numai cîteva zile, apoi sînt duşi mai departe. De la eleganţii speculanţi, de la liferanţii necinstiţi şi înşelătorii slujbaşi de aprovizionare pînă la hoţii de cai (ţigani), defraudanţi, asasini, jefuitori etc. am avut din toate categoriile. Un amestec interesant. Plutonierul este foarte sever şi dur cu toţi. Mie îmi place însă că ţine ordinea şi curăţenie. Celulele se freacă tot la 3—4 săptămîni. Coridorul pardosit cu beton se spală de 2 ori pe zi, rufăria, straiele se dau cu naftalină, încît nu există paraziţi.

În această societate amestecată, nimănui nu-i merge atît de bine ca mie. Nici paznicilor, nici deţinuţilor. Am tot ce-mi trebuie, mi-am împărţit bine timpul, am un scop şi un rost în muncă, n-am neplăceri cu nimeni, sînt bine hrănit (mare lucru aici) şi sănătos. Deci nu este voie să fim nemulţumiţi! Aceasta este relativitatea împrejurărilor! Dar mulţumit că sînt aici nu sînt. Dacă n-ar trebui, n-aş rămîne aici o secundă! Deci nu e mulţumire *absolută,* ci numai una relativă. Mă supun împrejurărilor, pe care nu le pot schimba, şi caut în situaţia dată să-mi împart toate, cum îmi este mai plăcut mie. Aceasta este arta vieţii şi filozofia vieţii. Nu sînt nici unionist, nici cinic, dar sînt adeptul stoicilor, unica filozofie potrivită acestor împrejurări. Duminecă m-a vizitat mica Aniţa Oniţiu (fîşneaţă ca totdeauna). A rămas încîntată de înfăţişarea mea. Azi, mîine devin un fenomen al vieţii de închisoare. I-am spus să facă afară cît de multă reclamă ce bine ne merge. Poate se găsesc amatori! Eu cedez bucuros oricui locul meu!

Deci aşa stăm noi cu filozofia! Dar e deajuns! Am vrut numai să-ţi demonstrez că nu-i nimic fals, artificial şi nenatural în scrisorile mele, ci numai unica filozofie a vieţii corectă în aceste împrejurări, pe care însă sînt gata s-o cedez altuia în orice moment. Poate îmi vine rîndul săptămîna vii-

https://biblioteca-digitala.ro

toare la audiere şi atunci se lămureşte situaţia. Deci, aşteptare şi nervi sănătoşi!

Ideea cu pîinea este admirabilă. Am aşteptat-o de azi, dar pînă la ora 5 p.m., cînd scriu această scrisoare, n-am primit-o. Mai am un mic rest pe mîine, duminecă. Apoi s-a sfîrşit. Şniţele de viţel marinate am pînă luni. Sînt foarte bune. Restul l-am mîncat. Cozonacul a fost foarte bun. Azi dimineaţă am mîncat ultima bucată. Bun ca în prima zi! Prăjiturile şi brînza le-am terminat ieri.

Aştept lunea cu provizii noi şi tutun.

Aici nimic nou. Buna Luise Koch a rămas şi această săptămînă fără răspuns.

Sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii, salut pe cunoscuţi.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Deinen philosophisch angehauchten Brief — den XVI-ten — habe ich Dienstag erhalten und mit grossem Interesse gelesen. Auch ich will nicht rechthaberisch sein, besonders wo ich mich noch immer nicht orientieren kann, aber einer der letzten Briefe ist dieser doch, ob es jetzt gerade der letzte, oder allerletzte, oder — „unwiderruflich" der letzte — über diese Steigerungen schlage im Vacano nach, der Spezialist in amerikanischer Reclame ist — wird es sich bald entscheiden. Mit deiner Philosophie stimme ich aber nicht überein. Streng abgegrenze Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft gibt es nur in der Grammatik und auch hier nur im morphologischen Teil, mit dem man die armen Kinder abquält. In der Syntax, wo sich das wirkliche Leben der Sprache abbildet, gibt es schon nicht mehr diese haarscharf abgegrenzten Unterschiede. Es sind eigentlich zwei Auffassungen. Eine sagt dass nur Gegenwart existiert, Zukunft und Vergangenheit nur in soferne wir diese „vergegenwärtigen", sonst existieren sie überhaupt nicht, nur als reine Abstractionen. Die andere Auffassung hingegen gibt keine Gegenwart zu, sondern nur Zukunft und Vergangenheit. Alt Gegenwart wird rein nur der Mathematische Punct betrachtet in welchem die Zukunft Vergangenheit, kann man nur Instincte haben, aber keine Wünsche und schrieben habe ist schon Vergangenheit und was ich weiter schreibte ist Zukunft, nur gerade während ich diese ausgezeichnete Feder am Papier führe ist Gegenwart. Wie immer man aber die Sache

https://biblioteca-digitala.ro

auffasst, berechtigt zu einer Zukunft nur die Vergangenheit. Auf allen Gebieten! Ohne Vergangenheit und zwar ohne *bewusste* Vergangenheit kann man nur Instincte haben, aber keine Wüensche und Aspirationen bez. der Zukunft. Wie das neugeborene Kind welches instinctiv die Mutterbrust sucht, aber Wünsche noch Rspirationen hat, eben weil es ihm an der bewussten Vergangenheit fehlt! Deinen Satz würde ich also abändern im Sinne dass du noch leben willst, und zwar im eigentlichen Sinne das Leben geniessen, eben weil du dich auf Grund deiner Vergangenheit (Erziehung, ausgebildete Fähigkeiten, entwickelte Kulturbedürfnisse etc.) dazu berechtigt fühlst. Bitte also die Vergangenheit nicht zu verspotten, sondern gerade zu kultivieren, denn gerade darin liegt ja die Berechtigung zur Zukunft!

Auch bezüglich deiner Diagnose über meine „Zufriedenheit" muss ich eine Correctur machen. Diese scheinbare Zufriedenheit, die du aus meinen Briefen herausliest, ist keine absolute, und hat mit dem Gewissen gar nichts zu thun. Es ist rein eine Bewusstseins Sache in der Relativität der Verhältnisse unter denen ich jetzt lebe und in welchen es mir gelungen ist meinem Leben einen Sinn und Zweck zu geben. Seit zwei Monaten bin ich in einer grossen Arbeit vertieft, die vielleicht unnütz ist, die mich aber seit vielen Jahren verfolgt und für welche ich draussen nie Zeit gehabt hätte. Diese Arbeit saugt mir die ganze Zeit auf, so dass mir Tage und Wochen rasend fliehen. Dabei habe ich mich so der hiesigen Ordnung angepasst, dass ich gar nicht mehr das Bewusstsein habe hinter Schloss und Riegel zu sein. Alles läuft normal ab. Wenn ich beim Spaziergang den Soldaten neben mir mit dem aufgepflanzten Bajonett sehe, habe ich nicht das Bewusstsein dass der meinethalben die Bürde trägt, sondern ich sehe in ihm einen Leidensgenossen dem es viel schlechter geht als mir. Ich arbeite den ganzen Tag flott an meinem Schreibtisch. Abends bin ich müde und erwarte kaum das Bett. Vor dem Schlafengehen mache ich Waschungen am ganzen Körper (spritze herum das Wasser dass es eine Freude ist, bis in der Frühe trocknet es beim offenen Fenster) und reibe mich mit de,m Handtuch gut ab. Zwischen 8 und 8 1/2 Uhr gelange ich so mit der notwendigen „Bettschwere" auf meine ingeniös eingerichtete Lagerstätte. Um 8 1/2 Uhr fängt die Musik an im nahen Cabaret. Das Programm erst um 9 und dauert bis 11 Uhr. Gewöhnlich höre ich eins bis zwei von den Zigeunern gespielte Stücke und schlafe dabei ein. Vom Programm, welches mich nur in den ersten Tagen interessierte, höre ich jetzt nur selten etwas. Manchmal weckt mich das wüste Gejohle nach dem Programm. Dann spielt wieder Musik und alles brüllt mit, die Damenstimmen obendran. Aber zum Glück ist

https://biblioteca-digitala.ro

um 12 Uhr Sperrstunde. Dann geht alles auseinander und es wird überall still. (Jetzt Donnerstag muss eine romänische Gesellschaft sich im Cabaret unterhalten haben. Ich bin beim Klang romänischer Tanzweisen und „Berkes“ Walzer erwacht!) Nach 12 Uhr wird es so still, als wäre die Stadt ausgestorben. Ich höre noch nur die Schritte der Wache am Corridor. In dieser Stille niest manchmal mit elementarer Naturkraft die Wache und räuspert sich dabei so frei, dass man immer zusammenfährt im Glauben dass irgendwo in der Nähe ein Vulcan ausgebrochen und ein grosses Erdbeden im Gange ist. So kräftig ist der Widerhall dieser freien Naturlaute nachts im langen Corridor! Aber dann wird auch die Wache ruhig. Ich schlafe bis nach 4 Uhr morgens, dann wecken mich das Spatzen Gezwitscher und der Vogelgesang. Um 5 1/2 Uhr, wenn zum Aufstehen geläutet wird, bin ich schon fix und fertig mit allem und frühstücke, gewöhnlich Kuchen mit Dulceață, denn den Kaffee bekommen wir erst um 8 Uhr. Vom Corridor klingen zu mir nur Klagen. Unwillkürlich höre ich die Wärter wie sie über die grosse Lebensmittelnot klagen. Sie haben einen Tageslohn von 2—3 Kronen pro Tag, alle sind verheiratet, und davon müssen sie leben! Seit dem ich hier bin, habe ich von diesen Leuten kein Wort über den Krieg gehört. Der interessiert sie nicht, nur das Elend! Ihre Frauen laufen den ganzen Tag herum bis sie was bekommen. Gut situiert scheint nur der Feldwebel zu sein, der ausser Wachtmeister auch die Agenden des Inspector's versieht und das ganze Gefängnis verwaltet. Er scheint eine Vertrauensperson zu sein, denn seit dem ich hier bin habe ich es noch nicht erhalten. Ich habe noch einen kleinen Rest ganzen Tag alle Hände voll zu thun. Es ist riesig viel zu thun in einem Gefängnis wo der Stand täglich wechselt. Stammgäste sind nur wir, die sogenannten „hadi“'s (was im ungarischen eine Nuance von „unechtem“ hat!). Die andern, die Civilgefangenen, bleiben nur einige Tage hier, dann werden sie weiterbefördert. Von eleganten Preistreibern, betrügerischen Lieferanten und Aprovisionierungs-Beamten bis zu Pferde Dieben (Zigeuner!), Defraudanten, Raubmörder etc. haben wir schon alles gehabt. Ein interessantes Gemisch. Der Feldwebel ist sehr streng und barsch mit allen. Mir gefällt er aber, weil er Ordnung und Reinlichkeit aufrecht hält. Die Zellen werden alle 3—4 Wochen gescheuert. Der betonierte Corridor wird 2 mal täglich aufgewaschen, alle Wäsche, Kotzen etc. sind naphtalisiert, dass kein Ungeziefer hier existieren kann.

In dieser ganzen gemischten Gesellschaft geht es keinem so gut wie mir. Weder den Wachleuten noch den Gefangenen. Ich habe alles was ich brauche, habe die Zeit mir gut eingetheilt, habe Ziel und Zweck in meiner Arbeit, habe mit niemandem Unannehmlichkeiten,

https://biblioteca-digitala.ro

bin wohlgenährt (das ist hier ein grosser Wort!) und gesund. Da kann man und darf man nicht unzufrieden sein! Das ist die Relativität der Verhältnisse! Aber zufrieden dass ich hier bin, das bin ich nicht. Keine Secunde würde ich hier bleiben, wenn ich nicht müsste. Also keine *absolute* Zufriedenheit, sondern nur eine relative. Ich füge mich den Verhältnissen, die ich nicht ändern, kann, und suche in der gegebenen Situation mir alles auf's angenehmste einzurichten. Das ist Lebenskunst und Lebensphilosophie! Ich bin weder Humorist noch Cyniker, aber ein Anhänger der Stoa, die einzige passende Philosophie in solchen Verhältnissen! Sonntag hat mich die kleine Anița Onițiu besucht (keck wie immer!), sie war entzückt über mein blühendes Aussehen! Heute, morgen werde ich noch eine Sehenswürdigkeit des Gefängnislebens! Ich habe ihr gesagt sie soll draussen recht viel Reclame machen, wie gut es hier geht. Vielleicht finden sich Amateure! Ich zediere jedem gerne meine Stelle!

Also so stehen wir mit der ganzen Philosophie! Aber genug von dem! Ich wollte dir damit nur demonstrieren, dass nichts falsches, gekünsteltes und unnatürliches in meinen Briefen ist, sondern nur die einzig richtige Lebensphilosophie unter solchen Verhältnissen, die ich aber bereit bin jeden Moment Anderen zu überlassen! Vielleicht kommt nächste Woche doch an mich die Reihe beim Verhör und dann wird sich die Situation klären. Also abwarten und ruhige.

Die Idee mit dem Brot ist ausgezeichnet. Ich habe es schon heute erwartet. Aber bis 5 Uhr n.M. wo ich diesen Brief schreibe, habe ich es noch nicht erhalten. Ich habe noch einen kleinen Rest Brot für Morgen Sonntag, dann Schluss! Marinierte Kalbsschnitzel habe ich noch bis Montag. Sie sind ausgezeichnet. Alles andere habe ich schon verzehrt. Der Kolatschen war sehr gut, heute Früh habe ich das letzte Stück genossen. Gut wie am ersten Tag! Die Bäckereien und der Käse sind mir schon gestern ausgegangen. Ich erwarte den Montag mit frischem Proviant und Tabak.

Sonst nichts neues! Die gute Luise Koch ist auch diese Woche ohne Antwort geblieben.

Einen Handkuss Madame Alma, küsse Mausi und die Kinder, Grüsse an alle Bekannten.

Es umarmt dich

dein

Valer

Feladó: Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei

---

[1] Valeriu Branișteа a început să-și scrie Memoriile în a 48-a zi de detenție, 22 martie/4 aprilie 1918. Vezi, *Amintiri*, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

46. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 12 iulie 1918

Nota V. Branişte: Primită 16/VII 1918
Viza cenzorului: Se poate preda, dr. Rosenthal

Dragă Valer,

De abia astăzi am primit scrisoarea ta filozofică, care m-a interesat foarte mult. Tu ştii foarte bine că în acest domeniu eu nu pot concura cu tine şi nici nu vreau. Sînt defavorizată chiar în calitatea mea de femeie — despre care se susţine că este lipsită de logică şi nu are aptitudini pentru filozofie. Cu toate acestea eu mi-am format o concepţie despre viaţă şi cu instinctul meu înnăscut de femeie multe lucruri le-am intuit mai bine. Chiar exemplul cu peniţa este o dovadă că numai prezentul există. Eşti fericit că ai putut scrie o pagină şi uiţi supărarea, poate printr-o întîmplare, îţi revine şi scrie mai cum se cade, dar în clipa cînd cînd nu mai vrea să scrie şi zgîrie hîrtia, te supără şi te enervează. Acesta este prezentul, care există! Şi eu nu vreau altceva decît să mă bucur şi să profit de prezent, atunci trecutul şi viitorul sînt asigurate.

Luni, din păcate, n-am putut trimite nimic, mi-a părut rău că nu ai avut o zi pîine, dar sper, că primeşti mărţi proviziile, pe care le-a adus Lelia. Ea nici nu s-a anunţat în strada Béke, fiind dorinţa ta să nu te vizităm. La ora 3 a şi plecat din Seghedin şi a sosit abia seara la 10. De data aceasta a fost călătoria mai neplăcută. Azi voi trimite brutarului făină. Nu ştiu cînd o primeşte şi îţi coace ţie.

Cu editorialele stăm prost în prezent, toţi sîntem epuizaţi, păcat că nu ne poţi trimite tu.

Altfel, toate sînt bune.

În sfîrşit a venit vara pe care o iubesc. Sînt călduri de ţi se deschid toţi porii şi trăieşti din plin. Şi nopţile sînt frumoase, luminoase, albe şi calde. Mie îmi place şi iarna, dar acest anotimp este numai pentru oamenii bogaţi. Artă, viaţă socială, îmbrăcăminte, locuinţă caldă — încălzită uniform — şi afară ger pentru sport.

Eu sper şi aş dori ca aceasta să fie ultima mea scrisoare. M-ai înţeles greşit cu privire la mulţumire. Eu ştiu foarte bine că este numai relativă, dar chiar aceasta o admir, şi cu mine

https://biblioteca-digitala.ro

împreună toată lumea, eşti o excepţie, nu poate gîndi oricine ca tine. Şi eu mă supun în unele cazuri, dar mă revolt în faţa nedreptăţilor strigătoare la cer. Mă supun în faţa sorţii, care în faţa faptelor omeneşti şi oamenii sînt deseori mai răi decît mine şi cei ce nu pot judeca niciodată, pentru că nu sînt obiectivi — aceştia mă revoltă întotdeauna.

Este un subiect despre care s-ar putea spune multe, dar în starea lucrurilor de astăzi ar fi în zadar. Poate că lucrurile se vor schimba odată.

Pentru ultima dată pe această cale te sărută

Miţi

Dragă Valer,

După ce am lipit plicul tău mi-am adus aminte că am uitat să te întreb unde sînt chitanţele pentru abonaţii care plătesc la noi. Tot ce am avut s-a epuizat, sîntem la chitanţierul XX, pagina 39. Eu am căutat, dar n-am găsit nimic. Mai avem încă sau sînt nevoită să comand altele?

Multe sărutări

Miţi

Lieber Valer,

Erst heute habe ich Deinen philosophischen Brief erhalten, der mir sehr interessant ist. Du weisst ganz gut, dass ich mit Dir gerade in diesem Fach nicht concurieren kann, noch will. Ich ziehe den kürzeren, schon als Frau — die allbeekannt weder Logik noch philosophisch veranlagtes Gehirn hat. Aber trotzdem habe ich mir eine gewisse Lebensanschauung und Auffassung gebildet und mit dem angeborenen Instinkt der Frau manches besser getroffen. Gerade das Beispiel mit der Feder ist ein Beweis für mich, dass nur die Gegenwart existiert. Man ist froh, schon eine Seite geschrieben zu haben und vergisst den Ärger, vielleicht besinnt sie sich und schreibt anständig durch irgend einen Zufall, aber momentan, wenn sie nicht weiter will und kratzt, das ärgert einen und macht nervös.

Das ist die Gegenwart, die existiert! Und ich will nichts anderes als immer nur die Gegenwart geniessen und ausnützen, dann ist Vergangenheit und Zukunft gesichert.

https://biblioteca-digitala.ro

Montag konnte ich leider nichts schicken, es war mir leid, dass Du einen Tag kein Brot hattest, aber ich hoffe, dass Du Dienstag Mittag schon den Proviant erhalten hast, den Lelia gebracht.

Sie hat sich in der Béke utcza gar nicht gemeldet, da es ja Dein Wunsch ist, dass wir Dich nicht besuchen sollen. Sie ist um 3 Uhr schon weg von Szeged und Abends erst um 10h hier angekommen. Diesmal war die Fahrt unangenehmer. Heute schicke ich dem Bäcker Mehl. Ich weiss nicht, wann er es bekommt und Dir backt.

Mit den Leitartikeln stehen wir ziemlich schlecht jetzt, wir sind schon alle ausgenützt, schade, dass Du uns nichts schicken kannst. Sonst geht alles gut.

Endlich ist es Sommer geworden, so wie ich ihn liebe, heiss, dass alle Poren aufgehen und man physisch lebt. Erst jetzt sind auch die Nächte schön, hell, weiss und warm. Ich liebe auch den Winter, der ist aber nur für reiche Leute. Kunst, Geselligkeit, Kleidung, warme geheizte Wohnung — gleichmässig — und grosse Kälte draussen als Sport.

Ich hoffe und möchte, dass dies mein allerletzter Brief sei. Über die Zufriedenheit hast Du mich falsch verstanden. Ich weiss ganz gut, dass es nur eine relative ist, aber gerade das bewundere ich und mit mir alle Welt. Du bist eine Ausnahmsnatur, nicht jeder kann so ruhig sein wie Du. Ich füge mich auch in maches, brause aber bei haarsträubenden Ungerechtigkeiten doch auf. Was das Schicksal bringt, dem füge ich mich, was aber von Menschen kommt, die oft viel schlechter sind als ich, und die nie urteilen können, weil die Menschen nie objektiv sind, über das empöre ich mich immer. Das ist ein Thema über welches man vieles sagen könnte, natürlich nach der heutigen Ordnung, vergebens. Vielleicht wird es einmal anderes. Also zuletzt auf diesen Wege küsst Dich

Deine Mitzi

P.S.

Als ich Deinen Brief schon zugeklebt, erinnerte ich mich, dass ich vergessen habe Dich zu fragen, wo die Quittungsbüchel für die Abonnenten, die bei uns zahlen zu finden sind. Alles was bei mir war ist sufgebraucht, wir sind bei Buch XX Seite 39. Ich habe gesucht und nichts gefunden. Haben wir noch überhaupt oder muss ich machen lassen?

Viele Küsse Mitzi

Schei, doc. nr. 19

https://biblioteca-digitala.ro

47. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 13 iulie 1918

Scrisoarea XXII
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

Este fără îndoială o fatalitate că nici de astă dată nu-ţi pot scrie nimic precis. Totuşi cred că această scrisoare este ultima, de aici, cel puţin în acest stadiu de cercetare preliminară. Situaţia voastră mă neliniştişte din cale afară. Scrisoarea ta, pe care am primit-o miercuri, este atît de desperată, iar fotografia voastră este foarte tristă. Toţi aţi slăbit şi v-aţi topit, şi tu ai o faţă ascuţită, ca niciodată. În numele lui Dumnezeu, ţineţi-vă firea! Eu înţeleg perfect situaţia voastră, adeseori mă mir cum aţi suportat-o şi aţi continuat ziarul, dar nu vă lăsaţi răpiţi de supărare. Lăsaţi totul baltă, predaţi ziarul conducerii partidului, dar vedeţi de voi! Vreau să vă găsesc în viaţă, bucuroşi şi capabili de viaţă. Capul sus! Este război mondial, catastrofă mondială şi soarta încearcă într-un fel fiecare familie. Trebuie s-o suportăm. Nimeni nu trăieşte azi fără griji şi fără necazuri. Multora, desigur, le merge mai rău. Noi am trecut peste ce a fost mai greu şi acum sînt acordurile finale. Ar fi veşnic păcat să nu mai rezistaţi acum. Deci curaj şi voie bună. Poate sînt şi eu de vină de nervozitatea voastră. Promisiunile din scrisorile mele nu le-am luat din vînt. Şi nu am nici un temei să cred că eu am fost dus de nas şi voi de mine. Nu merge aşa de repede cum am dori-o, dar sîntem deja în ultimul stadiu. Nu mai vreau însă să prevestesc nimic, să nu mai repet greşelile de pînă acum. Eu am ţinut tot timpul să vă liniştesc în privinţa mea, ca să puteţi îndeplini îndatoririle liniştiţi. Mie îmi merge bine, faţă de împrejurări, foarte bine! Cînd privesc în timpul plimbării la ceilalţi şi văd cît de greu îşi suportă soarta, şi cum se acomodează situaţiei mă admir cum mi-am rezolvat problema. Dar acum îmi fac griji din cauza voastră. Mai suportaţi puţin şi totul va fi bine. Şi nu-mi faceţi reproşuri că v-am legat mîinile. Credeţi-mă că în acest timp un advocat ar fi pierdut vremea degeaba şi ar fi lungit treaba. Situaţia este de aşa natură că fiecare sfert de

https://biblioteca-digitala.ro

ceas însemnează o mare pierdere de timp. Este în interesul meu, şi prin aceasta şi al vostru ca întreaga afacere să decurgă pe calea normală şi legală, căci vreau să ies de aici complet reabilitat. De aceea am protestat de la început împotriva oricărei intervenţii. Şi este natural să nu doresc vizita voastră. Nu din cauza mea, ci din cauza voastră. Eu am forţă să suport şi aceasta, dar pe voi vreau să vă cruţ de această umilire şi vreau să vă ţin departe. Aţi uitat scenele de la gară? Vreţi să vă mai expuneţi la asemenea? Nu vi le doresc! Eu vreau să rămîn în ochii voştri cum m-am născut: Un om liber. Ştiţi că nu primeam vizite cînd eram bolnav. Nu-mi place să fiu compătimit, şi îndur greu sentimentul neputinţii, atunci cînd caracterul mă îndeamnă la acţiune. Nu mă plîng. Sînt în curînd 5 luni de cînd sînt aici şi prilej de tînguire aş fi avut. Dar nu m-am plîns. Cu glumele mele proaste am trecut peste toate şi mi-am ordonat aşa viaţa că sînt stăpîn pe mine. Îmi continui liniştit lucrul şi tind ca acest timp să nu fie pierdut. Dar dacă crezi că o vizită te linişteşte *pe tine,* vino, te rog, cu primul tren. Te vor lăsa desigur. Cumpăneşte încă o dată!

— — —

Marţi am primit alimentele. Toate sînt în stare bună. Am mîncat numai puii. Din celelalte mai am. Îmi ajung pînă sîmbătă. Dacă am nevoie de ceva, îţi voi scrie. Deocamdată am de toate şi aştept numai sfîrşitul rapid al acestui capitol.

Salut cunoscuţii, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează în aşteptarea unei revederi libere al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Es ist tatsächlich einem Verhängnis gleich, dass ich dir auch jetzt noch nichts Bestimmtes schreiben kann. Trotzdem glaube ich dass dies' der letzte Brief von hier ist, wenigstens in diesem Stadium der Voruntersuchung. Euere Situation beunruhigt mich über alle Massen. Dein Brief den ich Mittwoch erhalten habe klingt so verzweifelungsvoll, und euer Bild so traurig, ihr seid alle so abgemagert und abgehärmt, besonders du hast ein spitzes Gesicht, wie noch nie! Um Gottes Willen nehmt euch zusammen! Ich verstehe vollkommen eure Situation, oft wundere ich mich wie ihr es überhaupt habt ertragen können und das Blatt fortsetzen können, aber lasst euch nicht von

https://biblioteca-digitala.ro

Kummer hinreissen. Lasst alles stehen, übergebt das Blatt der Parteileitung, nur sorgt auf euch! Das ist mich die Hauptsache. Ich will ja euch noch am Leben finden, lebensfroh und lebensfähig! Hoch das Haupt! Es ist ja Weltkrieg, eine Weltkatastrophe, und das Schicksal sucht jade Familie in seiner Art heim! Man muss es ertragen. Es lebt jetzt Niemand ohne Sorgen und ohne Kummer. Anderen, vielen, geht es gewiss noch schlechter. Wir haben ja das Ärgste hinter uns und jetzt sind nur noch die Schlussakkorde. Es wäre ja ewig schade gerade jetzt zusammenbrechen. Also Kourage und frohen Sinn! Vielleicht bin ich ja auch schuldig an eurem nervösen Zustand. Die Verheissungen, die aus meinen Briefen herausklangen, habe ich nicht aus der Luft gegriffen. Und ich habe gar keinen Grund voraus zu setzen dass man mich und durch mich euch zum Narren hält. Es geht nicht so rasch wie wir es wünschen würden, aber es ist doch schon das letzte Stadium da. Ich will mich aber in keine Prophezeiungen weiter einlassen, damit ich nicht die bisherigen Fehler wiederhole. Mir war es bis jetzt immer, über meinen Zustand zu beruhigen, damit ihr euren Pflichten ungestört nachgehen könnt. Mir geht es tatsächlich gut, verhältnismssig sehr gut! Wenn ich mir beim Spaziergang die Anderen ansehe, wie schwer sie ihr Los ertragen und wie sie sich nicht in die Lage finden können, bewundere ich mich selbst wie gut ich das ganze Problem gelöst habe. Aber jetzt beunruhigt ihr mich sehr. Bitte nur noch kurze Zeit auszuhalten und dann wird Alles gut sein. Und macht mir keine Vorwürfe, dass ich euch die Hände gebunden habe. Glaubt mir, dass ein Advokat in diesem Stadium nur unnütz die Zeit vertrödelt hätte und das Ganze noch verlängert hätte. Die Situation ist so, dass jede Viertelstunde einen grossen Zeitverlust bedeutet.

Es ist mein, und dadurch auch euer Interesse, dass die ganze Angelegenheit ihren natürlichen und gesetzlichen Weg abläuft, denn ich will von hier vollkommen rehabilitiert heraus kommen. Darum habe ich vom Anfang an gegen jedwede Intervention protestiert.

Und dass ich eure Besuche nicht wünsche ist auch natürlich. Nicht wegen mir, sondern wegen euch. Ich habe die Kraft auch diese zu ertragen, aber euch will ich von diesen Demüthigungen schonen und ferm halten. Habt ihr denn die Bahnhofszenen vergessen?! Wollt ihr noch so ähnliche miterleben?! Ich wünsche sie euch gar nicht! Ich will in euren Augen das bleiben. wozu ich geboren bin. Ein freier Mann! Ihr wisst ja, dass ich auch zum Beispiel keine Krankenbesuche haben wollte, als ich an's Bett gebunden war. Ich mag es nicht bemitleidet zu werden, ertrage aber schwer das Ohnmachtsgefühl dort wo mich mein Charakter zum Handeln treibt. Ich klage auch nicht. Es sind ja bald 5 Monate um seit dem ich hier bin, Gelegenheit zu klagen wäre genug gewesen. Habe aber nie geklagt. Mit meinen schlechten

https://biblioteca-digitala.ro

Witzen habe ich mich über Alles hinweggesetzt und mir jetzt das Leben so eingerichtet dass ich ganz Herr meiner bin. Ich setze ruhig meine Arbeiten fort und trachte dass nach Möglichkeit diese Zeit keine verlorene sein soll. Wenn du aber glaubst dass ein Besuch *dich* beruhigt, so bitte komme mit dem nächsten Zug. Man wird dich jedenfalls zulassen. Überlege aber Alles noch einmal!

— — —

Dienstag habe ich Brot und die Esswaren erhalten. Alles in sehr gutem Zustand. Nur die Hendel habe ich schon aufgezehrt. Von allem anderen habe ich noch. Ich glaube es genügt mir bis nächsten Samstag. Wenn ich was brauchen werde so werde ich schreiben. Vorläufig habe ich Alles und erwarte nur den raschen Schluss dieses Kapitels.

Grüsse an alle Bekannten. Einen Handkuss Madame Alma. Küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich in Erwartung eines sehr baldigen freien Wiedersehens

dein

Valer

Feladó Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei

48. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, miercuri 17 iulie 1918

Scrisoarea XXIII
Láttam! Dr. Rosenthal

Dragă Miţi,

Cu îngăduinţa domnului jude instructor îşi scriu această scurtă scrisoare. Azi a început audierea mea, şi pare — cum spune ungurul — că nu voi scăpa mai ieftin ca antemergătorii mei. Va dura două-trei săptămîni. Te rog deci trimite-mi rufe şi anume: 2 cămăşi albe, 2 de flanelă (manşete şi gulere am destule) şi rufărie pentru 3 săptămîni. De cearceaf n-am nevoie, dar îmi trebuie feţe de perină, şervete, prosoape. Astăzi am aflat că ne duce la „Csillag“ pentru restul tim-

https://biblioteca-digitala.ro

pului, unde s-a amenajat pentru noi o parte specială direct sub supraveghere militară așa că situația noastră de tolerați încetează, și vom putea fuma, citi ziare etc. Se pare că celulele de acolo sînt frumoase. Totuși eu regret că părăsesc celula mea de aici. Este adevărat că aici domnește o mare severitate! (pînă la lectură) dar eu m-am acomodat și mă simt ca acasă. Cine știe dacă mă voi acomoda și acolo așa bine. În tot cazul nu voi avea curățenia, liniștea și ordinea de aici. Te rog deci deocamdată să-mi adresezi scrisorile:

B. V. hadbírósági fogoly
Szeged
Honvéd kerületi fogház
Béke utca II — 13,

pînă voi avea noua adresă. Te rog trimite-mi 2—3 cutii de tutun, Béla Fränkl să facă rost de la Klein, dacă nu găsiți voi.

Vă trimit și ceva manuscrise potrivite pentru aceste zile de cuptor.

Vă sărut pe toți, pe tine te îmbrățișează

al tău Valer

P.S. Chiar acum a adus un soldat de la dr. Pintea o mică pîine albă, căci făina *n-a* sosit încă. Am acum pîine săptămîna viitoare!

Chitanțiere au fost numai în pupitrul din administrație. Dacă s-au terminat, rog tipăriți 20 chitanțiere. Pe pagina stîngă să nu uite Jugănar cuvintele ... coroane ... filer pe care le-a omis data trecută.

V.

Liebe Mitzi,

Mit besonderer Erlaubnis des Herrn Untersuchungs Richters schreibe ich dir diesen kurzen Brief. Heute hat mein Verhör angefangen und es scheint dass ich es — wie der Ungar sagt — nicht billiger geben werde als meine Vormänner. Es wird wahrscheinlich zwei-drei Wochen dauern. Bitte mir also Wäsche zu senden und zwar zwei weisse Hemden und 2 Tennishemden (Manschetten und Krägen habe ich noch genügend) und den Rest der Wäsche auf drei Wochen gerechnet. Leintuch brauche ich keines, aber Polsterüberzüge, Servietten und Handtücher.

Heute habe ich erfahren, dass man uns von hier für den Rest der Zeit in „Csillag" absiedeln wird wo ein besonderer Tract für uns eingerichtet wird, direct unter militärischer Aufsicht, so dass die

https://biblioteca-digitala.ro

Hiesige Zwitter-Situation aufhören wird, und wir frei rauchen, Zeitung lesen dürfen etc. Es sollen dort schöne Zellen sein. Trotzdem bedauere ich sehr, dass ich meine hiesige Zelle verlassen muss. Es ist wahr dass hier eine unnöthige Strenge herrscht (bis zur Sekkatur) aber ich habe mich schon vollkommen angepasst und fühle mich heimisch hier. Wer weiss ob ich mich auch dort so gut hineinfinden werde. Jedenfalls werde ich dort die hiesige Reinlichkeit, Ruhe und Ordnung nicht haben. Bitte mir also vorläufig die Briefe an das Militärgefängnis zu adressieren:

B. V. hadbirósági fogoly
Szeged
Honvéd kerületi fogház
Béke utca 11—13

bis ich die neue Adresse haben werde. Bitte mir auch 2—3 Schachteln Tabak zu senden. Der Béla Fränkl soll mir vom A. Klein herauspressen, wenn ihr keinen bekommt.

Ich sende hier etwas Manuscript. Für die Hundstage gerade geeignet.

Ich küsse euch alle

dich umarmt dein

Vailer

P.S. Gerade jetzt hat ein Soldat vom Dr. Pintea ein kleines schönes Brot gebracht, denn das Mehl ist noch *nicht* angekommen. Ich habe Brot bis nähste Woche!

Quittungs-Büchel waren nur im Administrations-Pult. Wenn die ausgegangen sind, bitte frische (20 Büchel) drücken zu lassen. Auf der linken Seite soll Jugănaru die Worte: . . . . . cor . . . . . fil. nicht vergessen, die er das letzte mal übersprungen hat.

V.

Arhiva familiei

49. ŞTEFAN CICIO-POP

Arad, 18 iulie 1918

Viza cenzorului: Se poate preda.
Dr. Rosenthal

Prea stimate prietene,

Regret nespus că şi acum lîncezeşti în închisoare. E de mirare că toţi acei cu care am vorbit în cauza ta, sînt convinşi de nevinovăţia ta şi totuşi nu fac paşii necesari pentru

https://biblioteca-digitala.ro

punerea ta în libertate. Dar n-o lua în nume de rău, şi tu ţi-ai neglijat interesele, după ce ţi-am dat sfatul să-ţi iei un avocat, după cum aud nu ai făcut-o. Şi nu m-ai informat nici pe mine, cînd bine ştii că nu mă dau îndărăt de la nici o acţiune în interesul tău, mai ales că sînt perfect convins de nevinovăţia ta; chiar şi domnul ministru preşedinte a amintit-o de mai multe ori că a fost informat din locurile competente despre nevinovăţia ta.

Te rog acum să mă informezi amănunţit în ce constă cauza, ai fost ascultat pînă acum şi ce acuze ţi se aduc. Totodată adu-mi la cunoştinţă pentru ce nu ţi-ai luat avocat? Eu ţi-o mărturisesc sincer sînt tulburat şi chiar împotriva voinţii tale vreau să fac o interpelaţie în parlament asupra cazului tău. De aceea îţi cer din nou informaţii ample.

Te salută cordial al tău prieten

Dr. Ştefan Cicio-Pop
deputat în parlamentul ţării

Igen tisztelt barátom!

Véghetetlenül sajnalom hogy jelenleg is börtönben sinylődól. Csodálatos, hogy mindazok akikkel beszélünk a te ügyedben, meg vannak győződve ártatlanságodról és ennek dacára nem tesznek lépéseket szabadlábra helyezésed iránt. Ne vedd rosz néven azonban, hogy Te is rendkivül elhanyagolod ügyedet, dacára annak, hogy tanácsot adtam neked védóügyvédet felfogadni, amint halom ezt sem tedted meg. De nem informáltál engemet sem akiról tudod, hogy nem sajnálok semmi féle lépést érdekedben pláné, hogy szentül meg vagyok győződve ártatlanágodról; maga a miniszter elnök úr is többször említette, hogy öt is illetékes helyekről informálták ártatlanságáról.

Most kérlek informálj körülményesen mibem áll a te ügyed ki lettél — e már hallgatva és mivel vádolnak? Egyúttal értesíts arról is, hogy miért nem fogadsz ügyvédet? Én őszintén megvallom, hogy felvagyok háborodva és akár akaratod ellenére is ügyedet interpelácio tárgyáva teendem. Ezért ismétlem kérek tőled kimerítő információt.

Szívből üdvözöl barátod

Dr. Pop C. István
országgyűlési képviselő

Arhiva familiei

https://biblioteca-digitala.ro

50. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 19 iulie 1918

Nota V. Branişte: Primită 24/VII.1918
Viza cenzorului: Se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Îmi pare foarte rău că te-au neliniştit scrisorile mele, eu nu am voit aceasta. Să nu te miri însă că mi-am pierdut răbdarea. În această chestiune nu mai vrau să spun nimic, părerea mea este formată, deşi această părere este de importanţă secundară. Şi aceasta va trece. Ziarul îl voi ţine cu dinţii, atît cît voi putea căci pe alţii nu mă pot sprijini. După reîntoarcerea ta însă nu mai vreau să ştiu nimic. Tu vezi fotografia noastră în culori foarte negre, ai putea s-o priveşti şi cu ochelari trandafirii.

Şi vagonul al doilea de lemne este în curte. A fost de ajuns să te gîndeşti. De următorul îngrijeşte-te singur.

Astăzi îţi trimit recomandat un kg pîine. Vinerea trecută am trimis prin poştă la Seghedin 6 kg făină, dar nu a sosit pînă miercuri, şi doamna Pintea ţi-a copt o pîine şi ţi-a trimis-o. Eu nu ştiu dacă primeşti regulat sau duci lipsă de alimente.

Eu nu vin la Seghedin, nici nu doresc, dar nici n-am timp, iar în cel mai rău caz dacă îmi voi pierde răbdarea te vei pomeni cu mine. Toţi sînt sănătoşi. Sărutări de mîini de la copii, te sărută

a ta Miţi

Chiar acum am primit scrisoarea ta cu manuscrisul, mulţumesc. Mîine voi trimite cele cerute.

Lieber Valer,

Es tut mir unendlich leid, dass Du beunruhigt wurdest durch meine Briefe, ich habe das nicht gewollt, dass man aber die Geduld verliert, soll Dich nicht wundern. Weiteres will ich in dieser Angelegenheit nicht mehr sagen, mein Urteil, welches natürlich ganz Nebensache ist, habe ich mir schon gebildet. Es wird ja auch dies

https://biblioteca-digitala.ro

vorüber gehen. Das Blatt halte ich so lange ich kann, wenn es sein muss mit den Zähnen, auf andere ist kein Verlass, nachdem Du aber zurückkommst will ich nichts mehr wissen. Du siehst mit sehr schwarzen Brillen unser Bild, Du könntest auch Deine rosenfarbenen aufsetzen.

Also auch der zweite Waggon Holz ist im Hof. Du hast nur denken müssen, das andere aber besorge Dir jetzt selbst. Heute schicke ich ein Kilo Brot recommandiert. Ich habe vorigen Freitag 6 Kg Mehl per Post nach Szeged geschickt, bis Mittwoch war es nicht angekommen, so hat Frau Pintea Dir eigens gebacken und ein Brot geschickt, ich weiss nicht, ob Du jetzt regelmässig bekommst oder ob Du jetzt Mangel auch an Nahrung leidest.

Nach Szeged komme ich nicht, habe auch gar keine Lust, aber auch keine Zeit, nur wenn alle Stricke reissen und mit ihnen meine Geduld, dann komme ich. Sei ruhig, bei uns ist alles gesund. Handküsse von den Kindern.
Dich küsst Deine

Mitzi

Eben Deinen Brief mit Manuscript erhalten, danke, morgen schicke das verlangte.

Şchei, doc. nr. 20

51. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 20 iulie 1913
Scrisoarea XXIV

Dragă Miţi,

Galileu m-a frustrat de o vorbă mare. Dacă nu mi-o lua înainte, aş fi spus eu acea vorbă: „Şi totuşi se mişcă!“ Trebuie să ai noroc nu numai de părinţii din care te naşti, ci şi de timpul în care vezi lumina zilei! Miercuri, cum ţi-am scris, a început audierea, joi s-a continuat [două rînduri şterse] şi se continuă. Cît va mai dura, nu am idee, căci sînt la început. Mai multe n-am voie să comunic. Bine că am ajuns la rînd, însfîrşit. Mai multe îţi va putea comunica prietenul

https://biblioteca-digitala.ro

Nikolits, care m-a surprins astăzi foarte plăcut cu vizita lui. El mi-a adus şi despre voi şi despre foaie ştiri foarte liniştitoare. A fost o vizită foarte plăcută şi mi-a făcut rost şi de puţin tutun fin.

Aţi primit probabil manuscrisul în scrisoarea care a fost pusă miercuri, în prezenţa mea, la poşta principală de soldatul care mă excorta. Sînt articole uşoare de vară, le-am scris miercuri după masă, după prima audiere, apucîndu-mă în grabă, fără să ştiu ce se petrece în lume. După cele ce le-am auzit astăzi de la Nikolits, ar putea fi ultimul foarte actual, dacă i s-ar face o introducere de cîteva rînduri, în sensul că după ce parlamentul a mai reformat odată reforma electorală (româneşte, după ce a mai dat gata aşa zisa reformă electorală) s-ar putea pune întrebarea la adică, la ce a fost necesară *această* reformă. Apoi poate urma articolul fără nici o modificare. Sînt tot platitudini care au mai fost spuse de multe ori. Forma umoristică poate să placă pe aceste călduri. Dar faceţi ce vreţi cu el. Mai mult n-am putut să vă trimit şi pînă nu termin cu audierea nu mai pot împovăra pe domnii de aici. În închisoarea „Bezirk" unde sînt audiat, de la 8 şi 1/2 la 1 este o căldură mare. Acum binecuvîntez celula mea rece. Domnii de afară se plîng că nu pot dormi. În dragul meu „Fiok" — sînt încă aici! — dorm de la 9 seara pînă la 4 dimineaţa, de ţi-e mai mare dragul.

Joi, după 5 luni, am citit primul ziar. Era „Az Est" din 8. Un număr interesant. La sfîrşitul anului al patrulea de război, un cotidian fără un raport despre ... cîmpul de luptă, dar cu atît mai multe ştiri senzaţionale. Săptămîna viitoare am perspectiva să primesc iarăşi cîteva numere mai vechi „pe sub mînă". Aşa va trebui să mă obişnuiesc iar, cu încetul, în lumea voastră, de care m-am înstrăinat. Unele lucruri din „Az Est" nu le-am prea înţeles.

Duminecă am primit prin dr. Demian un tort, fără alte indicaţii şi nu ştiu de la cine este. Te rog să mulţumeşti, ocazional, în numele meu. Eu presupun că este sau de la deputatul Cicio-Pop, sau de la Lipova. Azi dimineaţă am primit o pîine mare, caldă încă. N-am început-o. Sperăm că va fi bună. Scrisoarea ta, cu glosele filozofice, am primit-o marţi, îţi voi răspunde în scrisoarea următoare, căci sună pentru runda de seară, mai devreme ca altădată, — probabil pentru că paznicii se schimbă mai devreme pentru „repausul duminical" — şi sînt nevoit să închei scrisoarea. În iuţeală (adecă în grabă)

https://biblioteca-digitala.ro

vă mai scriu ca fetele să citească „Bánk bán“ de Katona Iozsef, în bibliotecă, în prima despărțitură la stînga în rîndul doi sau trei vor găsi un exemplar cu comentariu și adnotări (broșat în galben) iar Virgil, printre băile din Timiș, să repete și gramatica, poate tot vom izbuti să ajungem în septembrie la examen.

Salută pe toți cunoscuții, sărută pe Mausi și copiii,
te îmbrățișează al tău

Valer

Sărut mîna doamnei Alma, felicit pe Olga de ziua nașterii! Prosit! 12 sărutări! Să mănînce o felie de tort și pentru mine!

Liebe Mitzi,

Galilei hat mich um ein grosses Wort gebracht. Wenn er mir nicht zuvorkommt, so hätte ich das grosse Wort geprägt. Sei bewegt sich doch! So muss man Glück haben nicht nur in der Wahl der Eltern, sondern auch der Zeit in welcher man das Licht der Welt erblickt! Mittwoch, wie ich dir schon geschrieben habe, hat das Verhör angefangen, Donnerstag wurd es fortgesetzt, jetzt sind [două rînduri șterse] und wird es fortgesetzt. Wie lange es dauern wird, habe ich keine Idee, denn ich bin noch ganz am Anfang. Weiter darf ich nichts mitteilen. Gut dass es endlich in's Rollen gekommen. Mehr wird dir vielleicht Freund Nikolits mitteilen können, der mich heute sehr angenehm mit seinem Besuch überrascht hat. Er hat mir auch über euch und das Blatt ganz beruhigende Nachrichten gebracht. Es war ein ganz gemütlicher Besuch und er hat mir auch zu ein wenig feinem Tabak geholfen.

Ihr habt wahrscheinlich schon das Manuscript erhalten im Brief, welcher in meiner Gegenwart Mittwoch mittags auf der Hauptpost aufgegeben wurde, durch den Soldaten der mich begleitete. Es sind sehr leichte, sommermässige Artikel, ich habe sie Mittwoch n.M. nach dem ersten Verhör schnell aufgesetzt, ohne eine Idee haben was draussen vorgeht. Nach dem was ich heute von Nikolits gehört habe, könnte der letzte ganz actuell sein wenn man in ein paar Zeilen eine andere Einleitung hinzu schreibt, in dem Sinne, dass jetzt, wo dasselbe Abgeordnetenhaus das Wahlrecht noch einmal „reformiert“ (romänich: după ce a mai dat gata așa zisa reformă electorală) könnte man sich die Frage stellen, wozu war eigentlich (la adică) *diese* Reform notwendig. Darauf kann der Artikel ohne Änderungen folgen. ăs sind ja lanter Plattheiten die schon so oft gesagt wurden. Die humoristische Form

https://biblioteca-digitala.ro

kann in dieser Hitze vielleicht gefallen. Übrigens macht was ihr wollt damit. Mehr konnte ich euch nicht senden, und bis ich mit dem Verhör nicht fertig bin werde ich auch die Herren damit nicht belästigen. Dort, im Bezirksgefängnis wo ich verhört werde, von früh 8 1/2 Uhr — 1 Uhr ist eine grosse Hitze. Jetzt lobe ich mir meine „kühle" Zelle. Die Herren draussen klagen dass sie nicht schlafen können. In meinem lieben „Fiok" — ich bin noch da! — schlafe ich von 9 Uhr abends bis in der Frühe um 4 Uhr dass es eine Freude ist!

Donnerstag habe ich nach 5 Monaten die erste Zeitung gelesen, es war „Az est" vom 8-ten. Eine interessante Nummer, am Ende des vierten Kriegsjahres ein Tageblatt ohne einen Bericht vom Kriegsschauplatz, aber um so mehr Moritaten. Nächste Woche habe ich Aussicht wieder einige ältere Nummern „unter der Hand" zu bekommen. So muss ich mich schön langsam wieder an eure Welt gewöhnen, der ich mich ganz entfremdet habe. Manches aus „Az est" habe ich nicht recht verstehen können.

Sonntag habe ich durch Dr. Demian eine Torte erhalten, ohne weitere Angabe von wo sie ist. Bitte in meinem Namen gelegentlich zu danken, ich vermuthe dass sie entweder vom Abgeordneten Pop Csicsó oder von Lippa ist. Heute habe ich in der Frühe ein grosses noch heisses Brot erhalten. Ich habe es noch nicht angeschnitten. Es wird hoffentlich gut sein. Deinem Brief mit dtn philosophischen Glossen habe ich Dienstag erhalten, ich werde dir darauf im nächsten Brief antworten, dann man läutet schon zur Abendrunde heute früher als ein anderes mal, wahrscheinlich weil die Wärter sich zum „freien" Sonntag früher ablösen — und ich muss den Brief abgeben. In der Schnelligkeit (eigentlich Eile) schreibe ich nur noch: die Mädchen sollen „Bánk bán" Drama von Katona Jozsef lesen, in meiner Bibliothek, erster Abteil links zweite oder dritte Reihe finden sie ein Exemplar mit Kommentar Adnotationen (gelb geheftet) und Virgil soll zwischen den Temes-Bädern noch Grammatik wiederholen, vielleicht gelingt uns doch im September zur Prüfung zu gelangen.

Grüsse an alle Bekannten. Küasse Mausi und die Kinder, es umarmt dich dein

Valer

Einem Handkuss an Madame Alma. Ich gratuliere der Olga zum Geburtstag! Prosit! 12 Poussi! Ein Stück Torte soll sie auch für mich essen!

Arhiva familiei

https://biblioteca-digitala.ro

52. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 26 iulie 1918

Nota V. Branişte: Primită 27/VII 1918
Viza cenzorului: se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Astăzi am sărbătorit ziua de naştere a Olgăi. Afară de mici cadouri a primit un tort de îngheţată, şi acum se crede mare la cei doisprezece ani ai ei. Eu n-am putut simţi sărbătorirea. Duminecă a fost la mine Nikolits şi a stat mai mult de o oră, povestindu-mi multe[1]. Lucrul principal este că tu eşti sănătos, în celelalte chestii am devenit atît de sceptică încît nu mai cred nimic. Bine că s-a ajuns pînă aici, cît vor mai dura ştie numai bunul Dumnezeu. Este greu să reziști ca om cinstit acestor bănuieli infame pe care această familie imorală (frumos cuvînt) ţi le aduce[2]. Să sperăm că mai există dreptate pe lume.

Miercuri a plecat de aici la Seghedin un ostaş, căruia i-am dat un pachet pentru tine. Sînt îngrijorată, căci nu ştiu dacă l-ai primit şi dacă ţi-a sosit la vreme. Mi-ar părea rău dacă s-ar fi pierdut rufele. Articolele le-am primit la timp. Mai eşti la „Fiok"?

Cum o duci cu pîinea? O primeşti regulat? Este bună? N-ai nevoie de bani? Lucrurile de care nu mai ai nevoie ai putea să le trimiţi acasă. Ai voie acum să citeşti şi „Drapelul". Să-ţi trimitem ziarul?

Sărutări de mîini de la copii. Pe tine te sărută şi aşteaptă să vii în curînd

Miţi

Lieber Valer,

Heute haben wir Olga's Geburtstag gefeiert, ausser kleinen Geschenken hat sie eine Eistorte bekommen und jetzt fühlt sie sich mit ihren zwölf Jahren als sehr erwachsen. Mir war's gar nicht feierlich zu Mute. Sonntag war Nikolits über eine Stunde bei mir und hat mir vieles erzählt. Hauptsache ist, dass Du gesund bist, über

https://biblioteca-digitala.ro

alles andere bin ich so skeptisch geworden, dass ich an gar nichts mehr glaube. Gut, dass die Sachen so weit sind, wie lange sie noch herumgezogen werden, weiss Gott, es ist nicht leicht einem ehrlichen Menschen mit so infamen Verdächtigungen — als diese unmorale (schönes Wort) Familie — wie es scheint Dir gegenüber getreten sind, standzuhalten. Hoffentlich gibt es noch eine Gerechtigkeit.

Mittwoch ist ein Soldat von hier nach Szeged durch welchen ich Dir ein grosses Paket geschickt, ich bin in Sorge, ob Du es erhalten und bei Zeit. Hauptsächlich um die Wäsche wäre es mir leid, wenn sie verloren wäre. Die Artikel haben wir erhalten, gerade zu guter Zeit. Bist Du noch im „Fiók"?

Wie geht es mit dem Brot? Bekommst Du es regelmässig? Und ist es gut? Brauchst Du kein Geld? Deine überflüssigen Sachen könntest Du nach Hause schicken. Darfst Du auch den „Drapelul" jetzt lesen. Sollen wir ihn Dir schicken?

Handkuss von den Kindern, Dich küsst und erwartet bald

Mitzi

Schei, doc. nr. 21

---

[1] Maria Branişte a aflat de la deputatul Nicolits că la 17 iulie s-a început audierea lui V. Branişte şi acuzele ce i se aduc în baza declaraţiilor lui Al. Iorga.

[2] Aluzie la familia lui Al. Iorga.

53. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni 29 iulie 1918

Scrisoarea XXV
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

În posesia scrisorii tale XX (din 19/VII) şi a XXI (din 26/VII) mă grăbesc să-ţi răspund că joi seara prin amabilitatea drului Pintea, am primit pachetul cel mare, pe care l-ai trimis în Béke. Totul a sosit bine. Am tot ce-mi trebuie şi cred că nu va mai fi nevoie de alt pachet. Rufăria, tutunul îmi ajung pentru 3 săptămîni, de asemenea şi banii. Te rog

https://biblioteca-digitala.ro

îngrijește-te numai de pîine. Cea făcută aici a fost foarte bună și una mi-a ajuns o săptămînă. Sîmbăta este zi potrivită pentru pîine. Pînă atunci mi-ajunge cea primită joi. Dacă pîinea se trimite regulat este sigur că nu voi duce foame. Eu prefer să mănînc fructe și acum se pot cumpăra aici. (Caisele erau din pomul nostru?) Mulțumesc pentru toate. Cafeaua a fost minunată. De asemenea prăjiturile, pe care mi le-am împărțit pentru 10 zile.

Audierea înaintează repede, cred că am parcurs jumătate din material. Altceva nu se poate scrie. Te rog, nu fă reflexii despre acest subiect, căci scrisoarea ar putea fi oprită și mi-ar părea rău. Efectul se resimte. Am ieșit din lumea pe care mi-am clădit-o în cele 5 luni (lumea ideilor! deși sînt încă tot în „Fiok") și mi-am întrerupt lucrul. Am iarăși realitatea în fața ochilor. Evenimentele zilei mă interesează din nou și găsesc — în general — că lumea a rămas tot în același punct, în care era cînd am fost silit să-o părăsesc. Sînt destul de informat despre lucrurile de afară, a fost mai ușor decît am crezut. Credeam că voi avea nevoie de luni să mă informez, dar văd că lumea a rămas tot la punctul mort. Te rog nu-mi trimiteți „Drapelul" acum, îl voi răsfoi la Lugoj. Mă bucur că apare, nu credeam că îl veți putea ține cu dinții atîta vreme, așa cum spui tu. Un mare merit! Poporul meu drag trebuie să-ți fie recunoscător pentru aceasta.

Deci ați sărbătorit a 12-a aniversare a Olghii cu înghețată! Gheață, gheață, o noțiune pe care o reconstitui cu greutate. În mediul meu totul are o temperatură constantă: apă, mîncare, aer etc. Și cred că nu este rău. Dacă voi deveni vreodată un vindecător, pornind de la legile naturii, voi predica desigur pentru această omogenizare a temperaturii. N-ar fi desigur cea mai mare prostie care se propagă în această lume, lipsită de maturitate. Și acum reflexia asupra scrisorii tale XIX. Și anume pe scurt.

Nu mai vreau să iei lupta cu mine asupra concepției mele despre viață — n.b. în teorie — deși tu ai rezervele tale, deși mai tîrziu spui și cu tine împreună și alții — că mă admir, cît de perfect m-am acomodat — într-adevăr — în noua mea situație! Aici este secretul. Goethe spune — citez din memorie — că trebuie examinată acțiunea în raport cu gîndirea, și gîndirea în raport cu acțiunea, și cînd acestea coincid, atunci nu poți greși, iar chiar dacă greșești vei ajunge repede pe calea cea bună, iar concepția mea de viață a trecut cu bine acest examen. Și chiar într-o situație ieșită din comun. Ceea

https://biblioteca-digitala.ro

ce am făcut a confirmat ce am gîndit. Gîndul care nu rezistă la acest examen nu este un principiu valabil! Pentru ce este vestitul „imperativ categoric" al lui Kant — în ciuda teoriei frumoase — un cuvînt *gol?!* Pur și simplu pentru că acest gînd nu se poate traduce în faptă. Aceasta este greșala de căpetenie a întregii etici kantiene. Și nu și-a făcut Schopenhauer de rîs pesimismul său scris atît de frumos și spiritual (nașterea, supremul rău și moartea, supremul bine) cu prilejul epidemiei de coleră, cînd om în vîrstă fugi din oraș în oraș să nu fie atins de coleră, pentru a nu fi atins de supremul bine al teoriei sale?!

Concepții de viață, care sînt în esență principii etice, trebuie în primul rînd să fie *adevărate,* și numai prin adevăr devin cu adevărat frumoase și bune. O concepție de viață care nu rezistă la amintita probă a lui Goethe, nu se întemeiază pe un principiu adevărat etic. Și acum gata!

Grijiți de voi, pentru ca să vă regăsesc pe toți sănătoși și bine! Mie îmi merge bine. Salut pe toți cunoscuții. Sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi și copiii.

Te îmbrățișează, în speranța unei apropiate revederi

al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Im Besitze deines XX-ten (vom 19/VII) und XXI-ten (vom 26/VII) Briefes, eile ich dir mitzuteilen, dass ich schon Donnerstag abends durch die Güte Dr. Pintea's das grosse Paket, welches er in Béke utca abgegeben hat, erhalten habe, alles ist gut angekommen. Ich habe jetzt, was ich brauche und glaube, dass keine weitere Sendung notwendig sein wird Wäsche, Tabak etc. genügt mir für wenigstens drei Wochen noch, ebenso das Geld. Bitte nur für's Brot zu sorgen. Das hier gebackene war auch sehr gut und so ein Laib genügt für eine ganze Woche. Der Samstag ist ein ganz passender Tag für das Brot. Bis dann reicht mir das Brot, das ich Donnerstag erhalten habe. Wenn das Brot regelmässig abgeliefert wird, so seid ganz beruhigt, dass ich keinen Hunger leide. Ich esse jetzt mit Vorliebe Obst. Hier ist schönes und gutes Obst jetzt zu bekommen. (Waren die Marillen von unserem Baum?!). Danke für alles. Der Kaffee war ausgezeichnet. Ebenso sind die Bäckereien, die ich mir auf 10 Tage eingeteilt habe.

https://biblioteca-digitala.ro

Das Verhör schreitet rasch vorwärts, ich glaube, die Hälfte des Materiales schon überschritten zu haben. Weiteres ist nicht zulässig darüber zu schreiben. Bitte auch keine Reflexionen über dieses Thema, sonst könnte der Brief inhibiert werden, und das würde ich bedauern. Eine grosse Wirkung ist schon da! Ich bin aus meiner 5 Monate lang gebauten Welt (Ideen-Welt! denn tatsächlich bin ich noch immer in meinem „Fiok") ganz heraus und habe auch meine Arbeiten unterbrochen. Ich habe wieder die Wirklichkeit vor den Augen. Die Tages-Ereignisse interessieren mich wieder und ich finde, dass im Grossen-Ganzen die Mitwelt noch immer am selben Fleck ist, wo ich gezwungen war sie zu verlassen. Ich bin schon ziemlich informiert über die Aussendinge, es ist viel leichter gegangen, als ich mir es dachte. Ich rechnete, dass ich Monate brauchen werde, um mich zu orientieren, aber ich sehe dass die Welt noch immer im toten Punkt ist. Bitte mir aber den „Drapelul" jetzt nicht zu senden, ich werde ihn schon in Lugosch durchblättern. Es freut mich, dass er erscheint. Ich glaubte nicht, dass ihr so lange, wie du sagst, „in den Zähnen" halten könnt. Ein grosser Verdienst! Dafür muss dir mein liebes Volk dankbar sein.

Also mit „Eistorte" habt ihr den 12-ten Geburtstag Olga's gefeiert! Eis, Eis, ein Begriff, an den ich intensiv zurückdenken müsste, um mir ihn zu vergegenwärtigen. In meinem Milieu hat alles die gleiche Temperatur: Wasser, Speisen, Luft etc. Und ich finde, dass das gar nicht übel ist. Wenn ich einmal als „Naturheilarzt" auftreten werde, so werde ich jedenfalls für diesen Temperatur-Ausgleich predigen. Es wird ja nicht gerade der höchste Unsinn sein, den man dieser unmüdigen Welt auftsicht! Und jetzt die Reflexion auf deinen XIX-ten Brief. Und zwar ganz kurz!

Du willst über meine Lebensauffassung nicht weiter den Kampf mit mir aufnehmen — n.b. in der Theorie! — obwohl du deine Vorbehalte hast, später aber sagst du selbst, dass du — und mit dir auch andere — mich bewunderst wie vollständig ich mich — tatsächlich! — in meine neue Situation hineingefunden habe! Da eben liegt der Hund begraben. Goethe sagt — ich zitiere aus dem Gedächtnis! — dass man das Tun am Denken und das Denken am Tun prüfen muss, und wenn das stimmt, dann kann man nicht irren, und irrt man, so wird man doch bald wieder am rechten Weg sein. Und meine Lebensauffassung hat gerade diese Prüfung überstanden. Und zwar in einer ausserordentlichen Situation. Das Tun hat das Denken bestätigt. Der Gedanke der diese Prüfung nicht aushält, ist kein richtiges Prinzip! Warum ist z.B. Kant's berühmter „Kategorischer Imperativ" — trotz der schönen Theorie — ein leeres Wort?! Ganz einfach, weil dieser Gedanke nicht in's Tun umgesetzt werden kann. Dies' ist ja der

https://biblioteca-digitala.ro

Grundfehler der ganzen Kant'schen Ethik. Und hat Schopenhauer nicht selbst seinen so schon geistreich geschriebenen Pessimismus (höchstes Übel die Geburt und höchtes Gut der Tod) lächerlich gemacht dadurch, dass als die Cholera-Epidemie auftrat — er aus einer Stadt in die andere als alter Mann flüchtete, um nicht durch die Cholera das höchste Gut seiner Theorie zu erreichen?! Lebensauffassungen, die ja im Grunde genommen ethische Prinzipien sind, müssen in erster Linie *wahr* sein, und nur durch die Wahrheit werden sie auch wirklich schön und gut. Eine Lebensauffassung, welche die oben erwähnte Goethe'sche Probe nicht aushält, beruht auf kein wahres und wirkliches ethisches Prinzip! Und jetzt Schluss!

Sorgt auf euch, damit ich euch alle gesund und wohl wiederfinde. Mir geht es ganz gut. Ich grüsse alle Bekannte. Ein Handkuss Mma Alma. Küsse Mausi und die Kinder.

Dich umarmt in der Hoffnung eines sehr baldigen Wiedersehens dein

Valer

Arhiva familiei

Textul german a apărut în „Neue Literatur", 1980, nr. 8, p. 71—72.

54. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 2 august 1918

Nota V. Branişte: Primită 7/VIII
Viza cenzorului: Se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

De sîmbătă aştept în zadar o scrisoare de la tine. Să sperăm că nu din alt motiv, ci pentru că a fost oprită undeva. Îmi pare o eternitate de cînd n-am mai primit nimic de la tine. Răbdarea mea este pusă la grea încercare. Atît de mult n-am aşteptat în viaţa mea. Cum îţi merge cu proviziile. Bietul ostaş, care ţi-a adus ultimul pachet a fost pedepsit pentru că şi-a pierdut mantaua. Avea atîtea pachete, încît i-au furat mantaua. Îmi era foarte teamă nu cumva să

https://biblioteca-digitala.ro

fi pierdut și pachetul nostru, mi s-au dat însă asigurări că tu ai primit lucrurile. Nu știu însă nimic pozitiv.

Ultima noutate, Caius[1] are un băiat. El a plecat iarăși la Pola, te salută și ți-a trimis cele două cutii „Memphis".

Aștept acum o scrisoare lungă și îmbucurătoare de la tine. Noi sîntem toți sănătoși. Salutări de la toți. Sărutări de mîini de la copii.

Te sărută a ta

Miți

Scrisoarea precedentă am adresat-o în strada Béke, aud însă că ești tot în „Fiók".

Lieber Valer,

Seit Dienstag warte ich vergebens auf einen Brief von Dir. Hoffentlich ist nichts anderes der Grund, als dasser wieder irgendwo stecken geblieben ist. Mir scheint es eine Ewigkeit, seit ich nichts mehr von Dir bekommen. Meine Geduld wird auf eine harte Probe gestellt. So viel habe ich in meinem Leben nicht gewartet. Wie geht es Dir mit dem Proviant. Der arme Soldat, der Dir das letzte Paket gebracht, wurde bestraft, weil er seinen Mantel verloren, er war so bepackt, dass man ihm den Mantel gestohlen hat. Ich war in grosser Sorge, dass er vielleicht auch das Paket von uns verloren hat, man versicherte mir aber, dass Du alles bekommen hast. Ich weiss aber noch nichts Positives.

Die neueste Neuigkeit ist, dass Caius einen Sohn hat. Er ist jetzt wieder in Pola, lässt Dich grüssen und hat Dir die zwei Schachteln „Memphis" geschickt

Ich erwarte jetzt einen recht langen freudigen Brief von Dir. Bei uns alles gesund. Grüsse von Allen. Handküsse von den Kindern.

Es küsst Dich Deine

Mitzi

Vorigen Brief habe ich Béke utca adressiert, ich höre aber, dass Du noch immer im „Fiók" bist.

Schei, doc. nr. 22.

---

[1] Caius Brediceanu (1879—1953).

https://biblioteca-digitala.ro

55. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 3 august 1918

Scrisoarea XXVI
Láttam VIII/4 Dr. R.

Dragă Miţi,

Îţi scriu încă de la „Fiok" unde mă găsesc încă şi de unde sper să fiu pus în libertate, fără a mai fi silit să mă mut într-o altă închisoare, chiar mai bună. Audierea înaintează cu paşi repezi. Cred că am trecut peste două treimi din material şi sper să termin săptămîna viitoare şi într-un timp scurt să închei şi acest capitol al biografiei mele. Audierea durează de la ora 8 dimineaţa pînă după unu şi îmi oferă numai o variaţie plăcută ci şi excitantă. Mă oboseşte însă enorm din cauza atenţiei încordate care se recere. Este însă o plăcere să petreci între europeni 5—6 ore, după ce 5 luni ai fost despărţit de lumea cultă, petrecînd timpul în singurătate, sau sub supravegherea paznicilor a căror grad de cultură este în conformitate cu ocupaţia lor. Cînd mă întorc de la audiere mănînc, fac plimbarea de după masă şi aştept cu nerăbdare runda de seară, să mă pot culca. Atît de obosit sînt. Din copilărie nu cred să mai fi dormit aşa ca acuma după audierea zilnică. Despre un lucru serios nu mai poate fi vorba.

Tot ce fac după masă este citirea ziarelor „Világ" şi „Az Est".

Puhoiul evenimentelor mondiale m-a cuprins şi pe mine, am intuiţiile mele şi aştept confirmarea evenimentelor, pe care le prevăd. Dacă va trebui după încheierea ascultării să mai rămîn aici cîteva zile, voi încerca să pun pe hîrtie ceva din punctul meu de vedere. Acum nu am timp şi sînt şi obosit.

Înafara unei scrisori de la deputatul dr. Cicio-Pop n-am primit nimic de luni (cînd am primit scrisoarea ta a XXV-a). Scrisoarea ta de săptămîna trecută nu am primit-o. Lui Pop i-am răspuns. Am nevoie numai de pîine, de altceva de nimic. Dr. Szörényi mi-a promis pe mîine tutun. Poate mă va şi vizita. Eu trăiesc aproape numai din fructe. Se găsesc foarte bune.

Te felicit pentru al doilea vagon de lemne. Este o reali-

https://biblioteca-digitala.ro

zare! Dacă te-ai îngrijit şi de grîu şi făină sîntem aprovizionaţi pe tot anul.

Salut cunoscuţii, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii. Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Ich schreibe dir noch aus dem „Fiok", wo ich noch bin und hoffe dass voraussichtlich ich schon von hier in Freiheit gesetzt werde, und nicht mehr gezwungen sein werde eine Umsiedlung in ein anderes, wenn auch besseres Gefängnis mitmachen zu müssen. Das Verhör schreitet vor im raschen Tempo. Ich glaube schon gute zwei Drittel des Materials hinter mir zu haben und hoffe nächste Woche fertig zu werden und in absehbarer Zeit auch dieses Kapitel meiner Biographie zu absolvieren. Das Verhör dauert von Früh 8 Uhr bis nach 1 Uhr und bietet mir nicht nur eine angenehme, sondern auch anregende Abwechslung. Es ermüdet aber riesig in Folge der gespannten Aufmerksamkeit die dazu erfordert wird. Es ist aber ein Genuss unter Europäern täglich 5—6 Stunden zu sein, nachdem man 5 Monate lang von der gebildeten Welt abgeschlossen, allein zugebracht hat, oder unter der Aufsicht von Wärtern, deren Bildungsgrad ihrer Beschäftigung gemäss ist. Nachdem ich vom Verhör zurück komme speise ich, mache den Nachmittags-Spaziergang und erwarte kaum die Abend-Runde, damit ich mich niederlegen kann. So ermüdet bin ich. Seit meiner Kindheit, glaube ich nicht je so gut geschlafen zu haben, wie jetzt nach dem täglichen Verhör. Aber von einer ernsten Arbeit kann nicht mehr Rede sein. Alles was ich n.M. tue ist, dass ich Zeitungen lese, „Világ" und „Az Est".

Der Strom der Weltereignisse hat mich schon mitgerissen, ich habe schon wieder meine Intuitionen und erwarte kaum die Bestätigung der Ereignisse, die ich voraus sehe. Falls ich nach Beendigung des Verhörs noch einige Tage hier bleiben sollte, werde ich jedenfalls versuchen etwas von meinen Ansichten auf's Papier zu bringen. Jetzt fehlt mir auch die Zeit, und auch zu müde.

Ausser einem Brief vom Abgeordneten Dr. Pop Csicsó habe ich seit Montag (als ich dir den XXV-ten Brief schrieb und deinen Wochenbrief schon hatte) noch nichts erhalten. Pop habe ich schon geantwortet. Ich brauche nur Brot sonst nichts. Dr. Szörényi hat mir auf morgen Tabak in Aussicht gestellt. Vielleicht besucht er mich auch. Ich lebe meistens von Obst. Habe sehr gutes hier.

https://biblioteca-digitala.ro

Gratuliere dir zum zweiten Waggon Holz. Das ist eine Leistung! Wenn du ebenso auch für Korn und Mehl sorgst, so sind wir für ein Jahr ausser dem Wasser.

Ich grüsse alle Bekannten, einen Handkuss Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder,

es umarmt dich

Valer

Arhiva familiei

56. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 9 august 1918

Nota V. Branişte: Primită 12/VIII
Nota cenzorului: se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Astăzi am primit de la dr. Szörényi — pe care nu îl cunosc personal — o scrisoare foarte amabilă şi interesantă, în care mă asigură despre starea fizică şi sufletească bună în care te găseşti. Dacă-l mai vezi, te rog transmite-i mulţumirile mele. De altfel îi voi scrie şi eu cîteva rînduri.

Îngrijorarea mea a fost neîntemeiată, deoarece sîmbătă am primit mult aşteptata scrisoare şi luni a venit şi a doua scrisoare.

De la ultima scrisoare sînt mult mai liniştită, deoarece văd că în sfîrşit s-a ajuns la un rezultat vizibil în munca domnilor şi ei au acum prilejul să vadă ce fel de om eşti. Numai de-ar merge lucrurile mai repede. Cred că nimeni nu-şi poate imagina prin ce am trecut eu. Dr. Szörényi scrie că tu ai tot ce-ţi trebuie. Cu proviziile o duci mai prost ca pînă acuma. Cînd voi găsi prilejul îţi voi trimite iarăşi ceva. Caisele au fost într-adevăr din pomul nostru. Au fost enorm de multe anul acesta, noi am făcut multe conserve. Şi de făină m-am asigurat, deşi grîul încă nu-l am acasă, dar este asigurat. În baza ordonanţelor actuale, am pămînt — în parte — aşa cum

https://biblioteca-digitala.ro

se spune românește, cu un agricultor, și voi primi jumătatea mea. Cred, sau mai bine zis sper, că de grăsimea pentru gospodărie te vei îngriji singur. În cazul că soarta mă va izgoni și pe mine din casă, așa cum ai fost tu, am dreptul să aștept s-o conduci tu, și fiind tu cel mai tare, s-o conduci și mai bine. Ce spui la asta? Ce privește „Drapelul", nu vreau să mă împodobesc cu pene străine, eu mi-am făcut decît datoria, iar omul care „nu-și face decît datoria nu este un om extraordinar"; există alții care au făcut cu totul alte lucruri, în fața cărora trebuie să te închini acum și în viitor și cît va exista neamul nostru. Eu nu am făcut decît să rezist.

Ceea ce scrii tu despre temperatura constantă este iarăși în contradicție cu concepțiile mele, numai nu călduț, nimic nu-mi este mai urît ca lucrurile ce sînt mereu la fel, această expresie a lui Goethe „să chinui pînă la ceruri și să fi întristat de moarte", nu poate fi resimțită de un om de temperatură egală niciodată. Fierbinte pînă la punctul de topire și rece pînă la îngheț îmi plac temperaturile, bine înțeles, după împrejurări.

Acum închei cu cea mai fierbinte dorință ca această scrisoare să fie într-adevăr cea de pe urmă. Le doresc și domnilor de la cenzură să se ocupe cu lucruri mai bune și mai folositoare decît cu citirea scrisorilor mele.

Aici sîntem cu toții sănătoși și ocupați.

Sărutări de mîini de la copii, pe tine te sărută a ta

Miți

Lieber Valer,

Heute habe ich von Dr. Szörényi, welchen ich persönlich nicht kenne, einen sehr lieben teilnahmsvollen Brief erhalten, in welchem er mich über Dein seelisches und körperliches Wohlbefinden versichert. Wenn er mit Dir zusammen kommt, bitte ihm meinen Dank mitzuteilen, ich werde ihm übrigens auch ein paar Zeilen schreiben.

Meine Besorgnis war unbegründet, nachdem ich Samstag den viel erwarteten Brief erhalten und gleich Montag Deinen zweiten Brief in Händen hatte.

Ich bin jetzt seit dem letzten Brief viel ruhiger, da ich sehe dass endlich in dieser Angelegenheit ein sichtlicher Erfolg in der

https://biblioteca-digitala.ro

Arbeit der Herren ist und sie jetzt Gelegenheit haben zu sehen, wer Du bist. Wenn es nur rascher vorwärts ginge. Ich glaube, es kann sich niemand vorstellen, was ich durchgemacht habe. Dr. Szörényi schreibt auch, dass Du alles hast, was Du brauchst. Mit dem Proviant wirst Du es jetzt nicht so reichlich haben wie bis jetzt. Gelegentlich kann ich wieder etwas schicken. Die Marillen waren tatsächlich von unserem Baum. Es waren riesig viele heuer, wir haben fleissig eingekocht. Auch mit Mehl habe ich das Haus versorgt. Wenn ich den Weizen auch noch nicht zu Hause habe, ist er so viel wie sicher, da ich, nach der jetzigen Verordnung mit einem Landwirte — în parte — wie man romänisch sagt — Feld habe und meine Hälfte bekomme. Ich glaube oder besser gesagt hoffe, dass Du die nöthigen Fette für das Haus selber besorgen wirst. Im Falle, dass mich das Schicksal auch einmal so vom Hause fortwirft, bin ich jetzt berechtigt, auch von Dir zu erwarten, alles allein zu leiten und da Du der stärkere bist nocht viel, viel besser. Was sagst Du dazu? Was den „Drapelul" anbelangt, will ich mich nicht mit fremden Federn schmücken, ich habe nur meine Pflicht getan, und derjenige Mensch der „nur seine Pflicht tut, ist kein aussergewöhnlicher Mensch, da sind andere, die ganz anderes getan haben, vor denen man den Hut ziehen muss, jetzt und immer, so lange unsere Nation existiert. Ich habe nur zusammengehalten.

Was Du über gleiche Temperatur schreibst, stimmt wieder nicht mit meinen Begriffen, nur nicht lau, nichts ist mir so wiederwärtig wie das ewig gleiche, dieses Goethe'sche Wort „Himmelhochjauchzend und zu Tode betrübt" kann so ein Mensch von gleicher Temperatur nie empfinden. Heiss bis zum Schmelzen und auch kalt bis zum Gefrierpunkt, so liebe ich die Temperaturen, natürlich je nach den Umständen.

Jetzt schliesse ich mit dem heissesten Wunsch, dass dieser Brief wirklich der allerletzte sein solle. Ich möchte auch den Herren von der Censur wünschen, sich mit besseren und nützlicheren Sachen zu beschäftigen, als meine Briefe zu lesen. Hier ist alles gesund und beschäftigt.

Handküsse von den Kindern

Dich küsst Deine

Mitzi

Şchei, doc. nr. 23 .

https://biblioteca-digitala.ro

57. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 10 august 1918

Scrisoarea XXVII
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

În momentul acesta observ că mi s-a terminat hîrtia de scris, şi cum numai luni avem „Spájzolás (= zi de cumpărături) iartă-mă că îţi scriu această scrisoare, dacă nu ultima, dar *sigur* penultima, pe hîrtie obişnuită. Trăim epoca surogatelor!

Scrisoarea ta a XXII-a am primit-o de abia în 7, semn că poşta este aglomerată şi nu poate prididi. Sper că ai primit scrisorile mele XXV şi XXVI. Scrisorile pleacă de aici regulat şi ale tale mi se dau îndată. Sigur ţi-a scris dr. Szörényi, care m-a vizitat joi, cînd eu eram la audiere.

Audierea este pe sfîrşite. Mai sînt de îndeplinit cîteva formalităţi — care mai durează maximum 10—12 zile şi atunci mă voi întoarce în mijlocul vostru drag, liber. Mi-am format deja o părere despre întregul material, care este mai curînd interesant şi excitant, decît neliniştitor. Păcat numai că a trebuit să plătesc cu libertatea mea examinarea acestui material. Bine însă că noi cu toţii — voi şi cu mine — am trecut cu bine această încercare şi am ajuns sfîrşitul. Proverbul spune că totul are un capăt, numai cîrnatul are două! În realitate cîrnatul are trei sfîrşituri, al treilea după ce l-ai consumat. La acest ultim sfîrşit am ajuns acuma eu. Mai mult nu pot şi nu am voie să-ţi scriu, cel mult pot spune că domnii au fost foarte amabili şi prevenitori cu mine, încît zilele de audiere mi-au procurat ceasuri plăcute, la care mă voi gîndi adeseori cu plăcere.

M-a impresionat plăcut vizita drului Szörényi. Cu trup şi suflet a pus la dispoziţia mea tot ce are. Mi-a adus tutun şi mi-a trimis fructe frumoase. Mi-a promis şi pîine, tort şi salam. Dacă primesc totul sînt asigurat pentru restul timpului ce-l voi petrece aici. Pînă era aici am avut o surpriză emoţionantă. Un medic şi sociolog vestit, dr. Hollos, care este medic de regiment, s-a prezentat la judele instructor, în numele prietenilor mei din Budapesta de la societatea de

https://biblioteca-digitala.ro

sociologie (Szende[1], Jászi[2] etc.) să se intereseze cum îmi merge. Cînd i-am fost prezentat şi m-am găsit pe neaşteptate în faţa lui, nu-şi mai putea lua ochii de la mine. Scena era emoţionantă. Am zărit luciul lacrimilor furişate din ochii săi şi am simţit cum mi se umezesc ochii mei. Un om complet străin de mine, şi totuşi am simţit cum ne leagă înrudirea sufletească şi ideologică. Din cauza acestor două vizite a trebuit să se amîne audierea cu încă o zi. Dar nu-mi pare rău, pentru că această zi îmi va rămîne pentru întreaga viaţă o amintire scumpă, de neuitat. Numai în timpuri mari, ca cele actuale, sînt capabili oamenii tari de asemenea emoţii. Nu rîde de acest sentimentalism! Şi noi bărbaţii sîntem ca paiaţa lui Leoncavallo. Şi în pieptul nostru există sentiment şi simţire.

Sîmbăta trecută am primit pîinea de la dr. Pintea şi sper să primesc şi mîine una. De altceva nu am nevoie.

Mulţumesc lui Caius pentru ţigaretele „Memphis" şi îl felicit pentru băiat.

Vivat, floreat, crescat! Să ajungă un vrednic reprezentant al numelui Brediceanu!

Sărut mîna tinerei mame!

Eu sînt încă în „Fiok" şi sper să fiu pus de aici în libertate. Dar adresează-mi dincolo scrisoarea — ultima pe care o vei mai scrie — în strada Béke. O primesc astfel cu o zi mai repede.

Sînt sănătos şi îmi merge bine. Voi încerca în zilele viitoare să scriu ceva pentru ziar, material pe care îl voi aduce personal.

Salut pe toţi cunoscuţii. Sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Jetzt, im letzten Augenblick bemerke ich, dass mir das Briefpapier ausgegangen ist, und nachdem wir nur Montag „spajzolás (Einkaufstag) haben, so bitte zu entschuldigen, wenn ich dir diesen — wenn auch vielleicht nicht letzten, aber jedenfalls vorletzten — Brief auf gewöhnliches Papier schreibe. Wir leben ja im Zeichen der Surrogate!

Deinen XXII.-ten Brief — vom 2/VIII — habe ich erst am 7-ten erhalten, ein Beweis, dass die Post überbürdet ist und nicht alles

https://biblioteca-digitala.ro

rasch abwickeln kann. Hoffentlich hast auch du schon meinen XXV-ten und XXVI-ten Brief erhalten. Meine Briefe gehen von hier regelmässig ab und deine erhalte ich auch sogleich. Übrigens wird dir dieses schon Dr. Szörényi geschrieben haben, der mich Donnerstag während des Verhörs besucht hat.

Mit dem Verhör geht es zu Ende. Es sind noch einige Formalitäten zu erledigen — die höchstens 10—12 Tage in Anspruch nehmen — und dann werde ich wieder als freier Mann in eurer lieben Mitte sein. Ich habe schon vollkommen Übersicht über das ganze Material, welches mehr interessant und anregend ist als beunruhigend. Schade nur, dass ich die Durchsichtigung dieses Materials mit meiner Freiheit bezahlen musste. Gut aber, dass wir alle — ihr und ich — es glücklich überstanden haben und an das letzte ände angelangt sind. Der Volksmund sagt: „Alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei!" Tatsächlich hat aber die Wurst drei Enden, das dritte nämlich wenn man sie aufgegessen hat. Bei diesem dritten und letzten Ende bin ich jetzt angelangt. Mehr kann und darf ich dir nicht schreiben, höchstens dass die Herren sehr lieb und zuvorkommend mir gegenüber waren so dass ich noch oft mit Freude denken werde.

Angenehm hat mich Dr. Szörényi's Besuch berührt. Er wollte sich mit Leib und Seele meiner annehmen und stellte mir alles zur Verfügung, was er hat. Er hat mir Tabak gebracht und sehr schönes Obst geschickt. Er stellte mir in Aussicht auch Brot, Torte und Salami. Wenn ich das alles erhalte, bin ich vollkommen versorgt für den Rest der Tage, die ich noch hier zubringen werde. Während seines Besuches habe ich eine rührende Überraschung erlebt. Ein berühmter Arzt und Sociologe, Dr. Hollós, der als Regimentsarzt dient, erschien beim Untersuchungsrichter um im Namen meiner Budapester Freunde von der sociologischen Gesellschaft (Szende, Jászi etc.) sich zu interessieren wie es mir gehe. Als ich ihm vorgestellt wurde und er unerwartet mich vor sich hatte, konnte er die Augen nicht mehr von mir nehmen. Es war rührend! Ich merkte den Glanz der verstohlenen Tränen in seinen Augen und empfand die Feuchtigkeit in meinen eigenen Augen! Ein mir ganz fremder Mann, und trotzdem fühlte ich, wie die Seelen- und Gesinnungs-Verwandtschaft uns innig verbindet. Wegen dieser zwei Besuche musste das Verhör um einen Tag verlängert werden. Aber ich bedauere es nicht, denn dieser Tag bleibt mir für Lebzeiten ein teures und unvergessliches Andenken. Nur in grossen Zeiten, wie die jetzigen, sind harte Männer solcher Emotionen fähig. Lache nicht über diesen Sentimentalismus! Auch wir Männer sind wie Leoncavallo's Bajazzo: Auch in unserer Brust lebt ein Gefühl und eine Gesinnung!

https://biblioteca-digitala.ro

Vorigen Sonntag habe ich von Dr. Pintea das Brot erhalten, und hoffe morgen wieder eines zu erhalten. Sonst brauche ich nichts.

Danke Cajus für die „Memphis"-Zigaretten und gratuliere ihm zum Sohn! Vivat, floreat, crescat! Er werde ein würdiger Träger des Na,mens Brediceanu! Einen Handkuss der jungen Mutter!

Ich bin noch im „Fiok" und hoffe von hier direkt in Freiheit gesetzt zu werden. Adressiere mir aber darum den Brief — den letzten den du mir noch hierher schreiben wirst — in die „Béke utca". Ich erhalte ihn um einen Tag früher so.

Bin gesund und es geht mir in jeder Beziehung gut. Ich werde in den nächsten Tagen versuchen etwas für's Blatt zu schreiben, was ich aber dann persönlich überbringen werde.

Grüsse alle Bekannten, einen Handkuss Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder.

Dich umarmt dein

Valer

Arhiva familiei. Publicată în „Neue Literatur", 1980, nr. 8, p. 72—73.

---

[1] Szende Pál (1879—1934). Om politic maghiar. Sociolog.

[2] Jászi Oszkár (1875—1957). Om politic maghiar. Sociolog, membru al cercului sociologic „Galilei" din Budapesta.

58. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 17 august 1918

Nota V. Branişte: Primită 21/VIII

Viza cenzorului: Văzut, Dr. Schulsds

Dragă Valer,

Am primit chiar luni scrisoarea ta şi mă bucur despre toate ce-mi scrii, abia aştept sfîrşitul acestei chestiuni. Acum că se apropie sfîrşitul, mi-am pierdut răbdarea şi păţesc ca acela care s-a înşelat de atîtea ori, încît nu mai poate crede. Sînt clipe cînd nu pot crede că se poate sfîrşi. Îţi scriu ca să nu rămîi fără ştiri de la mine. Nu-ţi pot spune prea multe. Grîul îl am acasă.

Adrese am 92 de benzi. Te vei mira cît am scris, sînt frumoase şi eu mă bucur de ele. Miercuri ţi-am trimis cu ordonanţa lui Pintea un pachet, care a plecat cu multe peripeţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Sper că nu s-a stricat nimic. Pîine nu am dat, pentru că avea multe de dus, dar ei au destulă făină acolo.

Toţi sîntem sănătoşi.

Sărutări de mîini de la copii

Te aşteaptă în fiecare zi

a ta Miţi

Lieber Valer,

Schon Montag hatte ich Deinen Brief, ich freue mich über alles, was Du schreibst und kann kaum erwarten, dass diese Sache endlich einmal ein Ende nimmt. Jetzt, da es zum Schluss kommt, habe ich schon keine Geduld mehr und es geht mir wie demjenigen, der sich so oft getäuscht hat und keinen Glauben mehr hat. Es sind Augenblicke in denen ich nicht daran glauben kann, dass es ein Ende hat. Wenn es aber alle sagen, muss es so sein. Ich schreibe Dir, damit Du nicht ohne Nachricht von uns bist. Zu sagen ist nicht viel. Meinen Weizen habe ich zu Hause.

Adressen habe ich jetzt 92 Streifen, Du wirst staunen, was ich geschrieben habe, sie sehen sehr gut aus, auch ich habe meine Freude daran. Mittwoch habe ich durch den Burschen Pintea's ein Paket geschickt, welches mit vielen Hindernissen abgegangen ist. Ich hoffe, es ist nichts verdorben. Brot habe ich keines mitgegeben, weil er sehr viel zu tragen hatte. Mehl ist aber genug dort.

Bei uns ist alles gesund. Handkuss von den Kindern

Es erwartet Dich täglich

Deine Mitzi

Şchei, doc. nr. 24.

59. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, sîmbătă 17 august 1918

Scrisoarea XXVIII
L. Dr. Schulszds

Dragă Miţi,

Dacă nu interveneau multele sărbători — joi sfînta Maria, azi ziua de naştere a regelui, mîine duminecă, marţi sfîntul Ştefan — aş fi în mijlocul vostru înainte de sosirea

https://biblioteca-digitala.ro

acestei scrisori. Sărbătorile au lungit însă povestea. În cazul cel mai rău voi fi darul tău de ziua onomastică. Să sperăm să nu fie un dar neplăcut.

Scrisoarea a XXIII-a am primit-o marţi. Însfîrşit una liniştită şi încrezătoare! Chiar cu o tentă umoristică, ce mi-a făcut o mare bucurie. Joi am primit gîsca friptă, pierseci şi struguri şi cozonac. Mulţumesc trimiţătorilor. Totul a sosit bine. În special strugurii şi piersecile au fost împachetaţi artistic — lege artis. Deseară voi mînca rămăşiţele de gîscă. Am împărţit-o frăţeşte pe trei zile, — joi, vineri şi azi. Fructele îmi ajung şi săptămîna viitoare. Mîine sper să primesc pîine proaspătă. Mai am şi de săptămîna trecută. Sînt bine aprovizionat. Din cozonac am mîncat jumătate. De mult mi-era dor de aşa ceva.

Azi am primit, la prînz, o scrisoare foarte simpatică de la dr. Willer şi i-am răspuns îndată, ca să primească răspunsul înainte de sosirea mea. Apropos! Vă rog să păstraţi cît se poate de mare discreţie despre sosirea mea — despre care vă voi aviza telegrafic. În afara cercului nostru intim (doamna Alma, Uica, Nikolits, Willer, Fränkl etc.) aş vrea să nu ştie nimeni. Nu vreau să fiu asaltat de curioşi şi cum m-am îngrăşat în aceste timpuri de foamete, n-aş vrea să fac reclamă vieţii de închisoare. Aici este arhiplin, şi o creştere nouă nu este de dorit.

Mă bucur şi te felicit că te-ai aprovizionat şi cu făină şi că ai pus conserve pentru iarnă. Foarte bine, căci ne mai aşteaptă încă zile grele. Cu untura vom vedea cum vom face. Deocamdată aduc cele cîteva kilograme, care le-am pus aici. Cu mămăliga, pe care o mănînc zilnic (mi se fierbe special, este foarte bună) am fi putut îngrăşa un mic porc. Aşa s-a transformat în grăsime de clapon. Iartă-mi absurdităţile, dar cîntă muzica militară în faţa primăriei din apropiere o partitură din Lohengrin şi eu mă grăbesc să dau încă astăzi scrisoarea pentru cenzura de mîine. Iar muzica mă deranjează. Ieri seara a fost retragere cu torţe şi astăzi dimineaţa serenadă. Am adormit aseară la 9 în sunetele marşului Prinz Eugen, şi azi dimineaţă m-a trezit marşul lui Rákoczy. Acum de la 4—6 cîntă în piaţă muzica. Voiam să-ţi scriu şi unele reflexii despre recentele mărturisiri filozofice, dar pe muzica aceasta va merge greu.

Anume chiar vechea filozofie greacă a redus instinctele la două impulsuri primordiale şi anume la instinctul de conservare şi al sociabilităţii (pe acesta din urmă şi-a întemeiat

https://biblioteca-digitala.ro

Plato definiţia că omul este un animal social — zoonpolitikon — ca şi sociologia modernă care studiază tocmai fenomenele acestui instinct social). Instinctul de conservare se diferenţiază în funcţie de individ şi de specie. (Pe ea se bazează teoria sănătoasă a egoismului şi cea falsă a altruismului. Aceasta este falsă, pentru că dacă individul se jertfeşte pentru existenţa speciei sale, el nu acţionează altruist ci, sănătos egoist!) Acest instinct de conservare se manifestă în aşa numita sensualitate — desigur inconştient — din care s-a dezvoltat căutarea noastră spre frumos şi tendinţele spre artă, şi prin acestea s-a înnobilat. Înfăţişarea cea mai simplă este cea generală, naturală, care nu trebuie învăţată şi îi este dată fiecărui muritor să o cunoască. Mai complicată este aşa numita beţie sensorială estetică, care se produce pe cale artificială. Aceasta este starea pe care a exprimat-o Goethe „a chiui pînă la ceruri şi a fi întristat de moarte". Există şi alte trepte, pînă cînd omul cuprins de visările dragostei se poticneşte, iubirea se transformă în adorare şi aceasta în exaltare, care îl îndepărtează pe cel cuprins de acest sentiment de ceilalţi oameni, şi în loc de vă „îmbrăţişez milioane", se transformă în îngîmfare, şi apoi în ură faţă de oameni. Contra acestei poticneli ne păzeşte „Nirvana" indică — cîntată şi de poeţii noştri — care constituie în esenţă un antidot al amintitei beţii sensoriale. În ea totul este încropit, este de aceeaşi temperatură, pentru ca omul să se sustragă tuturor necesităţilor instinctului de conservare şi să înnobileze numai acele abstracţiuni (nu suflet) datorită cărora a devenit din animal om. Nu pot continua. Muzica cîntă un marş popular, încît firul filozofiei mele se rupe în două. Principalul l-am scris. Principal este că noi avem de a face aici cu diferite grade şi înfăţişări ale aceluiaşi instinct de conservare. Deci nu există contradicţie între noi, ci numai între mediul în care ne găsim. În al meu m-aş prăpădi, dacă aş adopta atitudinea subliniată de tine, pentru că aici nu este îngăduit nici „să chiui pînă la cer, nici să fi întristat de moarte". Cald pînă la topire şi rece pînă la îngheţ poţi fi afară, dar nu în celula individuală nr. 14 a închisorii „Fiok", supus omnipotenţii unui plutonier osificat.

Deci la revedere!

Salut pe toţi, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

Liebe Mitzi,

Wenn nicht die vielen Feiertage dazwischen kommen — Donnerstag Hl. Maria, heute Königs Geburtstag, morgen Sonntag, Dienstag St. Stefan — so wäre ich noch vor Ankunft dieses Briefes in eurer Mitte. Die Feiertage haben aber die Geschichte etwas hinausgezogen. Im schlechttesten Falle werde ich dein Namenstags Geschenk sein, hoffentlich wird es nicht ein unangenehmes sein!

Deinen XXIII-ten Brief habe ich Dienstag erhalten. Endlich einen ruhigen und zuversichtlichen! Sogar etwas humoristisch angehaucht, was mir grosse Freude bereitete. Donnerstag habe ich die „jut jebratene Jans", Pfirsiche un Trauben, so wie den Kolatschen erhalten. Grossen Dank den Spendern. Alles ist wohl erhalten angekommen. Besonders die Trauben und Pfirsiche waren kunstvoll — lege artis — eingepackt. Heute werde ich den Rest der Ganz zum Nachtmahl verzehren, ich habe sie brüderlich auf drei Tage eingeteilt, — Donnerstag, Freitag und heute. Das Obst reicht mir noch in die nächste Woche. Morgen hoffe ich auch frisches Brot zu erhalten. Habe übrigens noch aus der vorigen Woche. So bin ich vollkommen versorgt. Vom Kolatschen habe ich schon die Hälfte aufgezehrt. Ich sehnte mich schon seit lange nach so etwas.

Heute mittags habe ich von Dr. Willer einen sehr lieben Brief erhalten, auf den ich sogleich antwortete, damit er die Antwort vor meiner Ankunft habe. Apropos! Bitte meine Ankunft, über die ich euch telegraphisch benachrichtigen werde, möglichst geheim zu halten. Ausser unserem intimeren Kreise (Mma Alma, Uica, Nikolitsch, Willer, Fränkl etc.) wäre es mir lieb wenn Niemand davon weiss. Ich mag nicht von Neugierigen angeglotzt werden und möchte auch nicht — kugelrund wie ich geworden bin — in dieser Hungerszeit dem Gefängnisleben Reklame machen. Hier ist auch alles überfüllt und ein grösserer Zuzug ist niemandem erwünscht.

Es freut mich — und ich gratuliere auch dazu, dass du das Haus mit Mehl versorgt hast, wie auch dass ihr fleissig einkocht für den Winter. Ganz recht, denn es stehen uns noch schwere Tage voraus. Mit dem Fette werden wir sehen wie es geht. Vorläufig bringe ich die paar Kg. Fette mit, die ich hier zugenommen. Mit dem gekochten Mais den ich hier täglich esse (ich lasse mir extra kochen, man bekommt hier wunderbaren!) hätten wir gut ein Schweinchen mästen können. So ist er aber Kapauner Fette geworden. Verzeihe die Ungereimtheit, aber es spielt die Militärmusik vor dem nahen Rathause soeben eine Partie aus Lohengrin und ich eile, damit ich noch den Brief heute abgeben kann für die morgige Briefzensur. Und die Musik stört mich. Gestern abends war Zapfenstreich und heute Tags-

https://biblioteca-digitala.ro

wache. Bin abends um 9 Uhr bei den Klängen des Prinz Eugen Marsches eingeschlafen und heute früh um 5 Uhr beim Rákoczi Marsch erwacht, jetzt scheint von 4—6 Platz-Musik zu sein.

Ich wollte dir auch einige Reflexionen über dein jüngstes philosophisches Geständnis schreiben, was aber bei Musik etwas schwer gehen wird. Nämlich schon die alte griechische Philosophie hat die Instincte auf zwei Grund-Triebe reduziert, u.zw. der Selbsterhaltungstrieb und der Gesellschaftstrieb (auf letzteren gründet Plato seine Definition dass der Mensch ein Gesellschaftstier — zoon politikon — ist, wie auch die moderne Sociologie, die eben die Erscheinungsformen dieses Gesellschaftstriebes beobachtet). Der Selbsterhaltungstrieb lässt sich in 2 Erscheinungsformen auflösen, bezüglich des Individuums und der Art. (Darauf beruht die gesunde Theorie vom Egoismus und die falsche vom Altruismus. Sie ist falsch weil das Individuum wenn es sich für die Erhaltung seiner Art aufopfert nicht altruistisch sondern gesund egoistisch handelt!). Dieser Selbsterhaltungstrieb offenbart sich in der sogenannten Sinnlichkeit — freilich unbewusst — aus welcher unser Schönheitsdrang und Kunstbedürfnis sich entwickelt hat und dadurch veredelt hat. Die einfachste Erscheinungsform ist die allgemeine, naturgewollte, die man nicht lernen muss, sondern fast jedem Sterblichen bekannt wird. Kompfizierter ist schon die sogenannte ästhetische Rauscherscheinung, die schon künstlich hervorgebracht wird. Diese ist deine Goethe'sche „himmelhochjauchzend und zu Tode betrübt". Es gibt auch weitere Grade, bis der von Liebesschwärmerei ergriffene Mensch umkippt, die Liebe in Verzückung übergeht, und diese in Überhebung, welche den Ergriffenen von allen anderen Menschen losreisst, und aus dem „Seid umschlungen Millionen" in Hochmut verfällt, bis dieser zum Menschenhass. Gegen dieses Umkippen sollte uns das — auch von unseren Dichtern besungene — indische „Nirvana" schützen, welches im Grunde genommen ein Antidot der erwähnten Rauscherscheinungen sein sollte, alles „lau" und gleiche Temperatur, damit der Mensch sich allen Folgerungen des Selbsterhaltungstriebes entreissen soll und nur diejenige Abstraction (nicht Seele) in sich veredeln soll, durch welche er aus dem Tiere ein Mensch wird. Es ist unmöglich weiter zu schreiben, die Musik spielt jetzt einen Gassenhauer Marsch, dass der ganze philosophische Faden entzwei reisst. Übrigens habe ich die Hauptsache schon niedergeschrieben; Hauptsache ist dass wir hier nur mit verschiedenen Graden und Erscheinungsformen desselben Selbsterhaltungstriebes zu tun haben. Es ist also kein Gegensatz zwischen uns, sondern nur zwischen dem Milieu in dem wir sind. In meinem würde ich zu Grunde gehen wenn ich von dir unterstrichene Erscheinungsformen durchmachen würde, denn hier

https://biblioteca-digitala.ro

darf man weder himmelhoch jauchzen, noch zu Tode betrübt sein. Heiss bis zum schmelzen und auch kalt bis zum Gefrierpunkt kann man draussen sein, aber nicht in Einzelzelle Nr. 14 des „Fiok"-Gefänisses unter der Allgewalt eines verknöcherten Feldwebels.

Also auf Wiedersehen!

Grüsse an Alle, einen Handkuss Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

dein

Valer

Feladó: Dr. Branisce Valér

Arhiva familiei.

60. DAMIAN IZVERNICEANU

Karlsbad, 23 august 1918

Ziarului „Drapelul"
Lugoj

Onorată Redacţiune,

Alăturat vă trimit mai multe versuri pe cari vă rog a le da loc în foiţa ziarului dumneavoastră „Drapelul"[1]. De cînd cu izbucnirea războiului nu am mai trimis nimic pe seama ziarului dumneavoastră fiindcă de multe ori ajungeam într-astfel de situaţii încît pe lîngă toată bunăvoinţa totuşi nu se putea trimite nimic.

Versurile rog să le publice subt pseudonimul de din jos, căci altcum, ca ofiţer în armată, pentru astfel de cazuri mi-ar lipsi concesie separată de la forurile mele militare.

Rog ca numerii în cari va să apară versurile să mi se trimită şi mie pe adresa din jos.

Cu deosebită stimă rămîn al dumneavoastră
devotat
Damian Izverniceanu stegar
K.u.K. Militärbadehaus Nr. 150
Karlsbad[2]
Böhmen

ASCN, 900 V/163.

[1] Versurile semnate Dan, n-au mai apărut în ziar. Ele se găsesc la filiala Arhivelor Statului din Cluj-Napoca, fondul Valeriu Branişte.

[2] Azi, Karlovy-Vari, localizate în Republica Cehă.

https://biblioteca-digitala.ro

61. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, sîmbătă 24 august 1918

Notă V. Branişte: Primit 25.VIII.
Viza cenzorului: Văzut locot. major Schulszds

Aşteptînd telegrama, nu ţi-am scris ieri. Astăzi mi-am făcut reproşuri şi mă grăbesc să-ţi comunic prin aceste cîteva rînduri că toţi sîntem sănătoşi şi aşteptăm zi de zi sosirea ta. Scrisoarea ta ultimă am primit-o, tot aşa şi Willer. N-ai nevoie de bani?

Te sărutăm
Miţi

In Erwartung des Telegramms habe ich gestern nicht geschrieben, heute habe ich mir dann Vorwürfe gemacht und so eile ich, durch diese paar Zeilen Dir mitzutheilen, dass wir alle gesund sind und von Tag zu Tag Deine Ankunft erwarten.

Deinen letzten Brief habe ich erhalten, ebenso auch Willer.

Brauchst Du kein Geld?

Wir küssen Dich
Miţi

Şchei, doc. nr. 25.

62. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, duminecă 25 august 1918

Scrisoarea XXIX
Láttam Dr. R.

Ultima scrisoare,

Dragă Miţi, miercuri am primit scrisoarea ta XXIV-a şi astăzi carta de ieri. Dacă — contrar oricărei aşteptări — nu voi fi de onomastica ta acasă — deşi eu tot sper să fiu — anticipez cu felicitarea, păstrîndu-mi dreptul

https://biblioteca-digitala.ro

să ţi-o aduc personal, chiar cu o mică întîrziere de cîteva zile. Urările de bine nu vin niciodată prea tîrziu — spune proverbul. Multele sărbători poartă vina acestei întîrzieri. Acuma îşi vor urma lucrurile cursul normal.

Unicul eveniment din această săptămînă de la ultima scrisoare este că ne-am mutat din „Fiok" şi acum sîntem în piaţă în închisoarea „Mamă", a procuraturei crăieşti ungare, care a fost preluată întreagă de închisoarea districtuală de honvezi şi acuma a devenit „Fiok" a închisorii militare de honvezi, fiind administrată de aceasta. Am ajuns sub directa putere a judeţului instructor şi hotărîrile lui nu mai sînt supuse cenzurei şi controlului procuraturei civile, care dimpreună cu plutonierul nesocoteau dispoziţiile judeţului instructor militar. Mutarea a fost lungă. Dimineaţa la 7 1/2 am primit ordinul să împachetăm, desigur, într-un sfert de oră am fost gata. A urmat „ziua lungă"!, căci după mine au venit abia la 4 d.m. M-au dus la Béke, unde m-au trecut în protocol şi apoi m-au dus mai departe. Bagajele le-am primit abia la 7 seara. A fost o zi lungă! Apoi m-am aranjat repede. Ziua următoare — joi — eram ca acasă, cînd ne-a vizitat în celule maiorul, care funcţionează ca director. A fost foarte amabil şi ne-a promis toate avantajele pe care le permite regulamentul. „Profos-ul — un domn foarte amabil — m-a vizitat deja de două ori. Totul este în ordine numai plimbarea nu s-a stabilit încă. Aşteptăm întoarcerea domnului jude instructor, fără a cărui aprobare nu se pot lua dispoziţii relativ la circulaţia în interior.

Deşi nu am părăsit bucuros „Fiok"-ul, schimbul are anumite avantaje. Administraţia militară — nu-ţi vine a crede — este mult mai umană şi mai liberală decît cea civilă. Noi sîntem trataţi ca „domni", avem oameni de serviciu care ne mătură şi curăţă celula etc., o ordonanţă care ne face zilnic cumpărături, primim regulat ziare (dimineaţa „Az Est" şi seara „Világ"), ni se aduce de mai multe ori pe zi apă proaspătă, mîncarea este incomparabil mai bună şi mai ieftină (dimineaţa primim de la erar 1/2 litru cafea neagră şi o bucată de pîine, prînzul şi cina abonate la cantina cazărmii din apropiere 7 coroane). A trebuit să-mi cumpăr sufertaş şi ordonanţa asigură cu deţinuţii dusul şi adusul. Totul funcţionează precis şi nu mai sîntem expuşi mizeriilor personalului de serviciu.

Cu cititul ziarului se pierde mult timp. De necrezut cît! De cînd sînt aici n-am mai lucrat nimic, ci fac şi eu cum a

https://biblioteca-digitala.ro

scris Lipulik despre prietenul său din copilărie Horváth Gyula: „Oly ügyesen gruppiroza a semmitevést hogy lász tevékenységnek látszik“ (= organizează atît de abil lipsa de activitate, încît dă impresia unei activități febrile). Joi am răsfoit întreaga zi numerele din „Drapelul“, pe care le oprise procurorul, și care mi s-au predat la plecare din „Fiok“. Am citit unele lucruri cu mare interes. Nu pot ghici din ce pană au ieșit unele articole, unele foarte bune! Ziarul se prezintă foarte bine. Frumoase sînt poeziile poetului meu de casă. Una m-a emoționat pînă la lacrimi. Am găsit și două articole de ale mele. Le-am citit cu încîntare. Articolul din nr. 14 l-am uitat. El are azi o importanță istorică. Și articolul din săptămîna Patimilor mi-a plăcut. Altădată n-am avut răbdare să-mi citesc propriile articole, acum însă m-a interesat să văd cum am reacționat în zilele grele, și sînt mulțumit de mine. Pe voi însă vă admir cum ați putut s-o cîrpiți așa de bine! Per tot discrimina rerum, ziarul este salvat. N-aș fi crezut niciodată așa ceva posibil. Pot să preiau conducerea și să continui! Este banal, dar adevărat: În timpuri extraordinare, prestează oamenii lucruri extraordinare!

Ultima noapte la „Fiok“ a fost foarte agitată. M-am culcat seara după 8, era aproape întunerec, și am adormit pe două muzici. La cabaret cînta un taraf de lăutari, iar mai departe muzica militară, care acoperea taraful. Am avut un vis curios, mă preocupam cu probleme de matematică, cînd mă trezesc într-un zgomot ciudat: explozii se succedau după explozii, celula era luminată, lumini albe și galbene se vedeau prin sticla opacă, întrerupte de umbre de fum. Credeam că teatrul din față este în flăcări. Eu sar din pat, mă îmbrac repede și îmi împachetez lucrurile, nervos. Retrăiesc emoțiile inundației din Lugoj, a incendiului casei Morgenstern și a viei Sternlicht. Surprins că în coridor nu se mișcă nimic, și nu vine ajutor, mă urc la geam și văd că nu arde teatrul din față, ci deasupra lui zboară lumini, care explodează în aer. Am crezut că este un atac aerian. Din depărtare aud mulțime de glasuri omenești, dar nu strigăte de panică. Ce putea fi? Mi-am mușcat brațul să mă conving că nu visez (și acum se vede urma, atît de tare am mușcat). Totul părea fantomatic. Deodată, după 20 minute — mie mi se păruse o eternitate — încetează împușcăturile și muzica militară întonează, în urale, marșul „Rákoczy“. A doua zi am aflat că marți a fost ziua armatei — sărbătoarea pionierilor — și ei au clădit peste Tisa un ponton, bombardamentul

https://biblioteca-digitala.ro

duşmanului a fost marcat cu foc de artificii, iar tragerile au trecut deasupra teatrului şi s-au lovit de „Fiok"-ul nostru. Mai tîrziu s-a făcut linişte. Cabaretul şi-a continuat programul într-un chiot înfiorător, voci de femei, sub efectul băuturii, se auzeau ţipînd în noapte. Eu n-am putut adormi decît spre dimineaţă, deşi am făcut tot felul de băi, frecţii etc. Aceasta a fost ultima mea noapte la „Fiok". Apoi a urmat ziua lungă.

Aici sînt la etajul unu, spre curte, şi văd în depărtare închisoarea de stat, unde am fost acum 25 de ani. O altă revedere. Aerul este foarte bun. Noaptea este o linişte divină. Dar ziua este mult zgomot Au vrut să mă pună cu un alt deţinut în celulă, să am societate. I-am rugat însă să mă lase singur. Societatea mea mi-ajunge. Plutonierul de aici a fost în timp de pace plutonier de jandarmi în cercul Bocşei şi mă cunoaşte din luptele electorale. El arată o deosebită bunăvoinţă faţă de mine. A aflat că eu n-am voit să plec din „Fiok", spunînd că pentru mine curăţenia este lucrul principal şi nu o pot avea în altă parte. Cu mare ambiţie vrea să-mi dovedească că aici este curăţenie... Nu vreau să-l contrazic.

Dacă pînă la sosirea acestei scrisori nu primeşti telegramă de la mine, te rog trimite-mi telegrafic 300 coroane pe adresa:

Honvéd kerületi fogház Szeged

Béke utca

Text

Br. M. utalványoz B. V. részére 300 koronát, pentru că în urma amînării neaşteptate şi a mutării mi s-au stricat socotelile. În curînd la revedere!

Te sărută şi îmbrăţişează al tău

Valer

Închisoarea noastră este în vecinătatea vestitei închisori „Csillag".

Letzter Brief

Liebe Mitzi,

Mittwoch habe ich deinen XXIV-ten Brief erhalten und heute deine Karte von gestern. Falls wider jeden Erwartens ich an deinem Namenstage noch nicht in eurem Kreise sein sollte — ob-

https://biblioteca-digitala.ro

wohl ich noch bestimmt hoffe bei euch zu sein — so antizipiere ich meine Glückwünsche mit dem Vorbehalt, diese persönlich zu überbringen, wenn auch vielleicht mit einer kleinen Verspätung von einigen Tagen. Gute Wünsche kommen nie zu spät — sagt das ‚Sprichwort! Die vielen Feiertage sind an dieser Verspätung schuld. Jetzt wird aber alles wieder in den normalen Fluss kommen.

Das einzige Ereignis dieser Woche, seit meinem letzten Brief ist, dass wir endlich Mittwoch aus dem „Fiok" übersiedelt sind und jetzt uns am Marktplatz befinden, im „Mutter"-Gefängnis der königl. ung. Staatsanwaltschaft, welches in seiner Gänze vom Distr. Honvéd-Gefängnis übernommen wurde und jetzt als „Fiok" des Honvédgefängnisses behandelt wird in ausschliesslicher Administration des Honvéd Gefängnisses.

Hiemit hat die bisherige Zwitter-Situation aufgehört. Jetzt sind wir unter der direkten Macht des Untersuchungsrichters, und seine Verfügungen des Honvéd-Untersuchungsrichters ausser Kraft setzte. bis jetzt, wo der bürgerliche Staatsanwalt und sein Feldwebel die Verfügungen des Honvéd-Untersuchungsrichters ausser Kraft setzte.

Die Umsiedlung war langwierig. In der Frühe um 7 1/2 Uhr haben wir den Befehl erhalten einzupacken, natürlich waren wir in einer Viertelstunde fertig, — das — das war der „lange Tag"! — denn abgeholt wurde ich erst n.M. um 4 Uhr und zuerst in die Béke Utca gebracht, wo man mich neuerdings einprotokolliert hat etc. und dann weiter transportiert. Meine Bagage habe ich erst nach 7 Uhr abends erhalten. Es war ein fürchterlich langer Tag! Aber dann habe ich mich rasch auch hier eingerichtet. Am nächsten Tag — Donnerstag — war ich schon ganz heimisch, als der als Direktor fungierende Major uns in den Zellen inspiziert hat. Er war aber liebenswürdig und hat uns alle Vorteile, die nur die Hausordnung zulassen, in Aussicht gestellt. Der Profos, auch ein sehr lieber Herr, hat mich schon zweimal besucht. Alles ist schon in bester Ordnung, nur der Spaziergang ist noch nicht geregelt. Wir erwarten die Rückkehr des H. Untersuchungsrichters, ohne dessen Zustimmung man keine Verfügungen treffen kann bezüglich des inneren Verkehrs.

Obwohl ich ungern das „Fiok" verlassen habe, hat der Tausch manche Vorteile. Die Militär-Verwaltung — man sollte es nicht glauben — ist viel humaner und liberaler als die Civil-Verwaltung. Wir werden auf der ganzen Linie als „Herren" behandelt, wir haben Diener die die Zelle auskehren, räumen etc., einen Ordonanz-Soldaten der uns täglich die Einkäufe besorgt, bekommen jetzt regelmässig Zeitungen (in der Frühe „Az Est" und abends „Világ"), man bringt uns täglich öfters frisches Wasser, die Kost ist unver-

https://biblioteca-digitala.ro

gleichlich besser und billiger (in der Frühe erhalten wir von Ärar 1/2 Liter warmen schwarzen „Kaffee" und ein Stück gutes Kommissbrot, das Mittagessen und Abendessen im Abonnement um 7 Kronen aus der Kantine der nahen Kaserne). Ich musste mir Kostschalen (sefertaș) kaufen und unser Ordonanz Soldat besorgt mit Leuten aus dem Gefängnis das hin und her tragen, so dass jetzt alles präzis functioniert und man nicht mehr der Dienstboten misére ausgesetzt ist.

Mit dem Zeitungslesen vertrödelt man ungeheur viel Zeit. Unglaublich viel! Seitdem ich hier bin habe ich nichts ordentliches gearbeitet, sondern wie Lipulik über denen Jugendfreund Horváth Gyula geschrieben hat: Oly ügyesen gruppirozza a semmitevést hogy lázas tevékenységnek látszik! Donnerstag habe ich den ganzen Tag die „Drapelul" Nummern durchgeblättert, die mir der Staatsanwalt zurückgehalten hatte, und die mir bei der Auslieferung aus dem „Fiok" übergeben wurden. Ich habe manches mit grossem Interesse gelesen, manche Artikel kann ich nicht erraten aus welcher Feder sie stammen, es sind sehr gute darunter! Das Blatt presentiert sich sehr gut. Sehr schön sind die Gedichte meines Hausdichters. Eines hat mich bis zu Tränen gerührt. Ich habe auch 2 Artikel von mir gefunden. Die habe ich direct mit Wonne gelesen. Den Artikel aus Nr. 14 habe ich ganz vergessen. Der hat heute historisches Interesse. Mein Charwochen Artikel hat mir auch gut gefallen. Sonst habe ich nie Geduld gehabt meine eigenen Artikel zu lesen, jetzt aber hat es mich interessiert zu sehen wie ich in den schweren Tagen reagiert habe, und ich bin mit mir zufrieden. Auch aber bewundere ich wie ihr es habt so glücklich zusammen stückeln können! Per tot discrimina rerum ist das Blatt gerettet. Das hätte ich nie für möglich gehalten. Ich kann nächstens wieder die Leitung übernehmen und einfach fortsetzen! Es ist zwar banal aber wahr: In aussergewöhnlichen Zeiten leisten die Leute aussergewöhnliches!

Meine letzte Nacht im Fiok war eine sehr aufgeregte. Ich legte mich Dienstag abends nach 8 Uhr nieder, es war schon ziemlich finster, und schlief bei doppelter Musik ein. Im Cabaret spielte Zigeuner-Musik, und weiter irgendwo Militärmusik die die Zigeunermusik über hörte. Ich hatte einen eigenthümlichen Traum, in dem ich mich mit mathematischen Problemen befasste, plötzlich erwache ich in einem eigenthümlichen Getöse: Explosionen folgten über Explosionen, meine Zelle war hell beleuchtet, weisses und gelbes Licht strömte durch das Milchglas des Fensters, unterbrochen Schatten hoher Rauchsäulen, die aber nach jeder Explosion verschwanden und geisterhaft wirkten. Ich glaubte dass das Theater-

https://biblioteca-digitala.ro

gebäude in Flammen sei. Ich springe aus dem Bett, bekleide mich rasch und packe mir alle sieben Zwetschken mit einer nervösen Eile ein, ich durchlebte noch einmal die Emotionen des Lugoscher Hochwassers, des Morgensternschen und Sternlichtschen (Weingarten) Brandes. Im Nu war ich mit allem fertig. Überrascht dass am Corridor sich nichts rührt und keine Hilfe kommt, steige ich zum Fenster hinauf, da überzeugte ich mich dass nicht das gegenüberliegende Theater-Gebäude brennt, sondern darüber fliegen Geschosse und explodieren in der Luft. Ich dachte es ist ein Luftangriff. Aus der Ferne hörte ich das Gesumme von Tausend und abertausend Menschenstimmen, es war aber nicht panikartig. Was konnte das sein? Ich biss mir in den Arm um mich zu überzeugen, ob ich nicht träume (auch jetzt sieht man noch die Spuren, so fest habe ich gebissen!). Es war gespensterhaft. Auf einmal — tatsächlich nach 20 Minuten, mir schien's aber eine Ewigkeit — hörte das Schiessen auf und unter kolossalem Menschengejubel stimmt die Militärmusik den Rákoczy-Marsch an.

Am nächsten Tag erfuhr ich, dass Dienstag der Soldatentag der Pioniere war und diese abends um 9 Uhr eine Ponton-Brücke über die Theis geschlagen haben, das Bombardement des Feindes wurde mit Leuchtgeschossen markiert und diese flogen alle über das Theatergebäude auf unser „Fiok" zu. Später wurde es ruhig, das Cabaret konnte sein Programm fortsetzen, nach dem Programm war ein fürchterliches Gejohle, betrunkene Frauenstimmen kreischten in die stille Nacht hinein, ich konnte aber kaum gegen Früh einschlafen, obwohl ich Fussbad, Sitzzad, Wasserabreibungen aplizierte. Das war meine letzte Nacht im „Fiok". Dann folgte der „lange Tag".

Hier bin ich im ersten Stock gegen den Hof und sehe in die Ferne das Staatsgefängnis wo ich vor 25 Jahren war. Auch ein Wiedersehen! Die Luft ist sehr gut. Nachts ist göttliche Stille. Aber am Tag viel Lärm. Man wollte mich einem anderen Gefangenen in eine Zelle geben damit ich Gesellschaft habe. Ich bat aber mich allein zu lassen. Ich bin mir selbst Gesellschaft genug. Der hier befehlende Feldwebel war in Friedenszeiten Gendarmerie Feldwebel im Bokcáner Bezirk und kennt mich aus dem Wahlkampf. Er bekundet ein besonderes Wohlwollen mir gegenüber. Irgendwie hat er erfahren dass ich nicht aus dem „Fiok" wollte, und gesagt habe dass mir die Reinlichkeit die Hauptsache ist und die anderswo im Gefängnis nicht haben kann. Er trachtet jetzt mit grosser Ambition mir zu beweisen dass auch hier Reinlichkeit sei... Ich bin kein Spielverderber!

https://biblioteca-digitala.ro

Wenn bis zur Ankunft dieses Briefes kein Telegramm von mir kommt, so bitte mir telegraphisch 300 Kronen anzuweisen an die Adresse:

„Honvéd kerületi fogház, Szeged Béke utca"

Text: „Br. M. utalványoz B. V. részére 300 Koronát", denn durch die unerwartete Verlängerung und Umsiedelung stimmt meine Rechnung nicht mehr.

Auf baldiges Wiedersehen!

Es küsst euch und umarmt dein

Valer

Unser jetziges Gefängnis ist in der Nachbarschaft des berühmten Zuchthauses „Csillag".

Feladó: Dr. Branisce Valér

Adresse = Béke utca 11—13

Arhiva familiei

---

[1] Maria Branişte trimite prin mandat lui Valeriu Branişte 300 coroane.

63. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni 2 septembrie 1918

Scrisoarea XXX
Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

M-am înşelat cu toate profeţiile, şi cum nu vreau să mă mai fac de rîs, renunţ la rolul meu ingrat de profet. Dar cu toate că mîine, marţi, împlinesc a 200 zi de închisoare, nu ai nici un motiv de îngrijorare.

Formalităţile de rigoare trebuie să-şi urmeze cursul legal, şi noi trebuie să aşteptăm cu răbdare. A mai fost necesară o audiere suplimentară, care se va termina probabil săptămîna aceasta şi atunci se va spune ultimul cuvînt în această chestie, care pentru mine — cum se înţelege de la sine — nu poate fi decît favorabil. Clarificarea situaţiei înaintează cu paşi gigantici. Mai mult nu pot şi nu am voie să comunic.

https://biblioteca-digitala.ro

Însfîrşit se face lumină. Te rog, aşteaptă deci liniştită rezolvarea pe deplin mulţumitoare a acestui incident.

În închisoare îmi merge bine. De miercurea trecută am primit noi — cei 6 tovarăşi de suferinţă — permisiunea să ne plimbăm — despărţiţi de ceilalţi — şi putem circula liber. Este o societate interesantă — şi pînă astăzi — în 6 zile nu am putut să ne povestim toate, pentru a vedea clar, pentru ce noi oameni atît de diferiţi, care nu avem nimic comun, am fost încurcaţi împreună în o cauză complet străină.

Miercuri, de ziua ta, a avut loc în capela închisorii o slujbă religioasă. Între cei 240 deţinuţi — în majoritate soldaţi — sînt aproximativ 60 greco-orientali (sîrbi, români şi cîţiva prizonieri ruşi) care au fost comandaţi la serviciul divin. Un preot militar — cred că îl cheamă Balota şi este din comitatul nostru (Corniareva?) a celebrat. O statură impozantă cu o voce sonoră, frumoasă, dar fără auz muzical. Se potriveşte cu Seghedinul, un oraş foarte frumos, dar nemuzical pînă la desperare! Aşa şi preotul militar. După serviciu ne-a distins cu cîteva cuvinte, şi cînd m-am prezentat a răspuns tacticos: „O noi ne cunoaştem!“ Natural, după aceea, am constatat că nici unul din noi nu-l cunoaşte! Aşa că nu sînt sigur cine este.

Am rămas tot singur. Plutonierul închisorii a vrut să ne facă o favoare, să ne pună pe toţi într-o celulă mare, dar eu l-am rugat să renunţe la această bunătate. Eu nu mă potrivesc cu aceşti tineri, şi prefer să stau singur. Şi aşa de abia pot lucra ceva. Pierdem mult timp cu vorbăria şi cu ziarele. Aşa am rămas singur în celula mea. Ceilalţi au fost puşi doi cîte doi în celule vecine. Sîntem trataţi foarte cum se cade şi cu bunăvoinţă. Mîncarea este ieftină, bună şi deajuns. De la doctor Pintea primesc regulat pîinea. Să nu-mi trimiteţi nimic de mîncare, cel mult un tort uscat. Mai prost stau cu tutunul. Al meu s-a terminat de mult şi cu bani scumpi (26 coroane 100 ţigarete) primim aici ceva imposibil de fumat. Am sperat să primesc tutun de la dr. Szörényi, dar la întrebarea mea am primit răspunsul că e în concediu. Poate îmi puteţi procura tutun la Lugoj.

Dr. Willer a vrut să mă viziteze. Acum poate s-o facă liniştit. Ar putea să-mi aducă puţin tutun şi ceva rufe, dar nu mult! O cămaşă albă cu 2 gulere, 2 cămăşi de flanelă, indispensabili, ciorapi, şervete, cămăşi de noapte şi prosoape pentru 2 săptămîni. Manşete, batiste şi cearceafuri mai am

https://biblioteca-digitala.ro

(cel mult un cearceaf). Rufăria folosită am trimis-o acasă încă la 13 august.

Sper că ați primit-o.

Cele 300 coroane le-am primit joi. Cred că nu voi mai avea nevoie aici de alți bani. Săptămîna aceasta voi încerca să trimit ceva manuscrise. Azi am primit o lampă bună de petrol, așa că acum pot lucra seara, căci ea arde aici pînă dimineața, și pot să mă culc cînd vreau. Un alt favor față de „Fiok". Acolo trebuia să mă culc la 7! Aici este noaptea liniște deplină. Soldații de pază poartă pîslari și de afară se aude doar lătratul cîinilor, care îmi amintește viu viața la țară.

Salut pe toți cunoscuții, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi și copiii.

Te îmbrățișează pînă la apropiata revedere

al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Mit allen Prophezeiungen habe ich mich blamiert und nachdem ich mich weiter nicht blamieren will, so entsage ich der undankbaren Propheten-Rolle. Aber obwohl ich morgen, Dienstag, den 200-sten Tag meines Gefängnis-Lebens begehe, ist keine Ursache zur Besorghnis.

Die vorgeschriebenen Formalitäten müssen ihren gesetzlichen Lauf durchmachen und wir müssen mit Geduld diesen abwarten. Ein nachträgliches Verhör war noch nothwendig, welches wahrscheinlich in dieser Woche abgeschlosen wird und dann wird das letzte Wort in dieser Angelegenheit ausgesprochen, welches für mich nur — wie natürlich — günstig ausfallen wird. Die Klärung der Situation schreitet jetzt mit Riesen Schritten vor. Endlich wird... Licht! Mehr kann und darf ich euch nicht mittheilen. Bitte also ganz beruhigt der vollkommen günstigen Erledigung dieses Zwischenfalls entgegen zu sehen.

Im neuen Gefängnis geht es mir ganz gut. Seit vorigen Mittwoch haben wir, — die 6 Leidensgenossen die Erlaubnis erhalten beisammen — von den Anderen ganz abgesondert — zu spazieren und frei zu verkehren. Es ist eine interessante Gesellschaft — und bis heute in 6 Tagen — konnten wir uns noch nicht alles gegenseitig erzählen, um klar zu sehen warum wir eigentlich so ganz verschiedene Individuen, die nicht miteinander haben, zusammen verwickelt sind, in einer uns ganz fremden Angelegenheit.

https://biblioteca-digitala.ro

Mittwoch, an deinem Namenstag, war für uns hier, in der Gefängnis-Kapelle, Gottesdienst. Unter den beiläufig 240 Gefangenen — meistens Soldaten — sind circa 60 gr. orientalisch (Serben und Rumänen, wie auch einige gefangene Russen) die Alle zum Gottesdienst kommandiert wurden. Ein Feldkurat — ich glaube er heisst Balota, und soll aus unserem Komitat (Corniareva?) sein — hat zelebriert. Eine imposante Gestalt mit schöner klangvoller Stimme, aber... ohne Gehör. Er passt für Szeged, welche eine sehr schöne Stadt ist aber unmusikalisch bis zum Verzweifeln! So auch der zelebrierende Feldkurat. Nach dem Gottesdienst zeichnete er uns mit kurzen Anreden aus, und als ich mich bei dieser Gelegenheit vorstellte, antwortete er ganz gemütlich: „Oh, wir kennen uns schan!" Nachträglich konstatierten wir, dass keiner von uns ihn kennt! So bin ich nicht sicher wer er ist.

Ich bin auch weiter allein. Der Gefüngnis-Feldwebel wollte uns einen Gefallen erweisen und uns Alle in eine grosse Zelle geben, aber ich bat ihn von dieser Güte abzusehen. Ich passe nicht zu diesen jungen Leuten und bin lieber allein. Auch so kann ich sehr wenig hier arbeiten. Wir vertrödeln furchtbar die Zeit mit Plauschereien und die Zeitungen. So bin ich auch weiter allein geblieben in meiner Zelle. Die Anderen sind zwei zu zwei in den Nachbar-Zellen eingetheilt worden. Wir werden sehr anständig und wohlwollend behandelt. Die Kost ist gut und reicht vollkommen aus. Von Dr. Pintea bekomme ich regelmässig das Brot. Ihr sollt mir nichts zum Essen schicken, höchstens trockene Torte. Am schlechtesten stehe ich mit dem Tabak. Meiner ist mir längst ausgegangen und um theueres Geld (26 Kronen 100 Zigaretten) bekommen wir hier ein unmögliches Zeug zum Rauchen. Ich hoffte von Dr. Szörényi Tabak zu bekommen, aber auf meine Nachfrage bekam ich die Antwort dass er auf Urlaub ist. Vielleicht könnt ihr mir in Lugosch Tabak verschaffen.

Dr. Willer vollte mich besuchen. Er kann es jetzt getrost thun. Er könnte mir Tabak bringen und etwas Wäsche, aber nicht viel Ein weisses Hemd mit 2 Krägen, 2 Tennishemden, Beinkleider, Strümpfe, Servietten, Nachthemden und Handtücher für 2 Wochen gerechnet. Sonst nichts! Denn Manschetten, Taschentücher und Leintücher habe ich noch. (Höchstens ein Leintuch für alle Fälle). Die gebrauchte Wäsche habe ich noch am 13-ten August nach Hause geschickt. Hoffentlich habt ihr sie schon erhalten.

Die 300 Kronen habe ich Donnerstag erhalten. Ich glaube weiter kein Geld mehr hier zu benöthigen. Diese Woche werde ich versuchen auch Etwas Manuscript zu senden. Heute habe ich eine gute Gaslampe erhalten, so dass ich jetzt abends arbeiten kann, denn die Lampe brennt bis in der Frühe und ich kann mich niederlegen wann ich

https://biblioteca-digitala.ro

will. Das ist hier auch ein grosser Vortheil dem „Fiok" gegenüber! Dort musste ich mich jetzt schon um 7 Uhr niederlegen. Hier ist Nachts vollkommene Ruhe. Die Wachhabenden Soldaten tragen geräuschlose Fussbekleidung und von draussen hört man höchstens Hundgebell, was mich lebhaft an's Dorfleben mahnt.

Ich grüsse alle Bekannten, Handküsse Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich auf baldiges Wiedersehen

dein

Valer

Arhiva familiei

64. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 6 septembrie 1918

Nota V. Branişte: Primită 10/IX 1918
Viza cenzorului: văzut, Locot. Schulszds

Dragă Valer,

Ar fi trebuit să mi se dea în jocurile copilăriei numai probe de răbdare pentru ca situaţia mea de astăzi să fie, poate, mai suportabilă. În situaţia dată nu ştiu dacă răbdarea pe care mi-o impun cu sila nu va avea o influenţă asupra nervilor mei, şi nu din cele mai favorabile.

Eu cred tot ce mi se spune şi cu toţii spun atîtea, încît mă dor urechile, dar nu mai pot să mă încred în nimeni, sînt prea obosită de toate.

Am primit ultimele tale două scrisori, cea dintîi de ziua numelui meu. Îmi pot prea bine închipui ce sentimente te-au cuprins cînd ai trăit noaptea acea scenă de incendiu.

Rufele au sosit. Eu am tutun şi ţigarete pentru tine şi cred că îţi voi trimite ceva în aceste zile, dar aştept o ocazie. Willer te va vizita la începutul săptămînii viitoare. Dacă ne-ai putea trimite cîteva manuscrise, am fi salvaţi, toate s-au terminat şi lumea noastră este foarte ocupată. Eu n-am cerut, crezînd că prin aceasta suferă cauza ta, dar aşa nu mai poate merge. Fiul tău face astăzi o excursie cu Vasile într-un sat de lîngă Caransebeş. I-am dat mîncare şi bani, de seară vor

https://biblioteca-digitala.ro

fi acasă. Vasile are treburi de birou și l-a învitat pe Virgil. Eu nu mă înșel în oameni, și în cazurile în care m-am înșelat într-adevăr am vrut să fiu oarbă din anume considerente, dar așa de clarvăzătoare cum am fost față de Vasilie depășește orice așteptare a mea. Pot să spun că acest om va fi în viață ceea ce se numește un om adevărat. Din păcate sînt puțini oameni de această talie. Făcînd abstracție de hărnicie și ambiție are așa însușiri nobile de caracter fiind în același timp modest și supus încît este o plăcere să lucrezi cu el. Și șeful său se convinge mereu de acest lucru.

Noi sîntem sănătoși. Fetele merg cu schimbul la Mausi la vie. Acum este acolo Lelia pentru o săptămînă. Aici este timp frumos și cald, dar toamnă. Caius este în concediu, el ți-a adus multe țigarete. Te salută cu toții și deabia așteaptă să vii.

Sărutări de mîini de la copii

Te sărută a ta

Miți

Lieber Valer,

Ich hätte als Kind zum Spiel nur Geduldaufgaben bekommen sollen, dann wäre meine heutige Situation vielleicht erträglicher, so weiss ich wirklich nicht ob diese künstlich geschraubte Geduld auf meine Nerveen nicht den Einfluss ausüben wird, dass dann die Reaktion nicht die günstigste sein wird. Ich glaube ja jedem gerne alles was man mir sagt, und sagen tun alle so viel, dass mir die Ohren weh tun, aber mir scheint kein Mensch zu glauben, ich bin schon so müde von Allem.

Ich habe Deine zwei letzten Briefe erhalten, den ersten an meinem Namenstage, ich kann mir ganz gut vorstellen, was Du für Gefühle hast, als Du in der Nacht diese Feuerszene mitgemacht. Die Wäsche ist auch angekommen. Ich habe Tabak und Cigaretten für Dich und glaube diese Tage Dir etwas zu schicken, mit der Post ist es gewagt, darum warte ich eine Gelegenheit. Willer wird auch Anfang der nächsten Woche Dich besuchen. Wenn Du uns etwas Manuscript senden könntest, wären wir gerettet, alles ist uns ausgegangen und unsere Leute sind sehr beschäftigt Ich habe nicht gebeten. weil ich dachte, damit verliert deine Sache an Zeit, ich sehe aber auch so geht es nicht vorwärts. Dein Sohn macht heute mit Vasile einen Ausflug in ein Dorf bei Karansebes. Ich habe ihm Proviant und Geld gegeben, heute abend sine sie schon zu Hause. Vasile hat in der

https://biblioteca-digitala.ro

Kanzlei Angelegenheiten zu tun und hat Virgil eingeladen. Ich pflege mich selten zu täuschen, dort wo ich mich wirklich getäuscht, wollte ich gewöhnlich blind sein, immer aus gewissen Rücksichten, so aber wie ich in der Person des Vasile hellsehend war, übertrifft alle meine Erwartungen. Ich kann sagen, dass dieser Mensch einmal im Leben das sein wird, was man einen ganzen Mann nennt. Leider gibt es wenige von diesem Kaliber. Abgesehen von Fleiss und Ambition hat er so edle Charactereigenschaften und ist dabei so scheiden und subordiniert, dass es eine Freude ist mit ihm zu arbeiten. Sein Chef überzeugt sich auch immer mehr davon.

Wir sind gesund, die Mädchen wechseln sich ab im Weingarten bei der Mausi. Jetzt ist Lelia dort auf eine Woche. Hier ist schönes warmes Wetter, aber schon Herbst. Caius ist auf Urlaub, er hat Dir viele Cigaretten gebracht. Es grüssen Dich alle und erwarten kaum, dass Du kommst.

Handkuss von den Kindern

Es küsst Dich Deine

Mitzi

Şchei, doc. nr. 26

65. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni 9 septembrie 1918

Scrisoarea XXXI

Láttam Dr. R.

Dragă Miţi,

Îmi pot închipui ce neliniştită eşti tu şi cu tine toţi prietenii mei, că cu toate prevestirile multe, sînt încă aici. Îmi pare rău că nu vă pot scrie lămurit cum stă întreaga chestie, deoarece din diversele aluzii şi indicaţii ale vizitatorilor înţeleg că voi „afară“ faceţi combinaţii false, care vă duc la concluzii greşite. Vă rog nu vă lăsaţi seduşi de asemenea combinaţii. Eu sînt pe deplin orientat despre întreaga afacere asupra mea şi a tovarăşilor de suferinţă de aici, cu care pot sta acum în contact şi am avut prilej să-l ascult şi „audiez“ pe fiecare. Întreaga afacere, cu toate complicaţiile ei în timp şi spaţiu, este cu mult mai simplă decît v-o închipuiţi voi. Dificultatea nu s-a ivit din cauza chestiei în sine, care după

https://biblioteca-digitala.ro

părerea mea s-a lămurit pe deplin, ci din cauza formalităţilor încîlcite ale procedurii militare. Nu vreau să aduc nici o critică, nu sînt jurist şi nici specialist, dar mintea mea naturală nu poate admite ca un deţinut în prevenţie să poată comunica liber cu presupuşii complici, dar cu oamenii liber, nu! Nu vreau să mai dezbat însă această chestie. Poate zace aici un sens mai adînc, pe care mintea mea laică nu-l poate prinde. Şi audierea mea suplimentară s-a terminat, şi probabil voi mai fi chemat încă odată şi atunci se va încheia acest capitol.

Astăzi am primit patru vizite. Dr. Szörényi, care mi-a adus rufele, tutun, biscuiţi şi o piersecă-minune. Apoi mi-a stat în ajutor să ajung la o pîine. Făina a fost predată doctorului Pintea. Se pare că dr. Szörényi se preocupă mult de chestia mea. Regret însă că n-am putut să-i spun lămurit care este dificultatea şi ce ar trebui să pună în mişcare. La conversaţii aşa neprecise mă tem totdeauna de răstălmăciri.

Mulţumesc pentru lucrările trimise, cel mai mult însă pentru tutun şi ţigarete. De acestea duc cea mai mare lipsă aici. La proximul prilej vă voi trimite rufele folosite, ca să-mi uşurez bagajul.

Valer Oniţiu[1], care şi-a vizitat surorile la Noua, a avut prilej la Lipova să vorbească cu mama[2], care mi-a trimis o bucată de slănină şi biscuiţi. Mama vrea să vă viziteze şi pe voi înainte de începerea şcolii. Gheorghiţă şi Marioara vor locui la mama, pentru a continua studiile la şcolile noastre. Mama vă va povesti amănunte. Vă rog să-i mulţumiţi pentru pachet şi să o liniştiţi. Valer mi-a promis şi el să-i trimită mulţumiri. El a rămas mulţumit de înfăţişarea mea. Cu el m-a vizitat şi un advocat de aici (cunoscut din timpul studiilor mele la Budapesta) dr. Kormányos, care este acum căpitan în armată. Nu ne-am văzut din 1896. Este mai tînăr ca mine, dar serviciul militar pare că l-a uzat într-atîta, încît pare mult mai bătrîn. De abia l-am recunoscut. A fost foarte drăguţ cu mine şi încîntat de înfăţişarea mea.

Totodată m-a vizitat şi locotenentul Molin din Vîrşeţ, care mi-a transmis salutări de la protopopul Oprea. Este ofiţer de aprovizionare şi înfăţişarea lui este cea mai bună reclamă pentru funcţia sa. Toţi patru domnii au fost în acelaşi timp. Cred că toţi au plecat de aici cu cele mai bune impresii. Dr. Szörényi te va vizita şi îţi va povesti mai multe. El mi-a pus în vedere şi o apropiată vizită a lui dr. Willer. Mă bucur anticipat de această vizită. Acum vizitele nu mai încurcă cursul lucrurilor, poate veni în orice zi.

https://biblioteca-digitala.ro

În zilele acestea îţi voi trimite cîteva articole despre probleme financiare şi economice, ca să le aveţi la dispoziţie, la caz de nevoie. Aş putea scrie şi lucruri de actualitate, citind acum regulat ziarele — poate chiar prea multe — dar eu mă rezerv pentru libertate, deşi despre evenimentele de azi s-ar putea spune cîte ceva. Logica evenimentelor este necruţătoare. Toate se întîmplă cum trebuie să se întîmple. Păcat că în locul contelui Mihály Károlyi nu se găseşte un bărbat de calibru mai mare. Nenorocirea noastră, în aceste timpuri mari este că afară de Herberţi (dincoace şi dincolo) nu se arată decît epigoni!

La noi, în întregul bazin dunărean nu se adevereşte vorba că timpuri mari produc bărbaţi mari! Mă gîndesc adesea la celebra vorbă: „Este blestemul faptei rele ca necontenit să dea naştere la rău". Această vorbă profetică a poetului se adevereşte la noi!

Dar cum spune Valerica: „Noi să fim sănătoşi!" Eu sînt sănătos — să nu fie de deochi — complet sănătos, şi privesc cu linişte deplină în faţa evenimentelor viitoare. Eu vă doresc şi vouă sănătate şi . . . răbdare!

Salut toţi cunoscuţii, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Ich kann mir lebhaft denken wie beunruhigt du mit dir alle meine Freunde seid, dass trotz den vielen Verheissungen ich noch da bin. Ich bedauere sehr dass ich euch nicht klipp und klar schreiben kann wie sich diese ganze Geschichte verhält, denn aus den verschiedenen Andeutungen und Anspielungen der verschiedenen Besuche ersehe ich dass ihr „draussen" manche falsche Combinationen macht, die euch dann zu falschen Folgerungen verleiten. Bitte euch durch solche Combinationen nicht irre leiten zu lassen. Ich bin jetzt vollkommen orientiert über die ganze Angelegenheit, sowie über meine eigene wie auch über die meiner hiesigen Leidensgenossen, mit denen ich jetzt frei verkehren und genügend Gelegenheit gehabt habe jeden einzelnen anzuhören und geradezu zu „verhören". Die ganze Angelegenheit mit allen ihren zeitlichen und räumlichen Verwickelungen ist bedeutend einfacher als ihr euch sie denkt. Die Schwierigkeit liegt gar nicht in der Angelegenheit selbst, die meines Erachtens vollkommen geklärt ist, sondern in den verwickelten For-

https://biblioteca-digitala.ro

malitäten der Militär Prozess Ordnung. Ich will ja keine Kritik üben, ich bin kein Jurist und kein Fachmann, aber meinem gesunden Menschenverstand widerspricht es, dass ich als in Voruntersuchung befindlicher Häftling mit meinen vermutlichen Komplizen ganz frei verkehren soll, mit den freien Leuten aber nicht! Ich will über die Sache nicht weiter debattieren. Vielleicht liegt darin ein tieferer Sinn, den mein nicht fachgemässes Gehirn nicht auffassen kann. Auch mein Nachtrag Verhör ist zu Ende, und voraussichtlich werde ich noch einmal vorgeladen und dann wird auch dieses Kapitel abgeschlossen.

Heute habe ich vier Besuche gehabt. Dr. Szörényi hat mir die Wäsche, Tabak, Kakes und eine Wunder Pfirsich gebracht, ausserdem hat er mir zu einem Brot verholfen. Das Mehl wurde Dr. Pintea übermittelt. Dr. Szörényi scheint sich sehr meiner Angelegenheit anzunehmen. Ich bedauere nur dass ich ihm nicht klar sagen konnte wo die Schwierigkeit liegt und wo man die Hebel einsetzen könnte. Bei so unklaren Gesprächen fürchte ich immer Missverständnisse.

Ich danke für die gesendeten Sachen, am meisten aber für Tabak und Zigaretten. In diesem ist hier die Noth am grössten. Bei nächster Gelegenheit werde ich euch die gebrauchte Wäsche senden, damit ich meine Bagage erleichtere.

Valer Oniţiu, der seine Schwestern in Nou besucht hat, hat in Lippa Gelegenheit gehabt mit der Mutter zu sprechen. die mir ein Stück Speck und Kades gesendet hat. Die Mutter will auch euch besuchen noch vor Schulanfang. Georgiţă und Marioara werden bei der Mutter wohnen um an unseren Schulen fort zu setzen. Details wird euch Mutter erzählen. Bitte ihr für das Paket zu danken und sie zu beruhigen. Übrigens hat mir auch Valer versprochen ihr zu schreiben. Er war mit meinem Aussehen sehr zufrieden. Mit ihm hat mich auch ein hiesiger Advokat (Bekannter aus meiner Budapester Studienzeit) Dr. Kormányos, der als Hauptmann jetzt Kriegsdienste leistet, besucht. Wir haben uns seit 1896 nicht mehr gesehen. Er ist zwar jünger als ich, aber der Kriegsdienst scheint ihn so hergenommen zu haben, dass er bedeutend älter aussieht. Ich habe ihn kaum erkannt. Er war sehr lieb mir gegenüber und entzückt über mein blühendes Ausshen. Zugleich hat mich auch Oberleutnant Molin aus Verseţ besucht, der mir Grüsse vom Erzpriester Oprea überbrachte. Er ist Aprovisionierungs Offizier und macht mit seinem Aussehen die beste Reclame seinem Amte. Alle vier Herren waren zugleich in Besuch. Ich glaube Alle sind von hier mit den besten Eindrücken weggegangen. Dr. Szörényi wird dich besuchen und Näheres erzählen. Er stellte mir auch einen baldigen Besuch Dr. Willer's in Aussicht. Ich freue mich im Voraus auf diesen Besuch. Jetzt hemmen die Besuche nicht mehr den Gang der Dinge, er kann an welchem Tag immer kommen.

https://biblioteca-digitala.ro

Diese Tage werde ich dir einige Artikel über finanzielle und wirtschaftliche Fragen senden, damit ihr sie für den Nothfall bei der Hand habt. Ich könnte zwar auch aktuellere Sachen schreiben, nachdem ich jetzt regelmässig Zeitungen lese, — vielleicht gerade zu viele! — aber ich erspare mir diese für die freie Zeit, obwohl zu den heutigen Ereignissen manches zu sagen wäre. Die Logik der Tatsachen ist unerbittlich. Es kommt Alles so wie es kommen musste. Ewig schade dass an Stelle Graf. Mih. Károlyi's nicht ein Mann von grösserem Kaliber steht. Unser Unglück ist dass in diesen grossen Zeiten ausser den Herbert's (hüben und drüben) nur Epigonen in Sicht sind! Bei uns im ganzen Donau Becken, scheint es sich nicht zu bestätigen, dass grosse Zeiten grosse Männer gebären! „E ist der Fluch der bösen Tat, dass sie fortzeugend Böses muss gebähren!" Dieses Propheten Wort des Dichters bestätigt sich bei uns!

Aber, wie die Valerie sagt· „Gesund sollen wir sein!" Ich bin gesund — unberufen! — äusserst gesund und sehe mit voller Ruhe den kommenden Ereignissen entgegen. Ich wünsche euch Gesundheit und . . . Geduld!

Grüsse alle Bekannten, einen Handkuss Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

dein

Valer

Arhiva familiei

---

[1] Valer Oniţiu, frate cu Virgil Oniţiu.
[2] Maria Branişte.

66. MARIA BRANIŞTE

Lugoj, vineri 10 septembrie 1918

Nota V. Branişte (Primită 15/IX.1918
Viza cenzorului: Se poate preda,
dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Cîte luni voi mai fi nevoită să scriu în fiecare vineri la Seghedin? Îmi face impresia că sînt dusă cu vorba, ca un copil, de pe o săptămînă pe alta şi nu mi se spune adevărul, din chiar clipa cînd ţi-a adus Vălean pachetul şi i s-a spus că ajunge pe 9 zile, şi că eu trebuie să-ţi mai trimit

https://biblioteca-digitala.ro

odată pe 9 zile. De cîte ori au trecut de atunci 9 zile? Dacă totul este atît de clar — lucru de care eu nu m-am îndoit niciodată — şi dacă domnii sînt convinşi de acest lucru, nu se poate grăbi cauza ta şi trata deosebit de a lui Iorga?

Eu mi-am imaginat totdeauna că studiul dreptului se întemeiază pe faptul că juristul trebuie înainte de toate să fie om şi să ajute omenirea cu ştiinţa sa. Dar concepţia mea pare să fie personală. Părerea mea nu poate ajuta cu nimic, dar sînt atît de nerăbdătoare şi de abia mai pot suporta ce trebuie să îndur.

Dr. Szörényi mi-a spus că eşti bine, acest lucru este principalul, îmi pare bine că ai contact cu oamenii, eu aş fi bucuroasă să nu fiu nevoită să văd atîtea.

Sărutări de mîini de la copii. Pepi Jucu a venit acasă. Chiar din fundul Rusiei vin oamenii acasă

Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

Wie viele Monate werde ich an jedem Freitag nach Szeged schreiben müssen? Es macht mir den Eindruck, dass ich wie ein Kind von einer Woche auf die andere vertröstet werde und man mir nie die Wahrheit gesagt, schon von dem Augenblick an, als Vălean Dir das Paket gebracht und man ihm gesagt, es genüge auf 9 Tage und ich müsste noch auf 9 Tage schicken. Wie oft 9 Tage sind schon vorüber seit damals. Wenn alles so klar ist — wie ich nie gezweifelt — und wenn wirklich die Herren auch davon überzeugt sind, kann man Deine Sache nicht urgieren und unabhängig von der Iorga's machen?

Ich habe mir immer vorgestellt, dass das Rechtsstudium in dem besteht, dass der Jurist vor allem anderen Mensch sein muss und mit seinem Wissen der Menschheit hilft. Ich scheine aber eine eigenartige Auffassung zu haben. Meine Meinung nützt aber gar nicht, nur bin ich schon so ungeduldig und kann kaum mehr bewältigen, was ich zu tragen habe. Dr. Szörényi hat mir gesagt, es gehe Dir gut, das ist die Hauptsache, ich freue mich, dass Du mit Menschen verkehrst, mir wäre es lieber, wenn ich nicht so viele sehen müsste.

Handkuss von den Kindern. Pepi Jucu ist nach Hause. Selbst aus dem tiefsten Russland kommen die Leute nach Hause.

Es küsst Dich

Mitzi

Şchei, doc. nr. 27

https://biblioteca-digitala.ro

67. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, marţi 17 septembrie 1918
Scrisoarea XXXII

Dragă Miţi,

Scrisoarea ta de vineri (XXVII) am primit-o duminică, deci a treia zi, dar nu ţi-am răspuns îndată pentru că ieri şi azi am aşteptat o vizită şi cu acest prilej voiam să prezint cenzurii diferite manuscrise. Cum însă am făcut o socoteală greşită, adaug aici manuscrisul, şi sper că poate şi pe această cale va ajunge în mîna ta, fără multă pierdere de timp. Sînt trei editoriale[1], toate trei de actualitate, şi două articole auxiliare, unul despre declaraţia de la Philadelphia[2] din 4/VII 1776, care este acum foarte actuală, deoarece şi Puterile Centrale acceptă nota lui Wilson, ca bază a discuţiilor, şi gîndirea lui Wilson[3] nu se întemeiază pe arbitrar, ci pe această declaraţie — astăzi uitată — a drepturilor omului, al doilea articol auxiliar este o traducere din Maeterlink[4], care în concepţia lui grandioasă este mereu actual. La corectură să se dea atenţie punctuaţiei, să nu se producă vreo greşeală, care să strice totul. Editorialele tratează marile evenimente ale zilei şi greu vor fi depăşite de evenimentele viitoare, totuşi la nevoie le puteţi utiliza şi ca al doilea articol — Garmond — dar atunci cu titlu potrivit.

Supărarea şi grijile tale le înţeleg pe deplin şi mă doare că nu te pot ajuta. Dacă voi mai rămîne aici, şi dacă domnii de la cenzură o vor admite, îţi voi trimite săptămînal manuscris, căci am destul timp şi răgaz de scris. Material există de asemenea din belşug. N-aş vrea însă să abuzeze de bunăvoinţa domnilor. De la ultima mea scrisoare, n-am mai fost scos „afară" şi aşa nu mai ştiu nimic. Nu ştiu ce a survenit nou în afacerea noastră, în ultima săptămînă. Părerea mea este că eliberarea noastră este iminentă, dar în baza experienţei, nu mai vreau să fac nici un pronostic. De mersul cercetării mele am fost foarte mulţumit, iar complicaţia neaşteptată aparţine aparatului birocratic, lucru pentru mine imprevizibil.

Deci răbdare şi iar răbdare, aceasta este marea virtute a poporului meu şi de aceasta trebuie să dăm dovadă şi noi intelectualii, chiar dacă nervii noştri sînt altfel alcătuiţi ca

https://biblioteca-digitala.ro

nervii poporului. Ieri după masă am fost din întîmplare martor în cancelaria penitenciarului, cînd o țărancă din Sárafalva[5] (românică) a fost pusă în libertate pe neașteptate, după o lungă cercetare. Biata femeie, în bucuria ei cea mare, nu avea alt gînd decît să repete întrebarea dacă nu cumva a plecat trenul. De sigur că s-a dus de la închisoare ață la gară, și, ghemuindu-se într-un colț, a așteptat cu răbdare trenul, chiar dacă acesta pleca după miezul nopții. Prototip al răbdării! Nici mie nu-mi rămîne altceva, decît să-mi aștept „trenul"! Mai înainte eram curios să știu pentru ce sînt aici, acum mi-a trecut și această curiozitate. Noroc că evenimentele din lume sînt palpitante, — deși în ultima analiză, noi ne găsim tot în punctul mort. Diplomația și politica noastră de stat nu se poate încă desmeteci. Mă mîngîi — o mîngăiere egoistă — că „Drapelul" are cîteva articole reușite, de ex. ultimele două (nr. 92 și 93) pe care le-am primit astăzi. Cu adevărat reușite!

Timpul trece monoton, o zi ca cealaltă. Te rog trimite-mi, pentru orice eventualitate, cu poșta 300 coroane.

Salut pe cunoscuți, sărut mîna doamnei Alma, sărut pe Mausi și copiii.

Te îmbrățișează al tău

Valer

Liebe Mitzi,

Deinen Brief von Freitag (27-ter) habe ich schon Sonntag in den Händen gehabt, also schon am 3-ten Tag, habe aber nicht gleich geantwortet, da ich gestern und heute auf einen Besuch rechnete, bei welcher Gelegenheit ich verschiedenes Manuscript der Zensur vorlegen wollte. Nachdem ich mich aber verrechnet habe schliesse ich das Manuscript hier bei, in der Hoffnung dass es vielleicht auch so ohne viel Zeitverlust in eure Hand gelangen wird. Es sind drei Leitartikel, alle drei aktuell und zwei Nebenartikel, einer über die Philadelphier Declaration vom 4/VII 1776, welche jetzt sehr aktuell ist, nachdem auch die Zentralmächte die Wilson-Note als Grundlage der Diskussion annehmen, und der Gedankengang Wilson's kein willkürlicher ist, sondern aus dieser — heute vergessenen — Deklaration der Menschenrecht schöpft, der 2-te Nebenartikel ist eine Übersetzung aus Maeterlink, die in ihrer grossartigen Conception immer aktuell ist. Bei der Correctur soll man Acht geben auf Interpunc-

https://biblioteca-digitala.ro

tion, damit kein sinnstörender Fehler das ganze verderbe. Die Leitartikel befassen sich mit den grossen Tagesereignissen und werden schwerlich von den kommenden Ereignissen überholt werden, trotzdem können sie auch an zweiter Stelle als Garmond-Artikel placiert werden, aber dann mit passender Überschritt.

Deinen Kummer und deine Sorgen verstehe ich wohl, es schmerzt mich aber dass ich dir gar nicht helfen kann. Wenn ich noch hier bleiben sollte und die Herren von der Zensur es zulassen, will ich dir wöchentlich Mpt. senden, denn Zeit und Musse zum Schreiben habe ich genügend. Material ist auch in Hülle und Fülle. Ich müsste nur das Wohlwollen der Herren nicht zu sehr in Anspruch nehmen. Seit meinem letzten Brief war ich nicht mehr draussen und so weiss ich nichts mehr. Habe also keine Idee was sich in der letzten Woche in unserer Angelegenheit zugetragen hat.

Mein Eindruck ist dass unsere Befreiung bevorstehend ist, aber nach allen meinen biseherigen Erfahrungen, will ich keine Prognostik mehr stellen. Mit dem ganzen Gang meiner Angelegenheit war ich sehr zufrieden, die unerwartete Schwierigkeit scheint im bürokratischen Apparat zu liegen, und dieser ist für mich unübersehbar.

Also Geduld und wieder Geduld, das ist die grosse Tugend meines Volkes und diese müssen auch wir die Intelektuellen üben, wenn auch unsere Nerven andere geordnet sind wie die unseres Volkes. Gestern n.M. war ich zufällig in der Gefängniskanzlei Zeuge als eine Sarafalvaer Bäuerin (Rumänin) nach langer Untersuchungshaft unerwartet auf freien Fuss gestellt wurde. Die arme Frau in ihrer Freude hatte keine andere Sorge als die mehrmals wiederholte Frage, ob der Zug schon fort ist. Sie ist wahrscheinlich vom Gefängnis schnurstracks zur Bahn und hat sich dort in einer Ecke niederkauernd gewiss geduldig den Zug abgewartet, wenn er auch nach Mitternacht wegfährt. Ein Vorbild der Geduld! Ich habe jetzt auch nichts anderes zu tun, als auf meinen Zug zu warten. Früher hielt mich noch die Neugierde in Spannung zu wissen warum ich eigentlich hier bin, jetzt ist auch diese Neugierde vorbei. Ein Glück dass die Weltereignisse jetzt spannend sind, obwohl — in letzter Analyse — wir noch immer im toten Punkt liegen. Unsere Diplomatie und Staatspolitik kann sich noch immer nicht aufraffen. Es tröstet mich — ein egoistischer Trost! — dass der „Drapelul" manche gelungene Artikel hat, so sind auch die letzten zwei (Nr. 92 und 93) die ich heute erhalten habe, gelungene!

Die Zeit flieht sonst im Einerlei, ein Tag wie der andere. Bitte sende mir noch für alle Fälle per Posteinweisung 300 Kronen.

https://biblioteca-digitala.ro

Grüsse alle Bekannten, einen Handkuss Mma Alma, küsse Mausi und die Kinder.

Es umarmt dich

dein

Valer

Arhiva familiei.

---

[1] Sînt ultimele editoriale trimise din închisoare pentru „Drapelul". Unul a apărut în nr. 96 (11/24.IX) cu două fragmente scoase de cenzura din Lugoj, după ce fuseseră aprobate de cenzura militară din Seghedin, iar articolul este greșit datat (11/20!IX), al doilea în nr. 97 (15/28.IX.), iar ultimul în nr. 98 (18.IX./1.X.). În dupămasa acelei zile a fost pus în libertate Valeriu Branișteș, iar noaptea a sosit la Lugoj. Vezi „Drapelul" nr. 99 (20.IX./3.X.) *Puși în libertate* „Procuratura militară districtuală de honvezi din Seghedin a pus marți d.m. la ora 4 și 1/2 la ordinul comandantului de district general Fülöp în libertate pe domnu dr. Valeriu Branișteș, redactor, dr. Demetriu Man, profesor Gherla, dr. Zaharia Pop, paroh Orlat, Adrian Oțoi, catihet Budapesta, Aurel Raica, preot în Utvin și Ioan Clopoțel, catihet în Caransebeș..."

[2] A apărut în nr. 95 din 8/21.IX.1918.

[3] Woodrow Wilson (1856—1924). Președinte american. Adeptul și promotorul principiului de liberă dispunere a popoarelor.

[4] Maurice Maeterlinck (1862—1949) scriitor belgian de limba franceză, distins cu premiul Nobel pentru literatură în 1911.

[5] azi, Saravale.

68. MARIA BRANIȘTE

Lugoj, sîmbătă 21 septembrie 1918

Nota V. Branișteș: Primită 23/IX 1918
Viza cenzorului: Văzut, dr. Rosenthal

Dragă Valer,

Joi am primit scrisoarea ta cu manuscrisele, mulțumesc pentru toate. Acum sîntem ajutați pentru un scurt timp. Ar fi bine dacă ne-ai putea trimite din cînd în cînd

https://biblioteca-digitala.ro

ceva, căci este o artă să poţi face faţă la obligaţii în aceste vremuri grele. Nu se va isprăvi totul în curînd?

Eu nu ştiu ce s-a întîmplat cu făina pe care ţi-a adus-o dr. Szörényi. Pînă în ziua de 16 nu a primit-o doamna Pintes, ea ţi-a copt pîine din puţina ei făină. De unde ai ştiut că s-a trimis doamnei Pintea, şi cine a primit-o?

N-ai putea să întrebi la birou? Eu voi trimite cu proxima ocazie, cum te-ai putut tu ajuta?

Eu aştept acum cu mai multă nerăbdare scrisorile tale, şi aştept la fiecare să-mi aducă o veste bună, dar în zadar. Dacă mă părăseşte răbdarea mă vei vedea într-o zi la Seghedin, deşi tu nu doreşti acest lucru. Am impresia că trebuie să-ţi aducem îmbrăcăminte de iarnă. Nu aud decît cuvinte, cuvinte frumoase, altceva nimic. De aici nu avem multe de spus, sîntem toţi sănătoşi şi facem exerciţii de răbdare.

Salutări de la cunoscuţi, sărutări de mîini de la copii.

Te sărută

Miţi

Lieber Valer,

Deinen Brief mit Manuscripten habe ich Donnerstag erhalten, danke für alles, jetzt ist uns wieder auf eine kurze Zeit geholfen, es wäre gut, wenn Du uns hin und wieder was schicken könntest, es ist eine Kunst alles zusammenzuhalten in diesen schweren Zeiten. Hat es nicht bald ein Ende?

Ich weiss nicht, was mit dem Mehl, das Szörényi Dir gebracht, geschehen ist. Bis am 16-ten hatte Frau Dr. Pintea es noch nicht in Händen, sie hat von ihrem wenigen gebacken. Woher hast Du gewusst, dass man es Dr. Pintea geschickt hat, und wer hat es übernommen?

Könntest Du nicht in der Kanzlei nachfragen? Ich werde mit nächster Gtlegenheit wieder schicken, wie hast Du Dir aushelfen können?

Ich erwarte jetzt viel ungeduldiger Deine Briefe und denke immer bei jedem, dass eine gute Botschaft kommt, wie ich sehe ohne jeden Erfolg. Wenn meine Geduld reisst, wirst Du mich einmal in Szeged sehen, trotzdem Du es nicht haben willst. Ich habe den Eindruck, dass wir Dir die Wintersachen bringen müssen. Lauter Worte, schöne Worte und sonst nichts. Von hier ist sonst wenig zu sagen, wir sind gesund und üben uns in Geduld.

https://biblioteca-digitala.ro

Grüsse von den Bekannten, von den Kindern Handküsse.
Es küsst Dich

Mitzi

Şchel, doc. nr. 28.

69. VALERIU BRANIŞTE

(Către soţie)

Seghedin, luni 23 septembrie 1918

Scrisoarea XXXIII
Láttam dr. R.

Dragă Miţi,

Astăzi am primit scrisoarea ta de sîmbătă (a XXVIII-a) ca şi ultimele două numere din „Drapelul" şi m-am bucurat văzînd că articolul „Philadelphia" a apărut vineri, deci cu două zile înainte de articolul lui Jászi din „Világ", în care — mutatis mutandis[1] — i se spune cam acelaşi lucru contelui Burián[2] — ceva mai apăsat. „Ce figuri comice, cînd îşi repetă vechile stupidităţi cu accente serioase, şi cînd fac temenele în faţa punctelor lui Wilson din care nu pricep nimic, ei reprezentanţii practicei susţinute de jandarmi, şi a orizontului lor balcanic", (Milyen komikus figurák a mikor régi együgyüségeiket komoly nyomatékkal megismétlik s mikor csendőr-praktikáikkal a balkán-horizontjukkal pukkerlit csinálnak a Wilson formulái előtt, *melyekből egy ára szót sem képesek megérteni).* Uită-te la „Világ" de duminecă 22 septembrie! Dacă citeşti cu atenţie notele politice îşi vine în minte, fără de voie, celebra exclamaţie a lui Oxenstierna[3]: „Cu cît de puţină raţiune este guvernată lumea".

Poţi să desperezi cîteodată.

Dacă la sfîrşitul săptămînii sînt încă aici, îţi voi trimite iarăşi manuscrise, aşa că în această privinţă nu veţi mai avea bătaie de cap. Cum privesc din această aşteptare liniştită evenimentele mondiale sînt excitat să scriu şi regret adeseori că trebuie să stau aşa de departe de luptă. Dar în cu-

https://biblioteca-digitala.ro

rînd se va sfîrşi. Nu ştiu cîte zile sau săptămîni va mai dura acest „curînd", nu vreau nici să fac vreo prevestire, dar într-adevăr sîntem la sfîrşit. Am vorbit miercuri cu domnul procuror militar Zsifkovits, care mi-a spus că mai există „anumite dificultăţi obiective" (pare că anumite acte lipsesc încă), care întîrzie închiderea definitivă a chestiunii. Deci în fiecare zi: „Aici nu nimereşte nici o granată". După patru ani de război nu este de mirare. Pretutindeni este publicul obosit de război fără deosebire de naţionalitate şi credinţă. Cinismul general este o consecinţă a încordării nervoase. Nu putem şi nu avem voie să facem nici un reproş oamenilor în parte, pentru că avem de a face cu un fenomen general. La începutul acestui război nefericit, voiau cu toţii să meargă pe cîmpul de luptă; fiecare voia să fie erou şi să doboare duşmanul, astăzi nu mai este o ruşine să nu mai vrea să meargă pe cîmpul de luptă. Fiecare caută un loc ferit, cît se poate de departe de duşman şi de ploaia de gloanţe. Totul decedează, chiar războiul! Să sperăm că este ultimul într-un timp previzibil. Astăzi apare războiul ca un anacronism!

Chestiunea făinii nu este încă complet clarificată. Dr. Szörényi a predat făina şi pachetul meu în ziua de 9 septembrie. Eu am primit lucrurile mele încă în acea zi, dar făina a rămas la cancelarie (strada Béke) ca să fie transmisă de acolo doctorului Pintea. După 9 zile, la 18 septembrie era încă acolo făina. Judele instructor dr. Rosenthal a dat ordin în prezenţa mea, ca să fie transmisă făina doctorului Pintea şi să i se raporteze despre executare. Altceva nu mai ştiu ce s-a întîmplat, dar pînă astăzi *nu* am primit pîinea obişnuită de la dr. Pintea. Mai aştept cîteva zile, apoi voi întreba. În acest timp m-am ajutat cum am putut. Dr. Szörényi mi-a dat o pîine în ziua de 9, în ziua de 16 am primit de la dr. Pintea puţină pîine, şi aşa ne-am ajutat reciproc, cum am putut. Noi primim zilnic şi 1/4 pîine de manutanţă, aşa că nu suferim de foame, dacă nu funcţionează toate regulat. Aici nu sînt aşa avizat la pîine ca la „Fiok", unde erariul nu ne da deloc pîine, şi unde nu ne puteam ajuta nici reciproc, fiind exclus orice contact. Nu-ţi fă griji. „Valahogy megleszünk"[4] a zis Bánffy!

Salut pe toţi cunoscuţii. Sărut mîna doamnei Alma. Sărut pe Mausi şi copiii.

Te îmbrăţişează al tău

Valer

https://biblioteca-digitala.ro

Liebe Mitzi,

Heute schon habe ich deinen Brief von Samstag, (den XXVIII-ten) erhalten, sowie die zwei letzten „Drapelul" Nrn, und freute mich als ich sah dass der „Philadelphia" Artikel schon Freitag erschienen ist, also zwei Tage vor dem Jászi-schen Artikel in „Világ", wo — mutatis mutandis — dasselbe dem Grafen Burián, etwas dicker aufgetragen gesagt wird: „Welch komische Figuren, wenn sie ihre alten Albernheiten mit ernstem Nachdruck wiederholen und wenn sie mit ihren Gendarmen-Praktiken und ihrem Balkan-Horizont Puckerl schlagen vor den Wilson'schen Formulen, aus denen sie kein einziges Wort verstehen können" (Milyen komikus figurák, amikor régi együgyüségeiket komoly nyomatékkal megismétlig s mikor csendőr praktikáikkal s balkán-horizontjukkal pukkerlit csinálnak a Wilson formulái előtt *melyekből egy árva szót sem képesek megérteni*). Siehe „Világ" von Samstag, 22 september! Wenn man unsere hochpolitischen Staatsnoten aufmerksam durchliest, denkt man unwillkürlich an den berühmten Oxenstierna-schen Ausruf: „Mit wie wenig Verstand wird die Welt regiert!" Es ist manchmal direkt zum verzweifeln.

Falls ich diese Woche noch hier bin, werde ich dir gegen Ende der Woche wieder etwas Mspt. senden, so dass ihr in dieser Beziehung keine grossen Sorgen haben werdet. Wie ich aus dieser ruhigen Warte ungestört die grossen Weltereignisse betrachte, „juckt" es mich gerade zu schreiben, und bedauere oft, dass ich dem Kampf so ferne stehen muss. Aber es wird bald ein Ende haben. Ich weiss selbst nicht wie viele Tage oder Wochen dieses „bald" noch dauern wird, will auch in keine Prophezeiungen mich einlassen, aber tatsächlich sind wir am Ende. Habe Mittwoch Herrn Honvéd-Anwalt Dr. Zsifkovits gesprochen, der mir sagte dass noch einige sachliche Schwierigkeiten (es scheinen gewisse Akten noch ausständig zu sein) den gänzlichen Abschluss der Angelegenheit hinaus schieben. Also täglich: „Hier schlägt keine Granate ein!" Nach vier schweren Kriegsjahren ist das ja gar nicht zu verwundern!

Hüben und drüben ist das gross Publikum kriegsmüde, ohne Unterschied von Nationalität und Glauben. Der allgemeine Cynismus ist eine natürliche Folge der Nervenabspannung. Man kann und darf dem Einzelnen keinen Vorwurf machen, denn wir haben hier mit einer allgemeinen Erscheinung zu thun! Am Anfang dieses unseligen Krieges drängten Alle hinaus ein jeder wollte ein Held sein und den Feind niederhauen, heute ist es schon keine Schande mehr wenn man nicht mehr hinaus in's Feld will, sondern sich eine „gedeckte" Stelle irgendwo sucht, möglichst weit vom Feind und

https://biblioteca-digitala.ro

Kugelregen. Alles lebt sich ab, sogar der Krieg. Hoffentlich ist es der letzte in absehbarer Zeit. Heute ist ja schon der Krieg ein Anachronismus!

Die „Mehl" Angelegenheit ist noch nicht völlig geklärt. Dr. Szörényi hat das Mehl samt meinem Paket am 9-ten September abgegeben. Ich habe meine Sachen schon am selben Tag erhalten, das Mehl ist aber in der Kanzlei (Béke utca) geblieben, um von dort an Dr. Pintea befördert zu werden. 9 Tage später, also am 18-ten September war das Mehl noch dort. Untersuchungsrichter Dr. Rosenthal hat in meiner Gegenwart angeordnet dass man das Mehl an Dr. Pintea befördere und man ihm darüber Meldung machen soll. Weiter weiss ich nicht was geschehen ist, bis heute aber habe ich von Dr. Pintea mein regelmässiges Brot *nicht* erhalten. Ich warte noch einige Tage, dann werde ich wieder nachfragen. Während dieser Zeit habe ich mir ausgeholfen wie ich eben konnte. Dr. Szörényi hat mir am 9-ten ein Brot spendiert am 16-ten erhielt ich von Dr. Pintea ein Brötchen, auch meine Leidensgenossen haben Brot erhalten etc. und so haben wir uns gegenseitig ausgeholfen wie wir konnten. Wir erhalten täglich auch ein Viertel Commis-Brot vom Aerar, so dass wir nicht Hunger leiden, wenn auch nicht alles pünktlich functioniert. Hier bin ich nicht in dem Masse auf das eigene Brot angewiesen wie im „Fiok", wo uns das Aerar kein Brot gab und wir uns gegenseitig nicht aushelfen konnten da jeder Verkehr ausgeschlossen war. Mach dir jetzt keine Sorgen: „Valahogy csak megleszünk" hat Bánffy gesagt!

Grüsse an alle Bekannten. Handküsse Mma Alma. Küsse Mausi und die Kinder.

Dich umarmt dein

Valer

Arhiva familiei.

---

[1] Expresie latină, „schimbînd ceea ce trebuie schimbat", adică făcînd schimbările necesare.

[2] Burián István, conte de Raiec (1851—1922) ministru de externe al Austro-Ungariei, după căderea lui Czernin. A făcut propuneri de pace lui Wilson.

[3] Gabriel Thureson von Oxenstierna (1583—1654), vestit om de stat suedez.

[4] Vom fi cumva.

https://biblioteca-digitala.ro

70. VALERIU BRANIŞTE

(Către Victoria Oniţiu)

Lugoj, 2 octombrie 1918

[Telegramă]

Ieri seara am fost pus în libertate şi am sosit acasă sănătos.

Valer[1]

Gestern abend in Freiheit gesetzt und gesund angekommen
Valer

Arhiva familiei.

---

[1] Vezi M. Constantinescu şi Al. Porţeanu, *Valeriu Branişte, epoca şi memoriile sale*, în *Amintiri*, „La 1 octombrie închisoarea din Seghedin şi-a deschis porţile sub presiunea evenimentelor. În aceeaşi noapte a coborît în gara Lugojului un căiător singuratic. Oraşul era scufundat în beznă. La gară nici o birjă. Un prieten devotat al familiei a ridicat geamantanul greu de piele. care conţinea manuscrisul memoriilor şi alte scrieri ieşite pe neaşteptate din celula închisorii. Trei umbre s-au strecurat pe străzile pustii ale oraşului... În noaptea rece de octombrie, prima casă de lîngă poştă avea un geam deschis şi din camera întunecată străbăteau în surdină acorduri de pian. Cineva intona „Deşteaptă-te Române. p. LII.

71. GEORGE BĂLTEANU

Topleţ, 2 octombrie 1918

Iubite domnule Branişte,

Trăznet mi-a fost deţinerea dtale, dar nu m-am îndoit în dreptatea cerească, pentru că Dumnezeu e scăparea noastră şi puterea, ajutor întru necazurile, cari ne-au aflat pe noi foarte.

De atunci n-a fost zi, în carea seara şi dimineaţa acasă ori pe ţărm — şi n-a fost sărbătoare la ori care biserică m-am

https://biblioteca-digitala.ro

nimerit, ca nainte de sărutarea icoanei să nu fi rostit rugăciunea: „Adu-ţi aminte Doamne, de Branişte, care este în robie, şi-l păzeşte de toată primejdia şi-l miluieşte, şi-l adă sănătos, în pace la casa şi la copiii lui".

Visînd pe ţărm, de cîte ori nu mi-am adus aminte şi m-am uitat la locul unde ai şezut şi am asemănat cu durere vremea de atunci cu aceea în care te aflai...

Dar „fericiţii sînt cei goniţi pentru dreptate, că acelora este împărăţia cerurilor!"

Fericit eşti fericite! şi fericiţi sîntem şi noi că deodată cu zorile răsăritului popoarelor, ai venit iar la noi!

Lasă-mi credinţa că după scumpa dtale familie, eu am fost mai mult lipsit de ajutorul dtale. Vei şti doară că m-ai lăsat atunci, cînd tot visam de volum...

Astăzi am uitat acel vis şi mi-e tot una de învie, ori ba. Bucuria mi-e c-ai venit şi te rog primeşte salutul cald al inimii mele.

George Bălteanu[1]

Arhiva familiei.

---

[1] Poetul G. Bălteanu salută la 2 octombrie — cînd a aflat eliberarea din închisoare a lui V. Branişte — în poezia *Bine ai venit!* sosirea acestuia acasă. Vezi „Drapelul" XVIII, nr. 102, din 24 IX/10.X.1918.

72. MIHAIL GAŞPAR

Bocşa, 3 octombrie 1918

Mult stimate domnule Branişte,

Din prilejul revenirii la mult doritul cămin familial, primeşte şi de la mine o urare de bun sosit. Să treacă ceea ce a fost ca un vis rău şi urît. Ceea ce mă bucură e că ai fost în stare să suporţi cu sănătatea.

Încolo, celelalte se direg. Să mergi în calea multor ani!

Şi eu încep să înviu mereu, mereu, deşi mai mort am fost.

Al dtale devotat

https://biblioteca-digitala.ro

Sărutări de mîini doamnei

Mihail Gaşpar[1]

Arhiva familiei

---

[1] Mihail Gaşpar (1881—1929), protopop în Bocşa, important prozator bănăţean. În calitate de colaborator şi apoi redactor al „Drapelului" şi-a publicat mare parte din operă în foiletonul ziarului sub diferite pseudonime: Sorin, Socol Banc, Radu Roman, I. T. Mugur. Vezi George C. Bogdan şi Doina, Bogdan Dascălu, studiu introductiv în Mihail Gaşpar, *Din vremuri de mărire*, Timişoara, 1982, p. 5—26.

73. ALEXANDRU BIREESCU

Bratislava, 5 octombrie 1918

[Telegramă]

Noroc, fericire vă trimit în numele meu

Bireescu[1]

Pozsoni Noroc felix kuldöm nevemben.

Bireescu

ASCN 900 V/25.

---

[1] Alexandru Bireescu, medic din Lugoj. A făcut parte din grupul de studenţi devotaţi cauzei româneşti formaţi în redacţia „Drapelului". Colaborările şi le semna cu pseudonimele *albi sau Al.Bi.* Vezi Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime*, Bucureşti, 1973, p. 70. Revoluţia din octombrie 1918 l-a surprins ca medic militar. în Bratislava.

74. DIMITRIE CIOLOCA

Caransebeş, 5 octombrie 1918

Prea stimate domnule doctor,

Bucuros de reîntoarcerea dumneavoastră între noi, vă doresc tot binele precum şi puteri înnoite întru realizarea mai departe a forţelor dumneavoastră spirituale şi mo-

https://biblioteca-digitala.ro

rale, care v-au ridicat un „monumentum aere perennius"[1] în sufletele noastre.
Caransebeş, la 22.IX/5.X.1918

Adînc stimător
Dr. Dimitrie Cioloca
profesor

ASCN, 900 V/67.

[1] Vers latin, Horaţiu, *Ode* III, 30.I. „monument mai durabil decît arama".

75. FRANCISC HOSSU-LONGIN

Deva, 6 octombrie 1918

Te salutăm cu drag
Franci[1] şi Elena

ASCN, 900. V/149.

[1] Francisc Hossu-Longin (1847—1935) avocat, ginerele lui George Pop de Băseşti. Vezi Valeriu Braniişte, *Corespondenţă 1879—1895*, vol. I, (Testimonia) Cluj-Napoca, 1985, p. 307.

76. PAVEL OBĂDEAN

Becicherecul Mic, 7 octombrie 1918

Stimate domnule director,
Mă bucur din inimă la eliberarea Domniei Tale şi te felicit.
7 X 1918
Al Dumitale stimător
Dr. Pavel Obădean

ASCN, 900, IV/84.

77. VASILE POPOVICI

Pătaş, 7 octombrie 1918

Preastimate domnule Braniişte
Iubitul nostru,
De zece zile la noi n-a umblat poşta şi aşa n-am ştiut nimic de cele „de afară". Astăzi primind foile cu dor

https://biblioteca-digitala.ro

aşteptate, întru multe bune primii şi mult aşteptata veste că te afli iarăşi în mijlocul scumpei familii.

Te salut cu toată ardoarea sufletului meu, dorindu-ţi de la bunul Dumnezeu tot binele prin carele să poţi uita urîtul vis al unui veac ce se topeşte ca ceara de faţa focului mistuitor.

Al Mult Stimatului Dumitale
devotat
Vasilie Popovici
preot

ASCN 900 III/9.

78. TEODOR MIHALI

Dej, 8 octombrie 1918

Stimate domnule!

În conţelegere cu domnul prezident al Comitetului Partidului Naţional Român şi în urma autorizării primite de la Domnia Sa, te rog, să participi la şedinţa Comitetului, care va avea loc în 12 l.c. la Oradea Mare[1]. Adresa localităţii în care ne vom întruni, va aduce-o domnul dr. Aurel Lazăr la cunoştinţă. Domnilor membri din Comitet, sosiţi la Oradea Mare, Domnia Sa va griji şi de locuinţă[2].

Dej, 8 octombrie 1918
Cu deosebită stimă şi cu salutări frăţeşti
Dr. T. Mihali
Vicepreşedinte

BAR, ms. nr. 150.142; Ft. 394/152.

---

[1] În conferinţa Comitetului Executiv al Partidului Naţional Român ţinută la Oradea s-a adoptat „Declaraţia de independenţă" a naţiunii române din Transilvania. Textul va fi citit în Parlamentul maghiar la 18 octombrie de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod.

[2] Valeriu Braniişte n-a participat la consfătuire, fiind bolnav.

https://biblioteca-digitala.ro

79. ELIE DĂIANU

Octombrie 1918

Prea iubite amice,

Ca unul, care înţelege cu competenţă, iau parte la bucuria ta şi a familiei tale greu încercate şi te felicit din toată inima. Dumnezeu să-ţi ţină vigoarea trupească şi sufletească pentru a le întrebuinţa în libertate şi pentru libertate. La mulţi ani!

Dr. Elie Dăianu[1]

ASCN, 900, III/14.

[1] Elie Dăianu (1869—1956). Profesor la Blaj şi Cluj. Protopop în Cluj. În timpul războiului a fost condamnat la 1 an închisoare şi internat la Sopron, de unde tocmai ieşise. Deputat şi senator în Parlamentul României.

80. VASILE LOHAN

Seghedin, 9 octombrie 1918

Domniei sale domnului dr. Valeriu Branişte
redactor
Lugoj, strada Făgetului 12

Mult stimate domnule,

După o încercare zadarnică de a vă cerceta în Vasaszentpéter[1] cu mare bucurie am citit în ziarele de azi că sînteţi eliberat.

Vă gratulez din inimă!

Chiar în timpul mai potrivit de a face puţină ordine în rîndurile răsfirate şi a se pregăti pentru săcerişul cel mare.

Vă salută cordial
Dr. Vasile Lohan[2]
profesor

ASCN. 900, V/181.

[1] Vasasszentpéter în limba maghiară, o metaforă a închisorii = „Sfîntul Petru cu zăvoarele".

[2] Vasile Lohan pe acea vreme profesor în Seghedin, a încercat să-l viziteze pe V. Branişte şi n-a obţinut permisiunea. Pentru date biografice vezi Anuarul III al liceului Coriolan Brediceanu din Lugoj pe anul 1921—1922.

https://biblioteca-digitala.ro

81. VETURIA TRITEANU

Sibiu, octombrie 1918

Dragă domnule Branişte,

Ne bucurăm din suflet că te-ai reîntors la căminul dumitale. Aşteptăm cu dor să citim „Drapelul", deci înainte. Poate să ne vedem la congres. Fă-mi plăcerea şi adu-o pe Lelia cu dumneata. O invit să stea la mine. Multe complimente doamnei, fetelor îmbrăţişări, iar dumitale o caldă strîngere de mînă.

Veturia Triteanu

Aurora ne zîmbeşte

Cu multă dragoste

Lazăr[1]

ASCN 900, V/318.

---

[1] Lazăr Triteanu (1872—1953). Asesor la Consistoriul arhidiecezan Sibiu, soţul Veturiei. După ce divorţează de aceasta se călugăreşte şi în anul 1923 ajunge episcop de Roman, sub numele de Lucian.

82. ALEXANDRU MUNTEANU

29 septembrie/12 octombrie 1918

Mult iubite domnule doctor,

Cu inima sfîşiată de durere am citit în ziarele de întunerec şi ură că te-au dus la temniţă, cu sufletul mîngăiat şi cu nespusă bucurie am citit că bunul Dumnezeu, prin îngerul dreptăţii, care va să vie ţi-a deschis porţile temniţei[1].

Veselia care a dat aripi şi celor opăriţi, mă face să-ţi urez, cu mîndrie de bănăţean, multe zile pline de fericire şi noroc.

Gîndurile, ce le ai şi sentimentele ce le nutreşti pentru fericirea naţiunii române, Dumnezeu bunul ţi le înfăptuiască.

Credinţa că ajutorul lui Dumnezeu „mută şi munţii", cel puţin aşa ştim din sfînta scriptură.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu credința aceasta ai răbdat, cu credința aceasta ai pătimit fără vină, pentru dreptate; cu credința aceasta se va deschide și poarta raiului pămîntesc pentru frații dvoastră, care vă iubesc din inimă curată și cu însuflețire vrednică de jertfele, ce le-ați adus.

Sînt mîndru de vechiul meu director, eu, modestul „poet de curte" cum ziceați pe vremea cînd lucram și eu la „Dreptatea" în Timișoara[2].

Dumnezeu să te ferească de tot răul. Înainte, cu fruntea sus, că ceasurile azi sînt mîine epocă.

Al dvoastră profund stimător

Ales. Munteanu al lui Vasile
protopop ort. român

ASCN, 900, V/203.

---

[1] Se referă la știrea din „Drapelul", XVIII, nr. 99, din 20 IX/3.X.1978.

[2] Este o aluzie la însuflețita lui colaborare în timpul procesului Memorandului cînd a publicat *Oda tinerimii române universitare* în „Dreptatea" I, nr. 122 din 3/15 iunie 1894 și *Totul pentru națiune, Deviza surorilor noastre* în *„Foaia de duminecă"* a. I, nr. 31, din 30.VII/11.VIII. 1894.

83. IOAN HENȚIA

Diósgyőr,[1] 12 octombrie 1918

Preaonoratului domn dr. Valer Braniște,

Cetind prin foi vestea cea bună vin ca să vă felicitez reîntorcîndu-vă în jurul familiei, dorind ca suferințele întîmpinate să nască o energie și mai mare pentru binele neamului.

Ioan Henția
inginer

ASCN. 900, IV/83.

---

[1] Localitate în Ungaria. Acum face parte din orașul Miskolc.

https://biblioteca-digitala.ro

84. MIRON CRISTEA

Budapesta, 14 octombrie 1918

[Telegramă]

Mitropolitul Mangra a murit azi în hotel Bristol

BAR, ms. nr. 150.177; Ft. 391/13.

85. DAVID DEAC

Pîclişa, 14 octombrie 1918

Spectabile domnule,

Din incidentul reîntoarcerii la larii şi penaţii dtale, cum şi la greaua muncă prestată în greul ogor al naţiei, din calvarul greu, vă salut cu multă dragoste şi contăm tare că vei fi un Ercule al împilatului neam, nu veţi cruţa avere, sănătate, putere pentru realizarea dreptelor postulate ale neamului.

La mulţi ani cu întreaga-vă familie.

Pîclişa, 14.X.1918

Sincer stimător
David Deac
preot

ASCN, 900, V/89.

86. AUREL LAZĂR

Oradea, 14 octombrie 1918

Stimate domnule redactor,

Primiţi felicitările mele sincere că bunul Dumnezeu v-a scăpat! Suferinţele dumneavoastră încă au promovat învingerea cauzei neamului!

https://biblioteca-digitala.ro

Vă trimit traducerea articolului meu apărut în „Világ“[1]. Întrucît ați afla de bine, binevoiți a-l publica și în „Drapelul“.

Al dumneavoastră sincer stimător
Dr. A. Lazăr[2]

ASCN, 900, III/11.

---

[1] Articolul a apărut în „Drapelul“ XVIII, nr. 107 din 9/22 X 1918.

[2] Dr. Aurel Lazăr (1872—1934). Om politic român, avocat în Oradea. În casa lui s-a ținut în octombrie 1918 ședința Comitetului Național, care a redactat declarația de deplină libertate națională a poporului român, citită de Alexandru Vaida-Voevod la 5/18 octombrie 1918 în parlamentul Ungariei. Vezi și Gh. Iancu, *Contribuții la cunoașterea activității dr. Aurel Lazăr în timpul Consiliului Dirigent*, în „Crisia“ (Oradea), 1980, 10, p. 165—184.

87. VICTOR BONTESCU

Poșta militară 40, 16 octombrie 1918

Dragă domnule Braniște,

Acum citesc aici pe cîmpul de luptă italian că ai scăpat. Felicitările mele. Vremile ce vin vor reclama din nou puterile noastre ale tuturor.

La revedere. Prin 7—8 luna viitoare vin la Lugoj. Doresc să te aflu deplin sănătos și teafăr.

Al dumitale
Dr. Victor Bontescu[1]

ASCN, 900. V/34.

---

[1] Victor Bontescu (1879—1933). Om politic. A urmat facultatea de drept la Budapesta. Avocat în Hațeg. Membru al Comisiei de 10 care a purtat tratative cu guvernul maghiar. Membru în Consiliul Dirigent. Ministru în guvernul lui Alexandru Vaida-Voevod (1919—1920).

https://biblioteca-digitala.ro

88. IOAN TURNEA

Tîrnova, 1 noiembrie 1918

Mult stimate domnule doctor,

Noi, în comuna noastră am înfiinţat garda naţională. Nu avem puşti, nu avem muniţie, deci vă rugăm a ne trimite pe Valeriu Turnea, Filip Voica, Petru Nica puşti şi muniţiune, care ne puteţi da

Tîrnova, la 1 noiembrie 1918

Cu stimă
Ioan Turnea
paroh gr. or. român

BAR, Ft. 397/130.

89. CORNELIA BREDICEANU

Viena, 3 noiembrie 1918

Dragă domnule Branişte,

În „Arbeiter Zeitung" de azi am citit următoarea notiţă: Die Verhandlungen, die der Minister für die Nationalitätenfragen J[ászy] mit den Vertretern der Nationalitäten führt, sind bis zum Abschluss gediehen. Über den Inhalt des Abkommens, dessen Instandekommen unmittelbar bevorsteht, ist vorläufig nichts bekannt. Der Unterrichts-Minister hat die Ministerialverordnung über die Schliessung und Verstaatlichung der rumänischen Schulen telegrafisch ausser Kraft gesetzt[1].

Trebuie să mă stăpînesc ca să nu folosesc termenii cei mai gravi spre exprimarea indignării ce m-a cuprins la citirea acestor şire. După o tristă experienţă de atîtea sute de ani, acum cînd toţi îşi deschid ochii să se avînte la fapte mari, acum sîntem *noi* încă în stare să stăm pe *punctul de vedere al compromiselor*, lăsăm să ne înşele să ne dupeze încă odată, acum în momentul cel mai favorabil cînd nici

https://biblioteca-digitala.ro

cele mai mici jertfe n-ar trebui să le aducem pentru nimicirea jugului unguresc?

Conducătorii noştri sînt responsabili fiecăruia care va avea să sufere din cauza lipsei lor de curaj, — nu numai nouă ci zeci de veacuri după noi, căci consecvenţele actelor noastre de azi au dimenziuni uriaşe. Dacă azi nu sîntem în clar cu ce trebuie să facem, atunci sîntem cel mai adormit popor de pe rotogolul pămîntului şi nu merităm o soartă mai bună decît să adormim şi „în Domnul".

Sper şi cred că aşa gîndeşte fiecare român. Ce gîndesc iluştrii noştri, cari au subscris „actul de mulţumire"[2] — nu ştiu, dar ca astfel de figuri să ne conducă soarta noastră, asta e totuşi prea mult.

Stimate domnule Branişte — de tot neoficios: *scutură-i* un pic pe deputaţii noştri şi nu-i lăsa, pentru numele lui Dumnezeu, la conducere[3].

Cu cea mai mare stimă şi încredere, rămîn a dtale devotată

Cornelia Brediceanu[4]

ASCH, 900, III/12

---

[1] „Tratativele pe care le duce ministrul naţionalităţilor Jászi cu reprezentanţii naţionalităţilor au ajuns la sfîrşit. Nu se cunoaşte încă conţinutul înţelegerii, a cărei aplicare este iminentă. Ministrul Instrucţiunii a dat ordin telegrafic să nu se aplice închiderea şi etatizarea şcolilor româneşti."

[2] Este vorba de actul de „fidelitate" semnat în 1917 de o mare parte a conducătorilor poporului sub presiune, dar şi spre dezaprobarea unora.

[3] Autoarea se referă la tratativele de la Arad. Evenimentele lugojene au evoluat în sensul dorinţelor ei. În 3 noiembrie — ziua scrisorii — V. Branişte între toţi reprezentanţii români ai Lugojului declară că „ne zîmbeşte şi nouă soarele libertăţii naţionale". Vezi „Drapelul" XVIII, nr. 113 din 23.X./5.XI.1918: *Adunarea de la Lugoj*. Speriat prim-comitele Eöttevény i face la 6.XI. un amplu raport confidenţial ministrului Jászi despre mişcarea naţională românească, care vrea să preia puterea politică. *1918 la români*, vol. II doc. 1563, iar Jakabffy Elemer reproduce în Temeszári Hirlap din 24 decembrie 1933 din jurnalul său cele petrecute la prefectura Lugoj, în ziua de 7 noiembrie 1918. Redăm în traducere românească un mic fragment „După el (Daniel Nikolici) V. Branişte şi-a expus punctul de vedere într-adevăr captivantele lui motivări au produs o adîncă impresie. Ştiam foarte bine că prin-

https://biblioteca-digitala.ro

tre noi se află cel mai serios și extrem de interesant reprezentant al puterii politice care apărea învingătoare. Înainte de toate Branișteș-a ocupat de evenimentele din capitală. A demonstrat că prin faptul că consiliul național maghiar a silit guvernul Károlyi să se elibereze de jurămîntul prestat regelui și să nici nu-i mai depună jurămînt, a devenit prin aceasta deținătorul întregii puteri legislative și exerutive, deci este singurul reprezentant al poporului maghiar. Un astfel de reprezentant al poporului român este de mult comitetul național român. Cum în monarhie fiecare factor și prin urmare și sfatul național maghiar și guvernul alcătuit de el și în subordinea lui nu are drept de dispunere asupra acelor teritorii, care nu se mai pot considera de teritorii maghiare. În teritoriul comitatului Caraș-Severin, locuit de români, autoritățile care funcționează aici nu au altă menire decît să lichideze principiul de stat maghiar pentru ca stăpînirea românească să se poată instala fără zguduiri prea mari. În acest teritoriu și fără dezordine... V. Branișteș, *De la Blaj la Alba Iulia*, p. 416—417.

[4] Cornelia Brediceanu fiica lui Coriolan și viitoarea soție a lui Lucian Blaga. Era studentă la Facultatea de medicină din Viena. Fiind departe de Transilvania, sufletul ei curat, dar vijelios în bine, se înspăimînta la gîndul ca nu cumva poporul român nu „s-ar mișca" în acele vremuri „favorabile. Acțiunile întreprinse de liderii politici români „curgeau" în mod inevitabil, spre Unirea cea Mare.

90. VICTOR HOTARAN

Arad, 22 noiembrie 1918

Din încredințarea dlui prezident[1] dr. Ștefan C. Pop vă aduc la cunoștință că domnul prezident a fost deja la Timișoara pentru aplanarea divergențelor cu sîrbii. Conferind cu comandamentul sîrbesc am luat la cunoștință că el are porunca de a desemna toate gardele și toată miliția, fără deosebire de neam în tot teritoriul aflător sub linia de demarcație[2].

Domnul Ștefan C. Pop a intervenit însă ca neînțelegerea aceasta — care de altfel fiind dispoziția comandantului su-

https://biblioteca-digitala.ro

prem a Antantei nu este de fel jignitor pentru noi — să fie aplanată în timpul cel mai scurt *spre mulțumirea generală*[3].

Cu distinsă stimă
Dr. Victor Hotăran

BAR; Ft. 397/139

---

[1] Ștefan Cicio-Pop era președintele Consiliului Național Român Central, constituit la 31 octombrie 1918.

[2] În conformitate cu Convenția militară de armistițiu din 13 noiembrie 1918 de la Belgrad s-a stabilit o linie de demarcație între trupele române și maghiare care urma linia Mureșului.

[3] Administrația românească s-a instituit, în județul Caraș-Severin în iunie—iulie 1919, și cam în aceeași perioadă și în județul Timiș—Torontal. Vezi, Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918—1920)*, Cluj-Napoca, 1985, p. 148—157.

91. ZAHARIA POP

Prislop, 26 noiembrie 1918

Îmi iau voia să vă trimit respectuoase salutări de la Mănăstirea Prislopului, unde îmi fac concediul și urmăresc cu interes ce se va alege de „vaca noastră"?[1]

Regret mult că din pricina bolii trebuie să fiu numai privitor de la distanță a evenimentelor istorice, care se desfășoară. Rog duceți la Alba Iulia și aderarea noastră a celor de la „Csillag"[2].

Cu tot respectul
Dr. Zaharia Pop

Spectabilului Domn

Dr. Valer Branișteș, Lugos

Arhiva familiei

---

[1] Aluzie la soarta monarhiei austro-ungare, comparată cu vaca din poveste a cărei piele o aduce în spinare țiganul. Pentru întemnițații din Seghedin „era vorbă convențională pentru constatarea unei noi slăbiri a disciplinei, a unei nou simptom de disoluție". Vezi V. Branișteș, *Vaca noastră*, Almanahul presei române pe 1926 Cluj p. 33—37.

https://biblioteca-digitala.ro

[2] Iată ce relatează V. Branişte: „Pe sub mînă mi s-a comunicat apoi că la 29 mai s-ar fi început ascultările cu preotul din Orlat, Zaharia Pop, care se află internat la temniţa Csillag." *Amintiri*, p. 521.

92. UN ARDELEAN

[Lugoj, noiembrie 1918]

Vers în onoarea domnului Branişte

De Seghedin ai avut parte
Şapte luni şi jumătate,
Nu-mi vine bine prin gând
Ai mai şezut oare când,
Mi se pare că la Vaţi
Cu alţi nevinovaţi.
Ştim cu toţii că ai tras amar
Dar nu va fi în zadar.
Şi cu robi ai fost în rând,
În inimă aveai un gând
Vreau gândul să se-mplinească
Cu voia Dumnezeiască,
Porţile ţi s-au deschis
Aşa frumos ca un vis
La porunca unui om
Şi acela a fost Wilson[1].
Acum lucră cu putere
După gând şi după vrere
Şi strânge românii toţi
Ai lui Traian strănepoţi.
Liber eşti acum le poţi
Cu a lui Dumnezeu porunci
Fă-i să nu sufere munci,
În bucurii să trăiască
Naţiunea românească,
Între martiri să te scrie
Numai după vrednicie.
Şi să pot la toţi aş spune
O stradă să-ţi poarte nume.
Şi cum unguri te iubea,

https://biblioteca-digitala.ro

În temniță te ducea
Dumnezeu e bun părinte
De toți își aduce-aminte,
Și și-au adus și de noi
Să ne scoată din nevoi.
Și mă rog ca să-l ceți[sic]
Și la mulți ani să trăiești!

un *Ardelean*[2]

ASCN, 900, V/1

[1] Woodrow Wilson, președintele american, care a avut un mare merit în impunerea principiului naționalităților, factor fundamental în desfășurarea Conferinței de Pace de la Paris (1919—1920).

[2] Am întîlnit în cercetările noastre numele lui Wilson invocat, în toamna anului 1918, în localități de pe Valea Arieșului. Îl regăsim, de data asta, în Lugoj, în aceeași perioadă. Și aceste exemple dovedesc penetrarea concepțiilor wilsoniene în zone și în categorii sociale diverse din Transilvania și Banat.

93. EMIL A. CHIFFA

Bistrița, 2 decembrie 1918

„Coroana" Institut
de Credit și Economii
Societatea Acționară
Bistrița
Filiala Lechința
Onorată redacție,

Alăturat trimit spre publicare *Doina celor patru frați,* rugîndu-vă a-i da loc în foaia dumneavoastră, ca un ecou al zilelor de la Alba Iulia.

Vă mulțumesc și salut

Emil A. Chiffa[1]

N.B. De ieri sîntem deja sub stăpînire românească, armatei române i s-a făcut o primire măreață, cum n-au mai văzut plaiurile aceste[2]. A sosit întîi batalionul de asalt, așteptăm regimentul.

Entuziasm și bucurie de nedescris.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru Fondul ziariştilor, de la Gheorghe Albulescu învăţător 100 c.

BAR, ms. nr. 150.174; Ft. 391/6—7.

[1] Emil A. Chiffa (1882—1950). Economist, autor de mai multe culegeri de versuri: *Poezii* (1903—1905), Bistriţa, 1905; *Din zilele senine* (1906—1907), Bistriţa, 1908; *Freamăt de codru*, Bistriţa, 1912; *Din zile de jale şi sânge*, Bistriţa, 1915. Vezi, Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*. Vol. IV, Bistriţa, 1981, p. 255—258. Pînă la nr. 138, din 20 dec./11 ianuarie 1918 al „Drapelului" n-am întîlnit poezia lui Chiffa.

[2] Iată ce relatează Iulian Marţian despre Alba Iulia: „Împlinindu-mi misiunea la Alba Iulia am plecat în seara zilei de 2 decembrie spre Bistriţa şi îmi reamintesc că în acel tren se afla şi domnul avocat Amos Frâncu, care mi-a cerut concursul pentru a elibera delegatul Basarabiei, dl. Buzdugan, care se afla arestat de unguri în gara Războieni, aşa că numai mulţumită acentei intervenţii, delegatul a fost eliberat.

În continuarea drumului spre Bistriţa, ajuns în gara Beclean şeful acelei staţii, fiind informat că armata română s-ar afla în Bistriţa, a oprit trenul şi a dat lumea jos pe motiv că maşina ar fi defectă, îndrumând apoi trenul spre Dej. Cu această ocazie a trebuit ca eu personal să intervin, prezent fiind şi dl. dr. Tripon, ameninţând cu revolverul şi împuşcarea şefului pe loc dacă trenul nu va continua drumul spre Bistriţa, ceea ce a avut efect". Vezi, Alexandru Porţeanu, *Documente privind lupta revoluţionară a maselor populare din judeţul Bistriţa-Năsăud pentru unirea Transilvaniei cu România*, în: „Arhiva someşeană" Năsăud, 1974, vol. II, pag. 143—144.

94. ION CIMPONERIU

Iam, 2 decembrie 1918

Stimate domnule,

Am fost şi sînt convins de justa pretenţiune a Partidului Naţional Român faţă de fosta monarhie. Sînt pătruns de dumnezească dreptate că poporul român nicicînd nu a voit să cîştige nimic de la alt popor ce sieşi nu-i compete; de multe ori însă chiar şi conducerea românismului a fost necesitată să se acomodeze oportunismului. Vă este cunoscut

https://biblioteca-digitala.ro

că chiar Partidul român era necesitat în anii trecuţi să intre în pasivitate.

Sînt de fermă convingere că comitetul naţional român şi peste tot fraţii români din Lugoj au cunoscut presiunea fără pereche omenească a conducătorilor politicii maghiare din statul maghiar, exemplul eclatant vorbeşte: în 14 cercuri pretoriale cu chin cu vai mi-a succes mie să ajung la conducerea unui cerc. O călătorie foarte spinoasă de 19 ani. În decursul acestui timp nu odată am fost necesitat contra convingerilor mele româneşti să satisfac poruncilor oarbe şovinistei maghiare. E de înţeles, explicabil că unii prieteni de-ai mei din Lugoj s-au supărat pentru procedura mea. „Între urşi bietul om trebuie să urle în limba lor".

De la crime naţionale politice m-am reţinut. Nu neg că contra convingerii mele şi contra politicii româneşti de multe ori am fost constrîns să purced. Spiritul timpului maghiar vă este cunoscut.

Puterea abuzurilor a maghiarismului şi-a cîştigat răsplata cuvenită şi noi cei puţini oficianţi, cari ne-am putut păstra simţul sfînt românesc începem a răsufla. Imperativul evoluţiei istorice îmi pune şi mie arma în mînă şi îmi insuflă curajul de a mă pronunţa după convingerile moştenite de la părinţi. Fără ruşine recunosc păcatul a cărui motor nu în simţul meu românesc trebuie căutat. Presiunea puterii maghiare este cauza că multe suflete nobile au fost conturbate în echilibrul lor — dar nu sînt nimicite! Căci românul nu piere.

Primiţi rugarea mea care este: Puneţi un văl gros pe trecutul acelora cari nu au fost liberi, ci la poruncă au fost constrînşi să se manifesteze.

Rog pe confraţii mei lugojeni să nu abandoneze pe acela, care are nevoie, după multele suferinţe, să lucreze piept la piept cu confraţii săi români, şi care are dornica atragere de a se pronunţa ca bun fiu românesc.

Cu tot respectul vă salută

Ion Cimponeriu[1]

Iam 2/XII 1918

ASCN, 900, V/62

[1] Pretor în Iam. Sunt evidente regretele pentru o colaborare prea strînsă cu autorităţile maghiare.

https://biblioteca-digitala.ro

95. CAIUS BREDICEANU

Sibiu, joi 12 decembrie 1918

Dragă Valer,

Scuză hîrtia aceasta nediplomatică, dar în Ministerul nost de Externe suntem încă la început[1].

Azi m-am întors din București, unde am dus eu actul Unirii la toți factorii de însemnătate[2]. Am discutat chestia Banatului, chiar cu Berthelot și mi s-a făgăduit că sârbii vor fi înlocuiți cu francezi[3].

Șeful Statului Major al lui Berthelot, colonelul Radu Rosetti, — prieten din Iași — lucrează în interesul nostru mai mult (E și cumnat cu Ionel Brătianu[4]).

Azi plec la notificarea oficială. După întoarcere, sper să pot ajunge acas pe vreo zi-două.

Caius

Domnul Jova ar fi un excelent fibirău[5] la Orșova. Până la luarea imperiului[6] îl voi ține și eu aici în evidență.

BAR, ms. nr. 150.181; Ft. 391/21—22

[1] Ministerul [Resortul] de Externe din cadrul Consiliului Dirigent a funcționat doar până la sfârșitul lunii decembrie 1918, întrucât chestiunile de politică externă au trecut în competența guvernului de la București.

[2] Membrii delegației care au prezentat forurilor de la București Rezoluția de Unire a Transilvaniei cu România a fost compusă din: Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Caius Brediceanu, și cei doi episcopi, Miron Cristea și Iuliu Hossu.

[3] Fruntașii politici români se pronunțau pentru unirea întregului Banat cu România, în conformitate cu Hotărârea de unire de la 1 decembrie 1918.

[4] Ion I. C. Brătianu.

[5] Fibirău = judecător șef.

[6] Imperiu = putere politică. Preluarea imperiului de către statul român s-a putut realiza doar începând cu sfârșitul lunii iunie 1919. Vezi, Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național român (1918—1920)*, Cluj-Napoca. 1985, p. 148—155.

https://biblioteca-digitala.ro

96. IOAN CIMPONERIU

Reşiţa, 14 decembrie 1918

Spectabile domnule,

Vă aduc la cunoştinţă precum că în 8 decembrie am fost provocat de comanda militară sîrbă din Vîrseţ, să predau pretura din Iam. unui prefect (nacealnic) sîrb. Aşa sum informat pe cumcă procedura asta se va continua la Oraviţa, Bozovici şi celelalte cercuri din comitat[1].

Cu stimă

Ioan Cimponeriu
protopretor al Iamului

Reşiţa, 1918 14/XII
/Adresa Spect. domn dr. Valeriu Branişte, Lugoj/

BAR ms. 150.175; Ft. 391/9

[1] Sârbii au încercat să-şi impună controlul asupra administraţiei din comitatul Caraş-Severin.

97. MARELE CARTIER GENERAL ROMAN

Bucureşti, 14 decembrie 1918

Serviciul Contabilităţii
Nr. 161
Domnului Dr. Valeriu Branişte
Redactorul ziarului „Drapelul"
Banat

Cu onoare vă aducem la cunoştinţă că am dat ordin telegrafic Diviziei II-a de Vînători din Sibiu să vă avanseze de urgenţă suma de 20.000 (douăzeci de mii) prin curier special.

În cazul că nu aţi primit pînă în prezent această sumă vă rugăm să binevoiţi a vă prezenta dumneavoastră personal sau

https://biblioteca-digitala.ro

un împuternicit al dumneavoastră pentru a ridica suma dată din fondul diplomatic de propagandă.

Din ordin
Şeful Serviciului Contabilitate
Căpitan
Al. U. Eladescu

Sigiliul Marelui Cartier

Arhiva familiei

98. ŞTEFAN CICIO-POP

Sibiu, 21 decembrie 1918

Frate Valer,

Domnul dr. Alexandru Vaida-Voevod din Bucureşti ne-a avizat azi despre următoarele:

Miercuri soseşte la Timişoara (probabil de către Belgrad) Excelenţa sa domnul general Berthelot. Să i se facă o primire grandioasă. Să căutaţi oameni cari ştiu să vorbească limba franceză, ca să-i spună toate doleanţele noastre.

În numele românilor să vorbească domnul protopop Oprea[1], Cosma[2] şi un ţăran inteligent. Apoi să vie români mulţi, cîteva zeci de mii, ca să-i impunem şi să-i arătăm superioritatea şi numerică faţă de sîrbi.

Cu un cuvînt să faceţi totul ce poate pentru a aranja o primire grandioasă.

Comunicîndu-le aceste alătur 4 adrese către armata sîrbă, respective comandanţii acestei armate şi 4 plenipotenţe, ca să le umpleţi cu numele acelora, cari vor călători în această cauză şi vor fi aranjori.

Rog ca să faceţi tot posibilul să fie aranjată o primire sărbătorească. Detailurile nu vi le comunic eu de aici, căci veţi face tot posibilul acolo, ca să succeadă această primire, de la care va atîrna mult ce priveşte Banatul.

De la Timişoara domnul general merge la Lugoj şi de acolo pe duminică la Arad. În toate locurile să se aranjeze festivităţi naţionale impunătoare.

La Arad să se compună banderii frumoase din satele învecinate să se compună grupuri de fete, să fie o adevărată

https://biblioteca-digitala.ro

expoziţie etnografică din frumoasele noastre porturi naţionale. Să fie capele de muzică şi coruri.

Dacă se poate un cor de intelectuali să înveţe marşul francez Marseilleza: Allons enfants...

Rog dispoziţiunile cele mai energice pentru un succes încîntător[3].

Sibiu la 8/21 decembrie 1918

Dr. Ştefan C. Pop

BAR; Ft. 397/139—140

[1] Traian Oprea din Vârşeţ.

[2] Aurel Cosma (1867—1931). Avocat în Timişoara. Om politic. După Unire a fost primul prefect român al judeţului Timiş.

[3] Călătoria generalului Henri Mathias Berthelot a avut loc între 25 decembrie 1918 — 3 ianuarie 1919. Generalul francez s-a bucurat de primiri entuziaste din partea românilor. Vezi, Glenn E. Torrey, *General Henri Berthelot and Romania. Mémoires et correspondace*, New York, 1987, p. 200—203; Gheorghe Ianou, *Contribuţia Consiliului Dirigent la consolidarea statului naţional unitar român (1918—1920)*, Cluj-Napoca, 1985, p. 99—100.

[După Indice]

https://biblioteca-digitala.ro

INDICELE EMITENȚILOR

A. Scrisori trimise de Valeriu Branişte către:

Maria V. Branişte 1, 3, 4, 7, 9, 12, 15, 16, 18, 21, 23, 25, 28, 31, 33, 35, 36, 39, 41, 43, 45, 47, 48, 51, 53, 55, 57, 59, 62, 63, 65, 67, 69

Valeria Branişte = Valeria Căliman 13

Hochfelder, temnicier 26

Victoria Oniţiu 70

B. Scrisori primite de Valeriu Branişte

Un ardelean 92

George Bălteanu 71

Alexandru Bireescu 73

Victor Bontescu 87

Maria V. Branişte 5, 6, 8, 11, 14, 17, 19, 20, 22, 24, 27, 30, 32, 34, 37, 38, 40, 42, 44, 46, 50, 52, 54, 56, 58, 61, 64, 66, 68

Caius Brediceanu 95

Cornelia Brediceanu 89

Emil A. Chiffa 93

Ştefan Cicio-Pop 10, 29, 49, 98

Ion Cimponeriu 94, 96

Dimitrie Cioloca 74

Miron Cristea 84

Elie Dăianu 79

David Deac 85

Mihail Gaşpar 72

Ioan Henţia 83

Francisc Hossu-Longin 75

Victor Hotăran 90

Damian Izverniceanu 60

Aurel Lazăr 86

Vasile Lohan 80

Marele Cartier General Român 97

Teodor Mihali 78

Alexandru Munteanu 82

Paul Obădeanu 76

Zaharia Pop 91

George Pop de Băseşti 2

Vasile Popovici 77

Veturia Triteanu 81

Ioan Turnea 88

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Albi, ALBI — pseudonim al lui Alexandru Bireescu.
Albulescu. Gheorghe 233.
Aldea, Sandu 101. 102.
Annunzio, Gabriele d 32.

Bader, Luli 41, 48.
Bánffy, Dezső 111. 114, 214, 216.
Barcianu, D. P. 105, 108.
Bariţiu, George 5.
Bălteanu, George 218.
Berthelot, Henri Mathias 235, 237, 238.
Bethlen, familie 126, 129.
Bichişan, George 29, 56, 57, 58.
Biebel, familie 39, 46.
Bikics; temnicier 27.
Bireescu, Alexandru 219.
Bissigen contesă 126, 128, 129, 130, 131.
Blaga, Lucian 53, 229.
Blasian, Artimon 127, 129.
Boer, doamnă din Lugoj 59, 61.
Bogdan, George C. 219.
Bogdan Dascălu, Doina 219.
Bontescu, Victor 226.
Both, Péter 100, 102, 103.
Braniște, familia 5, 23.
Braniște, Maria — mama lui Valeriu Braniște 12, 206.
Braniște, Maria V. passim.
Braniște, Olga 94, 95, 97, 99, 105, 108, 117, 120, 130, 132, 135, 139, 142, 165, 166, 167, 169, 171.
Braniște, Valeria = Valeria Căliman 6, 7, 10, 20, 30, 32, 33, 37, 38, 54, 59, 61, 63, 64, 73, 74, 80, 82, 101, 102, 117, 120, 132, 135, 204, 206.
Braniște, Valeriu passim.
Braniște, Virgil 26, 27, 36, 64, 71, 72, 123, 124, 135, 139, 142, 165, 166, 201, 202.
Braniște, Virginia 108, 109, 110, 115, 118.
Brătianu, Ion I. C. 235.
Brediceanu, Caius 173, 180, 182, 201, 202, 235.
Brediceanu, Coriolan 229.
Brediceanu, Cornelia 228, 229.
Bucurescu, Teodor 7, 29.
Burian, István 213, 215, 216.
Buzdugan, Ion 233.

Caragiale, Ion Luca 80, 82.
Căliman, Valeria = Valeria Braniște.
Ceres, zeiță greacă 96, 97, 99.
Chiffa, Emil A. 232, 233.
Cicio-Pop. Ștefan 8, 11, 12, 34, 35, 65, 66, 70, 71, 72, 93, 94, 103, 106, 161, 164, 166, 174, 175, 229, 230, 238.
Cimponeriu, Ion 234, 236.
Cioloca, Dimitrie 220.
Cipăianu, George 10.
Ciurcu, Sterie 52.
Clopoțel, Ion 7, 29, 53, 211.
Colan, Ion 53.
Constantinescu, Miron 5, 217.
Contesa de Grignan 79.
Cosma, Aurel 237, 238.
Costi = Constantin Missits.
Coșbuc, George 101, 102.
Cristea, Miron 225, 235.
Czernin. Ottokár 216.

Dan, — pseudonimul lui Damian Izverniceanu.
Dani = Daniel Nikolits.
Dániel, detectiv 39, 46.
Dante, Aligheri 40.
Dăianu, Elie 222.
Deac, David 225.
Dobrin, Elena 94, 95.
Dobrin, George 52, 75, 76. 79, 80, 94, 95, 104, 106, 121, 122, 130, 131, 184, 185.
Dobrin, Ionel 73, 75, 80, 82, 86, 87, 94, 95.
Donda = Sidonia Maior.
Dostoievschi, Feodor Mihailovici 44, 50, 52.
Droc, Ioan 132, 134, 136.

Eladescu, Al. U. 237.
Eöttevény, prim comite 228.

Fehér, Kristof 52.
Fränkl, Béla 26, 27, 63, 64, 68, 71, 72, 73, 74, 80, 82, 97, 98,

https://biblioteca-digitala.ro

121, 122, 132, 134, 159, 160, 184, 185.
Frâncu, Amos 233.
Fülöp, general 211.

G. = George Dobrin.
Galilei, Galileo 116, 119, 163, 165.
Gaspar, Mihail — pseudonime: Sorin, Socol, Banc, Radu, I. T. Mugur.
Gaspar, Mihail 112, 114, 219.
Gitta, locotenent passim.
Goethe, Johann Wolfgang 169, 170, 172, 177, 178, 185, 187.
Goga, Octavian 88.
Goldiș, Vasile 235.
Gruescu, prieten cu Valeriu Braniște 139, 142.
Hamlet, prinț al Danemarcei 42, 49.
Hegyi, Emanuel 85, 88.
Henția, Ion 224.
Hochfelder, gardian șef 23, 25, 83, 84.
Hollos, József 17, 18, 179, 181.
Horațiu, 220.
Horea, 6.
Horváth, Gyula 191, 194.
Hossu, Iuliu 235.
Hossu-Login, Francisc 220.
Hotăran, Victor 230.
Huszár, Antal 81, 83.

Iacob, prizonier rus, care s-a stabilit în Lugoj 39, 52.
Iancu, Avram 5, 6.
Iancu, Gheorghe 6, 14, 15, 20, 226, 230, 235, 238.
Iorga, Alexandru S. 6, 14, 52, 53, 168, 207.
Iorga, Alexandru, familie 168.
Izverniceanu, Damian 8, 188.

Jakabffy, Elemér 228.
Jászy, Oszkár 8, 17, 18, 19, 180, 181, 182, 213, 215, 227, 228.
Jugănar, Nicolae 26, 27, 37, 159, 160.
Jurca, Cornel 54, 55.

Kalmár, Hugó 39, 40, 46, 47, 52.
Kant, Immanuel 170, 172.
Károlyi, Mihály 204, 206.
Károlyi, guvern 229.
Katona, József 165, 166.
Klein, Alfred 67, 68, 116, 118, 139, 141, 159, 160.
Koch, Luise 126, 127, 128, 129, 130, 131, 140, 143, 148, 154.
Kormányos, avocat 203, 205.
Kropotkin, F. 71, 72, 73.

László, arhitect 43, 49.
Lászlóffy, familie 39, 46.
Lászlóffy, Dalma 52.
Lászlóffy, Litzi 52.
Lazăr, Aurel 221, 226.
Leoncavallo, Ruggero 180, 181.
Lohan, Vasile 222.
Lotz, Pierre 102.
Lucian, episcop de Roman 223.

Maeterlink, Maurice 208, 209, 211.
Maior. Alma 12.
Maior, Sidonia 123, 124, 125.
Makay, Guszti 43, 50.
Mangra Vasile 225.
Manu, Dumitru 7, 29, 53, 211.
Maria Antoaneta 108.
Marie de Rabutin-Chantal, marchiză de Sévigné 77, 78, 79.
Marțian, Iulian 233.
Mausi — fiica Almei Pop passim.
Mihai Viteazul 5.
Mihali, Teodor 34, 35, 93, 94, 221.
Missits, Constantin 65, 66, 70, 75, 76, 109, 110, 123, 124.
Missits, Valeria 109, 110.
Miți = Maria V. Braniște passim.
Mocioni, familie 126, 128, 129.
Molin din Vârșeț 203, 205.
Munteanu, Alexandru 224.

Nemoianu, Petru 110.
Nica, Petru 227.
Nicoară, frați 65, 67.
Nicoară, plutonier 97, 99.
Nicolau, Agapia 136.
Nikolits, Daniel 8, 12, 28, 29, 54, 55, 94, 139, 141, 144, 164, 165, 167, 168, 184, 185, 228.
Nistor, Pompiliu 108, 109, 110.
Nuți = Rusalin Elena Dobrin.

Obădean, Pavel 220.
Onițiu, Anița 147, 151.
Onițiu, Valer 203, 205, 206.

https://biblioteca-digitala.ro

Oniţiu, Valeria 80, 82.
Oniţiu, Victoria 68, 69, 70, 217.
Oniţiu, Virgil 206.
Oprea, Traian 203, 205, 237, 238.
Oţoi, Adrian 7, 29, 53, 211.
Ovidius Naso, Publius 42, 49, 52.
Oxenstierna, Axel 213, 215, 216.

Păcurariu, Francisc 7.
Persephona, zeiţă greacă 96, 97.
Pintea, dr. 159, 160, 168, 170, 180, 182, 197, 199, 203, 205.
Pintea, Valeria 121, 122, 137, 162. 163, 212, 214, 216.
Platon 185, 187.
Pluto, zeu grec 96, 97, 99.
Pop, Alma passim.
Pop, David 7, 52.
Pop, Izidor 23, 90, 95.
Pop, Zaharia 29, 211, 230, 231.
Pop de Băseşti, George 8, 23, 100, 102, 103, 220.
Popovici-Florian, Lelia 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 82, 85, 86, 87, 105, 108, 152, 154, 201, 202, 223.
Popovici, Lucia 96, 98.
Popovici, Vasile 221.
Porţeanu, Alerandru 5, 217, 233.
Püsköki, detectiv 39, 42, 46.

Radu, Dimitrie 125.
Raica, Aurel 7, 29, 53, 211.
Rákóczy, marş 184, 187, 191, 195.
Rosenthal, Moritz passim.
Rosetti, Radu 235.

Sălăgean, auditoriu în Holod 39, 46.
Schopenhauer, Arthur 170, 172.
Sienkievicz, Henryk 73, 74, 75, 112, 114.
Szurmay, Sándor, 35.
Straje, Mihail 219.
Szende, Pál 180, 181, 182.
Szidon, Serena 33, 52.
Szörényi, cunoscut al lui Valeriu Branişte 174, 175, 176, 177, 179, 181, 197, 199, 203, 205, 207, 212, 216.

Ştefănescu Delavrancea, Barbu 101, 102, 112, 114.
Ştefleа, Elena 70.

Tanco, Teodor 233.
Terfaloga, Antonela 94, 95.
Terfaloga, David 95.
Terfaloga, Sempronia 52.
Tocineanu, Dumitru P. 53.
Torrey, Glenn E. 238.
Traian, împărat roman 231.
Tripon, Gavrilă 233.
Triteanu, Lazăr 88, 223.
Triteanu, Veturia 85, 86, 87, 88, 96, 98, 105, 108, 223.
Turnea, Ion 227.
Turnea, Valeriu 227.
Twain, Mark 31, 32.

Uica = George Dobrin.

Vacano, specialist american în reclamă 145, 148.
Vaida-Voevod, Alexandru 221, 226, 235, 237.
Vălean, Aurel 12, 137, 138, 139, 141, 142, 206, 207.
Vălean, Caius 36.
Vázsonyi, om politic maghiar 97, 99.
Vidu, Ion 86, 87.
Voica, Filip 227.
Voss, Richard 123, 124, 125, 133, 135.

Wagner, Richard 112, 114.
Wekerle, Sándor 18, 34, 35.
Willer, József 85, 86, 88, 184, 185, 197, 199, 200, 201, 203, 205, 208, 209, 211, 213, 215, 216, 232.
Wilson, Woodrow 211, 213, 215, 216, 231, 232.

Zsifkovits, procuror 17, 22, 27, 214, 215.

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Studiu istoric 5
Notă asupra ediției 20
CORESPONDENȚA 21
Indicele emitenților 239
Indice de nume . . . 239

Tiparul executat la Imprimeria „ARDEALUL" Cluj
sub comanda nr. 60445/1996

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN 973-97757-5-6

https://biblioteca-digitala.ro